

TEMES

d'avui

Revista de Teologia i Qüestions Actuals

Núm. 51-52 • 2015 • 10 €

**MATRIMONI HOMOSEXUAL:
CONSEQÜÈNCIES DE LA SENTÈNCIA
DEL TRIBUNAL SUPREM DELS EUA**

L'ECOLOGIA HUMANA D'AMAZON

**CASTELLDaura:
50 ANYS DE LES JORNADES**

**MATRIMONIS EN
DIFICULTATS:**

**CAUSES
RUPTURES**

**GESTIONAR UNA CRISI
PETICIÓ DE NUL·LITAT**

**REPERCUSSIONS DEL DIVORCI
FIDELITAT MATRIMONIAL**

UNA
**NOVA
MIRADA**

A LA CASA COMUNA

LAUDATO SÍ' VISTA PER 8 EXPERTS

Conservas
BayMar

Llevamos a tu mesa
lo mejor del mar

Conservas
BayMar
www.conservasbaymar.com

TEMES

d'avui

Revista de Teologia i Qüestions Actuals

Núm. 51-52 • 2015

Director
Domènec Melé

Consell de Redacció
Remedios Falaguera,
Joan Garcia Llobet,
Joaquim González-Llanos

Consell Assessor
Ferran Blasi i Birbe,
doctor en Teologia, periodista;
Ramon Casals, empresari;
Mons. Lluís Clavell,
professor de la Universitat
della Santa Croce, Roma;
Ramon Octavi Sánchez, rector de
Sant Joan M. Vianney i periodista;
Josep Ignasi Saranyana, membre del
Pontifici Comitè de Ciències Històriques.

Han col·laborat en aquest número:
Sílvia Albareda Tiana, Ferran Blasi Birbe,
Enrique Bonet, Ramon Bosch,
Rafael Cervera, Miquel Codolar,
Núria Chinchilla, Emilio Chuvieco,
Joan de Dou, Ignasi Díaz Ventura,
Paloma Doménech,
Mons. Carlos José Errázuriz,
Remedios Falaguera, Mn. Joan Galtés,
José Antonio García-Durán,
Joaquim González-Llanos, Gregorio Guitián,
Esther Jiménez, Josep M. Mallarach,
Carlos Mayora Re, Domènec Melé,
Josep Miró i Ardèvol, Rafael Navarro-Valls,
Isidor Ramos Rosell, José Luis Requero,
Julio Rodríguez Chico, José María Samaranch,
Salvador Vidal Raméntol.

Edició

Associació Cultural Temes d'Avui
C/ Rosselló, 192, pral.
08008 Barcelona
web: www.temesdavui.org
e-mail: info@temesdavui.org

Disseny i coordinació editorial
Maquetació i producció
GPI, Gestió Integral de Publicacions
Francesc Carbonell, 46-48 baixos 2a
08034 Barcelona - Tel. 93 339 08 12

Assessorament lingüístic
Lletra de Canvi, SCP

D.L.: B-5104-98
ISSN 2014-1157
Amb llicència eclesiàstica

Fotografies:

Portada: Denis Moskvinov/iStock.
Arxiu Temes d'Avui, arxiu de les Jornades de
Castelldeaura, Fotolia, Riccardo Niels, Joël
Behr, Manuel Castells/Universitat de Navarra
i Gabinet de comunicació de la beatificació
del bisbe Romero, iStock, Goodluz/Bigstock,
Gualtiero Boffi/Bigstock,
Ferdinandas/Bigstock, Alenkasm/Bigstock,
Eugeny Atamanenko/Shutterstock,
Wavebreakmedia/Shutterstock,
Edge69/iStock, Jose A. Sánchez Reyes/iStock

Temes d'Avui és membre de:

Temes d'Avui no comparteix
necessàriament les opinions
expressades pels seus col·laboradors.

La família, escola de misericòrdia

51a EDICIÓ

Jornades de Qüestions Pastorals
Castelldeaura —26 i 27 de gener de 2016

Programa

DIMARTS, 26 DE GENER

- 10:30 Acreditacions
- 11:00 Pregària de tèrcia
- 11:15 **"Família i misericòrdia"**
—**Gualtiero Bassetti**, cardenal arquebisbe de Peruggia i vicepresident de la Conferència Episcopal Italiana
- 12:45 Pausa
- 13:00 **"Les mans d'una mare"**
—**Javier Cremades**, rector del santuari de Torreciudad
- 14:30 Dinar

DIMECRES, 27 DE GENER

- 10:30 Pregària de tèrcia
- 10:45 **"Francesc: un Papa seduït per la misericòrdia"**
—**Sebastià Taltavull**, bisbe auxiliar de Barcelona
- 11:45 **"El perdó com expressió de la misericòrdia"**
—**Joan Costa**, professor, Facultat de Teologia de Catalunya
- 12:45 Pausa
- 13:00 **Taula rodona: "Educar en la misericòrdia: el cas dels refugiats"**
—**Juana Martín**, coordinadora del Servei d'Ajuda als Refugiats de Càritas Barcelona
—**Ariadna Blanco**, delegada d'Ajuda a l'Església Necessitada a Catalunya
—**Joan Reventós**, director del Comitè Català de l'Acnur
- 14:00 Cloenda
- 14:30 Dinar

PRESENTACIÓ

8 Domènec Melé

MORAL ECOLÒGICA

11 Abast i causes de la crisi ecològica global Josep M. Mallarach

18 Medi ambient: dotze idees claus del papa Francesc Domènec Melé

23 El fonament teològic de la cura de la naturalesa Gregorio Guitián

29 L'ecologia integral com a nou paradigma Sílvia Albareda Tiana

35 La conversió ecològica segons la *Laudato si'* Emilio Chuvieco

41 L'educació per a la sostenibilitat des de l'ensenyament de les matemàtiques Salvador Vidal Ramérol

47 Diàleg de mentalitats

José Antonio García-Durán

53 Entre catastrofisme ecològic i ecologia *light* Rafael Navarro-Valls

ESTUDI

56 La misericòrdia dels cristians en la història Mn. Joan Galtés

ACTUALITAT

74 Sentència del Tribunal Suprem nord-americà sobre el matrimoni homosexual José Luis Requero

CAS DE MORAL

91 La dubtosa ecologia humana d'Amazon Domènec Melé

LAS GAFAS MÁS CARAS DEL MUNDO

**BUSCAR UNAS GAFAS EN LA GUANTERA
MIENTRAS CONDUCES PUEDE COSTAR MUCHO**

Estas no son unas gafas de sol cualquiera porque buscarlas mientras conduces puede costar un accidente, un coste social de 1.400.000* por cada muerte y un dolor incalculable a más de una familia.

UNA PEQUEÑA DECISIÓN PUEDE DESENCADENAR CONSECUENCIAS PARA TODOS

ENTRA EN WWW.LOSOBJETOSMASCAROSDELMUNDO.COM

GOBIERNO
DE ESPAÑA

MINISTERIO
DEL INTERIOR

MATRIMONIS EN DIFICULTATS

107 Xifres de la crisi del matrimoni
Isidor Ramos Rosell

122 Construir satisfactòriament el projecte de vida en comú per evitar dificultats en el matrimoni
Paloma Doménech i José María Samaranch

130 Matrimoni i vida laboral. L'harmonització és cosa de dos
Núria Chinchilla i Esther Jiménez

138 Els problemes morals de la fecundació "in vitro"
Enrique Bonet

146 *Boyhood*
L'empremta del temps en una família moderna
Julio Rodríguez Chico

150 Petició de nul·litat matrimonial i possibilitat de convalidació
Mons. Carlos José Errázuriz

159 Els costos socials del divorci
Josep Miró i Ardèvol

164 Conseqüències psicològiques en els fills de la separació dels pares
Joan de Dou

170 Ens juguem el «per sempre» en el dia a dia
Remedios Falaguera

DOCUMENTS

107 Butlla *Misericordiae vultus*. Jubileu extraordinari de la misericòrdia
Joaquim González-Llanos

SANTS D'AVUI

80 El beat Óscar Romero: Per què puja als altars?
Isidor Ramos Rosell

86 Monsenyor Romero i l'Opus Dei
Carlos Mayora Re

JORNADES

97 50 anys de les Jornades Pastorals de Castelldeu
Miquel Codolar

101 IESE: IV Col·loqui empresarial. L'ètica i l'espiritualitat cristianes
Redacció

104 FCMB: Jornada sobre el tràfic de nens, avui
Rafael Cervera

LLIBRES

177 *Els franciscans a Catalunya. Història, convents i frades (1214-2014)*
Agustí Boadas Llavet

179 *Religió a l'escola catalana. Anàlisi de l'Article 21.2 de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya*
Juan José Guardia Hernández

181 *El gran engaño (Una reflexión sobre el sentido de la historia)*
Ignasi Fuster Camp

183 *¿Qué es una familia? La trascendencia en paños menores*
Fabrice Hadjadj

186 *Pablo VI (1963-1978)*
José Morales

187 *Padres destronados*
María Calvo

189 *Penitencia y Unción de los enfermos*
Félix María Arocena

191 *MI SELECCIÓN de Anécdotas, Aforismos, Citas y Frases célebres*
Manuel Baratech, Prólogo de Rafael Borrás

Presentació

Aquest número doble inclou dos grans temes. Un fa referència la moral ecològica presentada pel Papa Francesc a l'encíclica *Laudato si'*. L'altre s'ocupa d'un tema molt actual: les dificultats a la vida matrimonial i la seva superació.

La publicació de l'encíclica *Laudato si'* (LS) per part del sant Pare Francesc sobre «la cura de la casa comuna» ha estat, en termes generals, molt ben rebuda tant per catòlics com per no catòlics. Ara bé, també s'han produït algunes reaccions de sorpresa i d'altres poc favorables.

No és una qüestió completament nova. Sant Francesc d'Assís, abundantment citat a la LS, van apreciar enormement la natura, tot contemplant-la com un reflex del Creador. I, en els nostres dies, també hi ha qui ha promogut corrents d'espiritualitat que inclouen admirar i valorar totes les coses creades. Sant Josepmaria Escrivà, per exemple, tot i que no es va estendre en consideracions mediambientals, ensenyava que tota la creació és admirable i digna d'ésser estimada. En una carta de l'any 1940, escrivia: «Precisament perquè som fills de Déu, aquesta realitat ens porta a contemplar amb amor i amb admiració totes les coses que han sortit de les mans de Déu Pare Creador» (*Diccionari de sant Josepmaria*, pàg. 432). Per la seva banda, la doctrina social de l'Església ha anat parlant del respecte per la integritat de la Creació des de l'any 1971, tal com recorda la mateixa encíclica (LS 4-6), però fins ara cap Papa no havia dedicat un document major, com és el cas d'una encíclica, al problema ecològic i a cuidar la casa comuna.

Entre les reaccions de sorpresa, hi ha els qui, tot ignorant els ensenyaments socials de l'Església, es demanen: què hi té a veure, la religió, amb la conservació ambiental? Fins i tot d'altres, des d'una visió superficial de la teologia, s'han quedat parats que el «dominar la terra» del *Gènesi* no fos una cosa absoluta, sinó interpretada des de la perspectiva d'un bon administrador i des d'una actitud de respecte profund i d'harmonia amb totes les coses creades.

N'hi ha que han criticat el Papa pel fet d'acceptar el que consideren posicions alarmistes i poc contrastades, com ara l'escalfa-

ment global del planeta. D'altres han considerat que el Papa donava massa importància a un tema que ells consideren poc rellevant. Però la veritat és que el risc d'un deteriorament creixent del mediambient és un fet real, i inclou l'escalfament global. D'altra banda, el plantejament del Papa no és parcial ni irrelevant. Centra el seu ensenyament en una perspectiva integral, en què s'inclou explícitament el respecte per la vida humana, des de la concepció fins a la mort natural, i la preocupació pels pobres, que són els principals afectats pels problemes mediambientals.

En tot cas, ens trobem davant d'una encíclica molt ben elaborada i digna de ser estudiada. Volem contribuir al seu estudi amb aquest número de *Temes d'avui*, que inclou un seguit de reflexions d'especialistes sobre la *Laudato si'*. Són anàlisis fetes des de perspectives diverses. Comencem amb una visió sintètica de l'actual crisi ecològica i les seves causes (Mallarach), que, d'alguna manera, emmarca l'encíclica. Tot seguit, hi trobarem una visió de conjunt de l'encíclica, amb dotze idees claus del document (Melé) i un article sobre el fonament teològic de la cura de la naturalesa, en el qual es reflexiona sobre el capítol II de l'encíclica (Gutián). A continuació, es comenten dos conceptes centrals de l'encíclica: *l'ecologia integral* (Albareda) i la *conversió ecològica* (Chuvieco). Des d'una perspectiva més pràctica, s'explica l'experiència d'educar en la sostenibilitat... i es fa, ni més ni menys, que des de la docència de les matemàtiques! (Vidal). Finalment, es contraposa la visió econòmica del medi ambient amb la teològica (García Durán) i dues visions de l'ecologisme, una de tall catastrofista i una altra més aviat superficial, totes dues poc arrelades en la realitat, que contrasten amb la proposta de la *Laudato si'* (Navarro Valls). El cas de moral complementa el tema de portada en ocupar-se d'una qüestió relacionada amb el concepte d'*ecologia humana* en la cultura i la forma de treballar d'una coneguda empresa.

El segon tema, sobre les dificultats matrimonials, el tractem des de diversos vessants. En primer lloc, Paloma Doménech, psicopedagoga i psicoterapeuta familiar sistèmica, analitza les causes principals dels matrimonis en dificultats. Una dificultat concreta deriva de possibles tensions entre el treball i la vida matrimonial i familiar. D'això ens en parlen Núria Chinchilla i Esther Jiménez del Centre Internacional Treball i Família (ICWF) de IESE Business School. Una altra dificultat que alguns pares afronten és la infertilitat, i n'hi ha que busquen un fill en la FIV (fecundació "in vitro"). Però això té seriosos problemes morals, com explica Enrique Bonet, metge i teòleg. De vegades, les dificultats responen a tot un estil de vida. Julio Rodríguez Chico, llicenciat en Història

de l'Art i crític de cinema, comenta *Boyhood*, una pel·lícula-revelació de l'any 2015, que tracta de l'empremta del temps en una família moderna, que descriu una manera actual de viure el matrimoni i la família, d'una manera força buida.

De vegades, s'arriba a situacions insostenibles i es planteja el procés de separació. Recentment, el papa Francesc ha reformat aquest procés. Una entrevista amb Mons. Carlos José Errázuriz Mackenna, professor de Dret Canònic parla justament de qüestions relatives a la nul·litat matrimonial, i la possibilitat de convalidació.

Alguns, en contra de la doctrina de la indissolubilitat del matrimoni, es divorcien i contreuen nou matrimoni. Josep Miró i Ardèvol ens parla dels costos socials del divorci, més enllà dels seus problemes morals. La separació, i més encara el divorci, té conseqüències psicològiques en els fills, com explica Joan de Dou, metge especialista en psiquiatria.

En termes positius, un treball de Remedios Falaguera ens presenta les experiències de tres matrimonis que compten amb molts anys de fidelitat matrimonial. En aquests testimonis, es fa palès que els matrimonis es juguen el «per sempre» en viure el dia a dia.

També s'inclou un extens estudi històric del professor Galtés sobre l'exercici de la caritat cristiana en l'Església, que mostra com s'ha materialitzat en una vasta activitat caritativa i social al llarg dels anys.

José Luis Requero, magistrat del Tribunal Suprem, comenta la sentència del Tribunal Suprem nord-americà, que va declarar la constitucionalitat del matrimoni entre persones del mateix sexe. Una sentència que, com que prové de la primera potència mundial, tindrà conseqüències importants més enllà de les fronteres americanes.

El lector hi trobarà, a més, les seccions habituals.

Finalment, volem comunicar als nostres lectors que, per problemes econòmics, aquest número cobreix tot l'any 2015 i que, a partir de 2016, *Temes d'Avui* es publicarà semestralment, amb una extensió superior a l'actual, i tot aprofundint en temes del nostre temps i donant notícies comentades d'iniciatives, documents, casos, llibres i altres temes que considerem rellevants. Agraïm per endavant la comprensió dels nostres subscriptors i lectors.

Domènec Melé

Director de Temes d'Avui

Abast i causes de la crisi ecològica global

Per poder entendre l'abast i les causes de la crisi ecològica, cal disposar d'una perspectiva adient. Pel que fa a l'abast, és necessari considerar-ne l'escala global, perquè es tracta de fenòmens planetaris. I, en relació amb les causes, convé considerar els factors que es varen conjugar quan es van desencadenar les tendències que conformen la crisi, sorgides a l'Europa Occidental a partir del segle XVII. En tractar-se del resultat d'accions humanes acumulatives, cal examinar-ne tots els motius, des de diversos angles, com s'ha fet, per primera vegada, en una encíclica papal, Laudato si', Lloa si-gueu (LS)

La crisi ecològica global es caracteritza per un conjunt de processos exponencials, alguns de creixement i altres de decreixement, que interactuen entre si de maneres extremadament complexes, amb sinergies que produeixen efectes d'abast planetari, molts d'ells acumulatius i irreversibles i, tot sovint, difícilment predictibles. Entre els processos de creixement exponencial podem destacar: la població humana, els deserts, l'erosió i degradació dels sòls agraris, la destrucció de jungles tropicals, el col·lapse de les pesqueres oceàniques, l'anihilació d'espècies, races i varietats animals i vegetals i les emissions de gasos d'efecte hivernacle a l'atmosfera. L'efecte combinat d'aquestes tendències desborda, des de fa alguns anys, els sistemes d'autoregulació de l'atmosfera, la biosfera i la hidrosfera. La vida als continents i els oceans depèn del bon funcionament d'aquests sistemes de regulació homeostàtica del metabolisme planetari, que s'han de mantenir dins d'uns llinars determinats, per fer possibles les condicions de temperatura, humitat, radiacions, etc. que els éssers vivents necessitem.

Les tendències exponencials dins d'un àmbit finit no poden perdurar indefinidament; tard o d'hora topen contra els límits. Tot organisme viu, sigui individual o col·lectiu, petit o gran, creix fins una mida òptima on atura el creixement, més enllà del qual, si seguís creixent, esdevindria un gegant, un monstre. En contra d'aquesta llei natural, el progrés materialista lineal —un invent europeu que sorgeix entorn del segle XVIII— predica el dogma d'un

Josep M. Mallarach
Consultor
mediambiental.
Coordinator Working
Group on
Sustainability,
Landscape and
Habitat, Catalonia
Values Blueprint.

‘creixement material sostingut’, quan el creixement sostingut no més és versemblant en l'àmbit espiritual.

Si en una cosa hem millorat clarament durant els darrers anys, és en el coneixement de la realitat física global. Ara se sap, millor que a l'any 1992, quina és la magnitud de la crisi ecològica, és a dir, en quin estat es troben els ecosistemes del planeta i quines són les tendències ambientals globals en les quals estem immersos. Les crisis humanitàries i econòmiques també han ajudat a entendre que la crisi ecològica és part d'una crisi de més abast, sistèmica, que té dimensions socials, econòmiques, polítiques, antropològiques, filosòfiques i espirituals, i que, per tant, pot ser explicada des de tots aquests vessants, com bé explica l'encíclica *Lloat sigueu*.

Un punt d'inflexió: la Cimera de la Terra

Si cal indicar un esdeveniment per significar el moment en què l'existència d'una crisi ecològica global va ser acceptada per la comunitat política i científica internacional, ens hem de referir a la Cimera de la Terra, organitzada per l'ONU a Rio de Janeiro l'any 1992. Els seus resultats més destacats van ser la *Declaració de Rio*, l'*Aliança global per al medi ambient i el desenvolupament* – també anomenada Agenda 21– i els *Convenis sobre el Canvi climàtic, sobre la Diversitat biològica i de Lluita contra la desertificació*. En tots aquests documents s'alertava de la greu situació present i es proposava aturar, o si més no frenar (en el cas de la pèrdua de biodiversitat) les tendències insostenibles dominants per tal de poder aspirar a un futur viable per a la humanitat.

En consonància amb els acords d'aquella Cimera, es va produir un notable desplegament de polítiques ambientals internacionals, en forma de tractats i convenis, principalment. Tots ells han tingut negociacions difícils, una ratificació internacional lenta i un nivell d'aplicació generalment baix, pel fet que la majoria dels governs es resisteixen a cedir sobirania, i estan sotmesos a uns poders fàctics que els han reduït el marge de llibertat d'una manera ostentosa; a banda dels problemes d'equitat que duen sempre associades les polítiques internacionals, que fan que alguns estats hi guanyin mentre que uns altres hi perdin, necessàriament. Ara bé, en el fons, per què han estat tan poc efectives les polítiques ambientals internacionals? L'encíclica ho diagnostica amb precisió: perquè «l'interès econòmic arriba a prevaler sobre el bé comú» (LS, 54), a causa d'un «mercado divinitzat, convertit en regla absoluta» (LS, 56), cosa que comporta «la submissió de la política davant l'economia i les finances» (LS 54).

Ara se sap, millor que a l'any 1992, quina és la magnitud de la crisi ecològica, és a dir, en quin estat es troben els ecosistemes del planeta i quines són les tendències ambientals globals en les quals estem immersos.

En els 23 anys transcorreguts des de la primera Cimera de la Terra, el coneixement de les tendències globals ha millorat substancialment, cosa que ha permès afinar els diagnòstics que han confirmat la gravetat de la situació. El primer capítol de l'encíclica afirma que «si l'actual tendència continua, aquest segle podria ser testimoni de canvis climàtics inaudits, i d'una destrucció sense precedents dels ecosistemes, amb greus conseqüències per a tots nosaltres» (LS, 24). Ara bé, com que l'encíclica evita les xifres i les dades quantitatives, val la pena aportar-ne algunes, que justifiquen aquesta afirmació. Totes les dades que segueixen provenen de l'Avaluació dels ecosistemes del mil·lenni (2005) i de l'Avaluació del seguiment dels canvis ocorreguts entre Rio i Rio+20 (1992 i 2012), ambdues impulsades per l'ONU.

La situació actual

En els dos decennis compresos entre 1992-2012, l'augment de la població global, unit a l'augment de consum d'una part de la humanitat van fer que l'extracció de materials de construcció augmentés un 80% i l'extracció de minerals industrials s'incrementés en un 60%. Alhora, el consum global de carn va augmentar un 26%, i el de peix un 32%. Correlativament, han augmentat un 13% les pesqueres exhaurides i un 33% les pesqueres sobreexplotades. En el mateix període, l'erosió dels sòls mundials va augmentar un 5%; la superfície dels deserts va créixer un 1% cada any i les tempestes de sorra i de pols van augmentar un 10%, motius pels quals la proporció de la superfície terrestre vulnerable va augmentar

El primer capítol de l'encíclica afirma que «si l'actual tendència continua, aquest segle podria ser testimoni de canvis climàtics inaudits, i d'una destrucció sense precedents dels ecosistemes, amb greus conseqüències per a tots nosaltres».

quasi el 50%. Al mateix temps, l'emissió de gasos d'efecte hivernacle va créixer un 36% i l'augment de CO₂ a l'atmosfera fou del 9%. De resultes d'això, la temperatura mitjana global va augmentar quasi 0,5 graus, amb una forquilla que va des de 0,1° a fins a 3,2° centígrads segons la latitud. Els casquets polars han reduït més del 30% la superfície del seu màxim anual de gel; el nivell dels mars ha pujat uns 5 cm i l'acidesa dels oceans ha augmentat 0,05 pH, cosa que provoca greus amenaces per a la supervivència de molts ecosistemes, especialment els coral·lins i totes les poblacions associades, incloses les humanes, naturalment. La superfície mundial de boscos s'ha reduït en 300 milions d'hectàrees des de 1992, sobretot de boscos tropicals, que són els més rics en biodiversitat del món. L'Índex Planeta Viu (que mesura la biodiversitat global a partir de 2500 espècies vertebrades indicadores) ha caigut un 12% en aquests 20 anys. Es considera que es troben en perill o amenaçats d'extinció un 34% de les espècies de peixos; un 40% dels amfibis; un 20% dels rèptils; un 25% dels mamífers; un 10% dels ocells del planeta. Si aquestes tendències perduren, a finals d'aquest segle s'estima que s'hauran exterminat gairebé la meitat de les espècies del planeta, una hecatombe biològica, de la qual ningú no s'atreveix a pronosticar quins efectes podria tenir en el funcionament dels ecosistemes planetaris.

Pel que fa a la humanitat, des de la Cimera de la Terra de 1992 la població mundial va augmentar un 26% i ara ja som més de 7 miliards de persones. Alhora, la proporció de població urbana creixia un 45% i ara ja supera la meitat de la humanitat, per primera vegada a la història. El nombre de megàpolis (de més de 10 milions d'habitants) ha crescut un 110%, n'apareix una de nova cada dos anys, i, al mateix temps, els habitants de barraques suburbials han augmentat en termes absoluts, fins superar els 830 milions de persones. Alhora, varen augmentar la fam i la misèria, els genocidis, les migracions i els refugiats, per causa de guerres, fam, opressió política o canvis climàtics, les guerres i conflictes, les desigualtats en la distribució dels béns materials –entre països i dins de la majoria de països–, que han causat un augment de la polarització, la fragilitat i la vulnerabilitat globals. Aquests processos han provocat augments dels anomenats *desastres naturals*, alhora que creixien les inversions en armament, les pulsions socials destructives i evasives a gran escala, prou conegudes. Les manifestacions artístiques tenebroses i apocalíptiques que proliferen en la música, pintura, cinema, televisió i xarxes socials, en són un clar reflex.

En resum, s'ha progressat cap a la insostenibilitat, vers un planeta que pot esdevenir «incapaç de sostenir vida en la forma que

S'ha progressat cap a la insostenibilitat, vers un planeta que pot esdevenir incapaç de sostenir la vida en la forma que avui coneixem.

avui coneixem», com ja varen declarar els principals científics del món, en aquell solemne *Avís a la Humanitat* fet públic el 1992. Les activitats humanitàries que duen a terme milers d'organitzacions de voluntaris i missioners dedicades a ajudar els més necessitats i desvalguts, tan heroïques com meritòries, han ajudat i salvat milions de vides humanes, certament, però no han pogut modificar les causes estructurals d'aquesta situació.

Com hem arribat a aquesta situació?

Un cop descrit l'abast de la crisi, passem ara a examinar-ne les causes. L'observació de les tendències exponencials indicades mostra que es desenvolupen a partir dels segles XVII i XVIII, i que sorgeixen d'Europa occidental, vinculades a la revolució industrial, que va dotar les forces colonials de l'època d'un poder tecnològic i armamentístic que els va permetre dominar gran part del món, imposant el nou concepte de progrés i una economia industrialitzada i un comerç d'escala planetària. Els sistemes de regulació homeostàtica van resistir un temps, però a finals del segle XX els impactes ja van superar la capacitat bioprodutiva de la Terra i els sistemes autoreguladors, cosa que va accelerar els desequilibris i la destrucció irreversible a escala global.

Per entendre'n les causes cal examinar, doncs, què va passar a l'Europa occidental entre els segles XVII i XVIII. Com es va desenvolupar aquella concepció del món i de la realitat que va dur a una escissió pregonada entre la humanitat i la natura; una concepció que enfonsa les seves arrels en l'antropocentrisme renaixentista, i es consolida per mitjà del racionalisme i el materialisme positivista, que conformen el fonament ideològic del paradigma tecnocràtic que ara es troba en crisi. Aquestes ideologies, denunciades per filòsofs i metafísics, des de fa segles, sense que se'ls fes gaire cas, ara són seriosament qüestionades. També seria convenient examinar els diversos papers que han adoptat les esglésies cristianes en aquests processos històrics. Per exemple, la relació que existeix entre la pràctica eliminació de la dimensió còsmica de la tradició cristiana en la majoria d'esglésies reformades, moguda per un zel cristocèntric, la pèrdua del valor espiritual de la natura, i la gènesi de l'anomenada ètica protestant del treball, que va celebrar l'enriquiment material que va comportar la revolució industrial amb poc sentit crític.

La *globalització del paradigma tecnocràtic* és l'eloqüent títol del capítol tercer de l'encíclica, dedicat a examinar les causes polítiques i econòmiques de la crisi global. En uns termes lleugera-

La globalització del paradigma tecnocràtic és l'eloqüent títol del capítol tercer de l'encíclica, dedicat a examinar les causes polítiques i econòmiques de la crisi global.

ment diferents als que empra, podríem dir que la globalització accelerada del comerç ha causat una volatilitat i una vulnerabilitat cada vegada més gran en l'economia. El domini de l'economicisme, que ha engendrat una economia financera, especulativa i concentrada en poques mans, ha destruït l'economia real. La industrialització accelerada de l'agricultura i ramaderia han empobrit la diversitat agrària, ha fet perdre resiliència, seguretat i sobirania alimentària a la majoria de països. La subordinació dels poders polítics als poders fàctics, que operen a través de tecnòcrates, ha reduït la democràcia i la llibertat informativa. El desenvolupament de mecanismes de presa de decisió importants cada vegada més llargs i complexos, dificulta la transparència, avaluar i retre comptes i facilita la corrupció i l'actuació impune dels grups d'interessos. I, finalment, la multiplicació de guerres pel control dels recursos essencials (energètics, miners, alimentaris i hídrics) unida a la proliferació d'armament nuclear en països de governs febles augmenta els riscos i crea situacions de conflicte, injustícia i vulnerabilitat cada vegada més complexos i greus.

Cap a una conversió ecològica d'abast integral

El consens científic sobre el diagnòstic i el pronòstic de la crisi ecològica global, consensuat des de 1992, s'ha afinat, ampliat i confirmat des d'aleshores. La percepció i la consciència que estem immersos en una crisi sistèmica, que el paradigma del progrés material de la modernitat es troba en crisi, es generalitza, malgrat la resistència que ofereix la propaganda del sistema, aferrat al dogma del creixement material. En contra de la globalització de l'optimisme tecnocràtic, els líders més lúcids del món, religiosos, polítics o científics, reiteren que calen canvis radicals de valors, d'institucions i de formes de vida, si es volen revertir les tendències que menen al col·lapse ecològic. L'encíclica recorda, en aquest sentit, les aportacions del Patriarca ecumènic Bartomeu I, com ara la declaració conjunta que féu amb Joan Pau II, l'any 2002, on ja instaven a un «canvi interior del cor, que porti a un canvi d'estil de vida i a un canvi dels patrons insostenibles de consum i de producció». Ara bé, les crides reiterades que Joan Pau II i Benet XVI varen fer a la «conversió ecològica» varen motivar pocs canvis en l'Església catòlica. L'encíclica *Lloat sigueu* atorga a la «conversió ecològica» un paper central, i el vincula a l'esperança que es poden revertir les tendències insostenibles globals (LS, 216-221). I remarca, al capítol 4, que es tracta de la conversió a una «ecologia integral», que té dimensions espirituals, econòmiques, polítiques, socials, a més d'ambientals, perquè la justícia social i l'ambiental són indestruïbles.

L'encíclica atorga a la «conversió ecològica» un paper central, i el vincula a l'esperança que es poden revertir les tendències insostenibles globals.

En tot cas, hi ha un ampli consens sobre l'abast del que cal canviar. I no és pas poca cosa: el paradigma d'una civilització que s'esfondra, amb uns ideals i uns valors materialistes que han demostrat ser profundament irrealistes. Ara bé, com es poden impulsar uns canvis tan profunds? A escala global, no pot haver-hi una sola resposta vàlida. L'enorme diversitat ètnica, cultural i religiosa de la humanitat no sols permet, sinó que reclama una multiplicitat de respostes efectives, arrelades en els valors més profunds de cada poble o cultura. El cristianisme, la religió que més fidels té al món, influent en molts dels països més biodiversos del planeta, i també en molts dels països amb estils de vida més insostenibles, hi té, certament, una responsabilitat molt gran. Per això l'encíclica fa propostes valentes als capítols 5 i 6.

Un motiu d'esperança ve donat per la concordança dels valors compartits per les grans religions i tradicions espirituals de la humanitat, aquella saviesa immemorial, vinculada a la llei natural, que alguns consideren part d'una *sophia perennis*. Tots els qui ens sentim interpel·lats hem d'assumir la nostra part de responsabilitat, i fer el que puguem per impulsar la conversió ecològica a la qual se'ns convida. Com bé diu l'encíclica *Laudato si'*, davant del sofriment que generen les injustícies i les tendències insostenibles, conscients de la direcció cap a on ens duen, no podem acceptar la passivitat ni la globalització de la indiferència.

El cristianisme, la religió que més fidels té al món, influent en molts dels països més biodiversos del planeta, i també en molts dels països amb estils de vida més insostenibles, hi té, certament, una responsabilitat molt gran. Per això l'encíclica fa propostes valentes.

Medi ambient: dotze idees claus del papa Francesc

Domènec Melé
Titular de la Càtedra
d'Ètica Empresarial,
IESE Business School.
Doctor en Teologia i
en Enginyeria
industrial.

L'encíclica *Laudato Si'* (2015) del papa Francesc, adreçada a tots els habitants del planeta (3) inclou molts temes coneguts d'ètica mediambiental, però inclou també aspectes innovadors pel que fa a la literatura convencional sobre la qüestió. Sense voler ser exhaustiu, sintetitzo algunes idees que em semblen significatives, també pensant en l'empresa (entre parèntesis, hi ha els números de referència de l'encíclica).

Les cinc primeres són conceptuals. Expliciten com entén el Papa l'ecologia i la filosofia de fons que es troba al darrere de les seves propostes.

1. La Terra és la nostra casa comuna, on habita la família humana (1, 52). No és, doncs, només un gran ecosistema en què ens trobem immersos i que cal cuidar en benefici de tothom. La idea de "casa" o "llar" indica un espai estimat i compartit, on la família conviu i que sent com a una cosa pròpia, amb la responsabilitat de tenir-ne cura i de mantenir-la en condicions agradables. Qui viu en aquesta "casa comuna" és la humanitat, que el Papa no dubta a qualificar com a "família humana".

2. Els problemes ecològics inclouen l'ésser humà. Són problemes ecològics la creixent contaminació de l'aire, de les aigües i del sòl, l'acumulació de deixalles i la cultura del rebuig, el canvi climàtic, l'escassetat d'aigua i la pèrdua de la biodiversitat, però també la destrucció de l'ambient humà, amb problemes de deteriorament de la qualitat de vida de l'home, la degradació social, la manca d'equitat mundial i l'afebliment de les relacions humanes (5, 16, 20-59, 152). No pot ser real un sentiment d'unió íntima amb els altres éssers de la natura si, al mateix temps, al cor no hi ha tendresa, compassió i preocupació pels éssers humans. (91)

3. La natura s'ha de considerar com a creació i com un llibre a través del qual Déu ens parla; un llibre esplèndid que ens deixa entreveure algunes coses de la bellesa i la bondat divines (12, 117, 138). Un projecte de l'amor de Déu en què cada cria-

tura té un valor i un significat, i en què tots els éssers humans estan interconnectats (76, 240).

4. En els problemes ecològics, hi ha responsabilitat humana: hi ha pecats contra la creació (6, 8). La cultura i les estructures socioeconòmiques també hi tenen la seva influència, però, al capdavall, els problemes ecològics depenen de la conducta de les persones (6). La violència que hi ha al cor de l'home, ferit pel pecat, també es manifesta en els símptomes de malaltia que podem veure en el terra, en l'aigua, en l'aire i en els éssers vius (2).

5. Hi ha una íntima relació entre els pobres i la fragilitat del planeta (16). Els pobres són aquells a qui més afecten la contaminació, l'escassetat d'aigua, l'explotació desmesurada de recursos naturals i els abocadors sense cap control (20, 25, 29, 48, 51).

Les tres següents són de **caràcter normatiu:**

6. Hi ha un ordre natural en el medi ambient i en la vida humana que ha de ser respectat (20). La Terra ens precedeix i ens ha estat donada; l'ésser humà, dotat d'intel·ligència, ha de respectar les lleis de la natura i els delicats equilibris entre els éssers d'aquest món (68). El Papa suggereix que és el moment de tornar a fixar-se en la realitat i en els límits que imposa, els quals, al mateix temps, són una possibilitat de desenvolupament humà i social més sa i més fecund (116).

7. La Terra és essencialment una herència comuna i els seus fruits han de beneficiar tothom (93). Una correcta comprensió de la Bíblia ens fa veure com a administradors responsables de la Creació, i no pas com a propietaris i dominadors, autoritzats a espoliar-la en benefici dels propis interessos (2, 116). La preocupació per les generacions futures, i la solidaritat intergeneracional que se'n deriva, s'ha d'harmonitzar amb la solidaritat intrageneracional amb tots els desvalguts actuals (159).

8. Cal reconèixer un "deute ecològic", particularment entre el Nord i el Sud, generat al llarg del temps, amb danys ecològics locals relacionats amb exportacions de determinades matèries

Fotolia/ Ricardo Nials Mayer

El Papa suggereix que és el moment de tornar a fixar-se en la realitat i en els límits que imposa, els quals, al mateix temps, són una possibilitat de desenvolupament humà i social més sa i més fecund.

primeres, amb desequilibris comercials i amb la contaminació global creada per països desenvolupats.

Finalment, quatre idees com a *critèris d'acció*:

9. Cal promoure una “ecologia integral” –ambiental, econòmica i social– (5, 16, 124, 138ss). Les situacions no es poden analitzar aïlladament, centrant-se només en un dels aspectes, perquè el llibre de la natura és únic i indivisible. L'ecologia integral, que ha de ser viscuda amb alegria i autenticitat, també abasta el nostre entorn més proper, la vida, la sexualitat, la família, les relacions socials, etc. (6) i, particularment, el valor del treball (124).

10. Convé recuperar una visió profunda de la natura i reconèixer el valor propi de cada criatura (14, 16, 60, 113, 144), transcendent el llenguatge de les matemàtiques o de la biologia, tot contemplant la natura i connectant amb l'essència del que és humà (11). No n'hi ha prou amb les normatives uniformes i les intervencions tècniques (144).

11. Les solucions ecològiques han d'incloure diàleg, actuacions tant institucionals com personals, i el recurs a la cultura i a l'espiritualitat (14, 142, 163). L'aspecte social arriba progressivament a les diverses dimensions, que van des del grup social primari, la família, passant per la comunitat local i la nació, fins a la vida internacional. Les actuacions individuals inclouen petites accions quotidianes, educació, creativitat i pressió sobre els qui tenen el poder polític, econòmic i social (211, 181, 206). També cal recórrer a les diverses riqueses culturals dels pobles, a l'art i a la poesia, a la vida interior i a l'espiritualitat (63).

12. Cal fer una autèntica “conversió ecològica” i “apostar per un altre estil de vida” (203-208; 216ss), sense obsessionar-se pel consum (222). La conversió ecològica ha de portar el creient a desenvolupar la seva creativitat i el seu entusiasme per resoldre els drames del món, a entendre la seva superioritat no com a motiu de glòria personal o de domini irresponsable, sinó com a capacitat diferent, que, al seu torn, li imposa una greu responsabilitat que neix de la seva fe (220). El camí passa per recuperar la serena harmonia amb la creació, per reflexionar sobre el nostre estil de vida i els nostres ideals, i contemplar el Creador, que viu entre nosaltres i en tot allò que ens envolta (225).

La conversió ecològica ha de portar el creient a desenvolupar la seva creativitat i el seu entusiasme per resoldre els drames del món, i, al mateix temps, li imposa una greu responsabilitat que neix de la seva fe.

DOMUND
18 d'octubre de 2015

OMP
OBRES MISSIONALS
PONTIFICIES

#yosoydomund
domund.org

missioners de la
misericòrdia

**De vegades la vida és com el Joc de l'Oca
on has de retrocedir a la casella de sortida
i començar de nou.**

Caiguis on caiguis, HI SEREM

Caritas
Diocesana de
Barcelona

Un NO per a ningú.

El fonament teològic de la cura de la naturalesa

La publicació de l'encíclica Laudato si' (LS), el primer document de primer rang de la Doctrina Social de l'Església exclusiva-ment dedicat a la cura de la naturalesa, constitueix una mostra especialment significativa d'aquesta coherència i unitat. La LS té, entre els seus valors, el fet de palesar la lògica aclaparadora del comportament d'un cristià davant de la natura, i servir de despertador de les consciències cristianes que potser consideren la preocupació ecològica com un aspecte secundari de la seva fe, una opció, que només és pròpia dels que tenen, en aquestes qüestions, una sensibilitat particular.

En aquestes breus línies, em voldria aturar en el fonament teològic del fet de cuidar la natura, tot seguint les aportacions de la LS. L'opinió pública, especialment en l'àmbit nord-americà, ha discutit enèrgicament al voltant de la postura adoptada pel Papa en el primer capítol de la LS. En aquest punt, Francesc es fa ressò del consens majoritari sobre la realitat del canvi climàtic provocat per la intervenció humana. Ara bé, aquest capítol és realment secundari. Al meu parer, el moll de l'os de l'Encíclica és precisament el capítol segon, en què el Papa ofereix una síntesi d'allò que anomena «l'evangeli de la creació».

Tres punts fonamentals

Quan el cristià contempla la natura, i s'hi veu ell mateix, no veu només natura; allò que hi veu és creació (LS 76). La mirada del cristià és teològica. El món que percebem procedeix d'una decisió de Déu, del seu acte creador que implica «un projecte de l'amor de Déu en què cada criatura té un valor i un significat» (LS 76). Per tant, l'arrel de la visió cristiana de la natura i de la cura que n'hem de tenir es troba en el reconeixement que la natura és un admirable do de Déu, perquè tot respon a la pura gratuïtat divina. Aquesta dada, que inaugura una lògica de do i de gratuïtat, té tres conseqüències:

Gregorio Guitián
Professor adjunt de Teologia Moral i Espiritual a la Facultat de Teologia de la Universitat de Navarra. El seu àmbit de recerca és la moral social i, especialment, els aspectes morals de l'economia.

1a.- La natura, que inclou l'ésser humà, depèn del seu Creador i Déu és, al mateix temps, radicalment diferent de la natura. Déu és autor de la natura, però la natura no és Déu (LS 78).

2a.- El cristià ha de reconèixer «un Pare creador i amo únic del món» (LS 75). La natura és de Déu i no pas de l'home. Com es diu al llibre de la *Saviesa*, les criatures «són vostres, Senyor, amic de la vida» (Sa 11, 26), i «no es poden considerar un bé sense amo» (LS 89).

3a.- «La creació pertany a l'ordre de l'amor» (LS 77), i no pas al del caos o l'arbitrarietat. Aquesta afirmació és molt important. Perquè, rere l'acte creador de Déu, hi ha un designi d'amor, hi ha una decisió amorosa de Déu, que vol fer existir totes les criatures: «Perquè vós estimeu tot allò que existeix, i res no us fa fàstic d'allò que heu creat. Si no haguéssiu estimat una cosa, no l'hauríeu pas feta» (Sa 11, 24). És així que s'entén per què en el llibre del *Gènesi*, quan es clou la narració de cada dia de la creació, l'autor sagrat remarca la complaença divina (cfr. *Gen* 1, 4.10.12.18.21.25). Precisament perquè cada criatura neix del seu Amor, Déu la contempla i en celebra la Bondat: «Déu veié tot el que havia fet, i estava molt bé» (*Gen* 1, 31). Això vol dir que cada criatura té, davant de Déu, un valor, perquè és bona, perquè Déu se l'estima. Per això, el Catecisme de l'Església afirma que «qualsevol criatura posseeix la bondat i la perfecció que li són pròpies [...]. Les diverses criatures, estimades en el seu propi ésser, reflecteixen, cadascuna a la seva manera, un raig de la saviesa i de la bondat infinites de Déu. Per això, l'home ha de respectar la bondat pròpia de cada criatura i evitar un ús desordenat de les coses» (CEC 339). I, quan el Fill de Déu s'encarna, la vida de Jesús, la seva relació amb els homes i amb la natura, mostra que «ell mateix vivia en contacte permanent amb la natura i que hi mantenia una atenció amatent, plena d'afecte i d'admiració» (LS 96).

Per tant, la dependència del Creador, el fet que Déu sigui l'amo de la natura i la lògica d'amor que presideix la creació, són les dades teològiques que han de conformar l'ús que l'ésser humà fa de la natura. Vegem, ara, més detalladament, com s'estructura teològicament la relació entre l'ésser humà i la resta de la creació.

La relació entre l'ésser humà i la resta de la creació

En el pla de Déu per a la creació, l'ésser humà –home i dona– hi ocupa un lloc molt especial i ben conegut: és la criatura creada

a imatge i semblança de Déu mateix, amb tot el misteri que conté una afirmació així. L'ésser humà és el cim de la creació, posa nom a les altres criatures (*Gen* 2, 19) i rep una benedicció-missió que el distingeix de qualsevol altra criatura: «Sigueu fecunds i multipliqueu-vos, pobreu la terra i domineu-la, sotmeteu els peixos, els ocells, les bèsties i totes les cuques que s'arrosseguen per terra» (*Gen* 1, 29). A més, «Jahvè Déu prengué l'home i el posà al jardí d'Edèn perquè el conreés i el guardés» (*Gen* 2, 15).

Tot i això, l'home continua sempre dependent de Déu, perquè ell mateix n'és una criatura, nascuda del seu amor i cridada a reflectir aquest amor, i perquè tant l'home com la natura no humana continuen pertanyent a Déu. Tot plegat es pot apreciar, com remarca el Papa en la seva Encíclica, en el significat de les paraules que es fan servir per descriure la vocació pròpia de l'ésser humà: «és important llegir els textos bíblics en el seu context [...], i recordar que ens conviden a “conrear i guardar” el jardí del món (cfr. *Gen* 2, 15). “Conrear” vol dir cultivar, llaurar o treballar; “guardar” significa protegir, custodiar, preservar, tenir cura, vigilar» (LS 67). D'aquí neix la coneguda descripció del paper de l'ésser humà en el món: l'home és administrador de la creació. Per això, davant d'interpretacions equivocades de la Sagrada Escripura, «hem de rebutjar amb força que, del fet de ser creats a imatge de Déu i del manament de dominar la terra, se'n dedueixi un domini absolut sobre les altres criatures» (LS 67). L'home sempre és administrador de la creació.

I un administrador, en primer lloc, ha de tenir en compte quin és el pensament del seu senyor a l'hora d'administrar-ne els béns. Per això mateix, com que és imatge i semblança de Déu, l'ésser humà té la responsabilitat i l'encàrrec de cuidar la creació amb la mateixa lògica d'amor que Déu dispensa a la creació i tenint en compte el pla –l'ordre– que Déu ha volgut. Per això, amb la seva intel·ligència, l'ésser humà ha de conèixer cada cop més bé les lleis de la natura i «els delicats equilibris entre els éssers d'aquest món» (LS 68), i està cridat a respectar-los. Benet XVI es referia a aquesta realitat tot recordant la importància de conèixer i respectar millor la «gramàtica» de la creació (*Missatge per a la Jornada Mundial de la Pau*, 2010, núm. 13). El Senyor mateix ha disposat que hi hagi una interrelació entre les diverses criatures, de manera que les unes serveixen a les altres (cfr. *Gen* 1, 29-30), també a l'home, però sense que l'ésser humà deixi de banda l'encàrrec de custodiar i protegir aquest patrimoni.

D'altra banda, l'estructura i l'ordre de la creació també ens

Remarca el Papa en la seva Encíclica: «és important llegir els textos bíblics en el seu context, i recordar que ens conviden a “conrear i guardar” el jardí del món. D'aquí neix la coneguda descripció del paper de l'ésser humà en el món: l'home és administrador de la creació».

L'arrel de la visió cristiana de la natura i de la cura que n'hem de tenir es troba en el reconeixement que la natura és un admirable do de Déu, perquè tot respon a la pura gratuïtat divina.

permeten adonar-nos d'una altra dada de gran importància en la relació amb el tema que tractem i que el papa Francesc arriba a repetir fins a cinc vegades: «tot està connectat» (LS 16, 91, 117, 138 i 240). Efectivament, l'home és part de la natura i hi està unit. Si l'home i la dona estan cridats a tenir una relació particular amb Déu i també entre ells dos, també forma part de la vocació humana la interrelació amb la resta de la creació. Això és així a causa de la benedicció-missió que ha rebut de Déu, i en la manera en què l'ha rebuda, que és com a administrador d'uns béns que pertanyen a Déu.

Al llarg de la història, una comprensió inadequada de la relació entre l'ésser humà i la natura ha provocat tant l'error de menystenir, en certa manera, la natura, i fer-ne un ús despòtic i sense escrúpols (antropocentrisme o tecnocentrisme), com l'error d'arribar a divinitzar-la i/o menystenir el paper correcte que li pertoca, a l'home, en relació amb la natura (biocentrisme). Tots ells –hi insisteixo– provenen del fet de no entendre adientment la interrelació entre l'home i Déu i l'home i la natura.

En primer lloc, si l'home nega la dependència de Déu «sempre tendirà a voler imposar a la realitat les seves pròpies lleis i interessos» (LS 75). En segon lloc, tant l'antropocentrisme com el biocentrisme situen l'home, en certa mesura, *fora* de la resta de la natura, ja sigui perquè la natura és considerada com un objecte a disposició de l'home, ja sigui perquè, quan s'exalta excessivament la natura, l'home és considerat com una amenaça externa per a la natura.

Per contra, la visió cristiana ens recorda que la humanitat es troba, per disseny de Déu, *a la natura*, i que en forma part amb un ordre concret volgut per Déu. En aquest ordre, l'home té un encàrrec particular que el porta, efectivament, a servir-se'n, de la natura, però també a servir a la natura amb la seva intel·ligència i responsabilitat, segons el disseny amorós de Déu. Per això, l'expressió «tot està connectat» vol dir que hem de donar més importància a la categoria d'interrelació. I això es tradueix, entre d'altres coses, en la manera amb què tenim cura dels ecosistemes, en la protecció de la biodiversitat i –també, especialment– en la consciència que el «do de la creació» no s'ha fet pas a una sola generació humana, sinó a totes, i, per tant, cada generació rep l'encàrrec d'administrar la natura i ha de pensar en els qui vindran després: «tot està relacionat, i tots els éssers humans estem junts com a germans i germanes en un pelegrinatge meravellós, enllaçats els uns amb els altres per l'amor amb què Déu estima

Si l'home nega la dependència de Déu «sempre tendirà a voler imposar a la realitat les seves pròpies lleis i interessos».

cadascuna de les seves criatures, i que ens uneix, al mateix temps, amb un afecte tendre, al germà sol, a la germana lluna, al germà riu i a la mare terra» (LS 92).

Conclusió

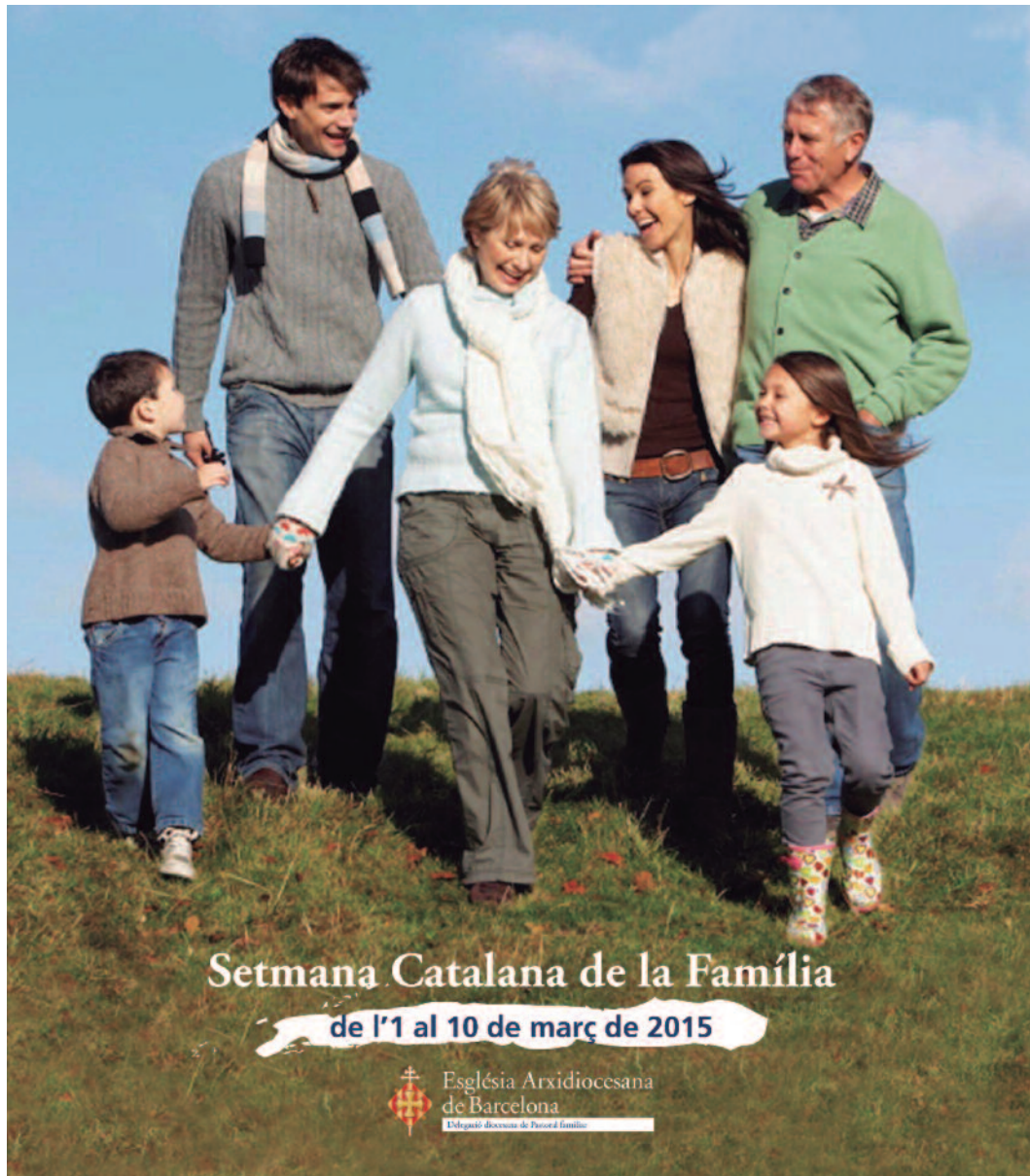
Tot el que s'ha dit pot facilitar el fet d'adonar-se que l'amor que Déu ha vessat en el cor de l'home per l'Esperit Sant que li ha estat donat (cfr. Rom 5, 5) no s'ha de projectar només en les relacions humanes, sinó també en la relació de l'home amb la natura no-humana. Així, doncs, la fe cristiana necessàriament té conseqüències pel que fa a la cura de la natura. Cuidar la natura és un deure moral perquè, en això, l'home també s'hi juga la resposta a la vocació que ha rebut de Déu: una crida a l'amor –a la caritat, més concretament–, que també es reflecteix en l'administració fidel dels béns de la creació, conformada per un esperit d'amor, agraïment i lloança del Creador.

Les conseqüències pràctiques d'aquest deure depenen de nombroses circumstàncies, i altres capítols de l'encíclica –particularment, l'últim– il·luminen aquesta qüestió. Per exemple, el fet que la terra és un do de Déu per a tots (destí universal dels béns) afec-

La fe cristiana necessàriament té conseqüències pel que fa a la cura de la natura. Cuidar la natura és un deure moral perquè, en això, l'home també s'hi juga la resposta a la vocació que ha rebut de Déu.

ta l'ús dels recursos i energies no renovables, la promoció de les energies renovables, la protecció de la biodiversitat, la minimització de la contaminació, les pautes de consum de cada persona, etc. D'altra banda, l'amor de Déu per cada criatura es tradueix també en la manera com tractem els animals (*LS* 130 ss). En tot cas, allò que queda prou clar és que ser cristià vol dir estimar la natura i cuidar-la segons el disseny de Déu. O, per dir-ho amb altres paraules, la *Laudato si* fa palès que no es pot ser un cristià autèntic i desentendre's de tenir cura de la naturalesa. En això, també s'hi descobreix la coherència i la unitat entre la fe i la moral cristianes.

Setmana Catalana de la Família
de l'1 al 10 de març de 2015

Església Arxidiocesana
de Barcelona
El departament de Pastoral familiar

L'ecologia integral com a nou paradigma

Al començament de la carta encíclica Laudato si' (LS), el papa Francesc explica «l'íntima relació entre els pobres i la fragilitat del planeta»¹, i recorda la raó per la qual ell ha triat el nom del patró dels ecologistes, sant Francesc d'Assís, com a bisbe de Roma. «Crec que Francesc és l'exemple per excel·lència de la cura del que és feble i d'una ecologia integral, viscuda amb alegria i autenticitat»². Els problemes mediambientals i l'escalfament global –afirma el Pontífex– afecten i afectaran més els més pobres i vulnerables. Els problemes mediambientals provoquen problemes socials i per això, al llarg de tota l'encíclica, mostra que els diferents eixos estan interconnectats entre ells i, per tant, no es poden abordar de forma aïllada. En aquesta nova visió del món, més integral i més sistèmica, es relaciona el sentit humà de l'ecologia amb el fet de tenir cura del medi ambient i de les persones i la proposta condueix a cercar «altres maneres d'entendre l'economia i el progrés»³. Aquest nou paradigma és el que es pot definir com a ecologia integral i porta a un nou estil de vida: més agraït, més auster i més solidari.

El papa Francesc al llarg de l'encíclica fa servir més el terme *ecologia* que no pas *sostenibilitat* o *desenvolupament sostenible*, però el fa servir en el mateix sentit. Quan Francesc parla d'ecologia, no es refereix només a la ciència que estudia els ecosistemes, o de forma més rudimentària al consum de productes ecològics, sinó a un desenvolupament humà que integri al mateix temps els aspectes ambientals, econòmics i socials i que tingui repercussions en la vida quotidiana i en la cultura.

La força de la paraula *ecologia* es troba, segurament, en la visió sistèmica o complexa de les relacions entre les persones i la naturalesa i de les persones entre si. Totes les persones i tots els éssers vius compartim el nostre planeta, és la llar comuna. Encara que vivim en un món globalitzat, no sempre són visibles les connexions

¹ Papa FRANCESC: Carta encíclica *Laudato si'*, 16.

² *Ibidem*, 10.

³ *Ibidem*, 16.

Sílvia Albareda Tiana
Professora de Didàctica de les Ciències Experimentals, Universitat Internacional de Catalunya.

entre les persones i entre les persones i el medi ambient i no co-neixem –o no volem conèixer– les conseqüències de les decisions quotidianes.

En aquesta carta encíclica, el Papa convida a reflexionar «sobre la cura de la casa comuna». Mostra com l'arrel de l'actual crisi ambiental i social és de tipus antropològic:

L'ésser humà s'ha erigit en propietari del planeta, utilitzant i abusant dels recursos, sense considerar o sense importar-li les conseqüències del seu comportament dominador. «...ara el que interessa és extreure tot el que sigui possible de les coses per la imposició de la mà humana, que tendeix a ignorar o oblidar la realitat mateixa del que té al davant. Per això, l'ésser humà i les coses han deixat d'allargar-se amigablement la mà per passar a estar enfrontats. D'aquí es passa fàcilment a la idea d'un creixement infinit o il·limitat, que ha entusiasmat tant economistes, financers i tecnòlegs.»⁴

Desenvolupament sostenible i integral

La paraula *sostenibilitat* es fa servir amb molta freqüència, però sovint no es comprèn el seu significat global, o s'associa només amb la reducció i el reciclatge de residus, sense conèixer la seves dimensions socials i educatives.

Quan, amb l'Informe Brundlant (1987), es defineix el «desenvolupament sostenible» com aquell «desenvolupament que té en consideració les necessitats de les generacions actuals sense comprometre les necessitats de les generacions futures»⁵ deixar d'ha-ver-hi confrontació entre el desenvolupament humà i la conservació dels recursos naturals.

Això va suposar un punt d'inflexió en el concepte de desenvolupament humà i va permetre començar a establir aliances entre l'economia i l'ecologia. Com que els problemes mediambientals –el canvi climàtic, la desforestació, la pèrdua de la biodiversitat– són cada vegada més greus i afecten la vida de milions de persones, a finals de setembre de 2015, Nacions Unides va aprovar l'agenda 2030, amb els objectius de desenvolupament sostenible per als

⁴ Ibidem, 106.

⁵ La traducció en castellà està recollida a: Comisión Mundial del Medio Ambiente y del Desarrollo. *Nuestro Futuro Común*. Madrid: Alianza, 1988.

La paraula *sostenibilitat* es fa servir amb molta freqüència, però sovint no es comprèn el seu significat global, o s'associa només amb la reducció i el reciclatge de residus, sense conèixer la seves dimensions socials i educatives.

propers quinze anys: *Transformar el nostre món: l'Agenda 2030 per al Desenvolupament Sostenible*⁶. El papa Francesc ha participat en aquest important acte celebrat a Nova York, perquè està totalment en consonància amb el que ha escrit en la *Lloa* *sigueu*.

Davant la publicació de la nova encíclica del papa Francesc, hi ha qui pensa que es tracta d'un document pioner i controvertit, quan ni és nou que els papes parlin de consciència ecològica, ni la situació d'insostenibilitat està desconnectada de les grans alarmes socials, com la fam, la pobresa extrema, l'explotació de persones o el terrorisme, a les quals s'està referint diàriament el papa Francesc.

Actituds per a una ecologia integral

Quan el Papa ens convida a la conversió ecològica, ens està convidant a un canvi de visió i de conducta. A un canvi de paradigma. Sortir d'una visió miop i reduccionista, que no és capaç d'analitzar les conseqüències de les accions i passar a una visió global i planetària.

Per tenir aquest canvi de visió, cal ampliar la mirada. Per una banda, distanciar-nos de la realitat immediata, el focus petit i especialitzat (es diu que «els arbres no deixen veure el bosc») per descobrir les interdependències i les interconnexions. «Els coneixements fragmen-

⁶ A la web de Nacions Unides es pot descarregar la declaració en castellà: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/69/L.85&Lang=S

Les grans alarmes socials, com la fam, la pobresa extrema, l'explotació de persones o el terrorisme, estan connectades amb la consciència ecològica.

Quan el Papa ens convida a la conversió ecològica, ens està convidant a un canvi de visió i de conducta. A un canvi de paradigma.

taris i aïllats poden convertir-se en una forma d'ignorància si es resisteixen a integrar-se en una visió més àmplia de la realitat.»⁷

Cal també ser contemplatius, descobrir la bellesa que hi ha en la naturalesa i en qualsevol ésser viu. A sant Francesc d'Assís, aquesta contemplació el portava a lloar Déu i a cantar. Aquesta actitud espiritual no és pas infantil, sinó que simplement està lliure de materialisme. Referint-se a sant Francesc, el Papa diu: «Ell entrava en comunicació amb totes les coses creades, i fins i tot predicava a les flors «invitant-les a lloar el Senyor, com si gaudissin del do de la raó». La seva reacció era molt més que una valoració intel·lectual o un càlcul econòmic, perquè per a ell qualsevol criatura era una germana, unida a ell amb llaços d'afecte. Per això se sentia cridat a tenir cura de tot el que existeix»⁸. Aquesta visió fraterna amb els animals, les flors, la lluna o l'aigua, no és en cap moment panteisme, sinó que és una conseqüència d'adonar-se de la condició de criatura i per tant, de part de la creació. La visió de sentir-nos part de la naturalesa en ajuda a reconèixer les interdependències que hi ha entre tots els éssers vius i amb l'aire, aigua i substrat mineral i ens convida a tenir cura del que formem part.

Aquest nou paradigma, segons les reflexions i suggeriments de la *Laudato si'*, suposa una conversió ecològica, un canvi en la manera de veure'ns a nosaltres mateixos i de veure el planeta i també un canvi de conducta. «La cultura ecològica no es pot reduir a una sèrie de respostes urgents i parcials als problemes que van apareixent entorn de la degradació de l'ambient, l'esgotament de les reserves naturals i la contaminació. Hauria de ser una mirada diferent, un pensament, una política, un programa educatiu, un estil de vida i una espiritualitat que conformin una resistència davant l'avenç del paradigma tecnocràtic.»⁹

És passar de veure la realitat que ens envolta com un producte de l'atzar, com una realitat informe i sense sentit, a veure el planeta i l'univers com a creació, com a regal confiat a les nostres mans, amb un disseny i unes lleis de funcionament que cal conèixer i respectar. «La intervenció humana en la natura sempre s'ha esdevingut, però durant molt temps va tenir la característica d'acompanyar, de plegar-se a les possibilitats que ofereixen les coses mateixes. Es tractava de rebre el que la realitat natural per ella mateixa permet, com allargant la mà.»¹⁰

⁷ Papa FRANCESC: Carta encíclica *Laudato si'*, 138.

⁸ Ibidem, 11.

⁹ Ibidem, 111.

El fet d'adonar-se de la nostra condició de criatura amb capacitat creativa ens ha de conduir a cooperar amb la creació i a tenir cura del nostre planeta, que «gemega i sofreix dolors de part» (Rm 8, 22)¹¹. Les persones, com a fills i cooperadors de Déu, poden contribuir al desenvolupament ple de la creació que fa del planeta la nostra casa comuna. Si no es reconeix que Déu es Déu i les persones criatures, es repeteix la temptació de voler ser com Déu, i els éssers humans actuen com a dominadors sense criteris ètics.

La conversió ecològica suposa contemplar el planeta amb nous ulls, amb una nova mirada, més agraïda i més humil, que ens faci sentir més interdependents. No és una mirada infantil, sinó profunda i madura, perquè és conscient d'aquesta globalitat, amb les seves múltiples interconnexions, i perquè condueix a un comportament més acurat, més auster i més solidari.

El Papa, quan ens mostra què significa la sostenibilitat o l'ecologia integral, ens convida a revisar el propi estil de vida i a saber descobrir la riquesa de la pobresa. No es tracta només de reconèixer el valor de cada persona, sense marginar o excloure ningú (que ja és moltíssim!) sinó de passar de ser consumidors consumistes, amb una llibertat malalta, a ser realment persones lliures i responsables, que no associen l'èxit i la felicitat amb la possessió d'objectes o amb el poder. «El ritme de consum, de malbaratament i d'alteració del medi ambient ha superat les possibilitats del planeta, de tal manera que l'estil de vida actual, essent insostenible, només pot acabar en catàstrofes, com de fet ja està passant periòdicament en diverses regions. L'atenuació dels efectes de l'actual desequilibri depèn del que fem ara mateix, sobretot si pensem en la responsabilitat que ens atribuïran els qui hauran de suportar les pitjors conseqüències.»¹²

Es tracta de deixar de viure en la mentida de pensar que vivim en un planeta amb recursos il·limitats¹³ i acceptar la realitat dels límits del planeta. «La seva llibertat emmalalteix quan es lliura a les forces cegues de l'inconscient, de les necessitats immediates, de l'egoisme, de la violència. En aquest sentit, està nu i exposat davant del seu propi poder, que continua creixent, sense tenir els elements per controlar-lo. Pot disposar de mecanismes superficials, però podem sostenir que li manquen una ètica sòlida, una cultura

¹⁰ Ibidem, 106.

¹¹ Aquesta citació de la carta als Romans de sant Pau és recollida al començament de la Carta encíclica *Laudato si'*, 2.

¹² Papa FRANCESC: Carta encíclica *Laudato si'*, 161.

¹³ Cfr: *Laudato si'*, 106.

«La cultura ecològica hauria de ser una mirada diferent, un pensament, una política, un programa educatiu, un estil de vida i una espiritualitat que conformin una resistència davant l'avenç del paradigma tecnocràtic.»

El Papa, quan ens mostra què significa la sostenibilitat o l'ecologia integral, ens convida a revisar el propi estil de vida i a saber descobrir la riquesa de la pobresa.

L'ecologia integral suposa un canvi de mentalitat, fruit d'un canvi de visió, un canvi en els hàbits de consum i, en definitiva, un canvi de comportament.

i una espiritualitat que realment el limitin i el continguin en una lúcida abnegació.»¹⁴

L'ecologia integral suposa un canvi de mentalitat, fruit d'un canvi de visió, un canvi en els hàbits de consum i, en definitiva, un canvi de comportament; és així que l'home té en compte la realitat que l'envolta –entorn social, natural, econòmic i cultural– de manera que considera el planeta com la casa pròpia i de tots, de la qual hem de tenir cura.

¹⁴ Ibidem, 105.

VIII JORNADA DE CAMINS DE LLIBERTAT
Dissabte 27 de juny de 2015 - 17:30 h
 Centre Cultural i de Congressos Lauredià
 Plaça de la Germandat, 4 - Sant Julià de Lòria (Andorra)

Perseguits i refugiats. Un atemptat a la llibertat

PROGRAMA

17:30 - Presentació: **Joaquim Manich**, President Associació d'Amics del Camí de Pallerols de Rialb a Andorra.
 Paraules de benvinguda: **Comú de Sant Julià de Lòria i Govern d'Andorra.**

1ª Sessió

- **Justo Lacunza Balda**, Rector emérito del Instituto Pontificio de Estudios Árabes e Islámicos (PISAI, Roma) y Secretario General de África Fundación Sur
Perseguidos y refugiados: libertad y dignidad en la encrucijada.
- **Carlos Carazo**, Ayuda a la Iglesia Necesitada.
Amenazas a la libertad religiosa en Asia.

Torn de preguntes.

19:00 a 19:15 - Descans.

2ª Sessió

- **Jumana Trad**, Presidenta de la Fundación Promoción Social de la Cultura.
La situación actual de los cristianos en Oriente Medio.
- **Mireille Al Farah**
Una experiencia personal de persecución en Siria.
- **Xavier Torrens**, Professor de Ciència Política a la Universitat de Barcelona.
- **Victor Sörensen**, Director de la Comunitat Israelita de Barcelona.
La persecució del poble jueu.

Torn de Preguntes.

Cloenda: **Mons. Joan-Enric Vives**, Arquebisbe d'Urgell i Copríncep d'Andorra.

La conversió ecològica segons la *Laudato si'*

La recent encíclica del Papa Laudato si' ha suscitat un gran interès per part dels mitjans de comunicació i dels experts de disciplines ben diverses. Les reunions acadèmiques sobre els seus continguts ja van començar poc després que fos publicada i tot sembla indicar que s'aniran succeint. Per què ha creat tan interès una encíclica del Papa?. Tractaré d'explicar-ho en dos blocs: d'una banda, hi ha molts catòlics que s'han quedat perplexos per la temàtica i el contingut; d'altra banda, no són pas pocs els ambientalistes sorpresos per la fondària i la bellesa del text, que s'arrenglera, en els aspectes substancials, amb els pensadors més avançats en qüestions ambientals i socials, cosa que potser reforça el recel del primer grup.

Emilio Chuvieco
 Director de la Càtedra d'ètica ambiental, Universitat d'Alcalá.

L'actitud de molts catòlics davant l'encíclica va des de la sorpresa a la crítica, més o menys dissimulada. Mostren confusió perquè pensen que els temes ambientals són marginals, que no tenen rellevància davant de moltes altres qüestions en què s'hi juga el futur de la família i de la societat, i no entenen per què el Papa dedica una encíclica a aquesta qüestió. No gosen criticar-la obertament (al capdavant, com a encíclica té un rang doctrinal bastant elevat). Així, doncs, o bé la silencien, o bé la interpreten extratextualment allò que ells entenen que és substancial (en el fons, els aspectes més tradicionals, allò que ells esperaven llegir-hi). Ara bé, una lectura atenta del text papal permet comprovar que la cura per la naturalesa no és pas res aliè a la tradició catòlica, ni es tracta tampoc d'un tema marginal, sinó que enllaça perfectament amb la doctrina social de l'Església, ja que els problemes ambientals i socials estan íntimament relacionats.

Perplexitat en alguns ambients catòlics

Els catòlics que han criticat més obertament l'encíclica ho han fet des de posicions ben variades, però que, en certa mesura, coincideixen en el desacord sobre la gravetat de la situació ambiental o de les causes d'aquest deteriorament. Segons ells, no s'ha tingut

en compte la suposada controvèrsia científica, especialment pel que fa al canvi climàtic, de manera que s'avalaria, així, arriscadament un plantejament esbiaixat del tema.

Si els problemes ambientals no són tan greus com el Papa afirma, o l'ésser humà no n'és el responsable, sembla que quedarien anul·lades les conseqüències morals i la base teològica sobre la cura del medi ambient, és a dir, allò que suposa el missatge principal de la *Laudato si'*. No entraré, ara, en aquest debat científic (que, per cert, m'interessa molt); n'hi haurà prou de dir que l'encíclica no té pas un plantejament esbiaixat: em sembla que mostra una visió força justa de l'estat actual de tot el que sabem sobre el planeta, a partir de la millor informació científica de què disposem.

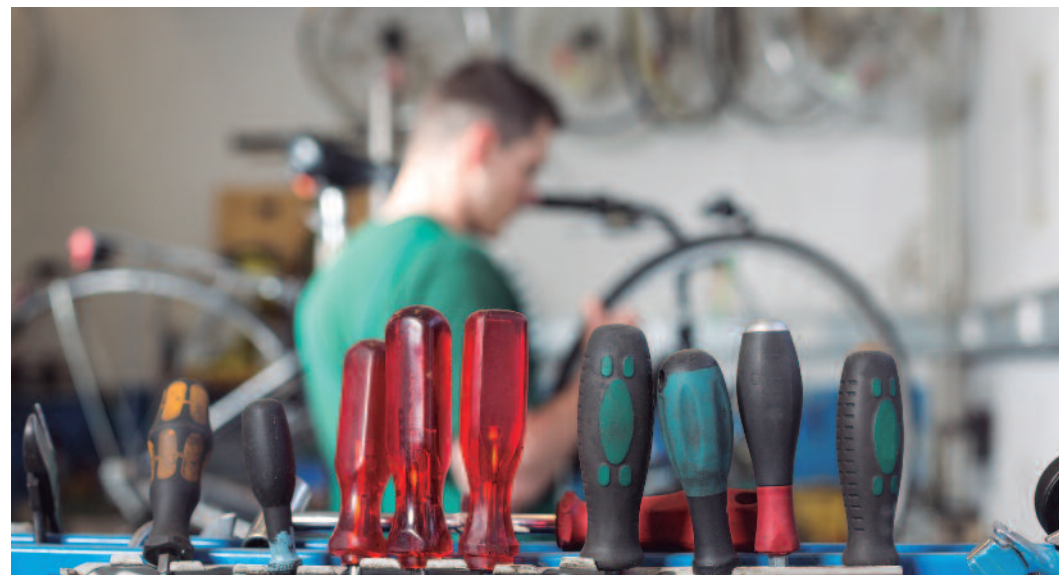
Pel que fa a les crítiques papals del model econòmic actual, sembla que s'identifica aquesta denúncia amb els excessos d'un sistema amb el qual s'oposa frontalment. L'actual model de progrés té molts problemes, que els pensadors més lúcids ja han mostrat en nombroses ocasions; i, entre d'altres, resulta evident que no fa que la gent sigui més feliç i que resulta insostenible ambientalment. No es tracta de tornar al Paleolític o d'avaluar el comunisme (que, per cert, té una història ambiental ben lamentable), sinó de reconduir el sistema capitalista actual, especialment pel que fa al capitalisme financer, i de donar prioritat a les necessitats humanes i a l'equilibri amb el medi ambient, davant de l'acumulació egoïsta de recursos, que obre un abisme entre països i classes socials, i que refusa igualment persones i natura, tractada només com a magatzem de recursos.

La conversió ecològica al centre de l'encíclica

De què tracta, doncs, el text papal? Quin és el missatge més profund de l'encíclica *Laudato si'*? Al meu parer, la frase clau de l'encíclica és la crida a la «conversió ecològica».

La paraula «conversió» està molt arrelada en el cristianisme, i es refereix a una modificació dràstica del comportament i de les actituds. Per dir-ho ras i curt, el Papa ens està demanant un canvi substancial en la nostra relació amb la natura, cosa que ens portaria, en primer lloc, a considerar-nos *part de*, en comptes d'*usuaris de*. «La cultura ecològica no es pot reduir a un seguit de respostes urgents i parcials als problemes que van sortint arran de la degradació del medi ambient, a l'esgotament de les reserves naturals i a la contaminació. Hauria de ser una mirada diferent, un pensament, una política, un programa educatiu, un estil de vida i

Quin és el missatge més profund de l'encíclica *Laudato si'*? Al meu parer, la frase clau de l'encíclica és la crida a la «conversió ecològica».

una espiritualitat que conformin una resistència davant l'avenc del paradigma tecnocràtic» (núm. 111).

El concepte de *conversió ecològica* ja havia estat proposat per sant Joan Pau II en el seu *Missatge per a la Jornada Mundial de la Pau* de l'any 1990, que va ser molt comentat, i que estava dedicat exclusivament a l'ecologia. En aquest missatge, alertava sobre la «urgent necessitat d'educar en la responsabilitat ecològica (...) La seva finalitat no ha de ser ideològica ni política, i el seu plantejament no es pot fonamentar en el rebuig del món modern o en el desig indeterminat d'un retorn al "paradís perdut". La veritable educació de la responsabilitat comporta una conversió autèntica en la manera de pensar i en el comportament» (núm. 13).

En el mateix sentit, es pronunciava el seu successor Benet XVI a l'encíclica *Caritas in veritate* (núm. 51): «Cal que hi hagi un canvi efectiu de mentalitat que ens porti a adoptar nous estils de vida, segons els quals la recerca de la veritat, de la bellesa i del bé, així com la comunió amb els altres homes per a un creixement comú, siguin els elements que determinin les opcions del consum, dels estalvis i de les inversions».

En tots dos casos, els pontífexs ens animen a canviar els nostres hàbits de vida, i orientar-los cap a una vida més austera que permeti disminuir el nostre impacte ambiental (allò que tècnicament es coneix com *l'empremta ecològica*).

Una alternativa al consumisme que utilitza i llença les coses es troba en el fet de mantenir-les i arranjar-les.

El concepte de *conversió ecològica* ja havia estat proposat per sant Joan Pau II. La veritable educació de la responsabilitat comporta una conversió autèntica en la manera de pensar i en el comportament.

En el cas del papa Francesc, aquest concepte s'accepta plenament inserit en la necessitat d'una educació que torni a valorar els béns espirituals davant de la possessió material: «L'espiritualitat cristiana proposa una forma alternativa d'entendre la qualitat de vida, i impulsa un estil de vida capaç de gaudir profundament sense obsessionar-se pel consum» (núm. 222). Ara bé, el text del Papa va més enllà. No només anima a fer aquest canvi d'hàbits, en allò que fem o comprem, sinó que entén la conversió ecològica com una cosa més profunda, que implica una «mirada diferent, un pensament, una política, un programa educatiu, un estil de vida i una espiritualitat».

I és aquí on trobem, al meu parer, l'originalitat més rellevant de l'encíclica: dona una consistència teològica a la qüestió ambiental. La conservació de la natura per a un catòlic ara serà la «cura (la custòdia) de la creació», de manera que Déu mateix és la referència última d'aquesta actitud. L'encíclica proposa algunes idees molt interessants en aquest sentit, com ara la relació entre Persones que emana de la teologia trinitària, i el caràcter intrínsecament relacional de la nostra personalitat («ser persona» implica tenir *relació amb*), de manera que l'esfera de relacions abasta també les altres criatures creades: «Perquè la persona humana creix més, madura més i se santifica més en la mesura que entra en relació, quan surt d'ella mateixa per viure en comunió amb Déu, amb els altres i amb totes les criatures» (núm. 240).

La segona columna bàsica d'aquesta «mirada diferent» és la Teologia de la Creació, és a dir, recuperar la idea de fons que Déu ha creat tot el que existeix amb una finalitat, que totes les criatures, també les que no són humanes, han estat directament estimades per Déu, que, després de la Creació, va veure «que tot era bo». L'existència dels altres éssers vius no depèn del fet que siguin més o menys útils per a nosaltres, sinó que tenen un fi en ells mateixos: «El fi últim de les altres criatures no som nosaltres. Però totes avancen, juntament amb nosaltres i a través de nosaltres, cap al terme comú, que és Déu, en una plenitud transcendent en què el Crist ressuscitat ho abraça i ho il·lumina tot. Perquè l'ésser humà, dotat d'intel·ligència i d'amor, i atret per la plenitud del Crist, està cridat a reconduir totes les criatures cap al seu Creador» (núm. 83).

Per tant, conservar cada espècie, cada individu, és part del mandat de Déu, no es poden fer servir de manera capriciosa, ni es poden malgastar: «Estem cridats a reconèixer que els altres éssers vius tenen un valor propi davant de Déu i que, “per la seva simple

existència, el beneeixen i li donen glòria”, perquè el Senyor s'alegra contemplant allò que ha fet (cf. Ps 104,31)» (núm. 69).

El valor de la creació en ella mateixa

El cristianisme es fonamenta en el reconeixement de l'Encarnació de Déu en un home que va viure en un lloc i en un temps determinats. Jesús és perfecte Déu i perfecte home, està format de matèria i viu en un món material. Per tant, les realitats materials tenen, per a un cristià, una projecció sagrada, en la mesura que reflecteixen el seu Creador.

Entre les tradicions cristianes, la catòlica i l'ortodoxa han mantingut amb molta més claredat aquest valor sagrat de les coses materials, plasmat de manera evident en els sacraments, signes materials d'una realitat sobrenatural. Per això, com indica el Papa, la teologia dels sacraments també ens permet apropar-nos al medi ambient amb una nova mirada. Per exemple, «l'Eucaristia uneix el cel i la terra, abraça i penetra en totes les coses creades. El món que ha sortit de les mans de Déu hi retorna, a Ell, en una adoració plena i feliç» (núm. 236).

A això ens referim en la Pregària Eucarística III del cànon de la missa, quan afirmem que «Amb raó et lloen totes les criatures». La tradició cristiana ha recollit aquest valor i lloança de totes les coses creades en la consideració freqüent del salm 148 o del cant dels tres joves (*Dn 3, 57-81*): «Beneïu, cels, el Senyor [...]. Beneïu el Senyor, totes les aigües que sou sobre el cel. Beneïu, sol i lluna, el Senyor [...] Estels del cel, beneïu el Senyor [...] Que tota la pluja i la rosada beneixin el Senyor [...]. Beneïu tots els vents, el Senyor...».

Finalment, la conversió ecològica també suposa renovar la nostra espiritualitat i apropar-nos a la natura amb un sentit més reverencial, que ens permeti veure l'empremta de Déu en el seu ordre magnífic i en la seva bellesa. «Si ens acostem a la natura i al medi ambient sense aquesta obertura a l'estupor i a la meravella, si ja no parlem el llenguatge de la fraternitat i de la bellesa en la nostra relació amb el món, les nostres actituds seran les del dominador, del consumidor o del simple explotador de recursos, incapaç de posar límits als seus interessos immediats» (núm. 11).

Per contra, la conversió ecològica ens portarà a fer que «l'espiritualitat no estigui desconnectada del propi cos, ni de la natura o de les realitats d'aquest món, sinó que visqui amb elles i en elles, en comunió amb tot el que ens envolta» (núm. 216).

La conservació de la natura per a un catòlic ara serà la «cura (la custòdia) de la creació», de manera que Déu mateix és la referència última d'aquesta actitud.

Les realitats materials tenen, per a un cristià, una projecció sagrada, en la mesura que reflecteixen el seu Creador.

Un exemple singular d'espiritualitat ecològica és el càntic de les criatures de sant Francesc, que és d'on prové el títol de l'encíclica, i en el qual el sant d'Assís glorifica Déu a través de la presència de les altres criatures: «Lloat siguis per tota criatura, Senyor, i en especial lloat pel germà sol, que il·lumina, i obre el dia, i és bonic en la seva esplendor, i porta del cel notícia del seu autor. I per la germana lluna, de blanca llum menor, i les estrelles clares, que el teu poder va crear, tan netes, tan boniques, tan vives com són, i que brillen al cel: lloat sigui, el Senyor! I pel germà vent, i per l'aire i el núvol, i el serè i per tot temps, pels quals a les criatures dones sosteniment: lloat siguis, Senyor! I per la germana aigua, preciosa en el seu candor, que és útil, casta, humil: lloat sigui, el Senyor!...». No només es demana a les criatures que lloïn Déu, sinó que es lloa Déu a través de les criatures que ens acompanyen.

Si s'aprofundeix en aquests aspectes teològics de l'encíclica, em sembla que tindrà molt més abast la conversió ecològica que el Papa ens recomana. Per descomptat, es concretarà en accions determinades, en canvis d'hàbits. El Papa en proposa alguns exemples: «com evitar l'ús de material plàstic i de paper, reduir el consum d'aigua, separar els residus, cuinar només allò que raonablement es menjarà, tractar amb cura els altres éssers vius, utilitzar el transport públic o compartir un mateix vehicle entre diverses persones, plantar arbres, apagar els llums quan no són necessaris», (núm. 21). Però em sembla que no ens hauríem de limitar a aquests canvis més superficials sense acollir, prèviament, els aspectes més profunds, que afecten d'arrel la nostra relació amb Déu, amb les altres persones i amb l'entorn.

Un exemple singular d'espiritualitat ecològica és el Càntic de les criatures de sant Francesc, que és d'on prové el títol de l'encíclica, i en el qual el sant d'Assís, no només demana a les criatures que lloïn Déu, sinó que lloa Déu a través de les criatures que ens acompanyen.

L'Educació per a la sostenibilitat des de l'ensenyament de les matemàtiques

Com a professor de Didàctica de les Matemàtiques a la Facultat d'Educació de la UIC, ja fa anys que em vaig preguntar què podia fer jo des d'aquesta matèria per millorar l'actitud cap a un planeta més sostenible.

Amb l'objectiu d'aconseguir un món més sostenible, ens vam inventar la família UICESTALVI que està formada per quatre persones, pare, mare, i dos fills, un noi i una noia. Els dos fills estudien a la UIC i després d'un Taller Transversal, activitat que es porta a terme participant totes les titulacions que hi ha a la UIC i que se celebra cada curs, sobre consum responsable, reducció de la pobresa, disminució de la petjada ecològica, etc. s'han proposat, juntament amb els seus pares, aportar el seu gra de sorra per un consum més responsable.

Com diu el Sant Pare en el punt 211 de l'encíclica *Laudato si* (*Lloat sigueu*), «Només a partir del conreu de sòlides virtuts és possible la donació de si en un compromís ecològic. Si una persona, encara que la pròpia economia li permeti consumir i gastar més, habitualment s'abriga una mica en lloc d'encendre la calefacció, això suposa que ha incorporat conviccions i sentiments favorables a la cura de l'ambient. És molt noble assumir el deure de tenir cura de la creació amb petites accions quotidianes i és meravellós que l'educació sigui capaç de motivar-les fins a conformar un estil de vida. L'educació en la responsabilitat ambiental pot encoratjar diversos comportaments que tenen una incidència directa i important en la cura de l'ambient, com evitar l'ús de material plàstic i de paper, reduir el consum d'aigua, separar els residus, cuinar només el que raonablement es podrà menjar, tractar amb cura els altres éssers vius, fer servir el transport públic o compartir un mateix vehicle entre diverses persones, plantar arbres, apagar els llums innecessaris».

Amb els petits actes de cada dia, podem aconseguir grans coses. La família UICESTALVI va repassant tots els actes que porten a terme durant el dia de forma natural i intenten millorar els seus hàbits de consum.

Salvador Vidal Raménot
Vicedegà i professor agregat de la Facultat d'Educació de la Universitat Internacional de Catalunya (UIC). Membre del SRG, SIRSU (Sostenibilitat i Responsabilitat Social Universitària).

La qüestió de l'aigua

Als alumnes d'Ensenyament i Aprenentatge de les Matemàtiques de tercer del Grau de Educació Primària de la Facultat d'Educació de la UIC¹, els vam plantejar accions que produeixen un consum més solidari. La proposta era quantificar l'estalvi d'aigua que podíem portar a terme si al matí en lloc de fer una dutxa normal que dura cinc minuts i es consumeixen 10 l/min. podíem portar a terme una dutxa ràpida de quatre minuts. Quanta aigua estalviem? Pensem que són quatre persones i cada matí amb la dutxa de cinc minuts gasten 200 litres. Amb la dutxa de quatre minuts, els quatre gasten 160 litres, l'estalvi és de 40 litres, si ho fem durant un mes és de 1.200 litres i al cap d'un any de 14.600 litres d'estalvi.

Seguint amb aquesta dinàmica, proposem als alumnes d'incorporar un brollador d'aire a la dutxa, que gasta un 40% menys d'aigua, i això ja representa a l'any un estalvi de 29.200 litres. Encara que si ho calculem en euros veurem que l'estalvi econòmic és poc, sí que és molt alt l'estalvi hidràulic. Això només contemplant les dutxes matineres. Cal tenir presents també les bugades que es fan i el rentavaixelles, que vagin sempre plens, amb poca temperatura, ja que disminueix molt el consum elèctric, intentar assecar la roba per mitjans naturals, utilitzant el mínim l'assecadora, i també incorporar brolladors d'aire a totes les aixetes de la llar.

Seguint amb aquesta dinàmica, proposem als alumnes visitar la fira de *Construmat*, on es presenten novetats en el món de les aixetes i hi ha una proposta d'incorporar un brollador-massatge d'aire a la dutxa, que gasta un 60% menys d'aigua. Aquest nou aparell ja ens permet estalviar 43.800 litres a l'any.

Es calcula que una aixeta que perd una gota d'aigua cada segon, al mes són uns 1.000 litres d'aigua que es perden: si a casa tenim dues aixetes que gotegen, quants litres es perden cada any? 24.000 litres. Amb aquesta aigua ens podríem dutxar la família UICESTALVI 150 dies.

En el punt 212 de l'encíclica, hi diu: «No s'ha de pensar que aquests esforços no canviaran el món. Aquestes accions aboquen un bé en la societat que sempre produeix fruits més enllà del que es pugui constatar, perquè provoquen en el si d'aquesta terra un

¹ VIDAL, S. *El día del número, motivación de la matemática*. Saarbrücken: Publicia (2013).

Es calcula que una aixeta que perd una gota d'aigua cada segon, al mes són uns 1.000 litres d'aigua que es perden.

bé que sempre tendeix a difondre's, de vegades invisiblement. A més, el desenvolupament d'aquests comportaments ens retorna el sentiment de la pròpia dignitat, ens porta a una major profunditat vital, ens permet d'experimentar que val la pena passar per aquest món».

Seguint amb la recerca de l'aigua, trobem que a Catalunya una persona beu de mitjana 1,5 l/dia d'aigua; així, doncs, quants dies podria beure una persona amb l'aigua que es perd per dues aixetes? Podria beure 16.000 dies, i això representa quasi 44 anys, us ho imagineu!

Un ciutadà europeu té un consum mitjà d'aigua a la llar de 150 l/dia, i un ciutadà africà de 2,5 l/dia... Quants litres consumiran els set milions de catalans en un dia? 1.050.000.000 l/dia, i en un més? 31.500.000.000 l/mes, i en un any? 383.250.000.000 l/any.

Si en lloc d'estar a Catalunya, els set milions fóssim a l'Àfrica, quants litres consumirien en un dia? 17.500.000 l/dia, i en un més? 525.000.000 l/més, i en un any? 6.387.500.000 l/any.

Un ciutadà europeu té un consum mitjà d'aigua a la llar de 150 l/dia, i un ciutadà africà de 2,5 l/dia...

L'exercici que proposarem als alumnes és fer una reflexió sobre la diferència de consum entre els habitants d'Europa i els habitants d'Àfrica i la quantitat de litres d'aigua que representa un consum i l'altre.

L'aigua és font de vida i un element escàs que cal conservar i preservar de possibles contaminacions, com diu el sant Pare en el punt 28: «L'aigua potable i neta representa una qüestió de primera importància, perquè és indispensable per a la vida humana i per a sustentar els ecosistemes terrestres i aquàtics. Les fonts d'aigua dolça abasten sectors sanitaris, agropecuaris i industrials. El proveïment d'aigua va restar relativament constant durant molt temps, però ara en molts llocs la demanda supera l'oferta sostenible, amb greus conseqüències a curt i llarg termini. Grans ciutats que depenen d'un important nivell d'emmagatzemament d'aigua sofreixen períodes de disminució del recurs, que en els moments crítics no s'administra sempre amb una adequada governança i amb imparcialitat. La pobresa de l'aigua social es dona especialment a l'Àfrica, on grans sectors de la població no accedeixen a l'aigua potable segura o pateixen sequeres que dificulten la producció d'aliments. En alguns països, hi ha regions amb aigua abundant i al mateix temps altres que pateixen greu escassetat».

Injustícia planetària

Un altre dels aspectes que considerem és el consum d'aliments i les deixalles que aquests produeixen. Si donem algunes dades sobre el malbaratament alimentari els alumnes prenen més consciència del mal hàbit de consum. Els aliments constitueixen un recurs molt valuós que cal gestionar i consumir amb la màxima responsabilitat. El malbaratament és un problema característic de les societats desenvolupades que cada any ocasiona la pèrdua de milers de tones d'aliments. La UAB² l'any 2012 va publicar unes dades de l'estudi que van portar a terme sobre els residus municipals de Catalunya i fa una estimació que un 36% dels residus són de matèria orgànica: d'aquest percentatge, un 4% correspon a la fracció vegetal i la resta, el 32%, a deixalles alimentàries. Es calcula que la Fracció Orgànica de Residus Municipals (FORM) és d'un 262.000 tones anuals. Però, què entenem per malbaratament alimentari? El malbaratament alimentari és el menjar que perdem o llencem durant tota la cadena

² PARIS, A. *Un consum + responsable dels aliments*. UAB. Agència de Residus de Catalunya (ARC), 2012.

Si donem algunes dades sobre el malbaratament alimentari, els alumnes prenen més consciència del mal hàbit de consum.

alimentària destinada al consum humà. També es considera malbaratament aquell menjar que s'ha produït per alimentar la població i que s'acaba aprofitant per a altres usos, com ara l'alimentació del bestiar. A Catalunya es consumeixen uns 3,74 milions de tones d'aliments sòlids (499kg/hab./any), dels quals se n'ingereixen 2,56 milions i se'n rebutgen 1,18 milions en forma de residus alimentaris.

D'aquests 1,18 milions de tones, n'hi ha unes 920.577, la pèrdua de les quals és inevitable, ja que estan intrínsecament lligades al consum d'aliments i procedeixen de restes alimentàries que no ens mengem habitualment (les peles i pells d'hortalisses, verdures i fruites, el marro de fer el cafè i les restes d'infusions, els pinyols, els ossos, les espines de peix i les closques, etc.)

La resta d'aliments que es llencen a les escombraries, les 262.471 tones restants, són el que en aquesta diagnosi s'ha qualificat com el malbaratament alimentari, que es troba en els residus de la recollida municipal.

Del total de les disponibilitats alimentàries sòlides que adquireixen les famílies, els restaurants i els comerços al detall de Catalunya, se'n malbarata el 7% (34,9 kg/hab. 1 any), xifra que equival a llençar el menjar consumit durant 25,5 dies o a nodrir més de 500.000 persones durant un any.

L'anàlisi dels diferents àmbits d'estudi posa de manifest que el 58% del malbaratament es produeix a les llars (151.800 tones). Els supermercats són responsables d'un 16%. Els bars i restaurants, per una poca planificació de les compres o la mida de les racions, són responsables del 12%. El sector del comerç, fruiteries, carnisseries, peixateries, forns de pa... d'un 9%. Els serveis de càtering i restauració de les institucions un 4%, mentre que els mercats municipals són el sector amb menor percentatge de malbaratament, només l'1%.

On es produeix el malbaratament alimentari? A les llars: en el plat, aliments no ingerits, restes aprofitables o aliments caducats; a la restauració: mala planificació de les compres, restes de la preparació i cuinat d'aliments, aliments caducats; als càterings de les escoles, hospitals o residències: aliments no consumits o mal conservats; als comerços: menjar retirat per l'aspecte, caducats, mal conservats; al transport: aliments mal conservats; al sector primari: restes de collites, producció excessiva, partides no venudes...

Del total de les disponibilitats alimentàries sòlides que adquireixen les famílies, els restaurants i els comerços al detall de Catalunya, se'n malbarata el 7% una xifra que equival a nodrir més de 500.000 persones durant un any.

L'estimació dels costos del malbaratament alimentari a Catalunya el 2010 va ser de 841.171.000 €, que correspon a 112 €/hab.

Conclusió

Amb totes aquestes dades, hem de tenir present que cal un canvi d'hàbits de compra i de consum. Per tant, convé fer campanyes d'informació i sensibilització, tenir en compte les dates de caducitat i de consum preferent dels aliments que tenim a la nevera, planificar els menús i les quantitats necessàries per al consum, separar millor els residus orgànics perquè puguin ser tractats adequadament, redescobrir el plaer de la bona cuina feta a casa, amb aliments frescos, de proximitat i de temporada.

La reflexió feta després de veure les dades és molt més impacant que sense tenir-les en compte. Cal quantificar i crear hàbits en els nostres estudiants perquè ells són els futurs educadors de les generacions venidores i el seu model pot aconseguir un efecte multiplicador.

Com diu el papa Francesc en el punt 50 de l'encíclica: «Culpar l'augment de la població i no el consumisme extrem i selectiu d'alguns, és una manera de no afrontar els problemes. Es pretén legitimar així el model distributiu actual, en què una minoria es creu amb el dret de consumir en una proporció que seria impossible generalitzar, perquè el planeta no podria ni tan sols contenir els residus d'un consum d'aquestes dimensions. A més, sabem que es malbarata aproximadament un terç dels aliments que es produeixen, i l'aliment que es malbarata és com si es robés a la taula del pobre».

Els professors de les facultats d'Educació tenim el deure d'educar per a un món més sostenible, i convé tenir present els tres aspectes: el medi ambient, el social i l'econòmic.

Hi ha una llum d'esperança amb els nostres joves, com recull el Papa en el punt 209: «En els països en què s'haurien de produir els majors canvis d'hàbits de consum, els joves tenen una nova sensibilitat ecològica i un esperit generós, i alguns d'ells lluiten admirablement per la defensa de l'ambient, però han crescut en un context d'altíssim consum i benestar que fa difícil el desenvolupament d'altres hàbits. Per això som davant un desafiament educatiu».

Per a nosaltres, el desafiament educatiu és tot un repte.

El Papa escriu que:
«En els països en què s'haurien de produir els majors canvis d'hàbits de consum, els joves tenen una nova sensibilitat ecològica i un esperit generós, però han crescut en un context d'altíssim consum i benestar que fa difícil el desenvolupament d'altres hàbits. Per això som davant un desafiament educatiu».

Diàleg de mentalitats

Arran de l'encíclica sobre la cura de la casa comuna

Per a un professor d'economia, resulta una mica torbador un text que recull detalladament tota la qüestió del deteriorament del medi ambient. Un company meu de professió, dedicat a l'economia del medi ambient, que té el costum de titllar ràpidament les persones, no s'ho va pensar dues vegades i em va dir: «Aquest Papa vostre ens ha avançat a tots per l'esquerra». Però jo penso que l'encíclica Laudato si va molt més enllà. En aquest article, he triat uns quants temes que, enllaçats, permeten fer una lectura més completa del text.¹

Mentalitats diverses

L'encíclica assenyala tres tipus de mentalitats o posicionaments (núm. 60): «els qui saben gaudir profundament amb poca cosa» (núm. 222 a 226), «l'ecologisme radical antipoblacionista» (núm. 50) i «la raó instrumental consumista» (núm. 103-108).

Les persones del primer tipus gaudeixen de la bellesa, «surten d'ells mateixos envers l'altre» (núm. 119), com Maria surt de casa seva i se'n va a ajudar la seva cosina Isabel. Les persones que tenen por de l'anomenada *bomba demogràfica* pensen que l'home està perjudicant el planeta de tal manera que només es pot tirar endavant amb menys població; en cada home, només hi veuen un estómac que s'ha d'alimentar. Finalment, els qui confien en la tècnica com a solució de tots els mals, veuen cada persona com una font de creativitat, de noves idees; però poden deixar de banda que, a causa de la seva addicció consumista, la nau espacial terra es podria veure malmesa i en greus dificultats per l'absència d'un esforç previsor amb uns horitzons prou amplis. L'addicció consumista pot portar a una facilitat de manipulació (núm. 106) i fins i tot a un «avorriment feixuc» (núm. 113).

¹ Les xifres entre parèntesis es refereixen als punts de l'encíclica que inspiren el text. Les referències a pensadors de l'economia no provenen de l'escrit del papa Francesc.

José Antonio García-Durán
Catedràtic jubilat de Teoria Econòmica de la Universitat de Barcelona.

És el moment que hi hagi un diàleg a fons de les tres posicions. Potser es podria dir que l'ecologisme radical parteix d'un pessimisme tecnològic, mentre que la raó instrumental es caracteritza per un excés d'optimisme tecnològic.

Una cultura que passa dificultats

Les dificultats provenen del fet que la nostra cultura ens ha fet homes autoreferencials (núm. 204) i, per tant, voraçs, sense capacitat per cuidar la casa comuna. Els deserts interiors de les persones, és a dir, els cors buits per manca d'espiritualitat, creen deserts exteriors (núm. 217). La concentració de poder que permeten les noves tecnologies, així com la manipulació, limiten la creativitat (núm. 104-8). Al mateix temps, si s'ha arribat al final del creixement, quin sentit té investigar i estudiar? Val més que els joves visquin sota el *jet-lag* setmanal de les nits a la *discoteca*. Amb aquest sistema d'expectatives, és ben difícil que la humanitat avanci. En altres paraules: si és segur que algú trobarà les solucions tècniques adequades, si no és cosa meva ni hi puc fer res, doncs aleshores podem ser menys curosos i responsables en el nostre treball, investigar menys en solucions de reciclatge i d'eficiència (núm. 192).

Bons hàbits

Hi ha d'haver una educació ecològica que aconsegueixi desenvolupar bons hàbits. Per exemple, fer servir menys els plàstics i el paper, consumir menys aigua, separar els residus, cuinar només allò que es menjarà, utilitzar el transport públic o compartir el vehicle, plantar arbres, abrigar-se una mica més a casa per fer servir menys la calefacció, reutilitzar les coses (núm. 211). «El desenvolupament d'aquests comportaments [...] ens porta a una major profunditat vital» (núm. 212). «Altrament, es continuarà avançant en el paradigma consumista, que es transmet a través dels mitjans de comunicació i a través dels eficaços mecanismes del mercat» (215).

No ens podem oblidar de les generacions futures (núm. 159-162); però encara menys podem bandejar els pobres d'avui en dia amb l'excusa de les generacions futures. «No pensem només en la possibilitat de terribles fenòmens climàtics o en grans desastres naturals, sinó també en catàstrofes derivades de crisis socials» (núm. 204).

Uns fins esquifits

L'anomenada ciència econòmica estudia l'assignació de mitjans escassos per tal d'obtenir unes finalitats àmplies. «S'afirma,

Potser es podria dir que l'ecologisme radical parteix d'un pessimisme tecnològic, mentre que la raó instrumental es caracteritza per un excés d'optimisme tecnològic.

amb llenguatges no acadèmics, que els problemes de la fam i de la misèria al món es resoldran simplement amb el creixement del mercat. No és una qüestió de teories econòmiques, que potser avui en dia ningú ja no gosa defensar, sinó del fet que s'han instal·lat en el desenvolupament fàctic de l'economia» (núm. 109). Actualment, afirma Francesc, «tenim massa mitjans per a uns fins escassos i esquifits» (núm. 203).

Al segle XIII, sant Tomàs d'Aquino ja va distingir entre la virtut de la liberalitat (la iniciativa que provoca la millora de moltes persones) i la virtut de la magnanimitat (la capacitat per enfrontar-se a grans projectes). En el segle XIX, Malthus explicava que per tenir unes quantes begudes més al celler ningú no fa un gran esforç; però que, per contra, les noves màquines de vapors en les seves diverses aplicacions mobilitzaven totes les energies de la societat. I sembla que avui en dia podem dir una cosa semblant: per una aplicació més al mòbil, per uns altaveus una mica millor al cotxe, per una pantalla de televisió unes quantes polzades més gran –allò que Schumpeter anomenava la «burocratització del progrés tècnic»–, realment no assumirem grans compromisos. Ara bé, des de la profunditat vital adquirida a través dels bons hàbits, podem generar àmplies operacions mundials que mobilitzin energies.

El pensament ecològic proporciona guies sobre energies alternatives, tractament d'aigües, investigació en filtres i en reciclatge, eficiència dels *inputs* alternatius (31, 192), que no s'han de reprimi-

L'anomenada ciència econòmica estudia l'assignació de mitjans escassos per tal d'obtenir unes finalitats àmplies. Actualment, afirma Francesc, «tenim massa mitjans per a uns fins escassos i esquifits».

mir ni silenciar, sinó que s'han de considerar una gran oportunitat de millorar el creixement econòmic (i l'ocupació, davant de les mentalitats assistencials -128-), millorar la situació dels més pobres i complir amb els nostres deures vers les generacions futures.

És interessant com es distingeix la manera d'implementar aquests grans projectes: entre «mecanismes i subsidis» (núm. 171).

De quins mecanismes es tracta? Segurament, d'allò que els geògrafs i economistes anomenem «processos de difusió», que es refereixen tant a la disponibilitat de recursos financers com a l'aprenentatge. La *Lyonnaise des Eaux* va transmetre capitals i saber fer a *Aigües de Barcelona*, i aquesta entitat repeteix el mateix procés en algunes de les noves grans ciutats del món.

Casa comuna i fraternitat

La doctrina social de l'Església insisteix en la pau mundial, en el desenvolupament de tothom i en el fet d'aprendre de la família. Quan Pau VI (1967) va voler fer reflexionar els dirigents mundials sobre la necessitat que els països desenvolupats es plantegessin la promoció de les masses pobres del món, hi va haver reaccions molt negatives. Ayn Rand va parlar, fins i tot, de la «fi de l'home», i Rawls limitava el principi del *maximin* a l'interior de cada país ric. Però, al mateix temps, K. Boulding ens feia pensar que el planeta terra s'ha de considerar com una nau espacial amb uns dipòsits de combustible que s'estan acabant, i amb uns altres de residus que ja estan gairebé plens. *Laudato si* ens fa acceptar aquesta perspectiva ecològica de la nau espacial, i ens obliga a tenir-ne cura i a oferir oportunitats als qui s'encarreguen dels diversos tipus de dipòsits. Si vivim a la mateixa casa, tots ens som responsables.

La resposta de Prometeu

El lector prometeic de l'encíclica (núm. 116) remugarà: «Ja hi som! L'Església i els seus principis d'austeritat. Sí que li costa reconèixer la força de la llibertat econòmica! La importància del caprici en el desenvolupament de la humanitat! La força de la competició! La capacitat que té el mercat per convertir l'enveja en emulació!»

L'encíclica (núm. 78) li respon dient que va ser el pensament judeocristià el que va desmitificar la natura. Aquest antic honor, que s'ha reconegut poc sovint, encara destaca més el nostre compromís davant l'ordre natural. «Un món fràgil, amb un ésser humà a qui

Quan Pau VI (1967) va voler fer reflexionar els dirigents mundials sobre la necessitat que els països desenvolupats es plantegessin la promoció de les masses pobres del món, hi va haver reaccions molt negatives.

se li encarrega que en tingui cura, interpel·la la nostra intel·ligència per reconèixer com hauríem d'orientar, cultivar i limitar el nostre poder» (núm. 78).

Motivacions fortes

«Pau, justícia i conservació de la creació són tres qüestions totalment entrelaçades» (núm. 92). La tècnica no és un simple instrument, perquè té una inclinació a fer que res no quedi fora de la seva fèrria lògica, de manera que l'espai per a la creativitat alternativa dels individus queda reduït, així com la seva capacitat de decisió i la seva llibertat (108). «Qualsevol solució tècnica que vulguin aportar les ciències serà impotent per resoldre els greus problemes del món si la humanitat perd el nord, si es deixen de banda les grans motivacions que fan possible la convivència, el sacrifici, la bondat» (núm. 200).

On s'aprenen? «És a la família on s'aprèn a demanar les coses sense prepotència, a dir gràcies com a expressió d'una valoració sincera de les coses que rebem, a dominar l'agressivitat o la voracitat, i a demanar perdó quan perjudiquem algú» (núm. 213). La família és la condició per tal de construir una cultura de la vida compartida i de respecte envers el que ens envolta.

L'espiritualitat cristiana fa brollar i alimenta la passió per tenir cura del món. Per «comprometre's a fer coses grans», cal tenir «unes motivacions interiors que impulsen, encoratgen i donen sentit a l'acció personal i comunitària».

D'aquí neix el disseny de grans estratègies que encoratgin una cultura del respecte i que aturin la degradació del medi ambient (núm. 216).

Crear ocupació

Al finals del segle passat, Rifkin va plantejar la idea que, al segle XXI, amb la revolució informàtica, no només desapareixerien les feines del sector industrial, sinó també l'ocupació del sector dels serveis, que és la idea motriu del moviment per mínims garantits de renda. Els ludites i Gandhi havien reaccionat davant els sistemes de mecanització industrial que poden posar fi a les oportunitats de tenir feina. L'encíclica insisteix en el fet que «ajudar els pobres amb diners ha de ser sempre una solució provisional per resoldre urgències, el gran objectiu hauria de ser sempre fer possible que tinguin una vida digna a través del treball» (128). Altrament,

Per «comprometre's a fer coses grans», cal tenir «unes motivacions interiors que impulsen, encoratgen i donen sentit a l'acció personal i comunitària».

es crea un progressiu desgast del capital social de confiança, que és indispensable per a la convivència civil.

La teoria de la fi del treball torna a tenir efectes negatius en les expectatives, i fa més difícil la superació de l'atur. «Deixar d'invertir en les persones per obtenir un rèdit immediat més elevat és un mal negoci per a la societat» (núm. 128).

La recerca sobre el reciclatge i l'eficiència energètica pot contribuir a trobar una sortida adient.

Guia de referències

- Paul R. ERLICH (1990), *The Population Explosion* va popularitzar la idea del creixement de la població com una amenaça. Julian Simon (1981), *The Ultimate Resource*, va fer veure que cada home crea coneixement. Michael Kremer (1993), a «Population Growth and Technological Change», *Quarterly Journal of Economics*, defensa que el principal desequilibri actual es dona entre països envellits amb molts recursos educatius i de recerca, i països molt joves que no tenen aquests recursos.
- Ayn RAND, *Capitalism, the unknown ideal* (1966), és una exposició de la idea que cada home és responsable d'ell mateix. Kenneth Boulding, *The Economics of the Coming Spaceship Earth* (1966), assenyala que la terra es comparable a una nau espacial. John Rawls, *The Theory of Justice* (1971), desenvolupa el criteri del *maximin* aplicable dins de cada acord constitucional.
- Tomàs d'AQUINO, *Summa Theologica* (1273), Part II-II Qüestions 117 i 129, explica la importància tant de la liberalitat com de la magnanimitat. T. R. Malthus, *Principis d'Economia Política* (1820) explica la importància de la innovació de producte en les motivacions de les persones.
- Lynn WHITE, jr. (1963) *What accelerated Technological Progress in the Western Middle Ages?* (dins de: A.C.Crombie, ed., *Scientific Change*) explica el paper del cristianisme en l'eradicació de la visió mítica de la natura. El tema d'una possible burocratització del progrés tècnic apareix a J. A. Schumpeter (1942): *Capitalisme, socialisme i democràcia*.
- La tesi doctoral del premi Nobel d'economia Amartya SEN (1959), *The choice of Techniques*, inclou una reflexió sobre les tesis de Gandhi sobre el treball manual en l'elaboració del cotó. Jeremy Rifkin (1995), *The End of Work*, planteja la tesi que les noves tecnologies eliminen ocupació, també en el sector dels serveis. Una visió dels efectes d'aquest tipus d'innovació de procés es troba a C. B. Frey i M. A. Osborne (2013): *The Future of Employment: How susceptible are jobs to computerisation*.
- El tema del capital social de confiança es troba a Francis FUKUYAMA (1995): *Trust*, i a l'obra d'Alain PEYREFITTE (1995), *La Société de Confiance*.

Entre catastrofisme ecològic i ecologia light

Precedida d'un sabotatge informatiu i seguida de polèmica –sobretot, en certs sectors dels Estats Units, vinculats a les indústries del petroli i el carbó– s'ha publicat el text oficial de l'encíclica Laudato si', que és el primer gran document ecològic de la història de l'Església.

D'aquí l'expectació internacional que ha desvetllat, augmentada pel fet d'anar adreçada a «creients i no creients». Cosa que no significa que l'Església catòlica deixi d'aportar la seva pròpia perspectiva, amb base teològica, però amb un rerefons sociològic i científic rellevant, tot i que sense pretensió d'intervenir en debats polítics.

La primera cosa que faig quan llegeixo un document o un treball d'una certa importància és capbussar-me en les seves Notes, i després em centro en el text. En aquesta encíclica, m'ha sobtat l'abundor de citacions de declaracions i documents emesos per conferències episcopals i altres organismes eclesials d'arreu del món (Bolívia, Canadà, Argentina, Estats Units, Japó, Aparecida, etc.) sobre la qüestió ecològica. Cosa que demostra el caràcter seriós de l'anàlisi que, des de diversos angles, la mateixa Església ha anat fent d'aquest tema. Així, doncs, no pot resultar estrany que en el text es qualifiqui com «un bé per a la humanitat» la sincera exposició dels reptes ecològics que es deriven de les conviccions religioses. En aquest sentit, Francesc obre un nou front en el magisteri de l'Església –l'ecològic–, de la mateixa manera que Lleó XII, que va descobrir el filó del magisteri social.

Respectar la diversitat de punts de vista

Ara bé, en un tema amb tantes implicacions científiques i sociològiques, la prudència de Francesc el porta a afirmar que no és pas la seva intenció «proposar cap paraula definitiva». I, per tant, en força qüestions concretes, es vol cenyir a «promoure un debat honest», tot respectant «la diversitat de punts de vista». Però sense oblidar dos fets que considera evidents: el «ràpid deteriorament» d'aquesta «casa comuna» que és la terra, i «la feblesa de les reac-

Rafael Navarro-Valls. Catedràtic emèrit de la facultat de Dret de la Universitat Complutense de Madrid i acadèmic-secretari general de la Reial Acadèmia de Jurisprudència i Legislació d'Espanya.

cions en l'escenari de la política internacional», probablement pressionada per l'aliança entre economia i tecnologia, i condicionada per interessos particulars i econòmics, que s'enfronten realment amb el bé comú.

Alguns han titllat la primera part de l'encíclica (*Allò que li està passant a la nostra casa*) de ser *eco-catastrofista*. Però qui la llegeix sense prejudicis s'adona del desig que hi ha de connectar –tot buscant-hi solucions positives– els abusos ecològics amb les repercussions en els països més pobres. L'intent de crear una cultura ambiental que es fonamenti, no pas en els catastrofismes mil·lenaristes, sinó en el pragmatisme. No pas en una visió polititzada dels problemes ambientals, sinó en l'adopció de línies d'actuació positives.

En aquest sentit, convé destacar l'estímul que l'encíclica aporta a les «bones pràctiques», basades en «un model circular de producció que asseguri recursos per a tothom i per a les generacions futures, i que demana portar al màxim l'eficiència, la reutilització i el reciclatge». I això s'encamina vers a una tercera revolució industrial, en moments de «decadència del vell capitalisme agressiu», tal com assenyala Jeremy Rifkin. Per descomptat, davant de l'encíclica, mostrarà el seu neguit l'establishment econòmic i polític que depèn clarament dels combustibles fòssils. Però, de fet, hauria de ser aquest mateix poder el que s'hauria d'adreçar, de mica en mica, cap a noves fonts d'energies renovables, un aspecte que, d'altra banda, sembla inevitable.

Ecologia light?

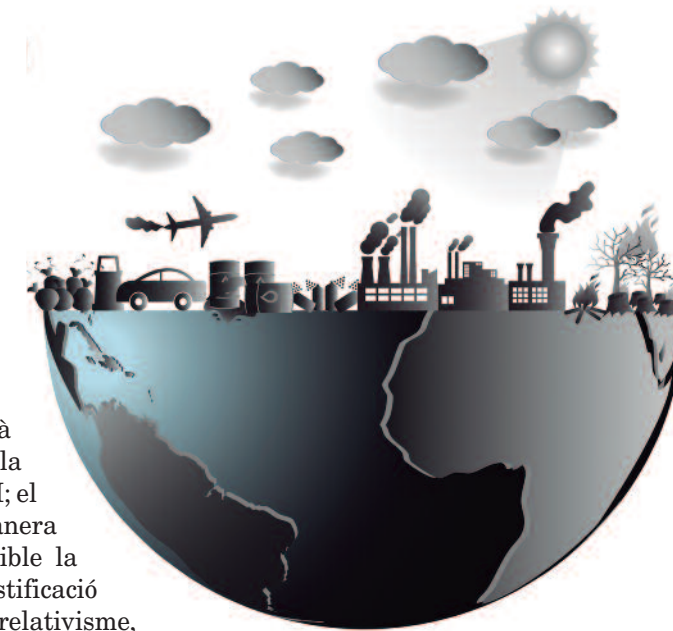
Que faci un plantejament mesurat no vol dir pas que Francesc vulgui fer un discurs proper a un *ecologisme light*, amb una capa de *vernís ecològic* sense suc teològic. Per contra, retorna al primitiu «conrear i custodiar la Terra» (Gènesi 2,15) del manament bíblic, i observa que s'hi inclou «protegir», «cuidar» i «vigilar».

Des d'aquests paràmetres, es lamenta, per exemple, que la crisi financera de 2007/2008 va ser una gran ocasió desaproveitada de retornar als principis ètics i de revisar els «criteris obsolets que encara continuen governant el món». Per això –afirma– aquesta «creació que pateix dolors de part» és la mateixa que pateix l'exploació i la destrucció de la natura, amb una autèntica acció de «saqueig», amb l'esgotament dels recursos naturals, i amb l'extensió desmesurada del consum salvatge, que ja abasta tota la població mundial.

Es lamenta, per exemple, que la crisi financera de 2007/2008 va ser una gran ocasió desaproveitada de retornar als principis ètics i de revisar els «criteris obsolets que encara continuen governant el món».

Ecologia humana

A la *Laudato si'*, no només hi ha un crit d'alarma davant la progressiva erosió del planeta a causa d'una activitat humana descontrolada. També hi apareixen problemes de l'«ecologia humana» i l'«ecologia integral», tan propers al Magisteri de l'Església com ara la funció social del dret a la propietat privada, que «no és absolut o intocable», ja que està sotmès a la «hipoteca social», a la qual ja es va referir Joan Pau II; el respecte per la vida, de manera «que no sembla gaire compatible la defensa de la natura amb la justificació de l'avortament»; el rebuig del relativisme, que corromp la cultura «quan no es reconeix cap veritat objectiva i converteix les lleis en imposicions arbitràries», o el perill d'una guerra química o nuclear, una amenaça que encara sotja la humanitat.

És especialment interessant la fórmula que encunya Francesc del «dèbit ecològic», és a dir, la responsabilitat dels països del Nord amb els països del Sud, els quals «continuen alimentant el desenvolupament dels països més rics [...] amb un sistema de relacions comercials i de propietat estructuralment pervers». Aquest dèbit exigeix que els països desenvolupats «limitin el consum d'energies no renovables, i aportin als no desenvolupats recursos per promoure polítiques i programes de desenvolupament sostenible».

Al capdavant, doncs, es tracta d'una encíclica que resultarà polèmica. Només un exemple: Obama l'ha elogiat, i Bush III se la mira amb recel. Però la polèmica –al meu parer– perdrà força quan el text sigui llegit a fons i se'n descobreixi la riquesa teològica, moral i fins i tot de ciutadania ecològica. Com ja s'ha indicat, ofereix una autèntica mirada «divina» sobre la Terra i les persones que hi vivim.

És especialment interessant la fórmula que encunya Francesc del «dèbit ecològic», és a dir, la responsabilitat dels països del Nord amb els països del Sud.

La misericòrdia dels cristians en la història¹

Mn. Joan Galtés
Historiador i vicari episcopal de l'arquebisbat de Barcelona.

El papa Francesc, quan va convocar l'Any de la Misericòrdia, va escriure que «La misericòrdia és la paraula clau que indica la manera d'actuar de Déu envers l'home. Déu no només afirma el seu amor, sinó que el fa visible i tangible». I això mateix és el que han mirat de fer molts cristians al llarg de la història, que han mostrat amb obres la tendresa de Déu quan han atès els més desvalguts. Com a pòrtic d'aquest Any de la Misericòrdia, publiquem aquest estudi del Dr. Joan Galtés, historiador i vicari episcopal de Barcelona, el qual, en un text sintètic i atractiu, ens ofereix una panoràmica sorprenent d'un aspecte concret de la caritat cristiana al llarg de la història: l'activitat caritativa i social de l'Església catòlica.

En aquesta exposició, que necessàriament ha de ser breu, ens fixarem en alguns dels aspectes més significatius de l'exercici de la caritat cristiana –l'activitat caritativa i social– seguint el fil conductor de la història.

El testimoni de l'Escriptura

En el Nou Testament la caritat és un fet complex i articulat, que Jesús sintetitza així: «Estima el Senyor, el teu Déu, amb tot el cor... i estima el proïsme com a tu mateix» (Mt 22,34-39). Es tracta dels dos manaments més grans de la Llei, que van units l'un amb l'altre. Són dues dimensions del fet unitari de l'amor: la caritat arrela en l'amor a Déu sense límits, i es manifesta visiblement i dinàmicament en l'amor a cada persona humana, considerada com a germà, com a pròxim, com un altre jo. I davant la pregunta sobre «qui és el meu proïsme?», Jesús respon amb la paràbola del Bon Samarità (Lc 10,25-37). Nosaltres esdevenim proïsme en el moment que fem un

¹ Aquest text va ser exposat per Mn. Joan Galtés, el dia 21 de gener de 2014 a l'Aula Magna del Seminari Conciliar de Barcelona durant les 49 Jornades de Qüestions Pastorals de Castelldeusa, dedicades a *La caritat dels cristians en la història*.

Cf. Un intent de visió global sobre aquest tema el trobem, per exemple, a: J.M. LABOA, *Por sus frutos los conoceréis. Historia de la caridad en la Iglesia*, Madrid 2011; S. CANTERA, *Historia breve de la caridad y de la acción social de la Iglesia*, Madrid 2005.

gest amorós que ens aproxima a l'home, sobrepasant les fronteres de raça, cultura, classe social i confessionalitat religiosa.

Una descripció més ampla i exemplificada de la caritat, la trobem en el *Sermó de la Muntanya*, que correspon als capítols cinquè, sisè i setè de l'evangeli de sant Mateu. Aquí es descriu la vida del deixeble de Jesús, que havent conegut la bondat i la misericòrdia de Déu, viu una vida de caritat que supera tota la Llei. Al centre del discurs, hi ha el *Pare nostre*, la pregària dels fills de Déu, d'on deriva una munió d'actituds i de gestos concrets referents a l'amor, que tenen com a punt de referència l'amor mateix de Déu: «Sigueu perfectes, com el vostre Pare del cel és perfecte.»

Finalment, Jesús dona als deixebles el precepte de la caritat: «Un manament nou us dono: que us estimeu els uns als altres, tal com jo us he estimat. En això coneixerà tothom que sou deixebles meus, si us teniu amor els uns als altres» (Jn 13, 34-35). Aquesta és la radical novetat de la caritat, que troba en Jesús el model insuperable per imitar, la font inesgotable de la caritat.²

Així, l'Església, fidel al seu Senyor, des del primer moment ha viscut la caritat com un element essencial de la vida cristiana i ha expressat la seva identitat en una triple acció: l'anunci de la Paraula (*kérygma*, *martyria*), la celebració dels sagraments (*leiturgia*) i el servei de la caritat (*diakonia*). Com ha indicat el papa Benet XVI en la seva primera encíclica dedicada precisament a la caritat: «La caritat pertany a la natura íntima de l'Església i és la manifestació irrenunciable de la seva pròpia essència».³

L'Església apostòlica, que vivia en situació de marginació respecte a la societat pagana, exercia eficaçment la caritat entre els cristians i va promoure el sistema del fons comú per resoldre les necessitats dels creients: «La multitud dels creients tenia un sol cor i una sola ànima; i cap d'ells no considerava com a propis els béns que posseïa, sinó que tot estava al servei de tots» (Ac 4, 32). Coneixem, també, la col·lecta promoguda per sant Pau entre les comunitats hel·lèniques, en favor de la comunitat de Jerusalem que passava moments d'estretor i d'indigència: «Les comunitats de Macedònia i d'Àcia van decidir voluntàriament d'organitzar una col·lecta destinada als pobres que hi ha en el poble sant que viu a Jerusalem» (Rm 15, 25-26).

Aquella Església primerenca ja gaudia d'una certa organització en l'exercici de la caritat, com a pressupòsit per a un servei comunitari ordenat. Sant Pau esmenta entre els diversos carismes o serveis el d'ajudar els altres (1Co 12, 28) i quan l'assistència als pobres provocà algunes tensions entre els deixebles de llengua grega i els de llengua hebrea, els apòstols, conscients de la seva responsabilitat, decidiren elegir set homes dedicats al servei de la caritat, entre els quals sobresurt Esteve, el protomàrtir (Cfr. Ac 6, 1-6). Els destinataris d'aquest servei eren les viudes, els orfes, els esclaus, els malalts, és a dir, els més abandonats per la socie-

² Certament, Jesús de Natzaret, nascut en el poble d'Israel, coneix i perfecciona les formulacions ja existents a la Llei de Moisès, on s'hi troben indicacions concretes sobre la manera de conduir-se amb els més pròxims, tots els qui pertanyien al poble i també els esclaus, els peregrins, els estrangers, i els deures relatius a l'hospitalitat o les diverses formes d'assistència.

³ Encíclica *Deus Caritas est*, núm. 25.

tat d'aquell temps. El context sacramental de l'elecció d'aquests homes, amb la imposició de les mans, els concedia al mateix temps una projecció litúrgica i una dedicació específica als servei dels germans. Aquesta diaconia anà evolucionant amb el temps⁴, però cal notar que des del principi, hi hagué una presència significativa de dones dedicades a la caritat: Febe de Cèncrees, Marcel·la de Roma, i moltes d'altres.⁵ Tertul·lià, al segle III, deixa constància, en el seu *Apologeticus*⁶ que l'acció caritativa dels cristians suscitava l'admiració dels pagans.

«Initium libertatis»

A principis del segle IV, quan s'esdevé el reconeixement públic de l'Església, el 313, gràcies a l'emperador Constantí, l'acció caritativa de l'Església s'incrementa i s'eixampla a tota la societat. Llavors, l'Església assumí, en bona part, l'acció social pública. Si tenint en compte el context general dels costums del temps, el cristianisme va representar la dignificació de les persones i la pràctica de la caritat envers els pobres va ser predicada amb insistència i practicada eficaçment. Prova d'això és el fet que l'emperador Julià l'Apòstata, quan volgué restaurar l'antiga religió romana bandejant el cristianisme, va establir que en el nou ordre pagà els pobres fossin atesos com ho feia l'Església, i el mateix emperador reconeix que l'únic aspecte que admirava dels cristians era la seva activitat caritativa.⁷

La predicació dels Pares de l'Església no para d'inculcar en la consciència cristiana el valor moral de les obres de caritat. Sant Agustí i sant Joan Crisòstom recriminen reiteradament, en llurs esplèndids sermons, aquelles actituds que perjudicaven els pobres: l'afany de riquesa i el luxe desmesurat. És comú en el pensament dels Pares que el ric no és amo de la seva riquesa, sinó administrador, perquè les riqueses pertanyen a Déu i, per consegüent, té el deure de compartir els seus béns amb els pobres. Per a alguns predicadors, l'almoina no és una despesa sinó una inversió que es cobrarà amb interessos en la vida eterna; per a d'altres, els rics entraran al cel gràcies als pobres que hauran socorregut. En definitiva, a partir del segle IV, trobem tractats els grans temes socials: la dignitat humana, la igualtat essencial dels éssers humans, la funció social de la propietat privada, la comunicació de béns, la dignitat dels treball, etc., com a qüestions inseparables de la fe cristiana.

En aquella època, era considerat un bon bisbe aquell que tenia cura dels pobres, ja fos personalment o a través de la diaconia de l'Església. Sant Agustí (354-430), a Hipona, exercia magnànimament la caritat i edificà un hospital per hostatjar els indigents i els forasters. Sant Martí de Tours (336-397), després de partir el seu mantell amb el pobre d'Amiens, esdevingué monjo amb un estil de vida pobre i senzill. Elegit bisbe de Tours, no descurà l'atenció als pobres. La seva caritat i la seva tasca evangelitzadora li atorgaren la màxima autoritat moral de l'Església a la Gàl·lia. A Roma funcionaven les set demarcacions diaconals que s'ocupaven de la distribució de les ofrenes destinades als pobres. Al port d'Òstia, el 397, es construï un hospital per acollir pobres i pelegrins, gràcies a l'herència d'u-

⁴ Cf. N. BROX, "Diaconia en la Iglesia primitiva", dins: *Concilium* 218 (juliol 1988) pàg. 53-61.

⁵ Cf. *Rm* 16, 1-2.

⁶ *Apologeticus*, 39, 7.

⁷ *Ep.* 83.

na noble romana anomenada Paulina. També a Ancira⁸, una rica matrona destinà la seva fortuna al sosteniment dels hospitals per als pobres. L'Església d'Antioquia, en temps de sant Joan Crisòstom (344-407), socorria milers de pobres de tota mena. Però el complex assistencial més conegut i més ben dotat fou el que va organitzar sant Basili (329-379) als afores de Cesarea de Capadòcia, on trobaven refugi pobres, malalts, infants abandonats i tota mena d'indigents. Semblantment feien les Esglésies d'Alexandria, Constantinoble i Jerusalem.

Ja des d'aquests primers segles, l'acció a favor dels pobres fou una característica del cristianisme, en tant que la mentalitat pagana considerava la pobresa i l'abandó dels necessitats com una llei fatal de la naturalesa. Qualsevol coneixedor de la història de la civilització no pot deixar de remarcar que la dignitat del pobre i l'assistència al desvalgut en la societat grecoromana fou fruit del cristianisme i que a l'ombra de l'Església nasqueren i es desenvoluparen una multitud d'institucions de beneficència. La mateixa expressió «amic dels pobres» que apareix com un títol d'honor en l'epigrafia funerària cristiana, és un epítet totalment estrany al món pagà.

També hem de constatar que en el Baix Imperi, a mesura que s'anava fonent el substrat pagà de l'home antic, només el cristianisme va ser capaç d'humanitzar la consciència social. La caritat cristiana veu en el pobre, en el malalt, en el desvalgut, la imatge viva de Jesucrist sofrent. I aquesta gran aportació de l'Església primerenca serveix de test per comprovar l'autenticitat del cristianisme de tots els temps.⁹

Les obres de misericòrdia

Davant les situacions de pobresa i aflicció, la tradició cristiana ha elaborat un conjunt de recomanacions concretes per al capteniment dels fidels en les seves relacions amb el proïsme, d'acord amb l'ensenyament de Jesús. Són les anomenades obres de misericòrdia¹⁰, que, de fet, són propostes de la Sagrada Escriptura, repeses en l'època patristica i sistematitzades a l'Edat mitjana. A partir del segle XIII, moltes disposicions sinodals demanen que s'ensenyi a tots els fidels les obres de misericòrdia, juntament amb el misteri de la Trinitat, de l'Encarnació i els sacraments.

Aquestes obres, que podrien expressar-se en un nombre indeterminat de capteniments humans, la tradició les ha concretat en dos septenaris: set obres de misericòrdia espirituals i set de corporals. Les espirituals ofereixen un bé espiritual al proïsme: «Ensenyar a l'ignorant, donar bon consell al qui l'ha de menester, corregir al qui va errat, consolar el trist i desconolat, perdonar les injúries per amor a Déu, sofrir amb paciència les flaqueses i molèsties del proïsme i pregar a Déu per als vius i per als morts.» Les corporals apleguen l'ensenyament colpidor de Jesús sobre el judici final (*Mt.* 25), i volen transmetre la convicció

⁸ Ankara, actual capital de Turquia.

⁹ Cf. A. BAUDRILLART, *La charité aux premiers siècles du Christianisme*, París 1907 ; J. LAPLANA, *L'Església dels primers segles*, Barcelona 2006, pàg. 565-569.

¹⁰ Les recull l'actual *Catecisme de l'Església Catòlica*, núm. 247

cristiana que no es pot viure d'esquena a les necessitats i sofriments dels altres: «Donar menjar al qui té fam, donar beure al qui té set, vestir el despullat, visitar els malalts i presos, acollir els pelegrins (els qui no tenen aixopluc), rescatar el captiu i enterrar els morts.»

Les obres de misericòrdia, a més de ser practicades a nivell individual, també han inspirat, al llarg dels segles, innumbrables institucions eclesials: escoles, hospitals, llocs d'acolliment de transeünts, centres de distribució d'aliments i menjadors, apostolat a les presons, així com tants ordes religiosos, masculins i femenins, de totes les èpoques i llocs, que s'han dedicat a serveis.

Rescatar els captius

Els primers cristians en l'època de les persecucions van prestar una gran atenció als germans condemnats «ad metalla», és a dir, a treballar a les mines de Palestina, Sardenya, Egipte, etc., cosa que representava un crudelíssim càstig. Les comunitats creients feien tot el possible per ajudar i alliberar aquells dissortats. Segles més tard, durant les invasions àrabs a terres cristianes i la pirateria per les nostres costes, va ser freqüent el fet que cristians caiguessin sota el seu domini, com a presoners de guerra o capturats com a esclaus. A les condicions inhumanes dels captius, s'hi afegia el risc de perdre la fe en un ambient cultural advers. Al segle X, tenim l'exemple del bisbe de Barcelona, Vives (+ 995), que dedicà bona part del seu pontificat a restaurar la diòcesi, molt malmesa per la ràtzia d'Al-Mansur (985) i s'ocupà de redimir captius de Còrdova.

A les darreries del segle XII, Joan de Mata (1160-1213) i Fèlix de Valois (-1212) es proposaren dedicar la seva vida a rescatar captius i, amb aquesta finalitat fundaren l'orde dels Trinitaris. La primera expedició al nord d'Àfrica fou el 1199, on pogueren alliberar 186 cristians i de llavors ençà continuà aquesta gran obra alliberadora. També Pere Nolasc (1180-1249) fundà a Barcelona, amb la col·laboració del bisbe Berenguer de Palou, els Mercedaris per a la redempció dels cristians que vivien en captivitat. La vocació i la finalitat de l'Orde de la Mercè serà, com diuen les seves Constitucions: «La redempció de captius, per a l'edificació del Regne de Déu i el servei del poble, mitjançant la defensa de la fe en els oprimits, fet amb esperit de perfecta caritat a imitació de Crist redemptor.» Ambdós ordes recaptaven almoines per terres cristianes per rescatar captius i es comprometien a oferir-se ells mateixos, si fos necessari, a canvi dels presoners. Admirable actitud evangèlica d'aquests herois de la caritat, que s'avenien a perdre la pròpia llibertat perquè un altre germà fos lliure.¹¹

Des de finals del segle XVIII fins avui, aquests ordes redemptors s'han dedicat a les presons, on exerceixen el seu apostolat entre el empresonats per tota mena de delictes i entre llurs famílies, amb la mateixa voluntat de redempció de tota mena de captivitats i dels nous esclavatges. Per a una acció social i evangelitzadora semblant, s'han fundat les branques

¹¹ Cf. B. PORRES, *Libertad de los cautivos: actividad redentora de la orden Trinitaria*, Còrdova, 1998; F. GAZULLA, *La orden de Nuestra Señora de la Merced. Estudios histórico-críticos*, València, 1985.

femenines de Trinitàries i Mercedàries. Avui coneixem les tasques de voluntariat que laics i sacerdots porten a terme a les presons i per a la reinserció social d'aquells que han d'integrar-se a la societat amb moltes dificultats.

En aquest capítol sobre la llibertat, hem de fer esment de la qüestió de l'esclavatge, que és el fet de civilització que marca profundament les societats antigues. L'esclavitud era considerada com quelcom natural i necessari, i l'esclau tingut com una cosa, no pas com una persona. L'ascensió del cristianisme, que no afrontà directament l'abolició de l'esclavitud, afavorí la dignitat de tot ésser humà, considerat fill de Déu i germà¹², proposà la manumissió de l'esclau o del serf (*manumissio in ecclesia*) i sens dubte va influir en la desaparició de l'esclavitud que es produí a l'Alta Edat Mitjana. Amb la reaparició de l'esclavitud al començ del segle XVI, a partir dels descobriments i conquestes espanyols i portuguesos, s'expandí enormement el tràfic d'esclaus de l'Àfrica cap a Amèrica. La crítica de l'ètica colonial per part de Bartolomé de las Casas i d'altres, com els jesuïtes Alonso Sandoval i Antonio Vieira, no condemnava tant la mentalitat esclavista d'aleshores, sinó que anava contra l'esclavització de determinades poblacions autòctones i contra els excessos comesos amb els esclaus¹³. Un exemple eminent de caritat envers els esclaus el trobem en el nostre sant Pere Claver (1580-1654) que, a Cartagena d'Índies, es declarà «esclau dels esclaus negres per sempre».

La Pia Almoïna

Durant els segles XII i XIII, s'organitzà en diversos bisbats de Catalunya, València i les Illes una gran institució de beneficència coneguda amb el nom de Pia Almoïna. En altres diòcesis d'Occident apareixen institucions semblants, bé que amb altres noms. La primera que es va fundar fou la de Barcelona, el 1161. Es tractava, doncs, d'un servei d'ajuda als més marginats de la societat, organitzat pels capítols catedrals, sota la tutela dels bisbes. En concret, la Pia Almoïna proporcionava aliment i vestit als pobres. A Barcelona i Lleida el servei de menjador arribà a distribuir fins a 288 i 137 àpats diaris, respectivament. En altres bisbats s'oferia diàriament pa i diners per a l'adquisició d'aliments. Els recursos provenien d'almoines i llegats dels fidels, laics i clergues. Uns gestors, anomenats almoïners, administradors o ecònoms, s'ocupaven de l'administració del patrimoni d'aquestes institucions.¹⁴

Foren institucions caritatives de gran volada, que juntament amb la xarxa d'hospitals, perduraren gairebé fins al segle XIX, adaptant-se a les necessitats de cada època. Com a testimonis de la seva importància, resten en peu els edificis gòtics i renaixentistes de la Pia

¹² Recordem l'episodi de l'esclau Onèssim, en la carta de Sant Pau a Filemó.

¹³ Una bona síntesi sobre aquest tema, amb una abundant bibliografia, la donen: H. GRIESER-H.J. LAUTH, "Esclavitud" dins el *Diccionario Enciclopédico de Historia de la Iglesia*, vol II, Barcelona, 2005. Vegeu també HUGH THOMAS, *La trata de esclavos. Historia del tráfico de seres humanos de 1440 a 1870*, Barcelona, 1998.

¹⁴ Cf. M. MOLLAT, *Les peuvres au Moyen Âge*, París 1988; M. RIU i altres, *La pobreza y la asistencia a los pobres en la Cataluña medieval*, 2 vols., Barcelona, 1980-1982.

Almoïna de Barcelona, de Girona i de Mallorca, edificats al costat de les respectives catedrals i, també, les al·lusives pintures gòtiques conservades al Museu diocesà de Lleida.

Hospitals medievals

L'hospital, com ja hem vist, havia nascut com a lloc d'hospitalitat en sentit genèric. A l'Edat Mitjana sobresurt la proliferació d'hospitals de l'Església¹⁵ i es produeix també una certa especialització. Una de les malalties més difoses era la lepra, que esdevingué més invasiva a Europa a partir del segle XII, a causa dels contactes amb el Pròxim Orient. Homes d'Església promouen llocs d'acollida per a aquests malalts allunyats de la societat per tal de prevenir el contagi. Els bisbes creaven institucions adients per a la cura i sosteniment dels leprosos i les ciutats i poblacions medievals d'alguna importància tenien, als afores, les seves leproseries. Notem que el leprós, en l'àmbit cristià, era considerat com un malalt objecte de la caritat cristiana, no pas com un pecador impur (val la pena recordar l'escena de sant Francesc besant un leprós). Arreu s'obriren leproseries i l'assistència als leprosos fou també assegurada per l'Orde hospitalari de Sant Llätzer. Sant Llätzer era el patró dels leprosos, exceptuant a Hongria, on la patrona era la reina santa Elisabet, que en vida s'havia dedicat a la cura amorosa d'aquests malalts. A Catalunya queda el record de diversos hospitals per a leprosos: el de Barcelona, fundat pel bisbe Guillem de Tarroja, entre els anys 1144 i 1171, a l'indret de l'actual plaça del Pedró, que prengué el nom d'Hospital de Mesells de Santa Maria, posteriorment anomenat de Sant Llätzer¹⁶; també els de Girona, existent al segle XII, i els de Vic, Manresa i Cervera. Al costat d'aquestes leproseries apareixen arreu de la cristiandat hospitals per a altres malalties incurables. Encara avui la lepra està difosa per Àsia, Àfrica i Amèrica Llatina i l'Església catòlica posseeix en aquests llocs prop de 650 leproseries.

Mentre en el món antic grec i romà era usual abandonar a la mort els infants no desitjats, el cristianisme estimulà la creació dels primers orfenats. Recordem, per exemple, que Gal·la Plàcidia, filla de l'emperador Teodosi, al segle V, acollia en el seu palau de Ravenna infants abandonats pel carrer o en els atris de les esglésies. Les cases o hospitals per a expòsits i orfes abundaren a l'època medieval. El famós hospital de Santo Spirito in Saxia de Roma (1240), que gaudí del mecenatge del papa Innocenci III, sembla que fou el que inventà el sistema del «torn» o «ruota», per dipositar anònimament els infants no volguts i evitar que fossin tirats al Tiber. Aquests «torns» proliferaren en hospitals i convents de tot arreu. Resta emblemàtic l'hospital degli Innocenti fundat a Florència, el 1419, i projectat pel gran arquitecte Brunelleschi. Diversos ordes religiosos, com sabem, nasqueren amb aquesta finalitat d'acollir i educar els infants orfes.

Una altra qüestió que va impulsar l'acció caritativa foren els pelegrinatges. Al llarg de les grans rutes de peregrinació a Jerusalem, Roma i Santiago, apareixen els hospitals de pelegrins. Allà els confreres acollien gratuïtament el pelegrí, considerat, al costat del pobre i del malalt, un altre Crist: *hospes tamquam Christus*. A tall d'exemple, podem esmentar

¹⁵ F. AGNOLLI, *La grande storia della carità*, Siena 2013, pàg. 49-56

¹⁶ Cf. J.M. JUNCA, *L'Hospital de Sant Llätzer*, Barcelona 1989.

l'hospital de Jerusalem atès per l'Orde hospitalari de Sant Joan, més tard anomenat de Malta. També els ordes cavallerescos vinculats a Terra Santa, fundats en el context de les croades, amb la finalitat d'acollir i protegir els pelegrins.

Hem d'assenyalar un fet important: a partir del segle XV, es produeix el pas dels hospitals de caritat als hospitals de cura en el sentit modern. El progrés dels coneixements d'anatomia, de fisiologia i de cirurgia permeté una més gran atenció en la guarició dels malalts: distingint els curables i els incurables, separant per sexes i patologies, afavorint una major especialització i una major presència dels metges. En aquest context nasqué el benemerit Hospital de la Santa Creu de Barcelona, sota l'impuls del bisbe i del Capítol Catedral i com a resultat de la fusió de petits hospitals diocesans.¹⁷

La pau

La guerra, la violència, la inseguretat, han estat mals endèmics de la societat. L'Església, conscient d'aquesta situació discordant amb l'Evangeli, ha considerat la defensa de la pau com un acte de caritat cristiana. En el segle X nasqueren les institucions de Pau i Treva, amb les quals l'Església pretenia limitar els estralls de la violència i crear espais de pau, fins i tot dins els períodes de guerra.¹⁸

Els bisbes d'Elna i de Vic, vers el 1020, havien establert uns primers estatuts en favor de la pau. El 16 de maig del 1027, el gran Oliba, bisbe de Vic, presidí un sínode a Toluges, prop de Perpinyà, que aplegà el clergat i una multitud de fidels, homes i dones, i per primera vegada Oliba hi proclamà la Pau i Treva. La Pau de Déu, ja instituída anteriorment, prohibia atacar en tot temps un monjo, un clergue, les dones i les famílies en les seves ocupacions domèstiques, violar una església i les cases situades al seu entorn dins un espai de trenta passes (la sagrera). La novetat de la Pau i Treva era que imposava una cessació temporal d'hostilitats en determinats moments i períodes de l'any litúrgic. A partir d'aquell moment, aquesta institució benèfica s'estengué per altres regions de França i d'Espanya, i passà a Alemanya i Anglaterra i Itàlia. Des de llavors se celebraren assemblees de Pau i Treva amb l'adhesió de l'autoritat civil, és a dir, els comtes i els reis. Molts acords passaren als repertoris dels juristes i d'allà a la redacció dels nostres Usatges.

A part d'això, la idea de la guerra justa també es desenvolupa a l'època medieval, encara que ja es troba en el pensament de sant Agustí. S'estableix que la violència podia ser acceptable quan es tracta d'una causa justa o defensiva. D'aquesta idea se n'ha derivat la justificació per part de l'Església de determinats enfrontaments bèl·lics. La qüestió, però, és saber quan i qui ha de determinar la suposada causa justa. De fet, tota guerra és un gran mal que s'oposa a l'amor efectiu de l'Evangeli.

¹⁷ Una síntesi breu però excel·lent la trobem a J. RAVENTÓS, *Hospitals de l'Església a Catalunya*, dins el Diccionari d'Història Eclesiàstica de Catalunya.

¹⁸ Cf. E. JUNYENT, *La Pau i Treva*, Barcelona 1975; G. GONZALVO, *La Pau i Treva a Catalunya. Orígen de les Corts catalanes*, Barcelona 1986; *Les Constitucions de Pau i Treva de Catalunya. Segles XI-XIII*, dins: Textos jurídics catalans, II/3, Barcelona 1994.

Ja a l'època contemporània els Papes han interposat la seva autoritat moral contra la guerra i a favor de la pau. Benet XV, durant la Primera Guerra Mundial (1914-1918), procurà per tots els mitjans aconseguir una pau justa, però no trobà suport en els responsables dels diversos països i la seva neutralitat fou mal entesa i criticada. També Pius XII intentà trencar l'espiral bel·ligerant que dugué a la Segona Guerra Mundial: «No es perd res amb la pau; tot es pot perdre amb la guerra», digué el 24 d'agost del 1939, però el seu clam no fou escoltat; tampoc va ser atesa la seva petició d'una treva per Nadal. Anys més tard, Pius XII fou blasmat injustament per no haver defensat prou els jueus durant la persecució nazi, sense tenir en compte la seva actuació per la via diplomàtica i la seva acció caritativa en favor dels jueus. Aquí no podem oblidar el gran nombre de cristians que arriscaren llurs vides per salvar-ne d'altres. Joan Pau II tingué una actuació decidida contra la guerra de l'Iraq i el papa Francesc contra la guerra de Síria i la intervenció armada dels Estats Units, per citar alguns exemples.

Pau VI instituí la Diada mundial de la pau amb aquests termes: «Ens dirigim a tots els homes de bona voluntat per exhortar-vos a celebrar la Diada de la Pau en tot el món, el dia primer de l'any civil, 1 de gener del 1968. El nostre desig seria que, després, cada any aquesta celebració es repetís com un presagi i una promesa, al principi del calendari que mesura i descriu el camí de la vida humana en el temps, i que fos la pau amb el seu equilibri just i benèfic la que dominés el desenvolupament de la història futura».¹⁹ I en els anys successius anà explicitant les actituds i els objectius per a una pau social veritable. Els pontífexs següents han continuat impulsant aquestes jornades per combatre la pobresa i construir la pau.²⁰

També fou iniciativa de Pau VI i fruit del Concili Vaticà II²¹ la creació de la Comissió pontificia Justícia i Pau, el 1967, com un organisme dedicat a les grans qüestions de la justícia, els drets humans i la pau. El 1988, Joan Pau II el transformà en Pontifici Consell Justícia i Pau. Com a conseqüència, les conferències episcopals instituïren les corresponents comissions i, també, moltes diòcesis crearen organismes diocesans que tenen per finalitat la promoció i defensa dels drets humans, la justícia social, la pau, el desarmament, la solidaritat i el respecte al medi ambient. L'associació Justícia i Pau de Barcelona, creada el 1968 i presidida per Joaquim Gomis, fou la primera que existí a Espanya.²²

El debat renaixentista sobre la caritat i l'assistència als pobres

Al segle XVI es produïren grans transformacions socials, culturals i religioses. La creació dels estats moderns, la reafirmació de les monarquies absolutes, la Reforma, el descobriment d'un nou món, produïren canvis importants. Apareixen, també, conflictes socials en el món rural i en les masses urbanes. L'empobriment del món rural i l'incipient desenvolupament d'algunes ciutats causà la immigració i la concentració de pobres i mendicants en

¹⁹ Missatge del 16 de desembre de 1967.

²⁰ Cf. BENET XVI, *Missatge per a la jornada mundial de la pau*, 2009.

²¹ Cf. *Gaudium et Spes*.

²² Cf. *Evolución histórica de la Comisión General de Justicia y Paz en España*, Madrid 2009.

aquestes zones urbanes. Va canviant la sensibilitat general respecte als pobres i es posa en qüestió la forma tradicional de caritat, considerant que afavoreix la mendicitat i l'oci, que esdevé sinònim de perillositat social i desordre públic.

Humanistes i reformadors consideren ineficaç l'almoina tradicional i prefereixen promoure l'esforç personal i l'amor al treball. Als pobres cal oferir-los treball i no pas almoines, deia Erasme de Rotterdam. El valencià Joan Lluís Vives (1492-1540), amic dels humanistes Erasme i Tomàs More, publicà el 1525 l'obra *De subventione pauperum*. En la primera part d'aquesta obra, descriu el principi general de l'exercici de la caritat als pobres, però distingeix entre els veritables pobres, inhàbils per al treball, dels falsos, que causen desordre públic, delinqueixen i són transmissors de malalties. Aquesta necessària diferenciació serà una constant en el pensament del Renaixement. En la segona part de l'obra, proposa un programa racional d'intervenció pública i considera que és responsabilitat del poder secular, i no de l'Església, l'assistència als pobres i el manteniment de l'ordre. Amb certa ingenuïtat, proposa la prohibició de la mendicitat i la seva substitució pel treball. En aquest punt, defuig qualsevol referència o atac als ordes mendicants per evitar que l'acusin de luterà. Vives creu imprescindible que tota persona pugui exercir un ofici, perquè sense treball hom cau en el vici i la corrupció. I per tal de garantir l'èxit del seu programa, proposa un control mitjançant censos i recomptes dels veritables pobres, els quals hauran de ser internats en hospitals i altres institucions assistencials. Finalment, s'ocupa del finançament del seu programa racional d'assistència, amb l'aportació de les almoines de l'Església, però gestionat i centralitzat pel poder civil.

El *De subventione pauperum* suscità reaccions contràries per tot Europa, però serví d'incentiu per fer propostes alternatives i posar les bases de l'assistència social dels segles posteriors.

El debat sobre la pobresa a Espanya

Com a resposta a diverses peticions fetes a les Corts de Valladolid, el 1540 es publicà l'Ordenança de Carles I, sobre la centralització hospitalària i la prohibició de la mendicitat, en la línia del que havia proposat Vives i que en certa manera s'estava portant a terme a Flandes. Aquestes mesures tingueren una enèrgica contestació per part del dominic segovià Domingo Soto (1495-1560). Aquest teòleg, que participà activament en el Concili de Trento, publicà, el 1545, un estudi titulat *In causa pauperum deliberatio*, on defensa la doctrina tradicional de l'almoina i el deure cristià de socórrer els pobres; critica fortament tota legislació que limiti la llibertat de mendicar i refusa tot intent de secularització de l'assistència als pobres per part de l'autoritat civil, ja que per a ell no es tractava d'un problema polític sinó moral. Malgrat aquesta posició conservadora, Soto mostra una forta sensibilitat davant les injustícies socials que s'estaven produint en el temps moderns i denota un bon coneixement de les veritables causes de la pobresa.

La rèplica vingué del benedictí Juan de Robles (1492-1572), amb una obra titulada *De la Orden que en algunos pueblos de España se ha puesto en la limosna para remedio de los verdaderos pobres*. En aquest escrit, defensa la Cèdula reial de 1540 i la reforma de l'assis-

tència social, en la mateixa línia del que havia sostingut Joan Lluís Vives. Proposa, també, la secularització del patrimoni hospitalari i de la distribució de les almoines, deixant a mans del clergat només el control del funcionament de les institucions benèfiques. En el fons, Robles defensava una organització assistencial racionalitzada que atengués els que fossin realment pobres i controlés els ociosos i vagabunds, per evitar comportaments anti-socials. De fet, però, l'actuació de la Contrareforma a Espanya impedí l'aplicació d'aquest programa, considerat d'inspiració protestant.²³

Anys després, el teòleg català Miquel Giginta, bon coneixedor de la problemàtica social a la Península, escriví el *Tratado de remedio de los pobres* (1579), on intenta conciliar les dues posicions esmentades, i proposa amb prudència la necessària intervenció de l'autoritat pública davant la progressiva deterioració social de les ciutats. Concretament, proposa la creació de Cases de Misericòrdia, per ben acollir els pobres veritables, sense necessitat d'emprar accions coercitives. Aquestes Cases havien d'oferir acolliment, formació, treball i pregària. Serien finançades amb la caritat dels poderosos i el propi treball dels asilats.²⁴ La proposta de Giginta trobà bona acollida social i eclesial, i es posà en pràctica a ciutats com Barcelona, Toledo, Madrid i Granada.

El metge de la Cort, Pérez de Herrera, que tingué molta relació amb el món de la probesa i la mendicitat, publicà l'estudi *Amparo de los pobres* (1598), en la mateixa línia de Giginta i proposà la creació d'una xarxa d'asilats per a pobres de tot Espanya, evitant que en aquests asils els pobres fossin forçats a treballar ni que fos en benefici de la societat. Des de la seva perspectiva professional, insistí, a més, en la distinció entre hospitals destinats a malalts i asils destinats als pobres.

Aquests debats, com hem vist, se centraven en la intervenció que havia de tenir l'Estat de cara a resoldre les situacions de pobresa, i en la política general d'assistència social davant les situacions sempre complexes de misèria i de marginació, amb mesures diversificades per a infants abandonats, ancians, malalts, presos, etc. Aquests criteris, si més no, serviren de base per als pensadors il·lustrats dels segles següents. Vegem ara alguns exemples concrets de caritat en aquesta època.

Tres reformadors

El segle XVI, clergues i laics devots moguts per la caritat i per la voluntat de «reforma catòlica» esdevingueren com una avantguarda eclesial, al servei dels pobres, dels malalts, dels afligits. Les principals personalitats foren: sant Joan de Déu, sant Camil de Lel·lis i sant Vicenç de Paül.

²³ Cf. F. SANTOLARIA SIERRA, *El gran debate sobre los pobres en el siglo XVI. Domingo de Soto y Juan de Robles*, Barcelona 2003; J.M. GARRAN, *La prohibición de la mendicidad. La controversia entre Domingo Soto y Juan Robles* (1545), Salamanca 2004.

²⁴ Altres obres de Miquel Giginta sobre la mateixa qüestió són: *Cadena de oro del remedio de los pobres* (Perpinyà, 1587) i *Atalaya de la caridad* (Saragossa, 1587).

²⁵ A Itàlia és conegut amb el nom de *Fatebenefratelli*.

Joan de Déu (1495-1550), després d'haver estat allistat a la milícia i mogut per la predicació de sant Joan d'Àvila, fundà a Granada, el 1547, l'Orde hospitalari que porta el seu nom.²⁵ Fou el primer que actuà amb categories modernes de cara a l'atenció als malalts i per això és considerat el creador de l'hospital modern.

Quan moria Joan de Déu, el 1550, naixia als Abruços d'Itàlia Camil de Lel·lis (1550-1614). Aquest sant també es dedicà primer a les armes, al servei de Carles V i Felip II i viatjà en galeres venecianes cercant diners i honors. Per causa del joc esdevingué pobre i hagué de practicar la mendicitat. Convertit als trenta anys, volgué orientar-se a la vida religiosa i fou ordenat sacerdot a Roma, el 1584. Una malaltia crònica l'havia fet entrar en contacte amb diversos hospitals, on prestà serveis de voluntariat. En aquell moment a Roma hi havia una necessitat urgent de reforma de l'assistència sanitària, encara que hi hagués monumentals estructures destinades als malalts, com l'Hospital del Sant Esperit de Roma, a l'empara de la Santa Seu. Allà hi acudí Camil amb un grup de companys per fer serveis de voluntariat i allà mateix fundà la seva congregació religiosa al servei dels malalts, el 1586. Amb les característiques que ell mateix assenyala en el primer reglament: atenció eficaç als malalts, amabilitat, respecte, desinterès econòmic, en definitiva, veritable caritat, l'orde dels Camils cresqué ràpidament i estigué en primera línia per afrontar pestes, epidèmies i atendre els ferits de guerra.²⁶ La seva obra es pot considerar precursora del naixement de la Creu Roja Internacional, creada pel ginebrí Henry Dunant, el 1863.

L'altre gran heroi de la caritat fou sant Vicenç de Paül (1581-1660). Nascut a Pouy, visqué en un ambient rural fins que s'orientà a la vida eclesiàstica, amb aspiracions de promoció social. A París fou almoïner de la reina Margarida de Valois (1608). En el seu procés espiritual fou decisiva la relació amb Pere de Bérulle i amb els cercles de reforma de l'Església de França. La seva activitat pastoral l'anà convencent de la necessitat de respondre a dues grans pobreses, la material i l'espiritual. De fet, exercí la caritat en tots els àmbits pastorals. El 1625 fundà la Congregació de la Missió, dedicada a la predicació, a la formació dels sacerdots, i a una cura pastoral reformada.

El 1633 fundà, amb la col·laboració de Lluïsa de Marillac, les Filles de la Caritat al servei dels pobres. Els deia: «Heu de visitar els pobres amb el mateix esperit que voldríeu que us visitessin a vosaltres si us trobéssiu en la mateixa situació i, a més, amb la convicció que visiteu en ells el mateix nostre Senyor Jesucrist». Les Filles de la Caritat van inspirar moltes altres congregacions religioses de semblant carisma i van contribuir a crear la figura de la infermera moderna.

Una caritat racional

En l'època de la Il·lustració, retornà l'opinió que la caritat no havia d'afavorir la mendicitat com un *modus vivendi*. Obra de les organitzacions caritatives havia de ser eradicar la mendicitat i ajudar els pobres a poder guanyar-se el pa. El pensament il·lustrat tenia la

²⁶ Per exemple, al setge de Viena, el 1683.

convicció que la solució del problema de la pobresa passava per l'estricta obligació de treballar i deia: «L'home supersticiós fa almoina, però l'home polític subministra treball als necessitats.» I també deien: «No doneu pa al pobre, sinó ensenyeu a procurar-se l amb el treball.» Ara bé, sense negar el valor d'aquest criteri d'una assistència social racional per evitar l'oci i la picaresca, el perill estava en una certa desconsideració de situacions reals de pobresa. De fet, però, en aquesta època de la raó i de la centralització administrativa, també es multiplicaren les obres d'assistència als pobres, tant en l'àmbit diocesà i parroquial, com en el de les congregacions religioses.²⁷

En el mateix context s'ha de situar la sol·licitud cristiana per educar els infants i fer-ne homes i dones de profit. Recordem només un exemple significatiu: sant Josep de Calassanç (1557-1648), nascut a Peralta de la Sal, que exercí el ministeri presbiteral als bisbats de Lleida i de la seu d'Urgell, home de profunda espiritualitat, conscient de les situacions de risc de molts infants, decidí obrir a Roma, el 1597, una escola totalment gratuïta reservada a ells. I per respondre a aquesta vocació d'ensenyar als infants pobres, mogut per la caritat als pobres i l'amor a Déu, fundà l'orde de les Escoles Pies. El mateix Calassanç explica a la Cúria romana el sentit de la seva obra: «És propi de les Escoles Pies ensenyar als nois pobres, molts dels quals per la pobresa o la deixadesa de llurs pares, no van a l'escola ni aprenen cap ofici, sinó que rondan perduts i ociosos... Per tal d'evitar des del principi un mal tan pernicios per a la societat, els pares de les Escoles Pies es dediquen a la tasca fatigosa d'ensenyar per caritat.» Aquestes escoles gratuïtes per a pobres, ben organitzades en els seus programes d'ensenyament i en la seva educació moral i religiosa, representaren una novetat i produïren un gran fruit a la societat. Sant Josep de Calassanç intuï amb molta claredat que l'educació era el mitjà eficaç per sortir de la pobresa i oferir l'oportunitat de viure com a bons ciutadans i com a bons cristians; també tingué la profunda convicció, no sempre ben vista pels seus contemporanis, de la igualtat de drets i oportunitats que han de tenir totes les persones, sigui quina sigui la seva condició social.

La preocupació cristiana per educar els infants, i concretament els més pobres, s'estengué al llarg del segle següent. Recordem alguns fundadors del segle XVII: Nicolau Barré (1621-1686), fundador de les Germanes de l'Infant Jesús i de la Providència, a França el 1675; sant Joan Baptista de La Salle, fundador de les Escoles Cristianes, també a França el 1684; beata Rosa Venerini i santa Llúcia Filippini fundadores de les Mestres Pies, a Itàlia el 1685, etc.

La *Declaració dels drets de l'home i del ciutadà* (1789), un dels documents fonamentals de la Revolució Francesa pel que fa a definir com a universals els drets personals i col·lectius, afirma que la societat està obligada a proporcionar la subsistència a tots els seus membres, bé sigui proporcionant els mitjans per subsistir, bé sigui assegurant la subsistència als que estan incapacitats per treballar. Però en realitat això no s'aconseguí mai. Més

²⁷ Dins l'àmbit de Catalunya vegeu: M. BORRELL, *Pobresa i marginació a la Catalunya il·lustrada*, Santa Coloma de Farners 2002; M. CARBONELL, *Sobreviure a Barcelona. Dones, pobresa i assistència al segle XVIII*, Vic 1997.

aviat la situació social empitjorà. L'expansió industrial dels segles XIX i XX, com veurem en el capítol següent, produí noves formes de pobresa i de marginació, com l'explotació dels infants i de les dones, la prostitució de noies sense recursos, etc., a més de les persistents epidèmies i malalties que produïren mortaldat i pobresa.

Responent a aquests reptes, trobem una florida sorprenent de noves congregacions religioses al llarg del segle XIX, que s'escamparen per pobles i ciutats, amb la voluntat de servir els més necessitats. En aquest punt, cal tenir present la preponderància de les congregacions femenines, que abracen tots els camps de la caritat: dispensaris, hospitals, asils, guarderies per a obrers, educació de la dona, presons, etc. Hom calcula que a Europa apareixen un miler de noves congregacions religioses femenines, cent cinquanta de les quals són espanyoles. La vocació d'aquests nous instituts era lliurar-se generosament al servei dels pobres i a la cristianització de la societat.

L'Església davant la Revolució Industrial

El clima que sorgeix i es consolida en àmbits intel·lectuals durant el segle XVIII és de secularització, d'anticlericalisme i, sovint, de descristianització. Voltaire o Rousseau, Montesquieu o Diderot, Helvetius o Bayle debilitaren la credibilitat de l'Església, mostrant les seves aparents o reals contradiccions, insistint en el seu influx negatiu en contra del progrés i de la modernització de la societat. Fomentaren la idea que si es volia canviar el model de societat calia marginar l'organització eclesiàstica, debilitar-la, reduir-la o suprimir-ne l'influx. La major novetat del segle XIX consistí en la secularització de les masses.

D'altra banda, les revolucions del 1789, 1830 i 1848 no només marcaren la fi d'una època i d'un món determinat sinó que també crearen expectatives d'una societat diferent i millor. Constituïren fites d'emancipació, d'esperança i de canvi. Estaven disposades a aixecar una nova societat rebutjant els obstacles necessaris i, de fet, gairebé sempre, l'Església s'enquadrava entre els obstacles que calia desplaçar. A França, Anglaterra i Alemanya, l'esperit antireligiós estava molt estès no només entre els mitjans cultes sinó també entre els obrers, ja des dels anys de l'adoctrinament jacobí i de la tradició popular anticlerical sorgida durant la Revolució del 1789 sota la protecció de l'anticlericalisme il·lustrat.

És a dir, les Esglésies cristianes es trobaven amb un triple problema: respondre a les objeccions doctrinals presents en àmbits universitaris, reconciliar-se amb la revolució liberal recolzada en el poder polític-econòmic i, alhora, comprendre la qüestió social, el significat i la mentalitat dels obrers, la nova classe social emergent, i particularment el socialisme.

Pius IX dedicà un passatge de l'encíclica *Quanta cura* a denunciar no només la il·lusió del socialisme, que pretenia substituir l'Església per l'Estat, sinó també el caràcter pagà del liberalisme econòmic, que prescindia de la moral en les relacions entre el capital i el treball. Per altra part, Ketteler, el bisbe alemany que més s'esforçà per respondre al repte socialista, intentà provar que la solució al problema obrer no podia concebre's més que d'acord amb una visió general de la societat capaç d'oposar-se directament tant a l'individualisme liberal com al totalitarisme de l'Estat centralitzador modern. Ketteler inicià a Alemanya un

dels actes corporatius i comunitaris del catolicisme europeu, el Katholikentag, que encara se celebra actualment.

No faltaren persones i institucions cristianes que estudiaren el problema i suggeriren solucions. A França: Ozanam, Mun, la Tour du Pin; a Àustria: Vogelsang; a Bèlgica: Harmel; a Itàlia: Toniolo, L'Opera dei Congressi i sant Joan Bosco (el primer que establí un veritable contracte de treball a favor dels joves); a Espanya: Balmes, Vicent o Arboleya; als Estats Units: els Cavallers de Colom (Knights of Columbus); a Suïssa: la Unió de Friburg, i en nombrosos països les Conferències de Sant Vicenç de Paül.

Socialment, el cristianisme no s'adscivia a la revolució, volia portar els creients al Regne de Déu, sense ocupar-se directament de canviar les estructures d'aquest món transitori. Però l'era industrial reclamava una evolució. En aquest sentit, els cristians més compromesos en la qüestió social evolucionaren d'aquesta manera: primer, pensaren que la misèria social era sobretot un problema de reforma moral, i pretenien trobar solució en la pràctica de la caritat. Després, l'experiència els féu veure que la reforma interior no era suficient i que era necessari afegir la reforma de les institucions. Foren creatius i traduïren les seves idees en multitud d'iniciatives. Convé tenir molt present, però, que aquests cristians que, en general, no acceptaven la lluita de classes i, a més, no tenien a les seves mans el poder polític, els seus plantejaments eren, a vegades, utòpics i les seves accions concretes tenien, en general, una transcendència local i limitada.

Més important en la seva concreció pràctica, encara que menys vistosa, fou l'immens esforç realitzat per les associacions cristianes amb la finalitat de pal·liar la misèria i els sofriments de tots els que componien els cinturons obrers de les grans ciutats industrials, on vivien en condicions inhumanes milers d'immigrants. Aquesta història de caritat i creativitat té personalitats rellevants: fundadors i fundadores de congregacions religioses dedicats als qui sofrien la marginació, als infants abandonats, a les dones dedicades a la prostitució, als ancians desemparats, als malalts sense cap assistència, als obrers més oprimits, a l'ensenyament gratuït, a la promoció de les noies. Esmentem només Joan Bosco, Josep Cottolengo, el bisbe Ketteler, els religiosos Gafo, Gerard i Nevares, els sacerdots Lamennais, Murri i Arboleya, innombrables laics com Ozanam o Hermel. Recordem aquí el jesuïta Vicent, figura capdavantera del catolicisme social, que fundà a Manresa, el 1864, el Cercle d'Obrers i que difongué per tota la península institucions i moviments de caràcter social, com les Caixes d'Estalvi, societats catòliques de socors mutus, habitatges per a obrers; també el cardenal Guisasaola, que impulsà moltes obres socials; i el sacerdot Andrés Manjón, pioner de l'acció social i fundador de les famoses escoles de l'Ave Maria. Convé dir clarament que aquesta història extraordinària de caritat quedà sovint tergiversada pels plantejaments reivindicatius i combatius dels moviments socials laïcistes, que qualificaven de paternalisme perillós això que fou una sorprenent mostra de solidaritat i fraternitat.

Des del punt de vista magisterial, el papa Lleó XIII publicà, el 1891, l'encíclica *Rerum novarum*, el primer document pontifici que tractava d'estudiar en profunditat el problema social ocasionat per la industrialització. En aquest document, al mateix temps que es con-

demna el liberalisme i el socialisme de l'època, es reconeix el dret natural a la propietat i se'n subratlla el valor social; s'atribueix a l'Estat el paper de promotor del bé comú, la prosperitat pública i la privada, i se supera així l'absentisme social de l'Estat liberal; es reconeix el dret al salari just dels obrers, es condemna la lluita de classes i s'accepta el dret de l'obrer a associar-se per a la defensa dels seus interessos.

Aquest document resultà molt important per a la vida del catolicisme, perquè buscava la promoció de la classe obrera en el quadre de les institucions existents, fins i tot el sindicalisme obrer. Posteriorment, ja entrat el segle XX, apareixeran les grans encíclics socials dels Papes. També bisbes i laics escriuran sobre aquestes qüestions, elaborant allò que es coneix com a Doctrina Social de l'Església, és a dir, la doctrina fonamentada en l'Evangeli i en el dret natural, capaç d'analitzar la realitat social en la seva complexitat i d'oferir pautes i normes de comportament. Tanmateix, cal reconèixer que el pontificat de Lleó XIII va marcar profundament el camí de l'Església, responent a problemes del segle XIX, primer amb la doctrina sobre l'Estat i l'Església (encíclics *Diuturnum*, *Immortale Dei*, *Libertas*) i, després, amb la doctrina sobre la qüestió social (encíclica *Rerum novarum*). El Concili Vaticà II i el magisteri dels darrers pontífexs, com és de tots conegut, han abundat en la reflexió i l'acció sobre qüestions socials i caritatives, fins a oferir-nos el Compendi de la Doctrina Social de l'Església²⁸.

El darrer segle

El segle XX, que ha vist consolidar-se les grans organitzacions dels estats pel que fa a la seguretat social i l'assistència, també ha vist multiplicar-se l'acció social i caritativa de l'Església. Podem afirmar que aquest darrer segle ha estat un segle de màrtirs i de testimonis de la caritat cristiana. Un estol innombrable de creients, homes i dones, han compromès la seva existència al servei de Déu i del proïsme. Des de les parròquies i les organitzacions caritatives, s'ha vist que el cristianisme no és aliè a les angoixes i als sofriments dels pobres. Tots coneixem multitud d'iniciatives que s'han dut a terme davant les grans calamitats naturals, les víctimes de les guerres o de cara a la promoció i desenvolupament dels pobles. També les activitats caritatives més locals o diocesanes per atendre els problemes de les seves comunitats: obrers en atur, immigrants, drogodependents, malalts de la sida i tots els que estan en risc d'exclusió social. Aquí podem esmentar personalitats tan rellevants com Hélder Câmara, Oscar Romero, Teresa de Calcuta, l'abbé Pierre, etc.

Ara, però, subratllem només algunes institucions contemporànies d'abast internacional al servei de la caritat.

1. *Caritas internationalis*: és una organització íntimament vinculada a la Santa Seu i formada per les Càritas nacionals i diocesanes. Fundada el 1867 a la ciutat alemanya de Friburg, esdevingué una organització internacional als inicis del segle XX. És una institució d'Església que gaudeix de molt prestigi en la societat, tant per la seva activi-

²⁸ Barcelona, Editorial Claret, 2005 i Madrid, BAC, 2005.

tat humanitària i caritativa, com per la fiabilitat dels seus informes i documents sobre la pobresa. A Càritas hom hi troba des de les accions concretes per mitigar tota mena de sofriment i de pobresa, fins a la lluita en favor de la justícia i del respecte a la dignitat humana. Resulta impressionant observar la presència i la col·laboració de Càritas en els països més desfavorits de l'Àsia, Àfrica i Amèrica, on promou el desenvolupament i la pacificació. Càritas internacional és una prova palpable de la solidaritat dels creients davant totes les situacions de pobresa i de conflicte social del nostre món, un signe d'amor envers tots els germans de qualsevol raça i condició.

Al costat d'aquesta activitat internacional de gran volada, trobem el treball pacient i eficaç de les Càritas diocesanes i parroquials, en cada ciutat, en cada barri, en cada poble, sostingudes pel voluntariat i la col·laboració dels fidels.

2. El Pontifici Consell *Cor Unum* per a la promoció humana i cristiana: fou creat pel papa Pau VI, l'any 1971. Aquesta institució, que té com a objectiu ser l'instrument executiu de la caritat del Papa, promou iniciatives humanitàries i coordina altres institucions catòliques. Amb els seus estudis estimula la reflexió teològica i social i la caritat dels fidels.²⁹ El Sant Pare també ha confiat a aquest Pontifici Consell la Fundació Joan Pau II per a la lluita contra la sequera i la desertització i la Fundació «Populorum progressio» al servei de la població indígena afroamericana i dels camperols pobres d'Amèrica Llatina i del Carib.

3. A Alemanya, el 1958, es creà la institució *Misereor* contra la fam i la malaltia en el món, que col·labora en programes de desenvolupament. Els bisbes alemanys crearen, també, Adveniat, per ajudar a l'Amèrica Llatina. A Espanya, les dones d'Acció Catòlica, el 1960, fundaren Mans Unides, per a la lluita contra la fam, la pobresa i el subdesenvolupament dels països més pobres i contra les causes que ho provoquen. A Roma, el 1968, nasqué la Comunitat de Sant'Egidio, moviment de laics compromesos en l'evangelització i la caritat envers els pobres, difós en molts països. Totes aquestes institucions formen com un arbre frondós que distribueix la seva saba per totes les branques que abracen el món sencer.

Cloenda

Per acabar voldria assenyalar alguns punts fermes de l'exercici de la caritat que es manifesten en aquest breu recorregut per la història.

1r. La caritat pertany a la natura íntima de l'Església i és la manifestació irrenunciable de la seva pròpia essència, com ha indicat el papa Benet XVI, en la seva primera encíclica *Deus caritas est* (25). No es tracta, doncs, d'una mena d'activitat assistencial que es pot deixar de fer si la fan altres institucions de la societat.

²⁹ Cf. Actas del Congreso mundial sobre la Caridad, Vaticano 2006.

2n. La caritat té una estructura personal. En un doble sentit: primer, perquè posa en joc la persona i les seves actituds de generositat i disponibilitat. Això fa possible, després, l'organització del servei de caritat i els programes operatius necessaris. A partir de l'entrega de cada persona sorgeixen les iniciatives comunitàries. I els voluntaris que treballen en aquests serveis es fonamenten en la llibertat i disponibilitat personal.

En segon lloc, com que la caritat s'orienta a la persona, s'adreça de manera desinteressada a la persona de l'indigent, del sofrent, del marginat, i promou la dignitat humana superant qualsevol mena de discriminació de raça, cultura o condició social.

3r. Una caritat organitzada. La caritat és una tasca de cada fidel i ho és també de cada comunitat i de tota l'Església. En conseqüència, necessita una organització en vista a un servei ordenat i eficaç.

4t. Una caritat intel·ligent: és aquella caritat que no tan sols acull, sinó que cerca, que examina la societat per descobrir-hi les noves situacions de degradació humana i les noves causes de sofriment físic i moral que es donen en cada moment de la història.

5è. La caritat no queda superada pel desenvolupament de la societat, perquè la caritat és una font inesgotable d'estímuls, de motivacions profundes, que pot assegurar un desenvolupament equilibrat i just de la societat. La caritat no es limita a socórrer el pobre, sinó que ha d'estimular la justícia, per lluitar contra aquelles situacions o estructures que causen la pobresa; ha d'acompanyar la ciència per cercar la veritable promoció de l'home, ha d'impulsar la tècnica a posar-se al servei del benestar de totes les persones.

i 6è. La caritat ens fa experts en humanitat. Una Església que durant dos mil anys ha viscut l'amor a Déu i al proïsme, amb fidelitats i a vegades amb inconseqüències, és una Església experta en humanitat, tal com la va definir Pau VI en el discurs a les Nacions Unides, el 1965. L'Església és experta en humanitat perquè és feble i defallent, i perquè és el Cos místic de Crist on abunda l'amor i la comunió. Des del començament, les comunitats han procurat ser solidàries i fraternes, considerant cada persona com un germà, més enllà d'ideologies i creences. En cada època han sorgit personalitats rellevants o anònimes que han dedicat la seva vida als altres: són els sants de la caritat, de la fraternitat i de la reconciliació.

El papa Francesc ha renovat el paradigma d'una Església pobra que serveix a tots els éssers humans, especialment els que es troben en les «perifèries»; una Església capaç d'estimar i actuar a favor de tothom, especialment dels més vulnerables; una Església, comunitat de creients que tenen en Crist el model i la força³⁰.

³⁰ Cf. F. TRAUMANN, *La notion de Charité au Concile Vatican II*, Perpinyà 2012; J. PLANELLES, «L'Església dels pobres» en el Concili Vaticà II, Barcelona 2013.

Més dosis de relativisme

Sentència del Tribunal Suprem nord-americà sobre el matrimoni homosexual

José Luis Requero
Magistrat del Tribunal Suprem.

El passat 26 de juny de 2015, el Tribunal Suprem o Cort Suprema dels Estats Units va resoldre el cas Obergefell v. Hodges i va declarar la constitucionalitat del matrimoni entre persones del mateix sexe. La decisió es va prendre per una majoria de cinc vots davant de quatre que s'hi oposaven.

A ningú li passa per alt la importància d'una sentència que té uns fonaments que, en el fons, no són pas nous, si es tenen en compte els termes en què es planteja el debat jurídic sobre el matrimoni homosexual; sí que cal reconèixer, però, que, a diferència de la Sentència del nostre Tribunal Constitucional de 6 de novembre de 2012, estan ben construïts. La rellevància es troba, més aviat, en el fet que tot el que passa en un país com els Estats Units no triga gaire a tenir un abast planetari.

Els antecedents i la controvèrsia

L'afer va ser portat fins a la Cort Suprema per diverses parelles del mateix sexe residents a Estats amb una legislació que o bé no més reconeix el matrimoni entre persones de diferent sexe, o bé, a més, defineix explícitament el matrimoni com una unió heterosexual. En virtut d'aquesta legislació, les parelles promotores van veure que, en aquests Estats, o bé se'ls denegava la possibilitat de casar-se, o bé no es reconeixien els matrimonis celebrats en altres Estats. En aquest sentit, la sentència relata els casos de tres de les parelles promotores; es tractava de casos diversos que la Cort Suprema va decidir acumular i resoldre en una única sentència.

La controvèrsia del cas se centrava en si, segons la *Catorzena Esmena* de la Constitució nord-americana¹, els Estats tenen l'obli-

¹ Esmena XIV (Ratificada el 9 de juliol de 1868). Aquesta esmena es va discutir en el context de la discriminació racial que patien els ciutadans negres en molts llocs dels Estats Units.

Secció 1. «Totes les persones nascudes o naturalitzades als Estats Units i sotmeses a la seva jurisdicció són ciutadans dels Estats Units i

Façana oest del Tribunal Suprem amb el lema: "Igualtat de Justícia sota la Llei".

gació de permetre el matrimoni entre persones del mateix sexe, i si aquesta Esmena obliga els Estats a reconèixer els matrimonis homosexuals celebrats en altres Estats.

La sentència repassa la importància que el matrimoni té en la història de la humanitat, en la construcció de la societat, i parteix de la premissa que els demandants no el volen destruir, ni devaluar-lo, ni desdibuixar-ne el contingut: si el volen en el seu cas, és precisament per la seva importància, perquè volen viure des de la lògica matrimonial i volen tenir un compromís de vida en comú amb algú del mateix sexe. Es volen beneficiar de totes les coses positives que conté, i volen, doncs, el mateix tracte jurídic.

A partir d'aquest interès rellevant, la sentència reconeix que, des de la seva historicitat, s'ha considerat el matrimoni tradicionalment com una institució basada en una unió heterosexual; tanmateix, si aquesta tradició pot ajudar a entendre el matrimoni com una institució, d'altra banda, no pot comportar un límit a les llibertats constitucionals, a la dignitat i autonomia de les persones. En aquest repàs que fa de la història del matrimoni, hi veu, en la seva evolució, el que és propi d'una societat tributària de la llibertat, cosa que uneix a la dignitat de les persones homosexuals.

dels Estats en què resideixen. Cap Estat no podrà dictar ni donar validesa a qualsevol llei que limiti els privilegis o immunitats dels ciutadans dels Estats Units; cap Estat podrà privar a qualsevol persona de la vida, la llibertat o la propietat sense el degut procés legal; ni tampoc negar a qualsevol persona que es trobi dins dels seus límits jurisdiccionals la mateixa protecció de la llei».

La sentència repassa la importància que el matrimoni té en la història de la humanitat, en la construcció de la societat, i parteix de la premissa que els demandants no el volen destruir, ni devaluar-lo, ni desdibuixar-ne el contingut.

Des de la *Catorzena Esmena*, i des de les *Clàusules de Procés Degut i d'Idèntica Protecció*—que fusiona, com ja va fer en el cas dels matrimonis interracial—, la sentència explora l'existència d'interessos que, pel fet de ser fonamentals, s'han de respectar, i és per això que busca i identifica drets dignes de protecció i reconeixement, i de quina manera els principis en què es basa el matrimoni s'ajusten a les unions entre persones del mateix sexe.

S'hi havia presentat, com a objecció, que els demandants més que pretendre el reconeixement d'un dret buscaven que es declarés una mena de dret constitucional al matrimoni entre persones del mateix sexe. Davant d'aquesta al·legació, la sentència no exerceix com a legislador, no crea un nou dret, sinó que, partint del dret a casar-se—el qual, òbviament, no es qüestiona— l'escodrina i declara que «les parelles del mateix sexe no poden ser privades d'aquest dret i d'aquesta llibertat». És així, doncs, que fa que el dret a contraure matrimoni abasti també aquestes parelles, i ho dedueix del contingut de la *Catorzena Esmena*: «El dret de les parelles del mateix sexe a casar-se forma part de la llibertat que garanteix la XIV Esmena, i també deriva de la garantia que conté aquesta esmena a favor de la igualtat de totes les persones davant la llei».

Rebutja que aquest dret afebleixi o posi fi a la institució matrimonial, i raona que la seva decisió sobre la constitucionalitat d'aquest matrimoni no deixa de ser un punt en l'evolució sobre la doctrina jurisprudencial que s'ha anat elaborant sobre el matrimoni en els diversos casos en què s'hi ha hagut de pronunciar.

Crítica

La crítica que es pot fer d'aquesta sentència es pot enfocar des de dues perspectives. L'una és tenint en compte el funcionament de l'entramat intern nord-americà, el paper que correspon als Estats i als parlaments, un aspecte que no valoraré i que va merèixer consideracions ben dures per part dels jutges discrepants. La segona perspectiva es refereix a la defensa d'un relativisme jurídic amb conseqüències nefastes.

Així, pel que fa a la relació entre el Tribunal Suprem i la iniciativa legislativa dels Estats, els vots particulars afirmen que la decisió i la discussió política sobre el matrimoni homosexual s'ha de deixar en mans dels Estats, i no pas dels tribunals: segons el seu parer, la sentència és un veritable “cop d'estat”, ja que cinc jutges han enllestit una qüestió tan rellevant com aquesta, i han impedit als ciutadans tenir la llibertat de decidir en democràcia.

La sentència es un punt en l'evolució sobre la doctrina jurisprudencial que s'ha anat elaborant sobre el matrimoni.

En aquest sentit, en el seu vot particular, un dels jutges discrepants crida l'atenció sobre «l'amenaça d'aquest Tribunal per a la democràcia americana»; adverteix que les lleis sobre el matrimoni homosexual «poden tenir efectes socials adversos, encara que no més que altres normes igualment controvertides» i que «al meu parer, no té una importància especial allò que la llei digui sobre el matrimoni. Ara bé, sí que té una importància aclaparadora qui em governa. La sentència d'avui diu que qui em governa, i també governa el destí de 320 milions d'americans, de costa a costa, és una majoria de nou juristes en el Tribunal Suprem», i conclou: es tracta d'una «modificació constitucional feta per un comitè de nou membres que no han estat elegits pel poble».

En aquest sentit, el president del Tribunal, també discrepant, afirma en el seu vot particular que «la decisió de la majoria és un acte de la voluntat, no un veredicta jurídic. (...) I, per tant, el Tribunal invalida les lleis sobre el matrimoni de més de la meitat dels Estats i ordena la transformació d'una institució social que ha estat la base de la societat humana durant mil·lennis, des dels boiximans del Kalahari i els xinesos de l'ètnia han, els cartaginesos i els asteques. Qui ens hem cregut que som?»

Relativisme jurídic

A banda de les peculiaritats derivades del procés constitucional americà, sí que cal admetre que és una sentència de més abast i contingut que la dictada pel Tribunal Constitucional Espanyol, en un debat plantejat, en el fons, en uns termes semblants als que s'han donat a Espanya. La sentència resol acudint a les mateixes dosis d'historicitat, de temporalitat pel que fa al matrimoni, i a la mateix tergiversació de principis com la dignitat, l'autonomia o la llibertat.

En el nostre cas, el Tribunal Constitucional, més que al relativisme, es va apuntar al nihilisme jurídic, perquè no hi ha res, en Dret, que tingui entitat. És a dir, les coses són el que són, en Dret, en funció de les majories parlamentàries i de la capacitat de conformar l'opinió pública. Va apel·lar a la imatge de la Constitució com un «arbre viu», susceptible d'«interpretació evolutiva», de «lectura evolutiva»: tot plegat, doncs, és qüestió de «cultura jurídica», de «context sociojurídic». Com als Estats Units, el nostre Tribunal Constitucional va entendre que aspectes lligats a la «imatge mestra» del matrimoni no canvien, tot i el *matrimoni* homosexual, i d'això es dedueix que elements d'aquesta «imatge mestra», com són l'heterosexualitat o la possibilitat de tenir fills, ele-

Cinc jutges han enllestit una qüestió tan rellevant com aquesta, i han impedit als ciutadans tenir la llibertat de decidir en democràcia.

ments que li donen entitat, que el fan recognoscible com a institució, serien, al capdavant, aliens al matrimoni.

En el nostre cas, al llarg dels anys 2004 i 2005, vam viure un intens debat sobre el *matrimoni* homosexual. En el meu cas, el vaig viure intensament com a vocal del Consell General del Poder Judicial, i redactor de l'informe negatiu que aquest òrgan va aprovar. Tot i que el debat sobre la seva constitucionalitat era inevitable –i el vam afrontar–, vam tractar intencionadament aquesta reforma al marge del judici de constitucionalitat, i ens vam centrar en la funcionalitat de l'heterosexualitat en la unió matrimonial.

Així, doncs, vam tractar totes les qüestions que s'han plantejat arreu on s'ha adoptat la mateixa iniciativa, i ho vam fer en els mateixos termes amb què es planteja el debat jurídic. I, tot llegint la sentència del Tribunal Suprem nord-americà, no he pogut evitar reconèixer aquesta semblança, i és que, bé sigui a Espanya o als Estats Units, la seva introducció per via legal o per via judicial tindrà conseqüències incalculables perquè es capgiren les senyes d'identitat d'un dels fonaments en què es basa l'ordre jurídic.

Les constitucions no han inventat el matrimoni: el Dret i, especialment, els textos constitucionals, es troben davant d'una institució jurídica basada en la mateixa naturalesa humana que, per aquesta mateixa raó, apel·la a la unió home/dona, de manera que l'heterosexualitat és consubstancial. No és una qüestió d'història ni de tradicions ni d'evolució; es tracta de saber identificar i copsar allò que és d'allò que no és. Per això, desdibuixar-lo a base d'històricitat, d'accidentalitat, tot oblidant-ne allò substancial, és, a la vegada, causa i efecte d'un relativisme jurídic que desvirtua els fonaments a l'hora d'entendre el Dret.

Arran d'aquesta sentència, podrà ser matrimoni qualsevol unió basada en la demanda social, en la llibertat i en el simple afecte, tal com diuen els seus promotors, i, per tant, ens quedem sense arguments –fora d'apel·lar a la convenció social de cada moment– davant de qui reclami el matrimoni d'un o una amb dos o tres o entre parents.

Tots dos tribunals –l'espanyol i, amb més suc, el nord-americà– bandegen que el matrimoni es fonamenta en un fet objectiu, com és la diferenciació de sexes, i no pas en les tendències sexuals dels seus membres, o en els seus desitjos, i l'interès públic en la seva regulació es troba en el fet que és la base de la família, que es fonamenta en l'heterosexualitat. Aquest interès es veu refermat, en

Les constitucions no han inventat el matrimoni: el Dret i, especialment, els textos constitucionals, es troben davant d'una institució jurídica basada en la mateixa naturalesa humana que, per aquesta mateixa raó, apel·la a la unió home/dona.

Seu del Tribunal constitucional i facsímil de la primera pàgina de la Constitució espanyola de 1977.

el nostre cas, per l'article 39 de la Constitució, cosa que no passa amb el *matrimoni* homosexual, que no té cap «funcionalitat social», ja que es tracta d'unions substancialment i estructuralment estèrils, i de poca estabilitat.

Finalment, aquesta mena de pronunciaments –que són, aparentment, respectuosos amb el matrimoni segons la lògica de la sentència nord-americana– no es poden donar per enllestits amb la idea que no retallen els drets dels heterosexuals; és a dir, com que poden seguir casant-se, no els afecta gens ni mica que els altres, els homosexuals, també ho puguin fer.

Però, de fet, això no és pas així: aquí hi ha danys col·laterals molt greus. El temps dirà quines seran les conseqüències de fonamentar la cèl·lula que uneix tota la societat –el matrimoni i, a partir d'ell, la família–, en l'àmbit jurídic, en aquesta falsedat antropològica que és la ideologia de gènere; el temps dirà quines seran les conseqüències que patiran els menors adoptats, o els que són fruit inevitable de les tècniques de reproducció humana assistida, que es criaran sense la necessària complementarietat de tenir un pare i una mare, o què passarà quan se sàpiga la realitat de les seves arrels biològiques. I, d'aquí a un temps, la societat també es preguntarà –tal com adverteixen alguns dels vots particulars– què se n'ha fet, de la llibertat, per als qui volen ensenyar que el matrimoni o és heterosexual o no és matrimoni.

La societat es preguntarà –tal com adverteixen alguns dels vots particulars– què se n'ha fet, de la llibertat, per als qui volen ensenyar que el matrimoni o és heterosexual o no és matrimoni.

El martiri d'un home de Déu que estimava el seu poble

Beat Óscar Arnulfo Romero: Per què puja als altars?

Isidor Ramos Rosell
Periodista.

El cardenal Angelo Amato, prefecte de la Congregació per a les causes dels sants, en la seva homilia del 23 de maig de 2015 a San Salvador, va esbossar els trets del perfil humà i espiritual de Mons. Óscar Arnulfo Romero. Amato exposa clarament per què aquest bisbe màrtir puja als altars. Fou màrtir perquè el 24 de març de 1980 una bala el va ferir mortalment durant la celebració eucarística.

«Qui era Romero? –es demanava el cardenal Amato–. Com es va preparar per al martiri? Direm, en primer lloc, que Romero era un sacerdot bo, un bisbe savi, però que, per damunt de tot, era un home virtuós. Estimava Jesús, l'adorava en l'Eucaristia, venerava la Santíssima Verge Maria, estimava l'Església, estimava el Papa, estimava el seu poble. El martiri no fou una mena d'improvisació, sinó que el resultat d'una llarga preparació. De fet, Romero era com Abraham, un home de fe profunda i d'esperança indestructible. Sent un jove seminarista a Roma, poc abans de l'ordenació sacerdotal, escrivia en les seves notes: "Aquest any, em lliuraré completament a Déu. Déu meu, ajuda'm! Prepara'm. Tu ho ets tots; jo no sóc res. Però, tot i això, el teu amor vol que jo sigui molt. Endavant! Amb el teu tot i amb meu no-res, farem moltes coses grans».

»Un canvi en la seva vida de pastor mansuet i gairebé tímid –continuava glossant el cardenal– fou l'assassinat del pare Rutilio Grande, un sacerdot jesuïta salvadoreny. Havia deixat l'ensenyament universitari per ser mossèn dels camperols oprimits i marginats. Aquest fet va tocar el cor de l'arquebisbe Romero, que va plorar per aquell sacerdot seu com una mare pel seu fill. S'encaminà ràpidament a Aguilares per fer la missa en sufragi per la seva ànima, i es va passar la nit plorant, vetllant, pregant per les tres víctimes innocents. Pel pare Rutilio i pels dos camperols que l'acompanyaven. Ara, els camperols eren orfes del seu pare bo, i Romero el va voler substituir. Durant la seva homilia, l'arquebisbe va afirmar: "L'alliberament que el Pare Gran predicava s'inspira en la fe. Una fe que ens parla de la vida eterna.

L'alliberament que acaba en la felicitat de Déu. L'alliberament que neix del penediment del pecat. L'alliberament que es fonamenta en Crist, l'única força salvadora". Fins aquí el que va dir Romero. Però, arran d'aquell fet, el seu llenguatge es va tornar més explícit a l'hora de defensar el poble oprimit i els sacerdots perseguïts, sense preocupar-se per les amenaces que rebia cada dia. Mons. Romero va parlar d'un do de l'Esperit Sant que li va concedir una fortalesa pastoral especial, que gairebé s'oposa al seu temperament prudent i mesurat. Ell mateix afirma: "Vaig considerar un deure el fet de comprometre'm decididament en la defensa de la meua Església i posar-me al costat del meu poble, tan oprimit i menystingut".»

L'arquebisbe no dubtava a parlar clarament, a denunciar injustícies i a cridar a la conversió. L'havien advertit que havia d'anar amb compte i ser mesurat en les seves intervencions públiques. Sor Luz Isabel, religiosa carmelita, present a la missa durant la qual Romero fou assassinat, quan comenta les crides a la prudència que li van fer a l'arquebisbe, afirma que ell responia: «Déu em guia i és Ell qui m'inspira el que dic».

Assistents a la beatificació del bisbe Romero, el 23 de maig a San Salvador.

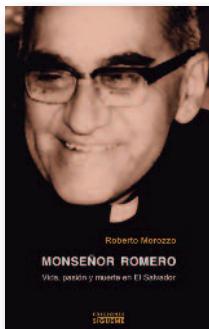
L'arquebisbe no dubtava a parlar clarament, a denunciar injustícies i a cridar a la conversió.

«I les seves paraules no eren pas una incitació a l'odi i a la venjança –va explicar el cardenal Amato–, sinó l'exhortació plena de coratge d'un pare als seus fills dividits, a qui convidava a l'amor, al perdó, a la concòrdia. La seva opció pels pobres –va sentenciar el prefecte– no era ideològica sinó evangèlica.

»La seva caritat també arribava als perseguïdors, als qui predicava que es convertissin al bé i als quals assegurava el perdó, malgrat tot. Estava acostumat a ser misericordiós. La generositat a l'hora de donar a qui demanava era, segons els testimonis, magnànima, total, abundosa. A qui demanava, donava. Alguna vegada, havia dit que si li haguessin retornat els diners que havia distribuït seria milionari. La caritat pastoral li infonia una fortalesa extraordinària. Un dia, li va explicar a un sacerdot que estava amenaçat de mort contínuament, i que, als diaris nacionals, hi havia crítiques contra ell cada dia. Però, amb un somriure, hi va afegir: «Això no em desanima. Ben al contrari, em sento més valent perquè aquests són els riscos del pastor. He de tirar endavant. No tinc pas rancúnia a ningú».

Una biografia

Monseñor Romero
Vida, pasión y muerte en El Salvador
Roberto Morozzo
Ediciones Sígueme
464 pàg.
Salamanca, 2010

Semblança biogràfica de Mons. Óscar Romero, beatificat recentment, que va ser arquebisbe de El Salvador fins que fou assassinat mentre celebrava la santa Missa a la catedral metropolitana, l'any 1980.

L'autor d'aquesta biografia és Roberto Morozzo, professor d'Història Contemporània a la Universitat de Roma Tre. Possiblement, el fet que hagi investigat sobre les arrels de diversos conflictes, com ara a Moçambic i Albània, li han facilitat la feina a l'hora de contextualitzar, de manera breu però rigorosa, la situació d'aquest petit país de l'Amèrica Central durant els anys setanta.

Morozzo esbossa els principals trets biogràfics d'Óscar Romero (1917). En remarca aspectes psicològics i de la personalitat, que el definiran posteriorment, com ara el seu caràcter tímid i reflexiu. Tracta el seu itinerari formatiu i l'experiència sacerdotal: el seminari de la diòcesi de San Miguel; l'ordenació sacerdotal; els sis anys d'estada a Roma; el retorn a El Salvador i els 20 anys d'experiència a la diòcesi de San Miguel fins al seu nomena-

ment, primer com a auxiliar de San Salvador; el seu trasllat posterior a la petita diòcesi de Santiago de Maria; i, finalment, el seu nomenament al capdavant de l'arxidiòcesi de San Salvador, l'any 1977. També explica la seva relació amb l'Opus Dei, actualment prelatura personal de l'Església catòlica; no en va formar part, però la valorava molt i hi trobava orientació espiritual.

Una personalitat rica, amb una gran vida interior, que era posada a prova constantment a través de les vicissituds del seu ramat; tot plegat, en un país en mans d'una petita oligarquia que el considerava com una propietat privada, i en el qual la pobresa i la conculcació dels drets bàsics eren el pa de cada dia. El Salvador, una peça petita en el tauler de la guerra freda; una peça que no era pas la més important, però que cap de les grans potències va voler perdre, encara que fos al preu de tenyir-la de sang.

Aquests abusos van fer que la veu de l'arquebisbe ressonés forta i clara. Ell mateix escriu al seu diari que «per a alguns, (l'arquebisbe) és el causant de tots els mals, una mena de monstre de maldat; gràcies a Déu, per al poble senzill, sóc sobretot un pastor».

L'extensa documentació que l'autor ha analitzat –el diari personal de l'arquebisbe, la correspondència, l'arxiu de l'Arxidiòcesi de San Salvador i fins i tot les seves anotacions d'exercicis espirituals–, li permeten fer una aproximació nítida d'un personatge fascinant, que destaca pel seu amor per l'Església, pels més pobres i que, encara que fos a contracor, va haver de fer de profeta, de líder i de màrtir.

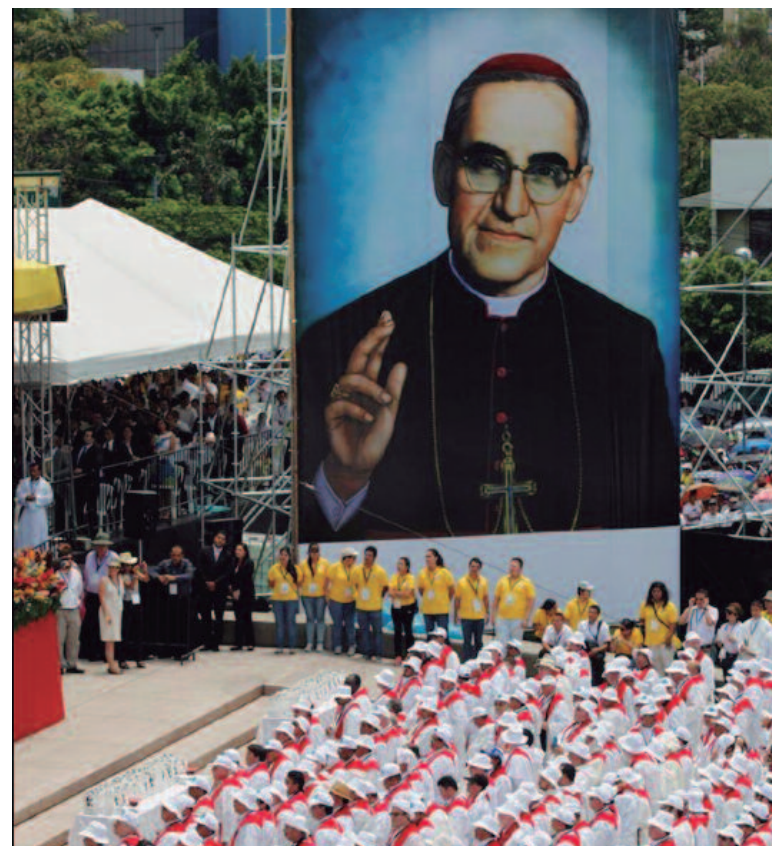

L'arquebisbe Romero deia: «Hem d'estar disposats a morir per la nostra fe. Donar la vida no significa només ser assassinats; donar la vida, tenir esperit de martiri, és lliurar-la en el deure, en el silenci, en la pregària, en l'acompliment honest de les nostres obligacions.»

«Coraggio, deia, en italià, Mons. Romero: *Ànims!*, doncs. Que el seu martiri sigui una benedicció per a El Salvador, les famílies, els joves, els nens, els pobres. Però també per als rics. Al capdavall, per a tots. Per a tothom qui busca serenitat, joia i felicitat. Romero no és símbol de divisió, sinó de pau, de concòrdia, de fraternitat.»

El cardenal Amato va acabar recordant que «l'any 1983, sant Joan Pau II, davant la tomba de Romero, va cridar “Romero és nostre”. I és veritat. Romero pertany a l'Església, però també enriqueix la humanitat. Una humanitat que ell imaginava amb un cor bo, amb pensaments de respecte i de concòrdia, amb accions d'acollida i d'ajuda recíproca. Romero és nostre, certament, però també és de tothom, perquè per a tothom ell és el profeta de l'amor de Déu i de l'amor al proïsme, i el custodi de la recta consciència de cada persona humana.»

El nou beat, conscient que s'hi jugava la vida, va ensenyar que el compromís amb Crist, amb la veritat, rarament demanarà el martiri sagnant, però que no pas per això la fidelitat del cristià ha de ser menys exigent. A la carta del papa Francesc amb motiu de la beatificació, es recordava que, en una ocasió, l'arquebisbe Romero deia: «Hem d'estar disposats a morir per la nostra fe, fins i tot si el Senyor no ens concedeix aquest honor... Donar la vida no significa només ser assassinats; donar la vida, tenir esperit de

«Dos moments de la cerimònia de beatificació del bisbe Romero, el 23 de maig, a la qual varen assistir centenars de milers de persones.»

martiri, és lliurar-la en el deure, en el silenci, en la pregària, en l'acompliment honest de les nostres obligacions; en aquest silenci de la vida quotidiana; donar la vida de mica en mica.»

«El màrtir, de fet –va remarcar el Papa– no és pas algú que ha quedat relegat en el passat, una imatge bonica que guarneix els nostres temples, i que recordem amb una certa nostàlgia. No, el màrtir és un germà, una germana, que ens continua acompanyant en el misteri de la comunió dels sants, i que, unit a Crist, no es desentén del nostre pelegrinatge terrenal, dels nostres patiments, de les nostres angoixes.»

I, en un altre passatge d'aquesta carta llegida en la missa de beatificació, davant milers de persones, el papa Francesc va destacar que Déu «va concedir al Bisbe màrtir la capacitat de *veure* i *escollir* el patiment del seu poble, i que va anar modelant el seu cor perquè, en el seu nom, l'orientés i l'il·luminés, fins a convertir els seus actes en un exercici ple de caritat cristiana.»

El papa Francesc va destacar que Déu «va concedir al Bisbe màrtir la capacitat de *veure* i *escollir* el patiment del seu poble, i que va anar modelant el seu cor perquè, en el seu nom, l'orientés i l'il·luminés.»

Monsenyor Romero i l'Opus Dei, una relació de llarga durada

Carlos Mayora Re
Columnista de *El Diario de Hoy*,
San Salvador.

Si els interessos de monsenyor Romero i el missatge de l'Opus Dei van coincidir en algun punt, va ser precisament en la necessitat de buscar la santedat que tots els cristians han de cercar i tirar endavant en i des del seu estat en el món. Un missatge que, com és prou sabut, és un aspecte clau de l'esperit de l'Opus Dei.

En el cas del nou beat, els seus biògrafs coincideixen a afirmar que la recerca de la santedat es va convertir, ja des dels anys primerencs de seminari a Roma¹, en una preocupació constant, que es va mantenir vigent al llarg de tota la seva vida². Encara més: quan va acabar els estudis ordinaris de teologia, es va proposar de fer la llicenciatura i, com a tema de la seva tesi, va triar una qüestió centrada en la santedat, concretament en la santedat com a obligació pròpia de tots els batejats (el títol ens ho mostra clarament: *De perfectione diversorum statuum in vita christiana iuxta ven. P. Ludovicum De La Puente*). Una tesi que, malauradament, no va arribar a defensar a causa de la situació de la guerra mundial i de la necessitat de tornar a El Salvador.

Per tot plegat, no resulta gens estrany que se sentís atret pel missatge de l'Opus Dei així que el va conèixer. Segons Morozzo,

¹ «Romero aspirava a ser sant. Escrivia a la seva mare un cop al mes, i en les seves cartes remarcava continuament “que s'encaminava cap a la perfecció”. Com que no tenia diners per comprar llibres, Romero redactava a mà fitxes de lectura i pensaments que li interessaven. La majoria –i n'hi ha milers, de fitxes– tracten sobre espiritualitat, ascètica i mística. No és pas insòlit que un seminarista s'interessés per la perfecció cristiana i per assolir la santedat, però en el cas de Romero aquest interès resulta molt marcat». Morozzo della Rocca, Roberto. *Oscar Romero. Vida, pasión y muerte en El Salvador*. Ediciones Sígueme. Salamanca, 2010 (pàg. 60).

² Quan parla de les fitxes que Mons. Romero va anar recopilant al llarg de tota la vida, Mons. Jesús Delgado en fa una valoració temàtica general: «Sembla ben clar, en primer lloc, que l'eix de l'espai cultural de monsenyor Romero va ser, des de la joventut, l'interès que tenia per la perfecció cristiana, no com una dada científica de caràcter intel·lectual, sinó més aviat com a resposta del cor a la crida a la santedat». Delgado, Jesús, «La cultura de monseñor Romero» dins de Morozzo Roberto (ed.). *Oscar Romero. Un obispo entre guerra fría y revolución*. Editorial San Pablo, Madrid 2003 (pàg. 49).

allò que Romero admirava de l'Opus Dei era «la seva ferma espiritualitat, la seva fidelitat a l'Església, el compromís en el treball i el sentit sobrenatural, un seguit de característiques que ell mateix cultivava en la pròpia vida. Romero, de fet, resava molt i se sentia esperonat a actuar gràcies a l'oració, era seriós i decidit en la feina, i volia ser fidel a l'Església i a Crist»³.

Una llarga entrevista amb sant Josepmaria

Segons explica ell mateix, va conèixer personalment sant Josepmaria Escrivà; i, tal com recull Mons. Joaquín Alonso, un fidel col·laborador del fundador de l'Opus Dei, Mons. Romero va mantenir una llarga entrevista amb sant Josepmaria Escrivà el dia vuit de novembre de 1974. Mons. Alonso afirma: «La conversa es va allargar gairebé una hora i, en acabar, Mons. Romero em va confessar que aquella trobada l'havia deixat profundament impressionat. Em va dir que sant Josepmaria l'havia confortat en la fe, que el fundador de l'Opus Dei l'havia abraçat i l'havia fet sentir estimat i acompanyat»⁴.

De fet, quan sant Josepmaria va traspasar, l'any 1975, monsenyor Romero va escriure una carta a la Santa Seu en què sol·licitava l'obertura de la causa de la seva beatificació. Entre d'altres punts, s'hi expressava amb aquestes paraules: «Vaig tenir la sort de conèixer monsenyor Escrivà de Balaguer personalment, i de rebre'n coratge i fortalesa per ser fidel a la doctrina inalterable de Crist, i per servir amb afany apostòlic la Santa Església Romana»⁵.

El bisbe Romero busca orientació espiritual

La relació de monsenyor Romero amb l'Opus Dei no va ser només institucional o d'admiració pel seu fundador o la seva espiritualitat. De fet, a El Salvador, durant la dècada dels seixanta i els setanta, va ser un sacerdot de l'Opus Dei, el Rnd. Juan Aznar, qui li va fer de conseller espiritual durant uns anys, tal com ha quedat reflectit en la correspondència entre tots dos. És el cas, per exemple, de quan Romero, en una carta de l'any 1970, li confessa al pare Aznar que «ningú com vostè coneix la meva ànima»; o de l'any 1973, quan el felicita per Nadal i escriu: «No oblidó mai les seves sàvies orientacions»⁶.

³ Ibid., pàg. 71.

⁴ Alonso, Joaquín. *Monseñor Romero era un hombre de Dios*. Disponible a <http://opusdei.org/es-es/articulo/monseñor-romero-fue-un-hombre-de-dios/>

⁵ Citació recollida per Morozzo, Ibid., pàg. 71.

⁶ Citats per Alonso, Joaquín a Ibid.

Quan sant Josepmaria va traspasar, l'any 1975, monsenyor Romero va escriure una carta a la Santa Seu en què sol·licitava l'obertura de la causa de la seva beatificació.

Més endavant, el Rnd. Juan Aznar es trasllada a Costa Rica, i aquesta tasca de conseller espiritual és realitzada pel Rnd. Fernando Sáenz Lacalle, com en diverses entrevistes remarquen Mons. Jesús Delgado i Mons. Ricardo Urioste. En aquest sentit, el seu biògraf Morozzo esmenta que monsenyor Romero acudeix a l'Opus Dei, entre els anys 1967 i 1974, durant la seva etapa com a bisbe auxiliar a San Salvador, tot buscant «rebre orientació espiritual i disciplina interior» per part del «seu confessor, el jove Fernando Sáenz Lacalle⁷, d'origen espanyol»⁸.

Durant els anys en què fou arquebisbe a San Salvador, monsenyor Romero, contràriament al que alguns han escrit⁹, continua tenint «un clar referent espiritual en l'Opus Dei, i molt especialment en el Rnd. Sáenz Lacalle»¹⁰. Fins i tot durant els seus anys com a arquebisbe, Romero va manifestar en diverses ocasions –que es recullen en el seu diari personal–, l'afecte que sentia per l'Opus Dei amb expressions no formals. És el cas, per exemple, del dia 30 de març de 1979, en què beneeix «els pares de l'Opus Dei com a pastors i amics»¹¹, o fa un elogi de l' «obra silenciosa i molt espiritual» de l'Opus Dei, que insisteix en la santificació a través del treball, i comenta que li sembla «que és una mina de riquesa per a la nostra Església, la santedat del laic en la seva pròpia professió»¹².

Per comprendre l'afecte que monsenyor Romero sentia pel fundador de l'Opus Dei, és interessant conèixer el contingut d'una carta que Romero adreça al Rnd. Antonio Rodríguez, en què li agraeix que li hagi enviat un full informatiu sobre Mons. Escrivà, que acabava de traspasar. És del 28 d'octubre de 1976, i hi podem llegir el següent: «amb molta emoció, he rebut el Full informatiu de Mons. Josepmaria Escrivà de Balaguer. Li agraeixo que hagi tingut l'amabilitat d'enviar-me'l. Aquesta publicació és una expressió ben viva de la personalitat i de la vida santa de l'inoblidable fundador de l'Opus Dei. La seva lectura actualitzarà, en els membres d'aquesta comunitat, l'exemple de santedat que va ser monsenyor Balaguer [sic.], incitarà a la perfecció al cristià de qual-

Durant els seus anys com a arquebisbe, Romero va manifestar en diverses ocasions l'afecte que sentia per l'Opus Dei.

⁷ Sacerdot de la prelatura personal de l'Opus Dei. Nomenat l'any 1985 bisbe auxiliar de Santa Ana, i, posteriorment, successor de monsenyor Romero en l'arquebisbat de San Salvador entre 1995 i 2008.

⁸ Morozzo, *Ibid.*, pàg. 126.

⁹ Z. Díez i J. Macho, «En Santiago de María me topé con la miseria. Dos años de la vida de monseñor Romero (1975-1976). ¿Años de Cambio? Vegeu també: López Vigil M., *Piezas para un retrato*, San Salvador, 1993. Tots dos citats per Morozzo (pàg. 280).

¹⁰ *Ibid.*, pàg. 280.

¹¹ Diari de monsenyor Romero, pàg. 147.

¹² Diari de monsenyor Romero, 6 de setembre de 1974, pàg. 274.

sevol ambient i posició, i serà focus de santificació sacerdotal per a tots els qui fem present el Crist a l'altar».¹³

Segons Morozzo, l'«abundant correspondència del Romero arquebisbe amb persones de l'Opus Dei no conté líriques efusions de sentiments, però tampoc hi ha observacions crítiques»¹⁴. I, per fonamentar aquesta observació, l'autor recull diverses citacions de la correspondència que monsenyor Romero va mantenir amb monsenyor Álvaro del Portillo (aleshores, president general de l'Opus Dei), amb el Rnd. Sáenz Lacalle i altres sacerdots de l'Opus Dei. Entre aquestes cartes, hi destaca la que monsenyor Romero va escriure a monsenyor del Portillo amb motiu de la celebració del cinquantè aniversari de la fundació de l'Opus Dei¹⁵.

¹³ Arxiu Històric de l'Arxidiòcesi de San Salvador.

¹⁴ *Ibid.*, pàg. 281.

¹⁵ «L'admirable expansió d'aquesta obra apostòlica pels cinc continents i la diversitat d'activitats de promoció humana i de formació espiritual que ha promogut entre persones de totes les classes socials, són senyals externs de la fondària sobrenatural d'aquesta comesa. Amb tot el meu afecte, imparteixo la meua benedicció a l'Opus Dei, a qui agraeixo el seu servei a tota l'Església, i, especialment, el que han fet durant més de vint anys a l'Arxidiòcesi de San Salvador» (Carta del 6 de juliol de 1979 a Mons. Álvaro del Portillo), Arxiu Històric de l'Arxidiòcesi de San Salvador.

Segons Morozzo, l'«abundant correspondència del Romero arquebisbe amb persones de l'Opus Dei no conté líriques efusions de sentiments, però tampoc hi ha observacions crítiques».

Missa a la casa central de l'Opus Dei

Un altre testimoni d'aquesta relació afectuosa entre monsenyor Romero i l'Opus Dei es troba recollit a l'entrevista a monsenyor Joaquín Alonso, ja citada, quan diu: «Recordo que el 26 de juny de 1978 —tres anys després que sant Josepmaria se n'anés al cel— va venir a celebrar la Santa Missa a la cripta de Santa Maria de la Pau, on aleshores hi havia les despulles mortals del fundador. Jo el vaig assistir, en la celebració, juntament amb Mons. Francisco Vives. Va pronunciar una homilia breu, plena d'afecte i d'agraïment a sant Josepmaria, i va assenyalar que, des del primer moment en què s'havien conegut, es va sentir atès com un germà. Paraules que també va deixar escrites en una carta»¹⁶.

La seva relació amb l'Opus Dei en general, i amb monsenyor Sáenz en particular, es va mantenir al llarg de tota la seva vida. Fins al punt que —com és prou sabut¹⁷— el dia del seu martiri, al matí, havia anat a fer una excursió per reposar, a la platja, i l'havien acompanyat, a més de monsenyor Sáenz, el Rnd. Modesto López, mossèn de la catedral, el Rnd. Sergio Moreno, mossèn de San José Guayabal i el Rnd. Andrés Ocaña, sacerdot de la prelatu- ra de l'Opus Dei. Es tractava, puntualitza Morozzo, «d'un dels recessos periòdics de Romero amb l'Opus Dei, que ell aprofitava per descansar, estudiar i cultivar la fraternitat sacerdotal»¹⁸.

Quan, tot just passades les sis de la tarda, cau abatut al peu de l'altar per la bala que li va segar la vida, els feligresos que hi eren presents s'afanyen a dur-lo ràpidament a la Policlínica Salvadoreña. Durant la confusió que, com és lògic, provoca l'ingrés de monsenyor a l'hospital, la portera¹⁹ avisa per telèfon a una persona que coneixia monsenyor Sáenz, el qual havia de ser el seu successor en l'arquebisbat de San Salvador, que arriba de pressa a l'hospital i encara és a temps d'administrar els sants olis a monsenyor Romero, que ja agonitzava en una llitera de la sala d'urgències.

Va pronunciar una homilia breu, plena d'afecte i d'agraïment a sant Josepmaria, i va assenyalar que, des del primer moment en què s'havien conegut, es va sentir atès com un germà.

¹⁶ Disponible a <http://opusdei.org/es-es/article/monsenor-romero-fue-un-hombre-de-dios/>

¹⁷ Vegeu Montesinos Rivas, L., "El último día de monseñor Romero", a *Orientación*, 1 d'abril de 1984; i Sáenz Lacalle, F. "Juntos el último día de su vida", a *Orientación* (17 de març de 1966).

¹⁸ Morozzo, *Ibid.*, pàg. 412.

¹⁹ Testimoni de María Alicia Rosales. No publicat.

La dubtosa ecologia humana d'Amazon

L'ecologia humana es podria definir com una relació entre l'home i el seu entorn natural i social que n'afavoreixi el desenvolupament. Sant Joan Pau II va introduir aquest concepte, que ha estat reprès pel papa Francesc. Aquí, el farem servir per comentar la filosofia de treball d'Amazon, una empresa admirada per la seva innovació en la venda per internet: els mercats aposten pel seu futur, tot i que els beneficis, de moment, no hi acompanyen gaire. És molt eficient a l'hora de fer arribar els seus productes a molts racons d'arreu del món: ara bé, què se'n pot dir, de la seva ecologia humana?

Un elaborat reportatge que va ser publicat el mes d'agost pel *New York Times* (NYT)¹ ha provocat una gran polèmica sobre la cultura i la manera de treballar a Amazon, la coneguda empresa de distribució per internet. Va ser fundada per Jeff Bezos l'any 1994 i té la seu a Seattle, a l'estat de Washington. Jeff Bezos en continua sent el principal accionista i el màxim executiu. Amazon compta amb 180.000 empleats i seus a països d'arreu del món.

Amazon va començar venent llibres per internet i, posteriorment, va ampliar el seu catàleg a DVD, CD de música, software, videojocs, electrònica, roba, mobles, i fins i tot menjar en conserva. Ha estat una empresa innovadora en estratègia, organització del treball i aplicació de les noves tecnologies. Ha tingut un desenvolupament espectacular. Actualment, el mercat la valora en 250.000 milions de dòlars, i Jeff Bezos figura en el 5è lloc a la llista de persones més riques del món.

Bezos pensava que la burocràcia, el malbaratament i la manca de rigor havien minat moltes empreses, i va voler fer una cosa diferent. Volia que a la seva empresa només s'hi quedessin «els millors», valorats a través de mesuraments freqüents dels resultats

¹ El 15 d'agost de 2015: http://www.nytimes.com/2015/08/16/technology/inside-amazon-wrestling-big-ideas-in-a-bruising-workplace.html?_r=0.

Domènec Melé
Professor d'ètica empresarial.

assolits. Una forta competició interna seria també clau a l'hora de seleccionar els treballadors que havien d'ocupar llocs superiors dins l'empresa.

Davant del creixement d'Amazon, Bezos va codificar les seves idees sobre l'execució de la feina a través de 14 regles o instruccions, anomenades *Principis de lideratge*², que són prou generals per ser aplicades a la gran varietat de situacions de negoci de l'empresa, però que, al mateix temps, són també prou estrictes per evitar la mediocritat que Bezos volia evitar. A més, eren força fàcils d'entendre per a qualsevol treballador nouvingut. El reportatge del *New York Times* assenyala que les 14 regles que marquen el treball quotidià de la plantilla van adreçades a crear «un imperi de treballadors d'elit». «Contractar i potenciar els millors», «insistir en l'assoliment dels nivells més alts», «pensar en grans objectius» són alguns d'aquests principis. «Intentem no gastar diners en coses que no són importants per als clients. L'austeritat és el camp adobat perquè hi creixi el talent». Així, l'empleat ideal és descrit com un «atleta» capaç d'aguantar la pressió i de superar-se.

Què en diuen, els empleats...

El reportatge esmentat es va elaborar a partir d'entrevistes fetes a més de 100 empleats i exempleats d'Amazon, juntament amb un grup no gaire nombrós d'alts directius, autoritzats oficialment a concedir entrevistes sobre l'empresa. Una bona part d'aquests treballadors va manifestar que s'havien de fer grans excessos en la manera de treballar, sovint d'hores extremes, durant la nit o el cap de setmana, per tal de no quedar-se enrere. «Si no estàs disposat a donar-ho tot, 80 hores a la setmana, ells ho veuran com una feblesa», afirmava una exempleada.

No és pas la primera vegada que l'empresa Amazon ha estat acusada d'explotar els seus treballadors, amb un tracte desprietat i opressiu. L'any 2011, va destacar un incident en un centre de treball d'Amazon. Els empleats es van veure obligats a treballar tot i les altes temperatures de l'estiu en un magatzem sense aire condicionat i amb les portes tancades per por dels possibles robatoris. Hi va haver molts empleats que es van desmaiar i es van poder veure diverses ambulàncies al davant de l'edifici, que venien per emportar-se alguns treballadors a l'hospital.

² <http://amazon-operations.es/motivos-para-elegir-amazon/principios-de-liderazgo>.

El *New York Times* va presentar un reportatge molt crític elaborat a partir d'entrevistes fetes a més de 100 empleats i exempleats d'Amazon, juntament amb un grup no gaire nombrós d'alts directius.

En el reportatge del NYT, s'hi recull el testimoni d'algú que va treballar a la seu d'Amazon a Seattle durant més de 5 anys. Afirmava: «et puc assegurar que és un lloc indecentment estressant per treballar. No li desitjo una feina a Amazon ni al meu pitjor enemic. Tothom prenia medicaments per a la depressió, bevien massa o tenien problemes greus per dormir. Si treballes aquí, ja et pots oblidar de qualsevol mena de vida fora d'Amazon, 75 hores setmanals o més són la norma. És absolutament brutal. Fins al punt que no em vaig poder adonar d'aquesta situació tan fastigosa i abusiva fins que me'n vaig anar.»

Més que obligar-los a treballar tantes hores, però, el que fan és oferir oportunitats fabuloses i grans remuneracions als qui obtenen resultats excel·lents, i mantenen sempre vigent l'amenaça de l'acomiadament. Hi ha molts candidats que hi volen entrar, però també n'hi ha molts que se'n van. Forma part del sistema per retenir als que són capaços de sobreviure a Amazon. D'altra banda, si un marxa abans d'un any, queda penalitzat amb el pagament de part del bonus que ha de cobrar.

Hi ha una eina d'avaluació (*Anytime Feedback Tool*) que permet a qualsevol empleat enviar elogis o crítiques de la gestió dels seus companys quan vulgui. Així, mentre els caps saben qui envia els comentaris, les seves identitats no s'acostumen a comparar amb els companys que han estat objecte d'aquestes observacions. Sembla que hi hagi, doncs, una autèntica lluita de tothom contra tothom.

Més que obligar-los a treballar moltes hores, el que fan és oferir oportunitats fabuloses i grans remuneracions als qui obtenen resultats excel·lents, i mantenen sempre vigent l'amenaça de l'acomiadament.

Cada any, la competència interna culmina en una mena de torneig entre directius per determinar un rànquing dels seus subordinats. El torneig està dissenyat per identificar les persones a qui s'assignaran les responsabilitats més rellevants.

La maternitat també pot suposar un desavantatge. La Michelle, mare de tres fills, de 41 anys d'edat, que va contribuir a tirar endavant el negoci dels subministraments de restaurant d'Amazon, va afirmar que el seu cap li havia dit que criar fills impedeix tenir èxit, a causa de les llargues jornades de treball que els càrrecs superiors exigeixen. La Michelle competia directament amb col·legues més joves i amb menys compromisos, i per això se li va suggerir que es busqués una feina menys exigent. I ho va fer. Segons l'article esmentat, diversos pares de família van afirmar que s'estaven rumiant deixar la feina, ja que els caps o els companys els pressionaven perquè passessin menys temps amb les seves famílies.

Un extreballador, molt disgustat, expressava quina consideració es té pels empleats en aquesta empresa: «A Amazon, només ets un "login", una cara en una placa, un *element de recompte*, una filera en una base de dades en una habitació gegant plena de servidors, tot esperant el moment d'*abocar* la teva petita aportació.»

Jeff Bezos va respondre a aquest article-reportatge amb una carta als empleats que es va publicar posteriorment. No hi reconeixia pas, en l'empresa que hi sortia, res que el fes pensar en Amazon. Hi afirmava: «Qualsevol persona que treballés en una empresa com la que es descriu a l'article del NYT seria ben boja si s'hi quedés. Tothom se n'aniria.» I hi va afegir: «El que és raonable esperar és que la gent es diverteixi treballant amb un grup de companys d'equip brillants, tot ajudant a inventar el futur, i tot rient mentre es fa camí.»

La veritat és que, si bé n'hi ha alguns que s'hi queden, a Amazon, la immensa majoria dels que s'hi incorporen no dura gaire temps a l'empresa. Una enquesta de l'any 2013, realitzada per *PayScale*, una empresa d'anàlisi de salaris, assenyala que la mitjana de permanència a Amazon és d'un any i que només el 15 per cent dels empleats hi roman més de 5 anys.

És possible que els que s'hi queden s'ho passin bé treballant i fins i tot que s'acabin identificant amb l'ideari del promotor de l'empresa. De fet, diversos empleats van criticar l'article del NYT: el van considerar incorrecte, i van titllar les històries de simples

A diferència de l'ecologia animal, determinada exclusivament per condicions físiques, l'ecologia humana també exigeix condicions morals.

anècdotes. Alguns justificaven aquest comportament per part de l'empresa a partir del creixement que s'havia aconseguit i perquè és una exigència pròpia d'aquesta mena de negocis.

Per a aquest 15% d'empleats encantats de treballar a Amazon, el fet de saber-se guanyadors, per damunt d'altres companys, i l'al·licient econòmic que tenen, els pot crear certa addicció. Un dels testimonis del NYT, una exempleada d'Amazon, afirmava: «Era addicta a voler triomfar allà (...) [El treball] era com una droga per a l'autoestima.»

La cultura d'Amazon en relació amb les persones s'ha qualificat com a «darwinisme social» (selecció dels més forts, amb el rebuig dels més febles). Té tots els ingredients per ser considerada una cultura d'indiferència vers les persones, en la qual només compten la tecnologia, els controls numèrics i els resultats. Les persones són considerades com a recursos en el sentit més estricte de la paraula.

L'empresa no para de créixer i procura satisfer el client millorant encara més els terminis de lliurament, però fomenta que les relacions entre els éssers humans i el seu entorn, i, de manera particular, l'entorn social dels treballadors d'Amazon, siguin rebutjats o s'adaptin forçosament a la manera de fer de l'empresa. I aquestes persones s'hi han d'adaptar al preu de sacrificar bona part de la seva vida personal i familiar. Es podria dir que s'han d'adaptar a viure per a l'empresa.

A l'altre extrem de la balança, hi ha les empreses en què els empleats ganduls i mediocres fan el que volen. Aquesta mena d'empreses no fomenta tampoc una autèntica *ecologia humana*, en la qual les persones es puguin desenvolupar i arribar a florir com a éssers humans.

El creixement de les persones ha de ser prioritari

Encara que un acceptés que el reportatge del NYT és incorrecte en alguns punts i molt crític amb l'empresa, és prou clar que allò que explica no són simples anècdotes. S'hi pot veure una manera de fer les coses molt enfocada a maximitzar l'eficiència i els resultats econòmics, amb una escassa o nul·la preocupació per les persones. Es pot argumentar que els empleats tenen la llibertat de canviar d'empresa, i és veritat; i que els que s'hi queden és perquè volen: i això també és cert. Ara bé, ¿hi pot haver altres formes de treball que siguin més respectuoses amb l'*ecologia humana*?

La cultura d'Amazon té tots els ingredients per ser considerada una cultura d'indiferència vers les persones, en la qual només compten la tecnologia, els controls numèrics i els resultats.

Una autèntica *ecologia humana* ha de buscar fomentar, més que no pas la capacitat productiva i la competició de tothom contra tothom, el creixement humà de les persones. Sant Joan Pau II defensava la necessitat de «salvaguardar les condicions morals d'una autèntica *ecologia humana*». I hi afegia: «No només la terra ha estat donada per Déu a l'home, el qual l'ha d'utilitzar respectant la intenció originària que ens diu que és un bé, i segons la qual li ha estat donada; fins i tot l'home és per a ell mateix un do de Déu i, per tant, ha de respectar l'estructura natural i moral de la qual ha estat dotat.»³ A diferència de l'*ecologia animal*, determinada exclusivament per condicions físiques, l'*ecologia humana* també exigeix condicions morals. En aquest sentit, Benet XVI, en el seu famós discurs en el Bundestag alemany, afirmava que hi ha una «ecologia de l'home» perquè «l'home també té una natura que ell ha de respectar i que no pot manipular capriciosament»⁴. Tot seguint els passos dels seus antecessors, el papa Francesc recorda que l'*ecologia humana* implica «la necessària relació de la vida de l'ésser humà amb la llei moral escrita en la seva pròpia natura, que és necessària per poder crear un ambient més digne.»⁵

Entre els exemples de protecció de l'*ecologia humana* que cita sant Joan Pau II, hi ha el fet de tenir cura d'una «ecologia social» del treball⁶, cosa que es pot interpretar com les condicions del treball en elles mateixes i també en els efectes dels horaris i de les condicions de treball en la família, ja que «la primera estructura fonamental a favor de l'«ecologia humana» és la família, i és al seu si que l'home rep les primeres nocions sobre la veritat i el bé; aprèn què vol dir estimar i ser estimat, i, per tant, què vol dir en concret ser una persona.»⁷ L'aplicació al cas d'Amazon, que hem considerat, és immediata.

Sense haver d'arribar a casos tan extrems com el que hem tractat aquí, quantes empreses hi ha que no respecten l'*ecologia humana*? Caldria explorar certes firmes consultores, bufets d'advocats i altres empreses que, d'alguna manera, exigeixen sacrificar-ho tot, i això inclou la família, en nom de l'empresa i dels seus guanys econòmics.

³ Encíclica *Centesimum annum*, núm. 38.

⁴ Discurs al Deutscher Bundestag, Berlín (22 de setembre de 2011).

⁵ Encíclica *Laudato si'*, núm. 155.

⁶ Cf. Encíclica *Centesimum annum*, núm. 38.

⁷ *Ibidem*, núm. 39.

Caldria explorar certes firmes consultores, bufets d'advocats i altres empreses que, d'alguna manera, exigeixen sacrificar-ho tot, i això inclou la família, en nom de l'empresa i dels seus guanys econòmics.

50 anys de les Jornades Pastorals de Castelldaura

«Els capellans han de ser segons el cor de Déu i com el poble els espera»

«*Què s'espera d'un bon pastor?*» A aquesta pregunta van contestar diferents persones –tant d'Església com de la societat civil– en la taula rodona del dia 20 de gener de 2015, el primer de les Jornades de Qüestions Pastorals de Castelldaura que enguany celebren 50 edicions. Per a l'arquebisbe d'Urgell, Joan-Enric Vives, s'han de compaginar dues exigències: «Els sacerdots han de ser segons el cor de Déu i com el poble els espera». Per a la expresidenta de Càritas Núria Gispert, aquesta pregunta equival a una altra: «*Quin pastor necessitem perquè la tendresa de Jesús ompli els cors de les persones?*», tot posant l'accent en la proximitat dels preveres. En la mateixa línia, el rector del Seminari Conciliar de Barcelona, Josep Maria Turull, va remarcar que «han de ser capaços de sortir a les perifèries, d'anar a buscar les ovelles per molt perdudes o llunyanes que es trobin».

El delegat de mitjans de l'arquebisbat de Barcelona, Ramon Ollé, va parlar de les possibilitats de les noves tecnologies per comunicar l'Evangeli i va dir que «no ens hauria de fer por ser portadors de bones notícies i ser descarats». Finalment, la doctora en Humanitats Mireia Tintoré va destacar la «coherència i la preparació intel·lectual dels capellans per donar raó de la fe» com una característica important. A manera de conclusió, l'arquebisbe d'Urgell va demanar als pastors que no estiguin pendents del que fan, sinó del que són.

A la conferència inaugural, el cardenal arquebisbe de Barcelona, Lluís Martínez Sistach, va destacar que «el dret canònic ajuda a superar l'individualisme», perquè «la justícia i la misericòrdia van sempre juntes», una idea que va explicar que va sortir moltes vegades al Sínode extraordinari. També va alertar als sacerdots de «no caure ni en la temptació del rigorisme ni del liberalisme».

Per la seva banda, el teòleg i expert en antropologia cristiana, Dr. Juan Luis Lorda, va indicar que «la formació cristiana toca el nucli de l'acte educatiu: la llibertat de les persones», i per això con-

Miquel Codolar
Periodista.

Taula rodona moderada per l'Arquebisbe d'Urgell Joan Enric Vives (al centre) en la qual varen participar (d'esquerra a dreta): el delegat de Comunicació de l'Arquebisbat de Barcelona, Ramon Ollé; l'exregidora de l'ajuntament de Barcelona i expresidenta de Càritas Diocesana, Núria Gispert; el rector del Seminari Conciliar de Barcelona, Josep Maria Turull, i la doctora en humanitats i experta en lideratge, Mireia Tintoré.

vé tenir present que «educar no és omplir un vas sinó encendre un foc, i la formació cristiana també».

***El papa Francesc demana per carta fidelitat i un amor misericordiós als assistents de les Jornades de Castell-
daura***

Al principi, s'han llegit unes línies de les cartes enviades amb motiu del 50è aniversari de les jornades pel papa Francesc i pel bisbe Xavier Echevarría, prelat de l'Opus Dei. El papa Francesc ha demanat als assistents que responguin amb fidelitat i amor misericordiós a la seva crida. Per la seva banda, el prelat de l'Opus Dei ha recordat la preocupació que mostrà sant Josepmaria per trobar els millors professors per formar els qui serien els primers sacerdots de la Prelatura, «perquè era conscient de l'enorme importància de la formació teològica i pastoral del clergat, que tan eficaçment contribueix a la cristianització de la societat».

«Déu no és claríssim i la paraula de Déu no sempre s'entén», indicà Jaume González Padrós

Armand Puig va manifestar que els sacerdots «no podem predicar-nos a nosaltres mateixos, prediquem al Senyor».

El segon dia de les Jornades, el 21 de gener, es va tractar la formació bíblica i litúrgica, així com la fermesa de vida dels pastors. El degà de la Facultat de Teologia de Catalunya, Armand Puig, va exposar que «conèixer la Bíblia és una feina que no s'acaba mai» perquè «la santedat comença amb el do però continua amb la tasca». Va manifestar que «la paraula creix amb qui la llegeix» i ha advertit que els sacerdots «no podem predicar-nos a nosaltres mateixos, prediquem al Senyor».

Assistents a una de les sessions de la 50a edició de les Jornades Pastorals de Castell-
daura.

«Déu no és claríssim i la paraula de Déu no sempre s'entén», va advertir el director de l'Institut Superior de Litúrgia de Barcelona, Jaume González Padrós. També va exposar que «el poble no pertany al clergat sinó a Déu, i com a tal té el dret de participar activament, conscientment, en la sagrada litúrgia». Va afegir que convé tenir present, pel que fa a la litúrgia de les celebracions, que «la litúrgia no ha d'eliminar el misteri».

El psiquiatra Enrique Rojas digué que «la felicitat consisteix a fer quelcom que valgui la pena amb la meua vida»

Les claus per assegurar la fermesa de vida de qui ha de ser exemplar van ser l'eix conductor de la intervenció del director de l'Institut Espanyol d'Investigacions Psiquiàtiques, Enrique Rojas. Entre altres coses, va dir que «una persona amb voluntat arriba més enllà que una persona intel·ligent». Pel que fa a la felicitat, va indicar que «consisteix a fer alguna cosa gran, alguna cosa que valgui la pena» i va afegir que «no depèn de la realitat, sinó de la interpretació que se'n fa».

En la cloenda, el Dr. Joan Garcia Llobet va fer un recorregut pels 50 anys de les Jornades, exposant algunes anècdotes i recordant algunes de les intervencions més destacades. Per la seva banda, el vicari de l'Opus Dei a Catalunya, Dr. Antoni Pujals, va recordar afectuosament totes les persones que han fet possible construir i mantenir la casa de Castell-
daura, que és el lloc que dona nom a les Jornades. Finalment, el bisbe de Vic, Romà Casanova, va animar a seguir endavant amb les Jornades i va recordar que els pastors han de «saber donar raons de viure a les generacions futures».

**Des del 1965, es duen a terme les Jornades de Qüestions Pastorals de Castell-
daura. Volen ser una actualització teològica i pastoral, i un espai de debat.**

Per saber més de les Jornades de Castellldaura

Des del 1965, es duen a terme les Jornades de Qüestions Pastorals de Castellldaura. Volen ser una actualització teològica i pastoral, i un espai de debat sobre fenòmens, esdeveniments o realitats que estan d'actualitat en les converses del carrer i a l'opinió pública, i sobre les quals l'Església té alguna cosa a aportar. Des del seu origen, unes quatre mil persones i centenars de personalitats del món civil i eclesiàstic han participat en aquesta activitat d'actualització teològica i pastoral que promou el "Centre Sacerdotal Rosselló" de Barcelona.

Les Jornades, les va iniciar el Dr. Benet Badrinas Amat el 1965; posteriorment, van ser dirigides per Mn. Manuel Cociña Abella, Mn. Francesc Mas Martí, Mn. Joan Garcia Llobet i Mn. Albert Barceló i, en l'actualitat, per Mn. Albert Ribot.

S'han tractat qüestions com l'eradicació de la pobresa, laïcisme i laïcitat cristiana, el paper de la família, els reptes de la bioètica, i la comunicació. Sovint, la temàtica ha coincidit amb la celebració d'algun any internacional convocat per les Nacions Unides. Les primeres edicions es van celebrar a "una casa de Premià de Dalt", Castellldaura, i d'aquí en ve el nom, o als locals de l'Església de Montalegre, i les últimes edicions es van celebrar, amb la col·laboració de les Facultats de Filosofia i Teologia de Catalunya, a l'Aula Magna del "Seminari de Barcelona".

El Centre Sacerdotal Rosselló

És una entitat promoguda per la "Societat Sacerdotal de la Santa Creu", una associació intrínsecament unida a l'"Opus Dei" que ofereix als sacerdots de les esglésies diocesanes un ajut espiritual que els estimuli en la seva tasca sacerdotal, en la unió al seu bisbe i en la comunió amb els seus germans en el sacerdoti.

El Centre Sacerdotal Rosselló organitza diverses activitats des de l'època del Concili Vaticà II. Destaquen les Jornades de Qüestions Pastorals de Castellldaura. També organitza, a iniciativa de la Societat Sacerdotal de la Santa Creu o a petició d'alguna diòcesi, altres activitats formatives, conferències i sessions informatives a càrrec d'especialistes generalment de seminaris i facultats.

S'han tractat qüestions com l'eradicació de la pobresa, laïcisme i laïcitat cristiana, el paper de la família, els reptes de la bioètica, i la comunicació. Sovint, la temàtica ha coincidit amb la celebració d'algun any internacional.

IV Col·loqui Internacional a l'IESE

L'ètica i l'espiritualitat cristianes tenen un paper en la direcció d'empreses

A la importància, ja prou reconeguda, de l'ètica en la empresa, s'hi afegeix, actualment, un interès creixent pel paper que l'espiritualitat pot tenir a l'hora de proporcionar a la direcció empresarial un sentit profund de la tasca realitzada, com a font de motivació i com a suport en moments difícils. El cristianisme ofereix una llarga i rica tradició ètica i espiritual que pot aportar-hi molts aspectes rellevants. Ho vam poder comprovar en el *IV Col·loqui Internacional d'Humanisme Cristià en Economia i Empresa*, celebrat a l'IESE Business School (Universitat de Navarra) els dies 20 i 21 d'abril de 2015, sota aquest tema general: "Ètica i espiritualitat cristianes en el lideratge d'empreses".

Aquest IV Col·loqui Internacional va ser organitzat per la *Càtedra d'Ètica Empresarial de l'IESE*, en col·laboració amb el centre de recerca *Market, Culture and Ethics* de la Universitat Pontifícia de la Santa Creu, que dirigeix el professor Martin Schlag, i la Catholic University of America. Hi van participar un centenar de persones de 18 països, que van presentar i tractar unes 50 ponències i comunicacions. En la introducció, el professor Jordi Canals, director general de l'IESE, va destacar la importància del tema i la coherència que manté amb la missió de l'IESE: impregnar d'humanisme cristià la direcció d'empreses.

La vocació del líder empresarial

El cardenal Peter Turkson, president la Pontifícia Comissió Justícia i Pau, en va fer la conferència inaugural, en què va explicar el pensament del papa Francesc pel que fa al sentit ètic i social de l'activitat econòmica i empresarial. En una sessió fora de programa, especialment dedicada a empresaris i executius, el mateix cardenal Turkson va presentar el document *La vocació del líder empresarial. Una reflexió*, publicat per la Pontifícia Comissió Justícia i Pau.

Entre los ponents, hi havia Lloyd E. Sandelands, professor de direcció d'empreses a la Stephen M. Ross School of Business

Redacció

Administration de la Universitat de Michigan, el qual va aprofundir en la comprensió de la persona des de l'humanisme cristià, tot tenint en compte els avenços recents de la psicologia, i les seves implicacions en la direcció d'empreses.

Per la seva banda, Martijn Cremers, professor de finances a la Business School de la Universitat de Notre Dame, va tractar la qüestió del govern corporatiu. Va explicar en què ha de consistir un bon govern corporatiu, tot superant l'orientació reduccionista de crear només valor per a l'accionista.

Aportant la seva experiència personal, l'empresari José M. Simone, president mundial d'UNIAPAC (Unió internacional d'executius cristians), va tractar sobre la manera de fer operatius els ensenyaments socials de l'Església sobre l'empresa. Partint també d'aquests corpus doctrinal, Domènec Melé, professor i titular de la Càtedra d'Ètica Empresarial de l'IESE – i codirector d'aquest congrés –, va analitzar alguns elements clau que configuren una concepció humanista-cristiana de l'empresa: la persona i la seva dignitat, la societat estructurada per institucions i associacions intermèdies –entre d'altres, l'empresa–, el valor personal, i no només econòmic, del treball, l'empresa considerada com una comunitat de persones amb diverses finalitats que contribueixen al bé comú de tota la societat.

Ètica i espiritualitat en la direcció d'empreses

Dues de les ponències es van centrar especialment en la manera d'entendre l'ètica empresarial. En la primera, Clemens Sedmak, FD Maurice Professor of Moral and Social Theology del King's College de la Universitat de Londres, va fer un repàs dels reptes actuals de la direcció d'empreses des de la perspectiva de l'ètica. En la segona, Helen Alford, professora de la Pontifícia Universitat de Sant Tomàs d'Aquino a Roma, es va referir al paper de l'ètica en un món globalitzat. Va defensar la necessitat d'integrar la relacionalitat i la perspectiva de desenvolupament en la visió de l'ésser humà. Va remarcar també que la comunitat cristiana i altres comunitats de fe tenen una llarga tradició de pensament, que es pot fer servir com un fonament sòlid i que també compta amb el suport dels resultats actuals de la neurociència i de l'economia del comportament.

L'espiritualitat en la direcció d'empreses va ser tractada per Rafael Alvira, catedràtic de filosofia i, durant molts anys, director de l'Institut *Empresa i Humanisme* de la Universitat de Navarra,

Martijn Cremers,
professor de
finances a la
Business School de
la Universitat de
Notre Dame, va
explicar en què ha
de consistir un bon
govern corporatiu,
tot superant
l'orientació
reduccionista de
crear només valor
per a l'accionista.

i per Mitchell J. Neubert, professor and Chavanne Chair of Christian Ethics in Business a la Hankamer School of Business de la Universitat de Baylor, Texas. El primer va argumentar sobre el sentit que té l'espiritualitat en la direcció d'empreses; el segon va analitzar les arrels evangèliques del «lideratge servidor», i amb dades empíriques en va mostrar l'efectivitat.

Com a resultat d'aquest IV Col·loqui, s'està preparant un llibre i un número especial del *Journal of Business Ethics*, publicació líder en el camp de l'ètica empresarial.

Las tres edicions anteriors es van celebrar, respectivament, a Roma, Barcelona i Washington. L'interès que han suscitat convida a continuar treballant per l'humanisme cristià en l'economia i en l'empresa, i esperona a fer nous col·loquis. De fet, ja s'ha anunciat que el V Col·loqui es farà a Berlín, el mes d'octubre de 2016.

**Com a resultat
d'aquest IV
Col·loqui, s'està
preparant un llibre i
un número especial
del *Journal of
Business Ethics*,
publicació líder en
el camp de l'ètica
empresarial.**

Jornada Noves esclavituds: El tràfic de nens, avui

«Com a societat, no podem mirar cap a una altra banda davant un crim com el tràfic de nens»

Rafael Cervera
Periodista.

Durant la Jornada Noves esclavituds: El tràfic de nens, avui, celebrada el 29 d'abril de 2015 a Barcelona, experts en la matèria i membres dels cossos de seguretat i les forces armades han expressat la seva preocupació davant d'aquesta realitat tan dura.

La primera part d'aquesta Jornada, organitzada a Barcelona per la *Fundació Casa de Misericòrdia de Barcelona* (FCMB) al Palau Macaya de la ciutat comtal, s'ha centrat a parlar dels drets fonamentals i de la protecció dels menors, així com exposar la complicada situació que es viu actualment a Espanya.

La Jornada ha comptat amb la presència d'una de les principals activistes a escala mundial contra el tràfic de persones, la docent argentina Alicia Peressutti, fundadora de la associació *Vincles en Xarxa*, que aquella mateixa setmana va ser rebuda pel papa Francesc, que coneix directament la seva tasca social. Peressutti va definir la vulnerabilitat com «la qualitat que té algú de poder ser ferit». Segons l'experta argentina, «la protecció del menor és clau, ja que les màfies aprofiten la vulnerabilitat per traficar amb els infants».

També va intervenir en la primera taula rodona de la Jornada Monsenyor Ignacio Carrasco de Paula, president de l'Acadèmia Pontifícia per a la Vida, el qual va comentar que «l'esclavitud és una qüestió real que és present i que ens afecta tots; es tracta de l'explotació d'éssers humans feta per altres éssers humans».

Finalment, va participar en la taula rodona Josep Masabeu, president de *Braval*, iniciativa de solidaritat que procura l'èxit escolar i la integració de joves del barri del Raval de Barcelona. Masabeu va fer una radiografia del barri del Raval de Barcelona, on no hi ha cohesió social entre nens procedents de llocs diversos. «Aquests nois no aspiren a res, perquè no tenen res per fer», va explicar el president de *Braval*. «Nosaltres ens encarreguem de donar-los esperança i ajudar-los a encarrilar la vida».

Esclavituds a casa nostra

La segona taula rodona de la Jornada va comptar amb la participació de diversos membres de les forces de seguretat, els quals van expressar la seva preocupació per aquesta situació. Àlex Escolà, sergent dels Mossos d'Esquadra, va exposar unes xifres alarmants. «En els dos últims anys, hem rebut 230 denúncies per abandó, la majoria de casos de menors», va afirmar l'oficial de la policia catalana.

Buscar solucions a aquesta situació és una necessitat de primer ordre. Segons José Àngel Giró, de la Guàrdia Civil, «per solucionar el problema, cal que les mateixes víctimes denunciïn els fets, dins d'un marc de cooperació internacional». En aquest sentit, el sergent Escolà hi va afegir: «Per lluitar amb eficàcia, cal disposar de més mitjans i augmentar la sensibilització, tant a les escoles com a la societat civil i en els mateixos cossos de policia».

«Les seqüeles psíquiques de la violència infantil, més greus que les lesions físiques»

«La legislació espanyola és molt garantista amb els menors estrangers no acompanyats que arriben al nostre país; un menor no acompanyat no pot ser expulsat», va explicar la directora de l'Oficina d'Estrangeria de Barcelona, Elena Nieto, qui va remarcar que, entre el 2005 i el 2015, s'ha produït, de mitjana, una arribada anual de 200 menors no acompanyats; en la major part dels casos, d'origen marroquí (900) i pràcticament sempre de sexe masculí.

«La legislació espanyola és molt garantista amb els menors estrangers no acompanyats que arriben al nostre país; un menor no acompanyat no pot ser expulsat», va explicar la directora de l'Oficina d'Estrangeria de Barcelona, Elena Nieto.

El president de Metges Cristians de Catalunya, Adalbert Marquès, va subratllar les greus seqüeles que deixa la violència infantil, que van més enllà de les lesions físiques. «Hi ha conseqüències emocionals, retard cognitiu i una inadaptació social que pot portar al consum de drogues, personalitat antisocial i conductes delictives», va apuntar Marquès.

«L'Església ha de considerar la protecció dels menors com una de les seves prioritats més importants»

En la intervenció de monsenyor Robert Oliver, secretari de la Comissió Pontifícia per a la Tutela dels Menors, llegida per Josep Maria Simón Castellví, vicepresident de la Fundació Casa de Misericòrdia de Barcelona, per indisposició del ponent, es va destacar que, quan el papa Francesc va constituir aquesta Comissió, va ser pensada com un clar senyal que «l'Església ha de considerar la protecció dels menors com una de les seves prioritats més importants». Per resumir el treball de la Comissió, Oliver va manifestar un doble objectiu: «Tenim dues perspectives complementàries. La primera és identificar els millors procediments, polítiques i pràctiques que s'han desenvolupat a diversos llocs del món. La segona, concretar directrius per a l'aplicació d'aquestes polítiques en les nostres Esglésies locals arreu del món.» Finalment, Oliver va assegurar que «la protecció de tots els nens, adolescents i adults vulnerables ha de tenir una importància primordial».

Josep Maria Simón, vicepresident de l'entitat organitzadora, la Fundació Casa de Misericòrdia de Barcelona, va recordar que s'està produint la «globalització de la indiferència», un fet repetidament denunciat pel papa Francesc. En aquest sentit, va afirmar que «el tràfic de nens és un crim que exigeix respostes contundents». Simón va presentar la Jornada com «una ocasió per sensibilitzar els polítics, les forces de seguretat, les entitats defensores dels drets humans, i tota la societat catalana i espanyola, perquè s'hi enfrontin i ofereixen propostes efectives per eradicar aquest comerç ignominiós de nens que resulta increïble en ple segle XXI».

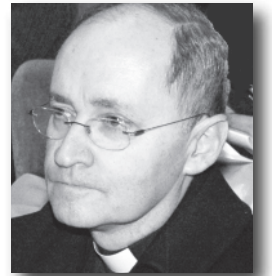
La Fundació Casa de Misericòrdia de Barcelona és una entitat benèfica que va néixer l'any 1581 quan el sacerdot i catequètic de la Universitat de Barcelona, Diego Pérez de Valdivia, va impulsar una fundació per oferir allotjament a la gran quantitat de persones necessitades que vivia aleshores als carrers de Barcelona. Al llarg dels seus gairebé 500 anys d'història, la Fundació ha anat actualitzant el seu compromís assistencial, educatiu i de solidaritat, especialment en relació amb els infants.

«L'Església ha de considerar la protecció dels menors com una de les seves prioritats més importants».

Misericordiae vultus

Butlla de convocatòria del Jubileu extraordinari de la misericòrdia

El sant Pare Francesc ha convocat un Jubileu de la Misericòrdia. Per què una iniciativa com aquesta? A què respon? Ell mateix hi dona resposta en l'homilia que va pronunciar el dia de la publicació de la Butlla: «Un Any Sant per sentir intensament dins de nosaltres l'alegria d'haver estat trobats per Jesús, que, com a Bon Pastor, ha vingut a buscar-nos perquè estàvem perduts. Un Jubileu per percebre l'escalfor del seu amor quan ens carrega a les seves espatlles per portar-nos de nou a la casa del Pare. Un Any per ser tocats pel Senyor Jesús, i transformats per la seva misericòrdia, per convertir-nos nosaltres també en testimonis de misericòrdia» (Homilia durant la celebració de les primeres Vespres del II Diumenge de Pasqua, 11 d'abril de 2015). Així, doncs, es tracta de viure la misericòrdia: de rebre-la i de ser-ne testimonis. Que els altres, veient-nos a nosaltres, recordin la misericòrdia del Pare.

Joaquim González-Llanos
Doctor en Teologia.

Un dada que dona el to de l'Any Sant és el dia de començament. «L'Any Sant s'obrirà el 8 de desembre de 2015, solemnitat de la Immaculada Concepció. Aquesta festa litúrgica indica la manera d'obrar de Déu des de l'alba de la nostra història. Després del pecat d'Adam i Eva, Déu no va voler deixar la humanitat tota sola i en mans del mal. Per això va pensar i va voler que Maria fos santa i immaculada en l'amor (cfr *Ef* 1, 4), perquè fos la Mare del Redemptor de l'home. Davant la gravetat del pecat, Déu respon amb la plenitud del perdó» (Butlla *Misericordiae vultus*, 3).

En el protoevangeli, se'ns narra l'origen de tot plegat. Aquí hi ha l'origen del pla de salvació de Déu, després dels estralls que va fer el pecat. La descendència de la dona esclafarà el cap de la serp. Allà on va abundar el pecat, hi va sobreabundar la gràcia (cfr. *Rom* 5, 20).

El papa Francesc fa un complet desenvolupament bíblic del que significa la misericòrdia de Déu. És un amor de pare, ple de tendresa. «La misericòrdia de Déu no és pas una idea abstracta, sinó una realitat concreta a través de la qual Ell revela el seu amor, que

és com el d'un pare o d'una mare, que es commouen profundament, des del fons de les seves entranyes, pel seu fill [...]. Prové de la part més íntima, com un sentiment profund, natural, fet de tendresa i de compassió, d'indulgència i de perdó» (MV 6).

A més, una característica pròpia d'aquesta misericòrdia és que és eterna. El poble d'Israel, quan invocava Déu, s'omplia d'aquest ambient de misericòrdia, i és per això que repetia –com veiem al Salm 136– el seu agraïment: «Perdura eternament el seu amor»: aquesta és la tornada –llegim a l'Enciclia– que acompanya tots els versos del Salm 136, mentre es narra la història de la revelació de Déu. A causa de la seva misericòrdia, totes les vicissituds de l'Antic Testament són plenes d'un profund valor salvífic. La misericòrdia converteix la història de Déu amb el seu poble en una història de salvació. Repetir contínuament “Perdura eternament el seu amor”, com fa el Salm, sembla un intent de trencar el cercle de l'espai i del temps per encabir-ho tot en el misteri etern de l'amor. És com si es volgués dir que, no només en la història sinó també en l'eternitat, l'home viurà sempre sota la mirada plena de misericòrdia del Pare» (MV 7).

Aquest salm és anomenat el *gran hallel*, i es recitava durant les festes més importants. Jesús va pregar fent servir aquest salm de misericòrdia al final de l'Últim Sopar, quan s'encaminà a l'Hort de les Oliveres a consumir-hi la seva passió i mort. «Jesús va viure la seva passió i mort, conscient del gran misteri de l'amor de Déu que s'havia d'acomplir en la seva creu» (MV 7). És present en tota la vida del Senyor. «Un amor que es dona i s'ofereix gratuïtament. Les seves relacions amb les persones que se li acosten permeten veure-hi alguna cosa única i irrepetible. Els signes que mostra, sobretot vers els pecadors, vers les persones pobres, excloses, malaltes i sofrents, porten el distintiu de la misericòrdia. Tot, en Ell, ens parla de misericòrdia. No hi ha res, en Ell, que no mostri compassió. Jesús, davant la multitud de persones que el seguien, quan s'adonà que estaven cansades i esgotades, perdudes i sense guia, va sentir, des del fons del cor, una intensa compassió (cfr. Mt 9, 36). És a causa d'aquest amor compassiu que va guarir els malalts que li presentaven (cfr. Mt 14, 14) i que amb pocs pans i peixos va apai-vagar la fam de grans multituds (cfr. Mt 15, 37). Allò que movia Jesús en totes les circumstàncies no era altra cosa que la misericòrdia» (MV 8).

Aquest gran exemple del Senyor ens va ser donat perquè l'imitem. A nosaltres, també ens ha de moure la misericòrdia, de manera que en siguem testimonis. A la paràbola de quantes vegades

La misericòrdia converteix la història de Déu amb el seu poble en una història de salvació.

El Retorn del fill pròdig en una pintura de Murillo.

s'ha de perdonar els qui ens ofenen (cfr. Mt 18, 22), la resposta és taxativa. No pas set vegades sinó fins a setanta vegades set. És a dir, sempre.

«La paràbola ofereix un ensenyament profund a cadascú de nosaltres. Jesús afirma que la misericòrdia no és només pròpia de l'obrar del Pare, sinó que es converteix en el criteri per saber qui són realment els seus fills. Així, doncs, som cridats a viure de misericòrdia, perquè a nosaltres, en primer lloc, se'ns ha aplicat la misericòrdia. El perdó de les ofenses esdevé l'expressió més evident de l'amor misericordiós i, per a nosaltres, cristians, és un imperatiu que no podem bandejar. Que n'és, de difícil, tot sovint, perdonar! Ara bé, el perdó és l'instrument que tenim a les nostres fràgils mans per assolir la serenitat del cor. Deixar passar la rancúnia, la ràbia, la violència i la Cal intentar-ho: perdonar sempre, per més difícil que resulti en una circumstància determinada. Sempre es pot deixar passar la rancúnia i no permetre que l'apassionament ens enterboleixi la ment, que ha de restar oberta al perdó. És un ideal de vida atractiu i que val la pena incloure en la nostra manera de fer.

Prova de la credibilitat de l'Església

De la mateixa manera que cada persona ha de ser misericordiosa, l'Església, en el seu conjunt, també ha d'estar plena de misericòrdia: «És determinant per a l'Església i per a la credibilitat d'allò

El perdó de les ofenses esdevé l'expressió més evident de l'amor misericordiós i, per a nosaltres, cristians, és un imperatiu que no podem bandejar.

que anuncia que ella mateix visqui i doni testimoni en primera persona de la misericòrdia. El seu llenguatge i els seus gestos han de transmetre misericòrdia per penetrar dins el cor de les persones i per motivar-les a retrobar el camí de tornada al Pare» (MV, 12).

És perquè l'Església, afirma el sant Pare, sigui creïble. Són com les seves senyes d'identitat. Quan es crea un espai de misericòrdia, allà es fa present l'Església. Aquest és l'estil. A la Butlla, se cita el Concili Vaticà II com a exemple d'això. No va venir a condemnar doctrines ni persones, com havien fet concilis precedents, en el passat, sinó a proposar un missatge d'esperança. És veritat que els primers fruits, durant el postconcili, no foren precisament d'aquesta mena. Hi va haver una tergiversació provocada per molts factors, com la crisi del maig del 68 francès, o la crisi de la identitat sacerdotal. Però els Documents emanats del Concili, que ara és tan recomanable llegir, transparen aquest desig, que es veu concretat, per exemple, en el fet que la Constitució sobre l'Església en el món actual porta el títol *Gaudium et spes*, la joia i l'esperança.

Per aconseguir aquest objectiu, que encara resta pendent, es proposa, en l'Any Sant, fer un pelegrinatge. És una imatge d'allò que és la vida mateixa. «La vida és un pelegrinatge i l'ésser humà és viator, un pelegrí que fa el seu camí fins a arribar a la meta desitjada. També per arribar a la Porta Santa a Roma i a qualsevol altre lloc, cadascú haurà de fer, segons les pròpies forces, un pelegrinatge. Això serà un signe del fet que també la misericòrdia és una fita a assolir, i que demana compromís i sacrifici» (MV 14).

És a dir: de mica en mica, hem de pelegrinar i convertir-nos en testimonis de misericòrdia. A l'Evangeli se'ns mostra la manera de fer-ho: «El Senyor Jesús indica les etapes del pelegrinatge a través del qual és possible arribar a aquesta fita: "No judiqueu, i no sereu jutjats; no condemneu, i no sereu condemnats; absolveu, i sereu absolts. Doneu, i us donaran: abocaran a la vostra falda una bona mesura, atapeïda, sacsejada, a vessar; perquè amb la mesura amb què mesureu sereu mesurats també vosaltres" (Lc 6, 37-38). En primer lloc, diu que no s'ha de jutjar, que no s'ha de condemnar. Qui no vulgui ser sotmès al judici de Déu, no s'ha de convertir en el jutge del seu germà. Certament, els homes, amb els seus judicis, només es queden a la superfície, mentre que el Pare mira a l'interior. Quin mal que fan les paraules que estan motivades per la gelosia i l'enveja! Parlar malament d'un germà quan no hi és equival a exposar-lo al descrèdit, a comprometre'n la reputació i a deixar-lo en mans de la xafarderia. No judicar i no condemnar vol dir, en

«És determinant per a l'Església i per a la credibilitat d'allò que anuncia que ella mateix visqui i doni testimoni en primera persona de la misericòrdia. Per penetrar dins el cor de les persones i per motivar-les a retrobar el camí de tornada al Pare».

termes positius, saber percebre què és el que hi ha de bo en cada persona, i no permetre que hagi de patir a causa del nostre judici parcial i de la nostra presumpció de saber-ho tot. Ara bé, amb això encara no n'hi ha prou per manifestar la misericòrdia. Jesús també demana perdonar i donar. Ser instruments del perdó, perquè nosaltres hem estat els primers a rebre'l de Déu. Ser generosos amb tothom, perquè sabem que Déu també ens atorga la seva benevolència amb magnanimitat» (MV 14).

Caldrà, doncs, percebre les coses bones de cada persona, i evitar els judicis despectius i apressats. Caldrà perdonar i ser instruments de perdó, per fer com de pont entre les parts enfrontades. Caldrà donar, generosament, el nostre temps, el nostre afecte, i, si és el cas, la nostra vida.

Les obres de l'any de la misericòrdia

Tot seguit, el sant Pare ens dona el lema de l'Any Sant: «misericordiosos com el Pare» (MV 14), que és un bon resum de tot el que hem anat comentant, i també ens proposa un conjunt de coses concretes per viure l'Any Sant. Són aquestes:

Obres de Misericòrdia. «És un desig meu ben viu –diu el sant Pare– que el poble cristià reflexioni durant el Jubileu sobre les obres de misericòrdia corporals i espirituals. Serà una manera de desvetllar la nostra consciència, massa sovint endormiscada davant el drama de la pobresa, i per endinsar-nos encara més en el cor de l'Evangeli, en què els pobres són els privilegiats de la misericòrdia divina» (MV 15). A continuació, enumera cadascuna d'aquestes obres de misericòrdia. Potser perquè ens n'hem oblidat. De fet, no hi surten numerades, al catecisme de preparació per a la comunió. El Papa té un gran afany perquè, durant l'Any de la Misericòrdia, siguin redescobertes. Per això, en el Missatge per a la Jornada Mundial de la Joventut, les torna a enumerar, i proposa als joves això: «A vosaltres, joves, que sou ben concrets, us voldria proposar, de cara als primers set mesos de l'any 2016, que trieu una obra de misericòrdia corporal i una altra d'espiritual per portar-les a la pràctica cada mes. Deixeu-vos inspirar per la pregària de santa Faustina, humil apòstol de la Divina Misericòrdia del nostre temps:

Ajudeu-me, Senyor, a fer que els meus ulls siguin misericordiosos, perquè jo no tingui mai recels ni jutgi segons les aparences, sinó que busqui les coses belles que hi ha a l'ànima dels que m'envolten i que sàpiga ajudar-los [...] Ajudeu-me a fer que la meua oïda

«És un desig meu ben viu –diu el sant Pare– que el poble cristià reflexioni durant el Jubileu sobre les obres de misericòrdia corporals i espirituals.»

sigui misericordiosa i tingui en compte les necessitats del proïsme, i que no sigui indeferent a las seves penes i gemecs [...]

A fer que la meua llengua també sigui misericordiosa, que no parli negativament dels que m'envolten, sinó que sàpiga aconsolar tothom amb paraules de perdó [...] a fer que les meves mans siguin misericordioses i plenes de bones obres [...] que els meus peus siguin misericordiosos, perquè sempre m'afanyi a auxiliar el proïsme, i sàpiga dominar la meua fatiga i el meu cansament [...] que el meu cor sigui misericordiós perquè jo senti tots els patiments dels que m'envolten» (Diari 163) (Missatge per a la XXXI Jornada Mundial de la Joventut; 3).

Els missioners de la Misericòrdia. «Durant la Quaresma d'aquest Any Sant, tinc la intenció d'enviar els Missioners de la Misericòrdia [...]. Seran sacerdots a qui donaré l'autoritat de perdonar també els pecats que estan reservats a la Seu Apostòlica, perquè es faci evident l'amplitud del que se'ls ha encomanat [...]. Demano als germans Bisbes que invitin i acullin aquests Missioners, perquè siguin, en primer lloc, predicadors convincents de la misericòrdia. Que s'organitzin a les Diòcesis 'missions per al poble' de la joia del perdó» (MV 18). Es tracta de promoure el sagrament de la reconciliació. I és per això que es recomana a aquests Missioners i, en general, a tots els confessors, que ells també siguin bons penitents, per poder experimentar per ells mateixos el perdó de Déu.

Conversions de grans pecadors. El Papa no fa pas curt quan crida els components de grups del crim organitzat, o els que s'han deixat emportar per la corrupció en política o economia, a reconciliar-se amb Déu. La seva crida és commovedora: «Ara és el temps oportú per canviar de vida! Ara és l'hora de deixar-se tocar el cor. Davant de tants crims comesos, escolteu el plor de totes les persones depredades per vosaltres, a qui heu arrabassat la vida, la família, els afectes i la dignitat. Seguir com si no passés res, només és font d'arrogància, d'il·lusió i de tristesa. La vida autèntica és una cosa ben diferent d'allò que ara us penseu que és. El Papa us allarga la mà» (MV 19).

Com passa en qualsevol Jubileu, no hi poden mancar les indulgències. El papa Francesc hi dedica una extensa explicació catequètica. «En el sagrament de la Reconciliació —explica el Papa— Déu perdona els pecats, que realment queden cancel·lats; ara bé, encara perdura l'empremta negativa que els pecats tenen en la nostra conducta i en els nostres pensaments. Però la misericòrdia

«Que s'organitzin a les Diòcesis 'missions per al poble' de la joia del perdó». Es tracta de promoure el sagrament de la reconciliació.

de Déu és fins i tot més forta que tot això. Perquè es transforma en indulgència del Pare, que, a través de l'Esposa de Crist, arriba al pecador perdonat i l'allibera de tota mena de residu, conseqüència del pecat, i l'habilita per obrar amb caritat, a créixer en l'amor en comptes de recaure en el pecat» (MV 22). La manera de guanyar aquestes indulgències serà precisada clarament en el moment oportú. «Així, doncs, viure la indulgència en l'Any Sant significa apropar-se a la misericòrdia del Pare amb la certesa que el seu perdó abasta tota la vida del creient» (MV 22).

La misericòrdia també arriba als fidels d'altres religions. «Té un valor que ultrapassa els límits de l'Església. Ens relaciona amb el judaisme i l'Islam» (MV 23). Els fidels d'aquestes religions pregunten a Déu misericordiós, que obre els seus braços per acollir-los.

Al final de la Butlla, hi ha una referència a Maria. Ella «va custodiar dins el cor la divina misericòrdia en perfecte sintonia amb el seu Fill Jesús. Va dedicar el seu cant de lloança, al llindar de la casa d'Israel, a la misericòrdia que s'escampa "de generació en generació" (Lc 1, 50). Nosaltres també hi érem presents, en aquelles paraules profètiques de la Mare de Déu (...). Adrecem-nos-hi amb l'oració antiga i sempre nova del Salve Regina, perquè no es cansi mai de tornar-nos a mirar amb els seus ulls misericordiosos i ens faci dignes de contemplar el rostre de la misericòrdia, el seu Fill Jesús» (MV 24).

Aquest Any Sant extraordinari és una gran oportunitat de trobar-nos amb Déu i de convertir-nos. Com diu el sant Pare: «en aquest Jubileu, deixem-nos sorprendre per Déu. Ell no es cansa mai d'obrir la porta del seu cor per tornar-nos a dir que ens estima i que vol compartir la seva vida amb nosaltres» (MV 25).

Detall del *Retorn del fill pròdig*, detall, vist per Rembrandt.

Diu el sant Pare: «en aquest Jubileu, deixem-nos sorprendre per Déu. Ell no es cansa mai d'obrir la porta del seu cor per tornar-nos a dir que ens estima i que vol compartir la seva vida amb nosaltres».

Els canvis socials i els seus efectes en la família

Una ullada a un seguit de dades que mostren aquestes transformacions socials que d'una manera o d'una altra ens afecten a tots.

Matrimonis en dificultats

Una reflexió transversal que fan 10 experts sobre les possibles causes de les crisis matrimonials, els seus efectes, què fer quan la ruptura és inevitable i què fer per no arribar a situacions límit, els costos personals i socials del divorci i com afecta els fills...
I els matrimonis que es mantenen units, com s'ho fan?

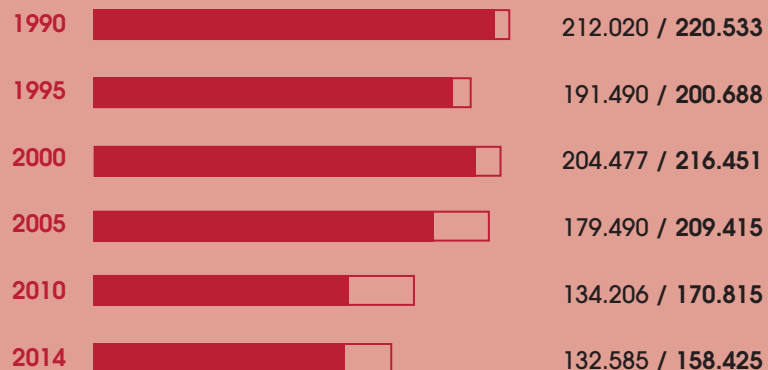

«A Espanya cada vegada es casa menys gent»

Evolució dels matrimonis (1991-2014)

Font: Institut de Política Familiar (IPF) Instituto Nacional de Estadística (INE)

A Espanya es casaren:

1990:
604
parelles/dia

2014:
434
parelles/dia

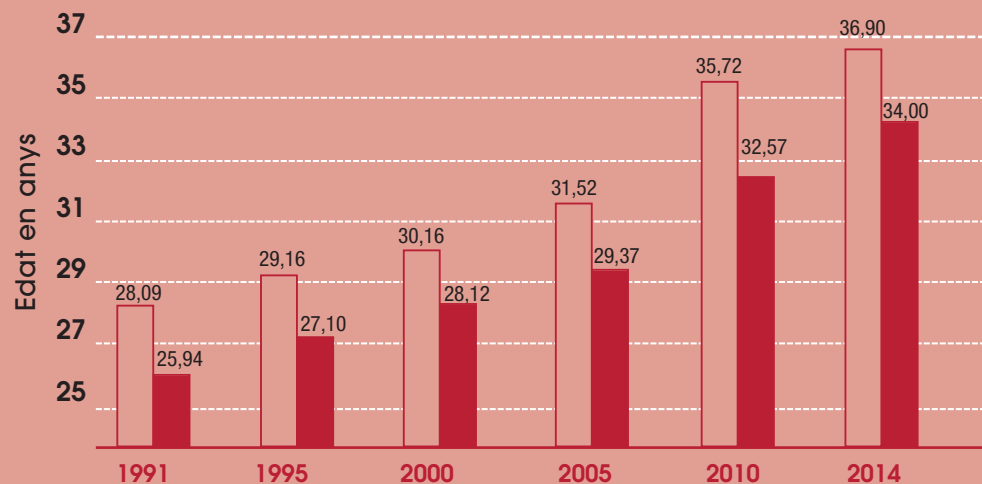
2014:
16,3%
matrimonis amb 1
cònjuge
estranger

□ Núm. nous matrimonis a Espanya
■ Núm. nous matrimonis (excloent-ne els matrimonis internacionals)

«...i cada vegada ens casem més tard»

Els homes es casen, de mitjana, als 35,3 anys

Font: IPF, INE

□ Edat mitjana a l'inici del matrimoni / homes
■ Edat mitjana a l'inici del matrimoni / dones

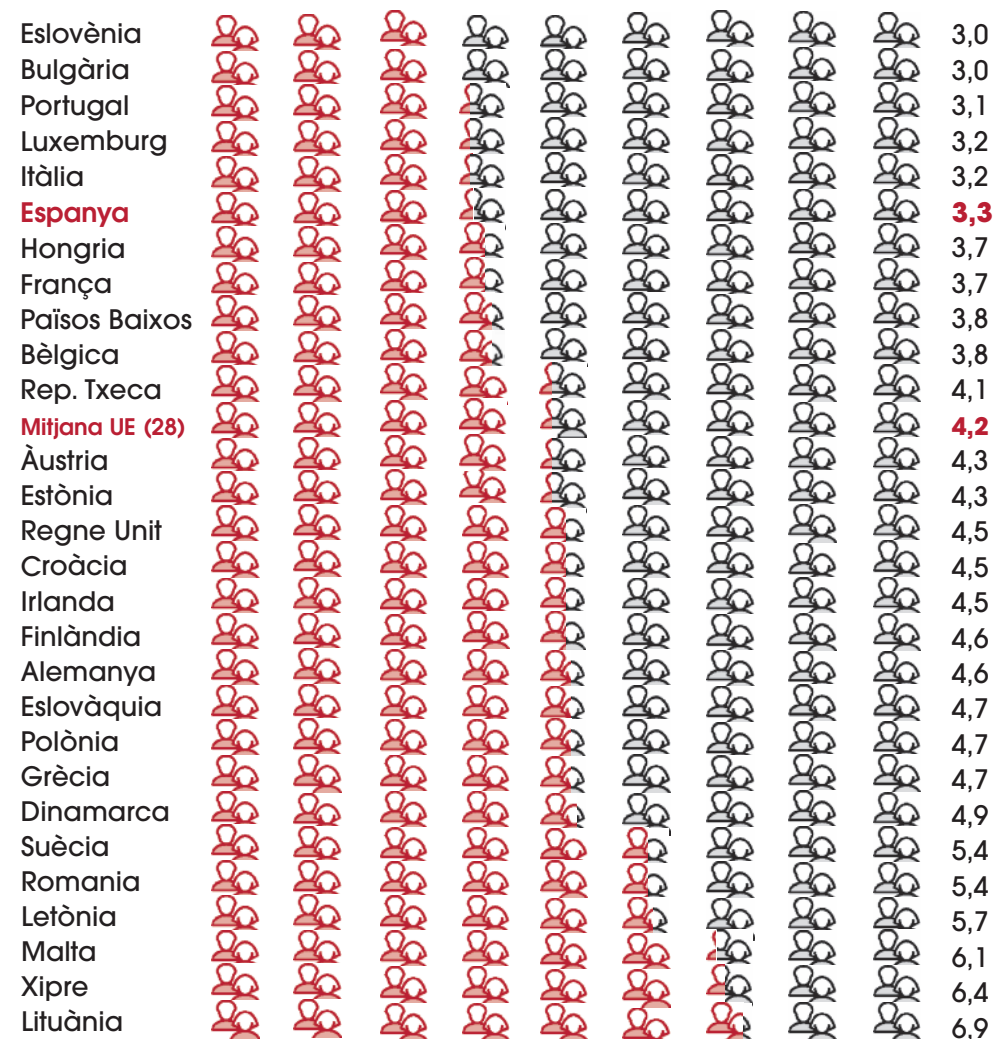
«A la cua de la Unió Europea»

Taxa de nupcialitat (2013)

Font: Eurostat

L'indicador de la taxa de nupcialitat, és a dir, el nombre de matrimonis celebrats per cada 1.000 habitants, situa Espanya -amb un 3,3- molt per sota de la mitjana de la UE -4,2-

«La majoria només passen pel jutjat»

En 25 anys s'ha invertit la proporció entre els matrimonis canònics i els civils. El 2014 es varen celebrar 158.425 matrimonis dels quals un 67,6% (107,075) foren exclusivament pel civil, mentre que un 32,4% (51.350) varen ser celebrats en ritus religiosos.

Matrimonis religiosos   Matrimonis exclusivament civils

Al 2014

Catalunya: **83,2%** matrimonis civils
 Mitjana d'Espanya: **67,6%** matrimonis civils
 Extremadura: **52,3%** matrimonis civils

Font: IPF, INE i Consejo General del Poder Judicial (CGPJ)

«Al capdavant de la taxa de ruptures»

■ Divorcis per cada 100 matrimonis (2013)

Font: IPF i Eurostat

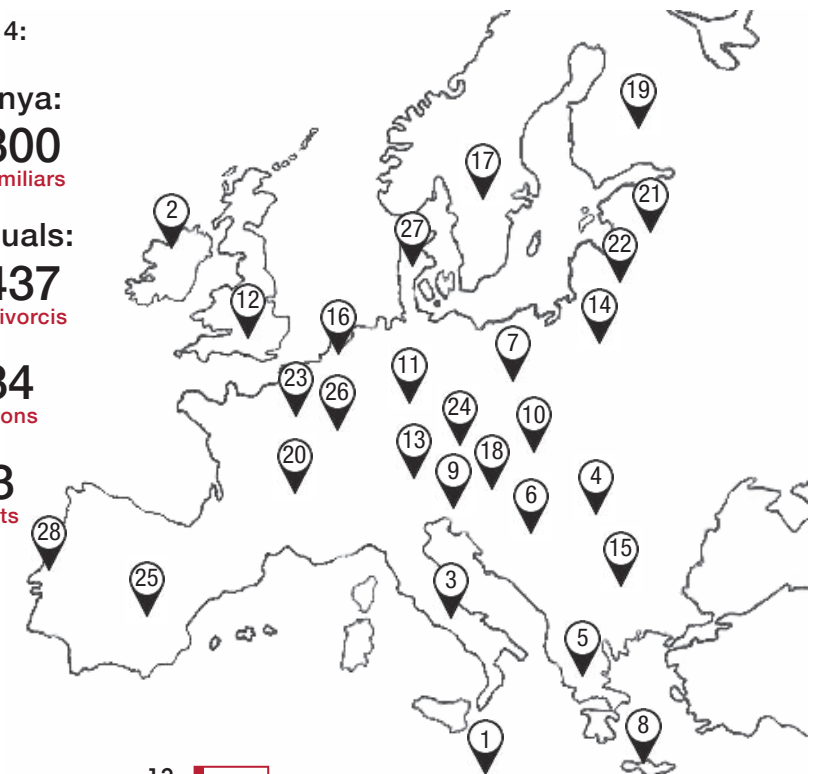
Al 2014:

A Espanya:
105.800
ruptures familiars

de les quals:
100.437
varen ser divorcis

5.034
separacions

113
nul·litats

1 Malta	13	■
2 Irlanda	14	■
3 Itàlia	26	■
4 Romaniaa	27	■
5 Grècia	29	■
6 Croàcia	31	■
7 Polònia	37	■
8 Xipre	37	■
9 Eslovènia	38	■
10 Eslovàquia	43	■
11 Alemanya	45	■
12 Regne Unit	46	■
13 Àustria	47	■
14 Lituània	49	■
15 Bulgària	50	■
16 Països Baixos	52	■
17 Suècia	52	■
18 Hongria	55	■
19 Finlàndia	55	■
20 França	55	■
21 Estònia	59	■
22 Letònia	61	■
23 Bèlgica	62	■
24 Rep.Txecca	64	■
25 Espanya	67	■
26 Luxemburg	68	■
27 Dinamarca	69	■
28 Portugal	70	■

Les dades del divorci

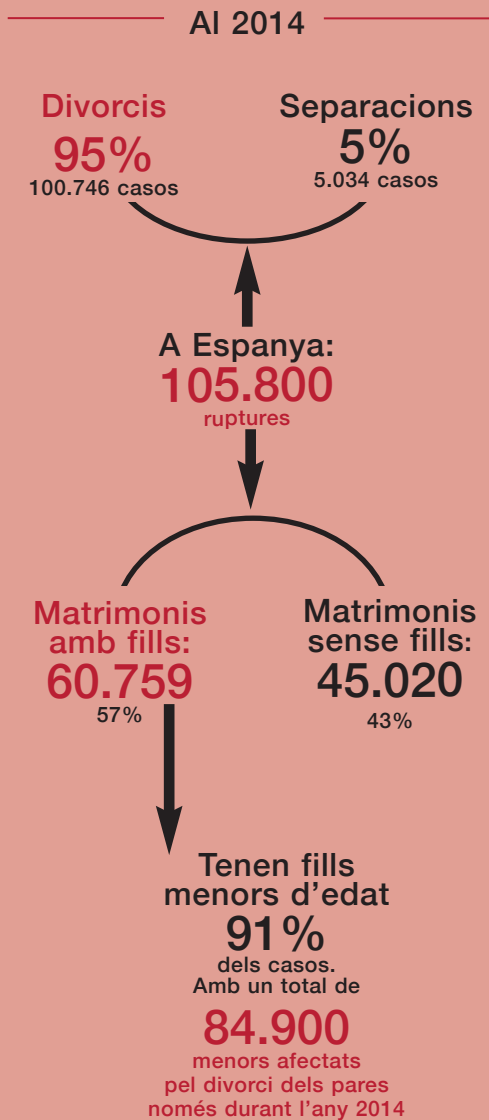
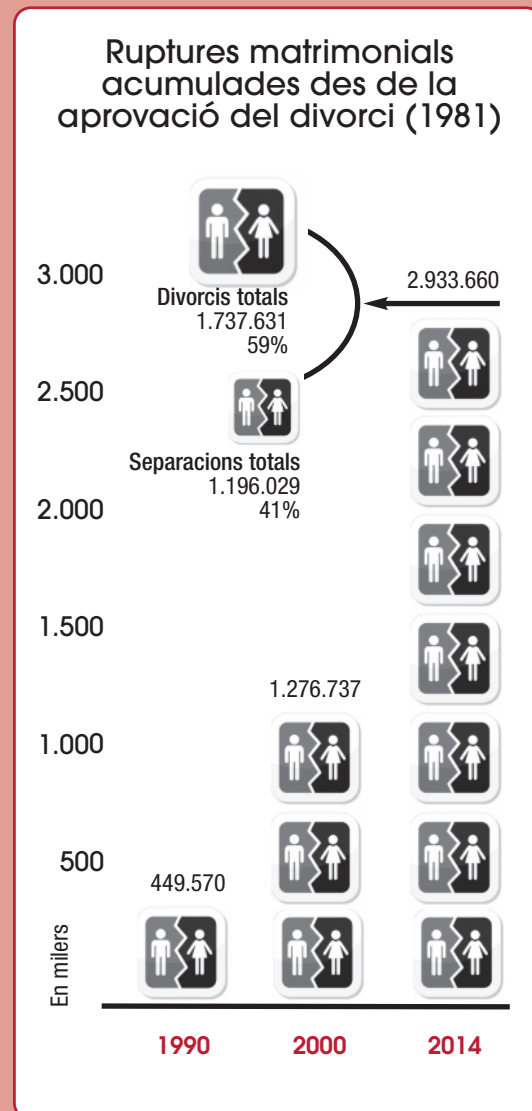
Font: IPF, INE, CGPJ i Encuesta Continua de Hogares (2014)

El 22 de juny de 1981 es va aprovar la primera llei del divorci a Espanya després de la transició política.

reflexió previ a la separació; la unilateralitat de la petició i que no cal invocar un motiu per tramitar el divorci.

El 2004 el govern Zapatero va escometre una reforma coneguda com la llei del divorci exprés que va significar una relaxació en les cauteles per tramitar el divorci. Les més significatives són: eliminació del termini de

Des d'aleshores, l'augment de divorcis ha estat imparable i Espanya encapçala els primers llocs dins la UE en l'índex de divorcis sobre el total de matrimonis celebrats.

Reserva't una bona estona al teu sofà preferit i gaudeix de la nova web www.temesdavui.org

nova web
www.temesdavui.org

Construir satisfactòriament el projecte de vida en comú per evitar dificultats en el matrimoni

Paloma Doménech Linde
Psicopedagoga i psicoterapeuta familiar sistèmica.

Des de la segona meitat del segle XX, la relació entre els cònjuges en el matrimoni ha experimentat un canvi profund. En les dècades precedents, les regles de la manera de ser persona i cònjuge podien durar diverses generacions. Però el matrimoni contemporani es troba en un escenari que es caracteritza per unes circumstàncies sense precedents: una dinàmica de canvis socials i tecnològics accelerats. Un bon exemple en serien les crisis del model patriarcal de l'organització de la família, el reconeixement progressiu dels drets de la dona, la seva incorporació al món laboral i el seu accés massiu a la universitat, entre d'altres. Tot plegat ha requerit als esposos noves maneres de fer un nosaltres, amb les responsabilitats i implicacions que aquests canvis han generat, que no sempre es tenen en compte, es comprenen ni es valoren prou.

José María Samaranch
Metge sexòleg i psicoterapeuta familiar sistèmic.

Aquest nou model fa que homes i dones es vegin sotmesos a noves tensions emocionals pròpies de qualsevol estadi de transició: les dones, d'una banda, es queden a mig camí entre les demandes de construir la seva pròpia biografia i, de l'altra, els rols tradicionals d'esposa i de mare. Pel que fa als homes, tenen dificultats a trobar una nova identitat entre les demandes d'una afectivitat i intimitat emocionals diferents, mentre que, al mateix temps, es mantenen els requeriments del patriarcat tradicional¹

És per això que no resulta estrany que el matrimoni que ha entrat en crisi (per problemes amb els fills o per dificultats en la relació) no hagi estat plenament conscient de com havia de retroalimentar el seu amor, reconeixent la seva individualitat i, alhora, lliurant-se com a engranatge de parella per construir satisfactòriament el projecte de vida en comú.

¹ TAPIA VILLANUEVA L., (2007) *Terapia de familia y sexualidad: entre el cuidado y el deseo*. Dins de: LOURDES L. *Entendiendo la pareja*, pàg. 109-141. Mèxic: Ed. Pax Méjico.

L'amor dels esposos: una obra d'art en construcció

Resulta útil la metàfora de contemplar l'amor conjugal com una obra d'art en construcció que va més enllà de la família i de la cria i educació dels fills. És un engranatge format per un home i una dona, *dos éssers humans que arriben al seu casament, inacabats*, en un món en interconnexió constant. Hi trobem les influències, necessitats i expectatives de la relació, tant en el rol d'esposos com en el de pares, i cal crear una complicitat emocional des de l'interior del matrimoni. Una complicitat que s'ha de continuar cultivant i descobrint-se en una *co-construcció artesanal*, a la manera d'un procés que només s'atura amb la mort.

Les crisis en les persones i en els matrimonis són normals. Són senyal de vida, manifesten que es va accedint a diverses etapes vitals de la família. Les crisis són ocasions per aturar-se i readaptar-se, parlant i negociant els ajustos necessaris per encarar una nova etapa amb les seves noves necessitats. Però cal saber donar un sentit a allò que ha provocat aquestes crisis, uns factors que no sempre són identificables ni adequadament analitzats, com ara: les pautes relacionals, el clima emocional, l'atribució de significats i les creences. Quan no és possible identificar-los i comprendre'ls, sorgeixen els conflictes que es van cronificant i generen un allunyament emocional. Les dimensions del conflicte matrimonial i les seves contradiccions, com que no troben sortida, acaben generant un gran patiment entre els membres.

La Teràpia Familiar Sistèmica (o Relacional) és una modalitat de psicoteràpia que està especialment indicada per a la resolució de conflictes en el matrimoni. Gràcies a les investigacions desenvolupades des de mitjans del segle XX als Estats Units, Itàlia, Espanya (Barcelona, Hospital de Sant Pau), Argentina i Xile, s'han pogut sistematitzar les causes principals de dificultats entre els esposos.

La crisi matrimonial és cosa de dos

Així com en altres especialitats allò que convé és fer una anàlisi del tipus «causa-efecte», des del punt de vista sistèmic o relacional es pot afirmar la implicació de tots dos cònjuges en el conflicte. D'aquí que, encara que sovint s'atribueixi a un dels cònjuges el paper de provocador o incitador, una anàlisi en profunditat de la seva dinàmica d'interrelació demostraria que l'altre cònjuge ha afavorit la conducta del primer, sigui de manera activa o passiva, és a dir, per omissió.

Les crisis són ocasions per aturar-se i readaptar-se, parlant i negociant els ajustos necessaris per encarar una nova etapa amb les seves noves necessitats. Però cal saber donar un sentit a allò que ha provocat aquestes crisis.

Les recerques més amunt esmentades han demostrat que hi ha una «tipologia dels desacords bàsics del matrimoni».² Es poden classificar en tres grups:

1. Desacords al voltant de la *definició de la relació* que s'estableix en el matrimoni.
2. Desacords al voltant del *contingut de la relació* i l'organització de la convivència.
3. Dificultats a l'hora de *gestionar i resoldre els conflictes*.

1. Per definir la relació en el matrimoni, des del punt de vista psicològic, la relació dels esposos no només consisteix en la manera d'arribar a fer realitat un projecte com és el de tenir una família, sinó que també ha de cobrir tres necessitats bàsiques de cadascun dels cònjuges com a individus: la de *sentir-se estimat*; la de sentiment de *pertinença* a un nucli en què cada individu hi troba suport, en què es prenen decisions i es porten a terme un seguit d'activitats; i la de *participar en un projecte vital* que dota de sentit la seva vida i que fa que cada membre se senti realitzat en ell mateix.

Per això mateix, és de gran importància que els futurs esposos hagin experimentat com són les *relacions afectives* (que no s'han de confondre amb les sexuals) que cadascun d'ells estableix no només entre si, sinó també amb les respectives famílies d'origen³, els amics, en el treball, etc.

També cal conèixer l'*estil comunicacional*⁴ que «aquest home i aquesta dona en concret» desenvolupen. Per exemple, si un és més dominant i l'altre és qui sempre cedeix. O si tots dos estan disposats a defensar aferrissadament les seves idees sense cedir en allò que és necessari per poder arribar a acords.

Un altre aspecte de gran valor per definir la relació és que hagin compartit els seus anhels, que hagin parlat de com s'imaginen la vida en comú, de què n'espera cadascú i d'allò que, al seu torn, cadascú està disposat a donar. És a dir, que hagin arribat a un acord bàsic sobre els grans *projectes vitals* com poden ser: els fills, les relacions amb la família extensa, expectatives de vida

² CAMPO C., LINARES J. L. (2002) *Sobrevivir a la pareja. Problemas y soluciones*, Barcelona, Planeta.

³ MINUCHIN S., FISHMAN H. CH. (1984) *Técnicas de terapia familiar*, Barcelona, Paidós.

⁴ WATZLAWICK P. (1981) *Teoría de la comunicación humana*, Barcelona, Herder.

Un aspecte de gran valor per definir la relació és que hagin compartit els seus anhels, que hagin parlat de com s'imaginen la vida en comú, de què n'espera cadascú i d'allò que, al seu torn, cadascú està disposat a donar.

Edge69/Stock

professional, relacions socials, aficions o necessitat de temps i espais individuals.

Alguns matrimonis pateixen la seva primera crisi quan descobreixen que el seu cònjuge és, en certa manera, un desconegut. Això passa, en part, perquè el temps previ al de la convivència (prometatge) no s'ha aprofitat prou per aprofundir en tots aquests aspectes de la *definició de la relació*. Però també és cert que les persones no acaben de mostrar com són fins que la vida els posa a prova, els obliga a reaccionar i aleshores cadascú s'hi enfronta amb el seu bagatge personal. Per tant, per tal de superar aquestes dificultats, resulta molt important que la *balança emocional*, que tothom té, presenti més records i reforçadors positius que no pas negatius. Els té un matrimoni en crisi? Aquesta hauria de ser una prescripció bàsica per al matrimoni mentre es treballen les llacunes del desconeixement mutu.

2. Pel que fa al contingut de la relació, és ben clar que hi ha una gran diferència entre abans de conviure i després. Durant el festeig, és fàcil compartir les estones de diversió (una cosa ben

Alguns matrimonis pateixen la seva primera crisi quan descobreixen que el seu cònjuge és, en certa manera, un desconegut. Això passa, en part, perquè el temps previ al de la convivència (prometatge) no s'ha aprofitat prou per aprofundir en tots aquests aspectes de la *definició de la relació*.

natural, d'altra banda, perquè els enamorats sempre volen estar junts), i encara més si tenim en compte que, molt sovint, encara continuen vivint a casa dels pares, mentre s'estudia o es treballa, un fet que pot afavorir la despreocupació pels detalls quotidians. I això acostuma a ser una de les grans fonts de conflicte entre els matrimonis: no posar-se d'acord en aspectes quotidians. N'hi ha que són de tipus pràctic, com ara la distribució dels espais en una casa, qui va al supermercat, qui porta els nens a l'escola o busca un forat a l'agenda per portar-los al metge, com es combinen els horaris professionals, com es gestiona un pressupost, quins plans es fan el cap de setmana, quines possibilitats hi ha que un dels membres faci alguna activitat esportiva o es dediqui a una afició, etc.

D'altra banda, també ens trobem amb aspectes més delicats, com ara la necessitat de mostres d'afecte, les relacions sexuals i tot allò que està vinculat amb els valors i creences personals (per exemple, la pràctica religiosa, la participació en projectes altruistes o l'adscripció política).

3. El tercer gran grup de dificultats en els matrimonis ve provocat per les dificultats en la resolució de conflictes.

En aquest sentit, cal aclarir que no és pas millor el matrimoni que no discuteix, sinó el que, tot discutint, és capaç de resoldre els conflictes i establir un diàleg sincer, amb les complicitats que els permetin acceptar i estimar les seves diferències.

També cal tenir en compte que, en qualsevol matrimoni, hi ha situacions o problemes crònics que no sempre es poden resoldre. Ara bé, un clima de complicitat i afecte permet suportar-los i acceptar-los d'una manera funcional, i fins i tot positiva.

La pràctica, tan comuna, de callar sempre, o bé cedir sense donar la cara, és el que podem anomenar *manca d'assertivitat* i provoca malentesos, prejudicis i rancúnies que incapaciten per perdonar i per buscar solucions als problemes. A més, també hi ha el perill que afecti la salut en forma de depressions.

D'altra banda, és poc efectiu no parar de discutir: de vegades, explícitament, en altres casos a través de crítiques carregades

⁵ UGAZIO V. (1998) *Historias permitidas, historias prohibidas. Polaridad semántica familiar y psicopatología*. Barcelona, Paidós Terapia Familiar.

d'ironia o de cinisme, ja que sovint s'hi acaba implicant els fills, en aquests enfrontaments, els quals es veuen obligats a prendre partit en les lluites internes dels seus pares.⁵ Això també pot afectar la salut, sobretot dels fills, en forma de trastorns de tipus psicòtic.

Qualsevol ésser humà, quan enceta una discussió, ho fa des d'un *estil comunicatiu* propi i es deixa emportar per la seva menor o major seguretat en ell mateix: la seva *autoestima*. L'autoestima està vinculada a alguns aspectes de les seves experiències anteriors, però es pot desenvolupar i millorar. En tot cas, s'ha demostrat que hi ha una connexió entre l'autoestima i la manera en què cada persona ha estat tractada durant la seva infantesa⁶: si va ser acollit amb paciència i amb tendresa, o amb impaciència, o si, potser, va ser maltractat per uns pares que, al seu torn, ja patien els seus propis conflictes i no van saber fer-ho millor. Com a conseqüència d'aquestes experiències primàries infantils, de les posteriors com a adult⁷ i de la pròpia construcció personal, quan es discuteix, es reflecteix el grau de seguretat en un mateix, i també la major o menor capacitat de confiar en els altres.

Altres aspectes interessants que influeixen en la resolució de conflictes són els *patrons comunicacionals*. Hi ha dos conceptes bàsics. En un cas, quan els cònjuges discuteixen adoptant una posició en què un és el dominant i l'altre el dominat (el que diu que sí, el qui calla, el qui cedeix) estan activant els *patrons de comunicació complementaris*. En el segon cas, quan tots dos cònjuges s'enfronten als aspectes divergents en un pla d'igualtat, de manera que no n'hi ha cap que estigui disposat a cedir o pactar amb l'altre, aleshores s'activen els anomenats *patrons comunicacionals simètrics*.

També és important valorar si aquesta comunicació complementària o simètrica és viscuda de manera *rígida* o *flexible*. D'aquest fet, en dependrà que el patró comunicacional sigui sa o patològic. Hi ha molts matrimonis feliços que són complementaris, i també es pot dir el mateix dels simètrics. El secret es troba a saber posar límits, i en la flexibilitat. Una discussió simètrica en què a partir d'uns motius concrets, cadascun dels cònjuges

⁶ BOWLBY, J. (1993) *El vínculo afectivo*, Barcelona, Paidós.

⁷ BOWEN M. (2001) *La diferenciación del sí mismo en el sistema familiar*, Barcelona, Paidós.

La pràctica, tan comuna, de callar sempre, o bé cedir sense donar la cara, és el que podem anomenar *manca d'assertivitat* i provoca malentesos, prejudicis i rancúnies que incapaciten per perdonar i per buscar solucions als problemes.

Qualsevol ésser humà, quan enceta una discussió, ho fa des d'un *estil comunicatiu* propi i es deixa emportar per la seva menor o major seguretat en ell mateix: la seva *autoestima*. L'autoestima està vinculada a alguns aspectes de les seves experiències anteriors, però es pot desenvolupar i millorar.

deixa anar tots els retrets acumulats pot arribar fins a la violència i l'agressió. Una discussió complementària en què un dels cònjuges és qui sempre domina, pot acabar anul·lant l'altre com a persona, i conduir-lo fins a la desesperació, o bé a plantejar una guerra subterrània de descrèdit i de falta d'unitat, per exemple, davant dels fills. Ja es pot comprendre que la rigidesa no només serà font de conflictes, sinó que també pot afectar la *salut mental* d'algun dels cònjuges.

Les discussions demanen límits i flexibilitat

A més de tot el que hem anat exposant sobre «tipologia dels desacords bàsics del matrimoni», resulta molt útil emmarcar-los dins del *període vital*⁸ que s'està travessant: per l'edat dels cònjuges i dels fills, pel temps de vida en comú que porten, per altres circumstàncies pròpies del desenvolupament professional i familiar (haver estat promocionat en la feina o haver-ne estat despatxat, la mort dels avis, etc.).

Un matrimoni que encara no ha tingut fills se centrarà més a marcar la seva independència sense trencar la relacions amb la família extensa i en els esforços per adaptar-se l'un a l'altre establint pactes. Per contra, quan neixen els fills, es pot parlar d'un cert distanciament home-dona; el fill imposa les seves necessitats i cal determinar qui se'n fa càrrec, i tot plegat coincideix amb una exigència professional més intensa, i, potser, amb noves necessitats econòmiques.

Més endavant, quan els fills creixen, hi pot haver més estabilitat, però també més rutina, el cansament dels pares comença a fer-se present, i els fills plantegen els primers conflictes, que s'allargaran fins a l'adolescència. El matrimoni pot percebre que, com a parella, s'han deixat de banda mútuament, i pot sorgir el deserció i la infidelitat.

Amb el pas del temps, els fills deixaran el niu, i caldrà buscar nous interessos que uneixen els cònjuges. I, més endavant, arribarà la jubilació, en què canvien els temps que es dediquen els cònjuges entre ells, i sorgeix la necessitat de mantenir uns espais propis. Al mateix temps, també poden haver-se presentat problemes de salut, que demanaran nous esforços, de vegades econòmics, i de vegades de dependència dels fills.

⁸ HALEY, J. (1980) *Terapia para resolver problemas*, Buenos Aires, Amorrortu.

Si es comprèn que les crisis d'adaptació són pròpies dels nostres temps, i que poden ser una oportunitat d'enriquiment del matrimoni, els cònjuges podran demanar ajuda externa i podran començar un camí per reinterpretar la seva història i donar-li un nou sentit. Per això, serà imprescindible la implicació total de tots dos cònjuges, i caldrà esquivar la simplicitat de titllar l'altre com a culpable. L'ajuda haurà d'afavorir un clima d'intimitat, afecte i pertinença que arribi al perdó i posi en marxa el recomençament d'un nou *nosaltres* que es construeix conjuntament. I el matrimoni haurà assumit que hi haurà altres errors, però que també hi ha una nova manera d'acostar-se, de mirar-se i de gestionar els conflictes.

Per saber-ne més

· CANEVARO, A. (1999) *Ni contigo ni sin ti puedo vivir. Terapia Trigeneracional para las simbiosis de pareja*. Artículo publicado en el volumen *La crisis della coppia. Una prospettiva sistemico-relazionale*, a cargo de ANDOLFI, M. Editado por Raffaello CORTINA. 1999. pàg. 9-32.

· GOTTMAN, J. M., GOTTMAN, J. S., DECLAIRE, J. (2008) *Diez claves para transformar tu matrimonio. Cómo reforzar las relaciones de pareja*, Barcelona, Paidós.

· LINARES, J. L. (1996) *Identidad y Narrativa: La Terapia Familiar en la Práctica Clínica*. Barcelona, Paidós.

Si es comprèn que les crisis d'adaptació són pròpies dels nostres temps, i que poden ser una oportunitat d'enriquiment del matrimoni, els cònjuges podran demanar ajuda externa i podran començar un camí per reinterpretar la seva història i donar-li un nou sentit.

Matrimoni i vida laboral

L'harmonització és cosa de dos

Núria Chinchilla
Prof. IESE Business School.

Esther Jiménez
Gerent del Centre Internacional Treball i Família (ICWF) de IESE Business School.

Parlar avui en dia de matrimoni és fer-ho en uns termes que ja no tenen res a veure amb els de l'anomenada edat d'or de la família. Alguns autors com Sobotka¹ situen la dècada de 1960 com el final d'aquest període, en el qual hi havia altes taxes de matrimoni i natalitat –en edats relativament joves–, i baixes taxes de divorci i d'altres formes de família.

Segons Families and Societies², actualment se celebren la meitat de matrimonis que fa 25 anys. Un dels motius que s'indica és la situació laboral dels joves: 20 de cada 100 no troba feina, i un 70% tenen un contracte laboral temporal amb un salari que no garanteix la seva independència familiar. A més, el difícil accés a un habitatge fa que als fills els costi deixar la llar paterna. Les dificultats per conciliar la vida laboral i familiar són una barrera que impedeix el progrés de la dona en l'empresa, i implica una presència més important de l'home a la llar. Tot plegat porta a pensar en la necessitat d'introduir estils de direcció més flexibles, que tinguin en compte la realitat conjugal dels treballadors. Com indicava el papa Francesc en el seu viatge als Estats Units, aquestes condicions externes produeixen en els joves por de casar-se, ja que no poden dur a terme allò que desitgen³.

Al mateix temps, els divorcis a Europa s'han incrementat en un 25% aquests últims anys, tot i que el matrimoni continua estant molt ben valorat: dues de cada tres persones que viuen en una unió de fet ho fan com a pas previ al matrimoni. Els homes i les

¹ SOBOTKA T. Overview Chapter 6: The diverse faces of the Second Demographic Transition in Europe. *Demographic Research*, 07/2008, Vol. 19

² El projecte aplega el treball de 23 destacades universitats i de 3 entitats socials d'àmbit internacional, sobre els problemes que afecten actualment les famílies a Europa. <http://www.familiesandsocieties.eu/>

³ Discurs del papa Francesc en la reunió amb els bisbes convidats a la trobada mundial de les famílies al Seminari Sant Carles Borromeo de Filadèlfia el 27 de setembre de 2015. http://w2.vatican.va/content/francesco/es/speeches/2015/september/documents/papa-francesco_20150927_usa-vescovi-festa-famiglie.html.

dones volen tenir una família, s'enamoren, els agradaria que el seu amor fos durador, però de vegades no aconsegueixen enfrontar-se de manera raonable als problemes que se'ls plantegen. Els joves europeus confien en el matrimoni, però necessiten més suport per fer realitat el seu projecte de vida. Amb un preu més accessible de l'habitatge, el 40% dels europeus estaria disposat a tenir més fills, i el 25% no creuen que sigui possible tenir-los mentre no puguin conciliar el treball i la família. Un altre 25% tampoc ho veuen possible mentre s'hagin de fer càrrec de persones grans, un repte cada cop més apressant i d'un gran impacte social.

A tot plegat, cal afegir-hi la idea que un compromís per a tota la vida és una cosa que es presenta com un esforç titànic, que supera la fràgil voluntat que caracteritza avui en dia les persones. El compromís s'interpreta com a negació de la llibertat personal. Es vol fugir del passat, es té por del futur i es viu amb intensitat el present, conscients de la velocitat dels canvis i que res no es manté estàtic. En aquest context, són poques les persones que se senten capaces de garantir els seus sentiments futurs, els nous horitzons professionals, les seves aventures i aficions. S'estimen més protegir la llibertat individual, portar una vida aliena a qualsevol compromís de llarga durada. El vell «fins que la mort ens separi» s'ha vist desplaçat pel nou «ja veurem si va bé».

Canvis socials, canvis en el matrimoni

A partir de les dades anteriors, un s'adona que els canvis que s'han produït en les últimes dècades afecten les persones i el conjunt de la societat. Una societat en què l'empresa hi té un paper determinant, perquè marca els temps que les persones poden dedicar a la seva vida conjugal i familiar, i els mitjans econòmics de què poden disposar.

Però les dades amaguen una altra cosa: el valor i el significat del matrimoni, que considera la persona –home i dona– com a agent de canvi vers un estil de vida adient amb la seva dignitat, i l'Església, l'Estat i l'Empresa com a les institucions que han de donar suport a una unió de la qual depèn el futur de la societat mateixa.

El filòsof Robert Spaemann, en un treball recent⁴, ens convida a promoure l'atractiu de la concepció cristiana del matrimoni, i ens

⁴ Divorce and Remarriage (*First Things*, agost 2014). <http://www.firstthings.com/article/2014/08/divorce-and-remarriage>.

L'empresa té un paper determinant, perquè marca els temps que les persones poden dedicar a la seva vida conjugal i familiar, i els mitjans econòmics de què poden disposar.

alerta que la seva bellesa només pot brillar quan també se'n presenten les exigències: de fet, hi ha un atractiu immens en la idea que la unió d'un home i d'una dona estigui «escrita al cel», que perduri eternament, que res no la pugui destruir. Aquesta convicció és una meravellosa i estimulant font de força i de joia per a aquells esposos que s'enfronten a les crisis matrimonials i que busquen tornar a encendre el seu vell amor.

Tenim el repte de mostrar la vocació al matrimoni com a camí en què els cònjuges poden ser feliços i arribar a la santedat, a través i mitjançant els compromisos i les exigències que comporta l'existència matrimonial. El matrimoni i l'amor ens parlen de la persona amb qui es fa el camí de la vida⁵. En aquest camí compartit, hi conflueixen la vida laboral i la vida conjugal, que, en primer lloc, han de ser *vida*.

En aquest sentit, el papa Francesc afirmava que «molts joves endarrerixen el matrimoni tot esperant unes condicions de benestar ideals, i mentrestant viuen una vida insípida. Perquè la saviesa de l'autèntic gust de la vida arriba amb el temps, com a fruit d'una generosa inversió de passió, intel·ligència i entusiasme»⁶. El repte és aprendre a combinar aquests elements a favor de la millora de cadascun dels cònjuges, de la seva capacitat de conèixer i d'estimar, com a home i com a dona, respectivament.

No es pot conèixer de manera completa allò que no s'estima, i no s'estima allò que no es coneix. I això demana dedicació, esforç, posar en joc les virtuts de la paciència, la comprensió, la temperança, la força, o el perdó en les petites i en les grans decisions diàries.

Harmonitzar vida personal, familiar i professional és cosa de dos

Des de la nostra experiència a l'IESE, on treballem amb professionals de la direcció d'empreses, constatem que aquests directius no sempre apliquen els seus coneixements de *management* a la seva relació matrimonial. Acostumats a prendre contínuament decisions en un entorn global, sovint s'obliden o es descuiden dels qui

⁵ STEIN, Ben, "La economía del amor". *The American Spectator*.

⁶ Discurs del papa Francesc en la reunió amb els bisbes convidats a la trobada mundial de les famílies al Seminari Sant Carles Borromeo de Filadèlfia el 27 de setembre de 2015. http://w2.vatican.va/content/francesco/es/speeches/2015/september/documents/papa-francesco_20150927_usa-vescovi-festa-famiglie.html

El matrimoni i l'amor ens parlen de la persona amb qui es fa el camí de la vida. En aquest camí compartit, hi conflueixen la vida laboral i la vida conjugal, que, en primer lloc, han de ser vida.

Alenkasn/Bigstock

tenen més a prop. Per això, no fa gaire hem ofert per primer cop el seminari *Me and you: leading balance forward* ("Jo i tu: liderant l'equilibri cap al futur"), per mostrar-los que és una tasca de tots dos el fet d'harmonitzar la vida personal, conjugal, familiar i professional, i continuar construint el futur des del present, començant per «*Me*», per un mateix, (autoconeixement, descobrir la pròpia missió, elaborar un pla de millora...).

Per poder conciliar treball i família, en primer lloc hem de conèixer les causes que motiven el desencaix entre l'àmbit laboral i el conjugal. En aquest llistat podem trovar les més característiques:

- La manca de reflexió i d'anàlisi com a parella produeixen l'absència d'un projecte comú i de prioritats com a matrimoni. Sovint, cadascú s'encamina a fer la seva *carrera*, o avantposa el seu interès professional o personal al de l'altre cònjuge.
- La dinàmica de *jo guanyo, tu perds* s'enquista en una lluita per ocupar un espai de poder, en comptes d'apostar perquè *tots dos guanyem* quan hi surt guanyant la família, o bé per buscar una altra alternativa millor.
- La síndrome de *demà ja ho faré*, que provoca l'acumulació de tensions.
- No valorar la llar, que es considera un àmbit que no aporta *prestigi* perquè no és remunerat, sense tenir en compte que és l'únic que proporciona la motivació i les competències necessàries per continuar desenvolupant el talent propi i dels altres.

La manca de reflexió i d'anàlisi com a parella produeixen l'absència d'un projecte comú i de prioritats com a matrimoni. Sovint, cadascú s'encamina a fer la seva carrera, o avantposa el seu interès professional o personal al de l'altre cònjuge.

- No diferenciar allò que és necessari d'allò que és superflu, i centrar l'interès a acumular coses en comptes de créixer i desenvolupar-se com a persones.
- No delegar allò que és delegable, cosa que incapacita per arribar al que és realment important i intransferible en qualsevol relació personal.
- El sentit de culpabilitat (molt desenvolupat en les dones, i poc perceptible pels homes) per *no aconseguir conciliar prou bé* i considerar que un no és mai on ha de ser.

Al darrere d'aquestes causes, s'hi troben els motius que té cadascun dels cònjuges, els valors que els mouen a prendre les seves decisions. L'amor del matrimoni abasta tot el ventall que va des de ser col·lega i només compartir la diversió, fins a la veritable amistat aristotèlica i cristiana que vol el bé de l'altre.

Quan en un cònjuge són predominants els motius extrínsecs (la recerca d'aspectes materials, de reconeixement, o d'estatus), el vincle que es genera és utilitarista, perquè el compromís es fonamenta en l'obtenció de plaer o en la consecució de béns materials. Si hi dominen els motius intrínsecs (gaudir, aprendre o superar un repte), es genera un vincle sentimental o afectiu que estableix una relació voluble. Per contra, els motius transcendents (volar la felicitat del cònjuge, el seu benestar, el seu bé) són l'àncora, els que fan arrelar el matrimoni i li donen sentit de pertinença i d'estabilitat. La taula següent⁷ pot mostrar el **grau d'integració de diverses parelles**, segons l'estructura de motius (extrínsecs, intrínsecs i transcendents) de cadascú en un moment determinat:

Sigui quina sigui la situació en què es trobin tots dos cònjuges, sempre podran reorientar els motius per tal de crear una relació més ferma i estable. Per aconseguir-ho, cal començar per treballar la missió conjugal, la motivació i els valors que uneixen els esposos, i també fer l'aprenentatge motivacional necessari per construir o re-construir la confiança. Convé, d'altra banda, conèixer el tipus de personalitat que té cadascú, com a possible causa dels conflictes diaris, i evitar les innecessàries discussions en bucle que tant perjudiquen la relació.

Sigui quina sigui la situació en què es trobin tots dos cònjuges, sempre podran reorientar els motius per tal de crear una relació més ferma i estable.

⁷ CHINCHILLA, M. N. C., & MORAGAS, M. (2007). *Dueños de nuestro destino: Cómo conciliar la vida profesional, familiar y personal*. Barcelona. Ariel, 2007.

Motius dominants en ell	Motius dominants en ella		
	Extrínsecs Es mou per poder, diners, reconeixement. Utilitarista/mercenària	Intrínsecs Vol gaudir i que li donin satisfaccions. Utilitarista	Transcendent Actua per la felicitat de l'altre. Busca desenvolupament.
Extrínsecs <i>Actua per poder, diners, reconeixement.</i> Utilitarista/mercenària	Bon encaix però débil <i>Relació Utilitarista.</i> S'instrumentalitzen mútuament: - Si se separen és perquè apareix una alternativa millor. - Si aguanten és per conveniència: no hi ha cap alternativa millor.	Equilibri inestable Ruptura quan hi hagi un conflicte d'interessos. Ex.: Per a ell, el reconeixement professional té més pes que la seva dona. Ella el deixarà quan en trobi un altre que li porti més satisfaccions.	Molt patiment i ruptura. Si no hi posen voluntat tots dos, no tira endavant, si no és que ella és una heroïna.
Intrínsecs <i>Vol gaudir i que li donin satisfaccions.</i> Utilitarista	Equilibri <i>Inestable i ruptura.</i> Ex.: Ella només busca els diners i la influència social, i el deixa quan en troba un altre que li aporta més coses. O ell canvia de ciutat per la feina i la deixa.	Bon encaix, però volàtil <i>Relació sentimental</i> Fins quan?	Equilibri inestable Encara que ella el valori en la seva totalitat i aposti per la relació, ell, quan sorgeixi un conflicte, apostarà per la seva carrera, per una altra dona.
Transcendents <i>Actua per la felicitat de l'altre.</i> Busca desenvolupament	Molt patiment i ruptura Si tots dos no hi posen voluntat, no tira endavant, si no és que ell és un heroi.	Equilibri inestable Encara que ell la valori en la seva totalitat i aposti per la relació, quan sorgeixi un conflicte, ella apostarà més per la carrera o per un altre home.	Bon encaix amb fonament sòlid <i>Relació moral</i> Basada en compromisos morals. Perdura perquè sempre es pot millorar i es busca el bé de l'altre.

Optar pel realisme

Finalment, cal centrar-se a analitzar com es concilien treball i família segons les preferències personals, descobrint quina és la manera real de fer aquesta conciliació i quina seria la manera més desitjable. Aquests són els diversos estils de conciliació que es poden donar en el matrimoni:

- Establerts: cadascú treballa en una àrea diferent (el treball o la família).
- Aliats: tots dos treballen fora de casa, però sense massa exigències a la llar.
- Adversaris: tots dos posen èmfasi en l'àrea professional, i cada un espera que sigui l'altre qui s'ocupi de la llar.
- Equilibristes: èmfasi en totes dues àrees. Tots dos són a dins i a fora de la llar, i fan les coses tan bé com poden.

Sovint, s'arriba a un d'aquests estats de manera reactiva, i no com a resultat d'una decisió dialogada i conscient. Ser conscients de quin estil de conciliació viuen és el primer pas per decidir si tots dos volen seguir-hi o bé canviar i buscar un altre tipus d'organització.

Partir de la realitat és molt convenient. No només caldrà reconèixer les diverses personalitats, sinó també els diferents ritmes vitals, cultures, ambicions i somnis, càrregues de feina, i la asincronia en les respectives trajectòries professionals. Això demana reflexió i sovint que:

- Es negociï: què farà cadascú i quan.
- S'adaptin a les circumstàncies segons les capacitats i les necessitats de la família.
- Se sincronitzin les agendes.
- I es comprometin a continuar invertint temps i energia en la seva relació.

En aquest context, també valdrà la pena endinsar-se en la topografia de la comunicació, un element imprescindible per expressar-se de manera que l'altra persona entengui i rebi el missatge... i que es pugui conèixer i estimar l'altre tal com vol ésser estimat. Les dades mostren que és durant el període estival que es dona el percentatge més alt de separacions matrimonials: n'hi ha molts que diuen que les vacances fan manifestes les desavinences. Però allò que compta és cultivar l'amor amb constància, de la mateixa manera que un té cura d'altres àmbits personals o

Cal centrar-se a analitzar com es concilien treball i família segons les preferències personals, descobrint quina és la manera real de fer aquesta conciliació i quina seria la manera més desitjable.

professionals al llarg de tot l'any: regar, adobar, llaurar, oxigenar la terra...

Conèixer l'estat de la nostra relació a través d'un DAFO (Debilitats, Amenaces, Fortaleses i Oportunitats), i consensuar un pla d'acció de cara als propers mesos, valdrà més la pena que el millor *Business Plan* per a la nostra empresa més important.

Com ens recorda el papa Francesc, després del «sí, vull» no ens hem de quedar amb els braços plegats, cal treballar el «per sempre»⁸. Els reptes de qualsevol matrimoni són millorar la comunicació i el coneixement mutu, analitzar els *gaps* de millora en la nostra relació per curar-se en salut, disposar d'estratègies per quan vinguin les crisis, aprendre a gestionar el temps personal i en comú, fer-se amb eines per vèncer els lladres del temps, dissenyar un pla d'acció conjunt, partint d'un bon diagnòstic i d'un pla estratègic consensuat per millorar la relació conjugal –que, per molt bona que sigui, sempre és millorable–, i conèixer altres matrimonis amb les mateixes inquietuds per continuar construint un *network* de suport.

Aconseguir l'equilibri entre la vida laboral i conjugal comença sempre per una decisió personal i una experiència vital, que es transmet i es plasma en les organitzacions. Algunes de les estratègies que hem esmentat poden ser útils en la tasca difícil i apassionant d'estrenar cada dia el matrimoni i equilibrar els diversos àmbits de la vida.

Com ens recorda el papa Francesc, després del «sí, vull» no ens hem de quedar amb els braços plegats, cal treballar el «per sempre».

⁸ <http://www.romereports.com/2014/02/15/8-consejos-del-papa-francisco-para-tener-exito-en-el-matrimonio>

Els problemes morals de la fecundació "in vitro"

Enrique Bonet Farriol
Llicenciat en Medicina
i Cirurgia per la
Universitat de
Saragossa. Doctor en
Teologia per la
Universitat de Navarra.

El 10 d'abril de 2013, va morir a Manchester Robert Edwards, el pare de la fecundació in vitro (FIV). A finals de la dècada dels 70, en competició amb altres laboratoris d'arreu del món, el grup de recerca de Cambridge va aconseguir el primer èxit: Louis Brown, una nena que va néixer viva com a resultat fonamentalment de la intervenció tècnica dels metges.

Evidentment, aquest fet va provocar un debat sobre l'eticitat d'aquest procés. Al cap de més de trenta anys, i tres abans de morir, Edwards va rebre el premi Nobel de fisiologia i medicina, com a reconeixement a la seva trajectòria i, en certa mesura, com a acceptació per part de la comunitat internacional d'una tècnica que s'ha convertit en rutina en nombrosos sistemes sanitaris dels països desenvolupats.

De fet, es calcula que gairebé quaranta anys després del naixement de la primera nena proveta, ja són més de cinc milions els humans nascuts per FIV. És a dir, la comunitat de nascuts in vitro ja supera el nombre d'habitants de nacions com Lituània, Estònia, Irlanda, Croàcia o Eslovènia, cosa que semblaria a primera vista que atorga plena normalitat a una pràctica tan estesa arreu del món.

Aquesta acceptació social, el finançament per part del sistema sanitari en alguns països i la comprensible situació dels matrimonis que no poden tenir fills, contribueixen a fer que cada cop més sovint es faci ús d'aquest procediment... i per a molts fa més incomprensible i xocant la condemna persistent de l'Església¹.

Com és possible? Per què, després de quaranta anys, l'Església continua condemnant aquesta tècnica? Si la medicina intervé en el desenvolupament de processos naturals de malalties, per què no pot intervenir en aquells que estan relacionats amb la reproducció?

¹ Cf. Instrucció *Donum Vitae*, Encíclica *Evangelium Vitae*, Instrucció *Dignitas Personae*... Només per esmentar algunes de les més conegudes intervencions del Magisteri sobre aquesta qüestió.

ció? Quina és la raó d'aquest *naturalisme*, que refusa qualsevol intervenció tècnica en el procés reproductiu, si la medicina intervé tècnicament en milers de processos vitals?

De vegades, al cristià li resulta difícil entendre per què no pot actuar mèdicament en benefici d'una cosa tan noble com cooperar a *donar la vida*. Es demana què pot tenir, de dolent, ajudar a materialitzar el desig natural d'un matrimoni, i afavorir el compliment del mandat diví que diu «creixeu i multipliqueu-vos».

De què estem parlant... realment?

Pot semblar superflu, ara que ja han passat 40 anys, tornar a explicar el procés mèdic de la fecundació *in vitro*... Però, de fet, es pot descriure amb poques paraules: estimulació ovàrica, extracció d'ovòcits i recollida d'esperma, fecundació extracorpòria, cultiu i selecció d'embrions, avaluació de la qualitat embrionària, congelació dels embrions sobrants, transferència d'embrions, embaràs, part.

Què suposa un tractament de FIV?

Llegir aquest seguit de termes científics transmet confiança i asèpsia, però seria interessant aturar-se en els detalls de tot el procés. Comencem pel començament: Què suposa començar un tractament de fecundació *in vitro*? Abans de valorar moralment aquesta mena de fecundació, vegem què implica el simple fet d'entrar en aquest món.

«El tractament de fecundació artificial és difícil» –explica una pacient–. «Has de deixar l'orgull a l'entrada de l'hospital, i recuperar-lo quan en surts. Et sents com un tros de carn en una carnisseria»².

Aquest és, probablement, el primer aspecte que cal tenir en compte. I és que no són paraules teòriques allò que afirma *Evangelium Vitae* quan diu: «Els primers que en pateixen les conseqüències negatives són la dona, el nen [...]. El propi criteri de la dignitat personal [...] és substituït pel criteri de l'eficiència, la funcionalitat i la utilitat. No es valora l'altre per allò que "és", sinó per allò que "té, fa o produeix"(...)»³.

² COREA, G., *What the king can not see*, dins de BARUCH, E. - D'ADAMO, E. - SEAGER, J (EDS.), *Embryos ethics and women's rights*, Harrington Park Press, Nova York, 1988, pàg. 77-93, pàg. 86

³ *Evangelium Vitae*, núm. 23.

«El tractament de fecundació artificial és difícil» –explica una pacient–. «Has de deixar l'orgull a l'entrada de l'hospital, i recuperar-lo quan en surts. Et sents com un tros de carn en una carnisseria».

En el món de la fecundació *in vitro*, l'objectiu, és a dir, *el fill*, ho justifica gairebé tot: masturbació per obtenir esperma, creació de la major quantitat possible d'embrions i congelació o destrucció dels que han sobrat, reducció embrionària (eliminació en embarassos múltiples dels embrions implantats i no desitjats, és a dir, avortament)... Hi ha un percentatge que mana: el percentatge d'èxit de la tècnica, i tota la resta, començant per la dignitat de l'embrió –i continuant per la dels pares i la del metge mateix– s'han de sacrificar en nom d'aquesta finalitat.

L'embrió es converteix, de fet, en *material biològic*. Cal produir, i produir abundantment, per poder seleccionar. Cal avaluar i descartar el material que sigui de qualitat mitjana o baixa. Cal congelar el material bo sobrant, de cara a cicles successius.

Per descomptat, una actitud com aquesta va acompanyada d'una retòrica *políticament correcta*. Es diu que en la manipulació d'«embrions *in vitro* s'haurà d'assegurar una protecció adequada de l'embrió»⁴. Però, després, s'actua com si fos una cadena de producció. Entre 1991 i 2006, als Estats Units, es van fecundar 3.806.699 embrions, dels quals es van obtenir 122.043 naixements. És a dir, que es van crear 3.684.656 embrions que van morir durant el procés, o que simplement van ser descartats; en altres paraules: per cada un nascut viu, se'n van fer servir i se'n van *consumir* 30 més durant el procés⁵.

Francament, resulta difícil fer compatibles aquestes dades amb el respecte per l'embrió, o, ras i curt, amb la simple *consideració* de l'embrió. En la fecundació *in vitro*, l'embrió, per la pròpia dinàmica i filosofia de la tècnica, es converteix en material. I, com diu Lewis, «si l'home tria tractar-se a ell mateix com a matèria primera, es convertirà en matèria primera»⁶.

De fet, alguns investigadors d'aquest camp mostren més clarament quina és la mentalitat subjacent. Diu Edwards, el pare de la FIV: «Jo crec que els beneficis que se'n puguin obtenir superen qualsevol objecció a l'estudi dels embrions *in vitro* (...), crec que la

⁴ CONSELL D'EUROPA, *Convenció d'Astúries de Bioètica*, dins de PALACIOS, M. (ED.), *Bioètica 2000*, Nobel, Oviedo 2000, art. 18°§1.

⁵ Cfr. HUMAN FERTILISATION AND EMBRYOLOGY AUTHORITY (2007), *A long-term analysis of the Human Fertilisation and Embryology Authority register data 1991–2006*, taula 25a, http://www.hfea.gov.uk/docs/Latest_long_term_data_analysis_report_91-06.pdf.pdf

⁶ LEWIS, C. S., *La abolició del home*, Encuentro, Madrid, 1990, pàg. 69-71.

Entre 1991 i 2006, als Estats Units, es van fecundar 3.806.699 embrions, dels quals es van obtenir 122.043 naixements. En altres paraules: per cada un nascut viu, se'n van fer servir i se'n van consumir 30 més durant el procés.

Guattiero Boffi/Bigstock

necessitat de conèixer és més gran que el respecte degut a un embrió precoç»⁷. Mary Warnock, presidenta del cèlebre informe homònim, declarava que, en un càlcul de danys i beneficis, la vida de l'embrió primerenc no s'ha de tenir en compte⁸. I és així com es treballa a les clíniques de FIV. L'embrió no es considera persona: si no fos així, seria impossible que realment se'n fes el que se'n fa.

És per això que, deixant de banda la tècnica en ella mateixa, entrar en una clínica de FIV comporta oblidar, en nom d'un fi bo, que no és possible fer servir qualsevol mitjà.

La FIV: el cas ideal

Però, què passaria si eliminéssim d'aquesta tècnica l'utilitarisme que l'envolta? No es podria, aleshores, practicar una teràpia tenint en compte el respecte degut a l'embrió? Són nombrosos els cristians que s'ho han demanat. Si aconseguixo tractar l'embrió concebut *in vitro* com a ésser individual de l'espècie *homo sapiens*,

⁷ Cfr. EDWARDS, R. G., *The ethical, scientific and medical implications of human conception in vitro*, dins de CHAGAS, C., *Modern biological experimentation*, Città del Vaticano 1984, pàg. 193-249, cit. a SERRA, A., *Interrogativi etici dell'ingegneria genetica: «Medicina e Morale»*, 34 (1984): 306-321, nt. 24. Vegeu també CUSINE, D., *Experimentation: some ethical aspects*, dins de DYSON, A. - HARRIS, J. (EDS.), *Experiments on embryos*, Routledge, Londres i Nova York, 1990, pàg. 121.

⁸ Vegeu declaracions recollides a O'ROURKE, K., OP, *Research on human embryos: ethical perspective*, dins de "Ethical Issues in Health Care", Center for Health Care Ethics, Saint Louis University Medical Center, January 1989.

Què passaria si eliminéssim d'aquesta tècnica l'utilitarisme que l'envolta? No es podria, aleshores, practicar una teràpia tenint en compte el respecte degut a l'embrió? Són nombrosos els cristians que s'ho han demanat.

si aconseguixo tractar-lo amb el respecte degut, un per un, estimant-lo per ell mateix, aleshores, per què hauria de ser dolenta la fecundació *in vitro*?

En primer lloc, renunciar a la mentalitat tècnico-productiva en la FIV, renunciar a la fecundació múltiple d'embrions, renunciar a la seva congelació, renunciar a la seva selecció, converteix aquesta tècnica⁹ en una cosa simplement inviable, amb uns resultats irrisoris. Cal ser realistes: la FIV ideal no existeix i no sembla pas que pugui existir mai¹⁰.

Però, a més, l'*approach* a la sexualitat de la fecundació *in vitro* és realment un enfocament humà?

FIV i sexualitat humana

És interessant començar recordant que no tot allò que és biològicament possible és humà, o és bo. Així, la fornicació, l'adulteri, la prostitució, la violació, etc., són camins *biològicament possibles* per aconseguir un fill.

En el món animal, no considerem aquestes categories, no hi ha matrimoni ni família, i per això mateix no hi ha un acte conjugal. La reproducció té lloc al marge d'una relació espiritual, simplement se produeix l'acoblament i ve la descendència. Quan parlem de procreació humana, precisament per la condició espiritual de l'home, hi entren en joc factors que no tenim en compte en la reproducció animal. Hi ha camins per a la procreació que poden ser biològicament efectius, però que no es corresponen a la naturalesa de la sexualitat en l'home, ni al context lògic i desitjable per al naixement d'una persona. No són camins humans¹¹.

⁹ M'estimo més no escriure "tractament", perquè la FIV no tracta pas cap forma d'infertilitat. El pacient continua essent estèril, només passa que la seva funció és substituïda.

¹⁰ Vegeu LEMA, C., *El futuro de la regulación jurídica española sobre la reproducción asistida y embriones: problemas pendientes y constitución*, dins de CAMBRÓN, A. (ED.), *Reproducción asistida: promesas, normas y realidad*, Trotta, Madrid 2001, pàg. 46: «Si es reconeix a la vida dels embrions preimplantatoris una idèntica protecció que la de les persones nascudes [...] i es manté coherentment [aquesta postura], llavors això implica defensar la prohibició de la FIV en les condicions actuals [...]» (la traducció és nostra).

¹¹ En aquest sentit, val la pena tenir en compte aquesta citació de 1961; Joan XXIII ho remarca a *Mater et magistra*, núm. 193: "la vida humana es comunica i propaga a través de la família, que es fonamenta en el matrimoni únic i indissoluble, que per als cristians ha estat elevat a la dignitat de sagrament. I, com que la vida humana es propaga a d'altres

La FIV aplica a l'ésser humà les tècniques de reproducció que s'apliquen al bestiar, i deixen de banda que l'home té una dignitat essencialment diversa. No mengem, no vivim ni som tractats mèdicament com els animals, perquè no som simples animals, som humans. La FIV utilitza les tècniques de reproducció animal per donar origen a una persona. L'home és engendrat en una proveta. I se li nega la poesia –i la dignitat– de ser fill de l'amor: d'un acte de amor¹².

L'Església és sàvia quan escriu, recorda i demana que tots els éssers humans tenen el dret a venir al món en un acte d'amor¹³. L'acte conjugal humà no és simplement un acte biològic, sinó una manifestació dels cònjuges, de la seva unitat que és eterna en l'esperit del seu amor. I que tendeix a fer-se corporalment eterna en els fills. Per això, el fill engendrat en el matrimoni és una *encarnació* de l'amor dels seus pares, i aquest és l'únic origen digne que pot tenir i ha de tenir l'home.

Oblidar aquesta realitat que l'Església recorda, és font de dolor i de desorientació. Separar la procreació de l'amor conjugal és com extreure-la del seu bonic estoig *amorós i corporal*, és com regalar un diamant entre les deixalles de la bossa de les escombraries, i això té les seves conseqüències. N'hi ha prou de treure el cap per alguna web de persones concebudes *in vitro* per fer-se una idea de la desolació emocional que moltes d'aquestes persones expressen i pateixen.

Finalment, s'hi pot afegir que la FIV –i la separació que fa entre allò que és procreatiu i allò que és unitiu– s'oblida de Déu.

homes d'una manera conscient i responsable, d'això se'n dedueix que aquesta propagació s'ha de verificar segons les lleis santes, immutables i inviolables de Déu, que han de ser conegudes i respectades per tothom. Així, doncs, ningú no pot lícitament fer servir en aquesta matèria els mitjans o procediments que és lícit fer servir en la genètica de les plantes o dels animals¹².

¹² A la plataforma anonymous.org, persones concebudes *in vitro* expliquen les seves històries i els problemes psicològics i d'identitat que aquestes tècniques provoquen. N'hi ha una que diu: "Sóc un ésser humà. Ara bé, vaig ser concebuda amb una tècnica que al començament es va fer servir per criar animals. Encara pitjor: els grangers conservaven els expedients genealògics del seu bestiar millor que les clíniques de reproducció assistida".

¹³ "La persona humana ha de ser acollida en el gest d'unió i d'amor dels seus pares; la generació d'un fill ha de ser, per això mateix, el fruit de la donació recíproca [45] realitzada en l'acte conjugal, en el qual els esposos cooperen com a servidors, i no com a amos, en l'obra de l'amor creador", Donum Vitae II, 4

És interessant començar recordant que no tot allò que és biològicament possible és humà, o és bo. Quan parlem de procreació humana, hi entren en joc factors que no tenim en compte en la reproducció animal.

L'acte conjugal humà no és simplement un acte biològic, sinó una manifestació dels cònjuges, de la seva unitat que és eterna en l'esperit del seu amor.

Quin és l'escenari que Déu ha dissenyat per a la creació d'una ànima? És clar que aquestes tècniques el deixen de banda.

La FIV bandeja que «la vida humana és feta només per Déu, és a dir, que és creada. L'obrar dels pares que es concreta en l'acte conjugal dóna a aquest acte de creació diví espai i ocasió, i per això és *servei* a la vida, però no *domini* sobre la vida»¹⁴.

Quan ho entendrem?

Passats quaranta anys, l'Església continua defensant amb fermesa la seva oposició a aquesta mena de tècniques, i sembla que el temps li dóna la raó. Segons les estadístiques, a escala mundial, en l'àmbit d'aquestes tècniques, s'han sacrificat uns 145 milions d'embrions per al naixement de cinc milions de nens¹⁵. Es pot dir, certament, que la FIV és un autèntic genocidi prenatal. No és possible trobar-hi cap explicació lògica, cap sentit científic, si no és al marge de l'ètica. Cap règim totalitari ha sacrificat mai tantes persones.

A més, deixant de banda la sagnia de vides humanes que representa, la seva lògica interna contradiu la dignitat de la persona, que només ha de néixer en el context amorós de l'acte conjugal.

El desig de paternitat és una cosa natural i bona, però no es pot convertir en un absolut. No tot allò que porti a tenir un fill és bo pel simple fet de satisfer la paternitat. En la FIV, l'home perd la seva dignitat, «el cos ja no es considera com a realitat típicament personal, signe i espai de les relacions amb els altres, amb Déu i amb el món. Queda reduït a la pura materialitat: només està fet d'òrgans, funcions i energies que s'han de fer servir segons simples criteris de plaer i eficiència»¹⁶.

Segons les estadístiques, a escala mundial, en l'àmbit d'aquestes tècniques, s'han sacrificat uns 145 milions d'embrions per al naixement de cinc milions de nens: la FIV és un autèntic genocidi prenatal.

¹⁴ RHONHEIMER, M., *Ética de la procreación*, Rialp, Madrid 2004, pàg. 161.

¹⁵ Vegeu les estadístiques donades pel Regne Unit del període 1991-2011. Per cada embrió nascut viu, se'n creen 30 més. <https://www.lifesite-news.com/news/15-million-embryos-killed-through-ivf-since-1991-in-britain>.

¹⁶ *Evangelium Vitae*, núm. 23.

T'ofereim recursos
per a la formació
i la vida cristiana.

Busquem,
seleccionem
i elaborem
la millor informació.

Visita'ns:

nova web
www.temesdavui.org

Boyhood

L'empremta del temps en una família moderna

Julio Rodríguez Chico
Llicenciat en Història
de l'Art i crític de
cinema.

És la pel·lícula revelació de l'any 2014 i ha agafat una gran anomenada durant el 2015, potser a causa del seu plantejament, audaç i atractiu, o potser pel desenvolupament narratiu, harmònic i natural. El cas és que *Boyhood* és capaç d'aturar l'instant i l'esdevenir durant una mica més de dues hores, de transmetre els anhels i els disgustos de la vida mateixa, d'atrapar el temps en el seu caràcter fugisser i esquiu a la nostra aprehensió.

Richard Linklater hi fa de relotger suís, i mesura la transformació experimentada pels protagonistes amb una precisió sorprenent, tot construint una lúdica radiografia psicològica i sociològica. La seva càmera enregistra, de maneja senzilla i natural, el creixement de Mason (*Ellar Coltrane*) i la seva mirada canviant sobre la vida i allò que l'envolta. En els anys decisius del desenvolupament personal, perd la innocència i la ingenuïtat infantils i va acollint un sentiment d'escepticisme i resignació. No entén gaire bé els adults, ni l'amor que els porta a barallar-se i a separar-se, i per això espera de manera tediosa i abúlica el dia en què es farà gran i podrà fer allò que li sembli millor. Tot plegat, filmant els protagonistes i la seva evolució durant una mica més de dues dècades.

A *Boyhood* (*Moments d'una vida*), hi compartim diversos anys de l'existència de gent confusa, però que se sap refer de les dificultats. El pare, interpretat per Ethan Hawke, encarna l'esperit lliure i positiu que empeny a tirar endavant, sense tenir en compte plantejaments morals o religiosos –que refusa de manera frívola i despectiva–, i sense renunciar al clàssic *carpe diem*. Aquesta actitud atreu Mason, el seu fill, quan és un nen juganer al començament de la pel·lícula, però no tant al noi que ja ha crescut i que s'ha adonat que la vida també necessita un pòsit i una reflexió. Així, doncs, l'adolescent, en comptes d'aprofitar l'instant a tota costa, prefereix que sigui «el moment qui tregui profit d'un mateix», i és per això que espera l'ocasió de conèixer la noia de la seva vida, ja sigui a l'institut o a la universitat. Potser també per aquest motiu, Mason s'aficiona a la fotografia i mira de convertir en art les coses ordinàries, ja que no vol caure en la rutina ni tampoc deixar-se endur pel

pas del temps: té l'ideal de crear i de formar la pròpia vida, de decidir el que vol fer i també quins són els compromisos que vol assumir.

Referents ferits

L'altre referent que Mason troba en la seva educació familiar és el de la seva mare, Olivia (*Patricia Arquette*), una dona que es refà com pot d'un matrimoni per tornar a fer el mateix amb un altre. No té pas sort, amb els homes, però és una *mulier fortis* que no es fa enrere davant els obstacles, que lluita per augmentar els ingressos familiars amb un treball a la universitat o portant la comptabilitat de la casa. Viu per als seus fills, i la seva abnegació i el seu tarannà sacrificat també seran una bona escola per a Mason.

Sense el suport del seu marit, Olivia mira d'harmonitzar exigència i flexibilitat, autoritat i confiança. A la seva vida, té reptes i horitzons, i, al mateix temps, sent que els seus fills la necessiten... Ara bé, quan s'adona que ja s'han independitzat, li vénen els dubtes i la insatisfacció: «em vaig pensar que això donaria per més», assenyala, en un moment de desànim, quan «les cries han deixat el niu». No es pot dir que la seva vida no hagi donat fruits, ni que no hagi valgut la pena: es tracta, més aviat, de la sensació que tot ha anat massa de pressa, i que ben just si ha tingut temps de ser conscient dels canvis.

No es pot dir que la seva vida no hagi donat fruits, ni que no hagi valgut la pena: es tracta, més aviat, de la sensació que tot ha anat massa de pressa, i que ben just si ha tingut temps de ser conscient dels canvis.

I és que la gràcia de *Boyhood* és que sap fer que tot flueixi sense estancar-se i sense embussos, sense arítmies ni accelerades, sense situacions impostades ni inversemblants. Les diverses etapes de la vida se succeeixen amb una naturalitat sorprenent, i l'espectador es veu arrossegat per un pendent tan inclinat com agradable. No hi ha gat amagat, per dir-ho així. No ens calen indicacions cronològiques ni aclariments narratius, perquè el guió és diàfan i clar, i s'emporta suaument l'espectador.

Es poden anar seguint, sense esforç, les anades i vingudes d'una família que la productora qualifica com a «moderna». S'hi endevina el desconcert de Mason, que pateix el divorci dels seus pares, o la transformació del caràcter de la seva germana Samantha (Lorelei Linklater) quan arriba a la pubertat. En aquest sentit, les el·lipsis són magistrals i la història no necessita signes de puntuació per transitar d'una casa, d'una ciutat o d'un institut a un altre... perquè la càmera acompanya els personatges en el temps com si fossin persones (va ser rodada respectant el temps real, de l'any 2002 al 2013, i el seu caràcter de *fals documental* fa que la ficció s'acosti a la realitat per extreure'n tota la veritat).

Una família occidental del nostre temps?

D'altra banda, s'hi percep, potser com un ingredient d'aquesta *família moderna*, la preocupació per tenir una autoestima controlada i també per donar primacia al fet de sentir-se bé amb un mateix. Són diversos els moments i personatges que manifesten l'ansietat i el neguit davant d'un succés o una situació determinada, una cosa ben normal i comprensible, perquè és humana... sempre que no determini l'actuació posterior.

En aquest sentit, el raonament lògic i els principis morals ben just si hi treuen mai el cap: el sentiment i la necessitat de viure l'instant sense més complicacions han conformat l'existència d'aquests individus del segle XXI. N'hi ha prou de tenir bones intencions, bones sensacions, bons sentiments.. per caminar pel camí de la vida. És per això que, quan Mason se'n va a la Universitat, li diu a la seva mare que no necessita el passat, ni emportar-se la primera fotografia que va fer: per ell, comença una nova etapa, en la qual sembla que es vol desfer de totes les anteriors, com si fos llavors que comença a ser plenament lliure.

La lletra del tema musical ens diu, en la mateixa línia i com a reclam, «deixa'm marxar, no vull ser el teu heroi, no vull ser un gran home, només vull lluitar com els altres. No em vinguis amb

El sentiment i la necessitat de viure l'instant sense més complicacions han conformat l'existència d'aquests individus del segle XXI. N'hi ha prou de tenir bones intencions, bones sensacions, bons sentiments.. per caminar pel camí de la vida.

la teva farsa, no en vull formar part...». És el crit de la modernitat (o de la postmodernitat), que vol tirar endavant i no quedar-se aturada pels costums i la tradició, que busca una autenticitat que identifica llibertat i espontaneïtat, que necessita un reclam que l'atrapi des del cor. I és que, com que hi manca un esperit racional fort i una consciència rectora, els afectes i les sensacions són els qui manen en uns temps que s'assemblen molt al romanticisme d'una altra època. La veritat és que el temps flueix, però deixa també les seves empremtes, tot i que de vegades sembla que es vulgui fer *tabula rasa* del passat i volar cap a territoris encara desconeguts.

Com que hi manca un esperit racional fort i una consciència rectora, els afectes i les sensacions són els qui manen en uns temps que s'assemblen molt al romanticisme d'una altra època.

FITXA TÈCNICA I ARTÍSTICA

Títol original: Boyhood.
Producció: Universal Pictures (USA, 2014).
Productors: Richard Linklater i Cathleen Sutherland.
Director: Richard Linklater.
Guió: Richard Linklater.
Fotografia: Lee Daniels i Shane Kelly.
Disseny de producció: Rodney Becker.
Vestuari: Kari Perkins.
Muntatge: Sandra Adair.
Intèrprets: Patricia Arquette (Olivia), Ellar Coltrane (Mason), Lorelei Linklater (Samantha), Ethan Hawke (pare).
 Color - 165 minuts.
Estrena a Espanya: 12 de setembre de 2014.

Petició de nul·litat matrimonial i possibilitat de convalidació

Entrevista a Mons. Carlos José Errázuriz Mackenna.

Per Hernan Urdaneta
Estudiant de
llicenciatura en
Dret Canònic.

Mons. Carlos José Errázuriz Mackenna, xilè, és professor de Dret Canònic a la Pontifícia Universitat de la Santa Creu (Roma). A més, és consultor de la Congregació per a la Doctrina de la Fe i del Pontifici Consell per als Textos Legislatius. Autor, entre d'altres llibres, de Il diritto e la giustizia nella Chiesa (El dret i la justícia en l'Església), i del Corso fondamentale sul diritto nella Chiesa (Curs fonamental sobre el dret en l'Església), publicats per Giuffrè Editore.

Recentment, el papa Francesc, quan els periodistes li van demanar sobre la reforma de la nul·litat matrimonial, va remarcar que no es tracta pas d'un divorci catòlic. És un tema candent. El professor Errázuriz ha tingut l'amabilitat de contestar les nostres preguntes pel que fa a aquesta qüestió.

Tenint en compte algunes propostes recents en relació amb el matrimoni, i especialment arran del Sínode dels Bisbes sobre la família i la reforma del procés, sembla que una facilitat més gran per obtenir la declaració de nul·litat podria ser una solució pastoral davant del fracàs matrimonial...

Certament, és important aconseguir l'accessibilitat i celeritat en els processos de nul·litat matrimonial, i hi ha un ampli consens pel que fa a aquest punt. Ara bé, també és prou clar que s'ha de tenir cura perquè això no es tradueixi en una manca de serietat: aquest procés sempre és estrictament declaratiu de la veritat sobre la validesa o nul·litat d'un matrimoni. Potser estem massa influïts per una consideració unilateral de la declaració de nul·litat com a bé pastoral que permet regularitzar una unió successiva, i d'aquesta manera recuperar la pau de la consciència i la plena participació en els sagraments per part dels fidels que hi estan interessats... És veritat que aquesta declaració, sempre que s'ajusti a la veritat sobre el matrimoni i sobre el cas singular, comporta un autèntic bé, en la mesura que elimina una aparença matrimonial que impedia tornar a exercir lliurement el dret de casar-se, i que permet a la persona superar el problema de consciència, per

desgràcia freqüent, en què s'havia situat en començar una nova unió –irregular– sense esperar la declaració de nul·litat.

Ara bé, convé tenir present que aquest bé de la declaració de nul·litat existeix en estricta correlació amb un mal, que és el que sempre és, en ella mateixa, la nul·litat (no la seva declaració). D'aquí que, juntament amb la voluntat de declarar la nul·litat quan sigui el cas, també és molt important l'esforç per preveure les possibles causes de nul·litat en el moment en què els nuvis són admesos a la celebració canònica, descobrint-hi, si és el cas, aquelles actituds que no siguin compatibles amb la veritable donació conjugal i indissoluble, orientada al bé dels esposos i de la prole. Al mateix temps, fins i tot quan el matrimoni és nul, no s'ha d'oblidar, sempre que sigui possible, el bé de la convalidació posterior d'aquesta unió, afavorint que aquesta família arribi a la seva plena realització a través del matrimoni dels cònjuges i possibles progenitors.

Quin és el mal de la nul·litat?

A banda de totes les conseqüències perjudicials per a les persones i la societat, el mal essencial de la nul·litat consisteix simplement en el fet que a la unió nul·la li manca algun element perquè s'hi doni el bé en què consisteix, per ell mateix, el matrimoni. Davant el mal de la nul·litat, per descomptat, es pot i s'ha de procedir a fer-ne la declaració, però aquesta no és pas l'única resposta possible, i ni tan sols la més important que cal plantejar-se per evitar aquest mal.

En tot cas, demanar la declaració de nul·litat és un dret...

En primer lloc, cal tenir en compte que la simple existència d'un dret, i la possibilitat d'exercitar-lo a través de l'acció, no autòritzen a concloure que qualsevol exercici d'aquesta acció sigui moralment bo. Les exigències morals van més enllà de la pura justícia: la caritat pot exigir, per exemple, que es renunciï, en el pla de la justícia, a allò que es manté com una possibilitat socialment indiscutible.

Endegar un procés d'aquesta mena és, certament, una decisió que, tenint en compte la transcendència de la matèria, no només és un dret propi de la llibertat dels cònjuges, sinó que també comporta una greu i personal responsabilitat per part seva.

Interposar una demanda de nul·litat és concórrer de manera determinant amb la pròpia llibertat a donar vida a un procés del

Endegar un procés d'aquesta mena és una decisió que no només és un dret propi de la llibertat dels cònjuges, sinó que també comporta una greu i personal responsabilitat per part seva.

qual un en forma part. El tràmit i la signatura són un pas personal que no es pot fer sense l'adequat discerniment en consciència sobre els motius que el justifiquen. Banalitzar aquest primer pas, igual que tots els altres que porten a una sentència executòria, pot amagar una mentalitat que infravalora la iniciativa i la responsabilitat dels fidels laics.

Què cal perquè sigui moralment acceptable iniciar un procés de declaració de nul·litat?

Un primer supòsit és la versemblança de la nul·litat matrimonial i, al meu parer, un segon supòsit es relaciona amb la impossibilitat o la no conveniència de la convalidació del matrimoni respectiu¹.

En què consisteix la versemblança de la nul·litat?

Naturalment, per presentar una demanda, no cal que el cònjuge tingui certesa pel que fa a la nul·litat del seu matrimoni. La complexitat intrínseca de moltes qüestions sobre la validesa o nul·litat del matrimoni –a la qual cal afegir-hi la dificultat d'emetre judicis objectius sobre afers en què s'hi juguen interessos personals tan forts i profunds– porten a concloure que només es pot exigir moralment a la persona una convicció seriosa, en consciència, sobre la versemblança de la nul·litat, és a dir, sobre l'existència de motius plausibles d'invalidesa del propi matrimoni. Aquesta convicció és allò que fonamenta tot l'impuls processal: s'argumenta, es discuteix i aprova allò que es considera versemblant. Quan no n'hi ha, de versemblança, o quan deixa d'haver-n'hi, un té l'obligació jurídica i moral de no iniciar el procés o bé d'abandonar-lo.

Si les accions de nul·litat s'enfoquen com a intents d'aconseguir un plantejant convincent perquè s'arribi a l'objectiu d'*eliminar* un vincle matrimonial, és evident que es distorsiona l'estructura essencial de l'acció de nul·litat, ja que s'independitza en relació amb allò que és el seu fonament real.

¹ La revalidació és un remei jurídic per concedir validesa al matrimoni originalment invàlid. Les dues formes de revalidació són la convalidació i la sanació radical. La convalidació està regulada pels canons 1156-1160 del Codi de Dret Canònic. Fa vàlid el matrimoni nul amb la renovació del consentiment, sense que calgui seguir les formalitats i els requisits normalment obligatoris (cf. ACUÑA VIROLA, S., «CONVALIDACIÓ DEL MATRIMONI», dins de: *Diccionario General de Derecho Canónico* 2, ed. OTADUY, J. - VIANA, A. - SEDANO, J., Cizur Menor 2012, pp. 718-721.

La complexitat intrínseca de moltes qüestions sobre la validesa o nul·litat del matrimoni porten a concloure que només es pot exigir moralment a la persona una convicció seriosa, en consciència, sobre la versemblança de la nul·litat.

istock

En aquest sentit, els intents d'obtenir una nul·litat poden seguir un curs que no fa servir cap engany en la presentació dels fets, però que, al mateix temps, conté una lògica contrària al principi de veritat, no del procés en general, sinó específicament del matrimoni com a realitat constituïda un cop i per sempre, i, per tant, de la lògica essencial que regeix el procés de nul·litat matrimonial. Si aquesta característica del matrimoni, equivalent a la propietat essencial de la indissolubilitat, no s'accepta, el sistema substancial i processal de l'Església sobre la nul·litat queda privat de sentit.

Quina responsabilitat hi té, l'advocat, en tot plegat?

És evident que l'actuació professional de l'advocat, en aquesta mena de casos, ha de tenir un especial relleu ètic. L'apreciació de la versemblança, i encara més l'enfocament de tot el procés segons el principi de defensa d'allò que en consciència sembla veritable, recauen plenament en el seu àmbit de responsabilitat.

Les parts han de considerar tots aquests aspectes? No és una tasca exclusiva dels tribunals i dels advocats?

Deixar les qüestions de dret només en mans dels jutges comportaria no voler participar en la responsabilitat de la declaració d'allò que és just. Per cert, aquestes qüestions de dret no són simples disputes especialitzades, que queden al marge de la capacitat i l'interès dels qui no en són experts; perquè, substancialment, afecten l'existència o inexistència del propi matrimoni, i això no és pas poca

Deixar les qüestions de dret només en mans dels jutges comportaria no voler participar en la responsabilitat de la declaració d'allò que és just.

cosa... Desentendre-se'n només seria un pretext per deixar-se emportar per l'actitud que relativitza el problema bàsic, que és l'existència d'aquest vincle.

Què han de buscar, les parts, en un advocat?

La virtut de la prudència exigeix que les parts, en una qüestió tan important i delicada com aquesta, s'aconsellin prou bé per poder recórrer a advocats no només tècnicament competents, sinó imbuïts dels principis fonamentals de l'Església sobre el matrimoni.

Abans ha esmentat la impossibilitat o no conveniència de la convalidació com un segon aspecte que calia tenir en compte...

En primer lloc, cal recordar que el cànon 1676 estableix que «Abans d'acceptar una causa, i sempre que hi vegi alguna esperança d'èxit, el jutge farà servir els mitjans pastorals per induir els cònjuges, si és possible, a convalidar el seu matrimoni i a restablir la convivència conjugal»...

Però, en alguns casos, la convalidació no és recomanable?

A l'hora de ponderar el bé del possible matrimoni a través de la convalidació, és natural tenir present que també hi pot haver raons que legítimament descartin aquesta opció, i que poden arribar a fer-la desaconsellable, i fins i tot perjudicial. Davant d'una situació de fracàs en la convivència entre les parts, que ja els ha portat a una separació consolidada, és habitual que resulti problemàtica la via de la convalidació. En tot cas, el valor moral de la convalidació no es fonamenta mai en raons extrínseques, sinó en el bé de les persones interessades –sense deixar de banda els fills–, ja que, per a ells, el matrimoni, quan és possible i convenient, és certament una cosa bona.

Si és necessària la convalidació, vol dir que no hi ha hagut realment matrimoni... Així, doncs, les dues parts, de fet, ja són totalment lliures?

És veritat que l'exigència moral de convalidar la unió, si és possible i convenient, pot semblar una mica xocant per a qui consideri i valori la llibertat de què gaudeix qualsevol persona, i especialment els fidels, pel que fa al consentiment matrimonial.

Ara bé, cal tenir en compte que la intensitat de l'exigència moral de la convalidació arriba a uns nivells màxims, en què difícil-

ment hi perduren dubtes fonamentats en contra, quan un o els dos cònjuges demanen la nul·litat, i ja han viscut anys de vida matrimonial pacífica i normal, i aleshores, prenent com a base causes externes a la voluntat matrimonial (per exemple, un impediment dispensable i de poca importància, o un defecte en la forma canònica), o bé suposats defectes o vicis del consentiment que —si és que han existit mai— queda prou palès que ja han quedat compensats per una voluntat matrimonial veritable. I encara amb més raó, si n'han nascut fills, d'aquesta unió.

Hi pot haver algú, doncs, que estigui obligat a casar-se amb una persona amb qui la convivència no ha anat bé?

En aquest sentit, els esposos no tenen pas una obligació jurídicament exigible, però això no comporta que, des del punt de vista moral, no sigui una qüestió rellevant. Encara més: des d'aquesta perspectiva, ells són els primers responsables que la nul·litat sigui sol·licitada i declarada només quan no hi hagi cap altra solució que permeti evitar els inconvenients de la nul·litat. El bé de la convalidació i del restabliment de la convivència són, doncs, una crida a la consciència dels cònjuges, que només pot ser desestimada de manera responsable si hi ha raons d'una gravetat proporcional.

Però sembla que la convalidació només agreujaria els problemes...

Encara que l'experiència del fracàs s'ha de tenir molt en compte, no s'ha d'enfocar amb una lògica irreversible, que deixa de banda el sentit positiu –de creixement en l'amor– que poden tenir, en elles mateixes, les dificultats i els errors en la convivència. El seguiment d'allò que ells veuen clar en consciència, després de la ponderació acurada i de la petició de consell, haurà de ser expressió de l'acceptació lliure d'un bé, encara que aquest bé tingui aspectes feixucs, evitant el risc de la passiva acceptació d'una exigència entesa de manera extrínseca. Cal que la convalidació –i tota la vida matrimonial posterior– siguin un *crescendo* en l'amor conjugal.

No deuen ser tan clars tots els casos...

Quan hi ha el deure moral de convalidar, s'ha de tenir en compte que, precisament pel fet d'estar lligat a un cas concret, és susceptible d'un ampli ventall d'intensitats. I aquí hi ha sempre una qüestió de finor, de delicadesa, en la captació del bé i de la generositat en la seva realització (cosa que, en el pla sobrenatural, implica generositat en la correspondència a la gràcia). També per

El valor moral de la convalidació no es fonamenta mai en raons extrínseques, sinó en el bé de les persones interessades –sense deixar de banda els fills–, ja que, per a ells, el matrimoni, quan és possible i convenient, és certament una cosa bona.

El bé de la convalidació i del restabliment de la convivència són una crida a la consciència dels cònjuges, que només pot ser desestimada de manera responsable si hi ha raons d'una gravetat proporcional.

aquest motiu la valoració moral d'aquestes decisions no es pot cenyir a una simple dicotomia entre allò que és bo i allò que és dolent. Ens trobem en el camp de l'acció lliure i positiva i, per tant, sempre hi pot haver matisos en allò que és més o menys bo o dolent.

Qui determina si hi ha obligació moral de convalidar?

Hi ha una obligació moral, tot i que no sigui jurídicament exigible, de convalidar el matrimoni quan ho exigeix el bé de les persones interessades, en primer lloc en relació amb els mateixos cònjuges. És fàcil adonar-se que ens trobem davant d'una d'aquelles obligacions morals que s'han de determinar, en el cas concret, amb una apreciació prudencial que només coneixen les persones directament implicades. Convé insistir en el fet que l'existència d'una obligació concreta haurà d'estar determinada per la consciència, ben formada i aconsellada, de l'interessat.

Aleshores, convé tenir algú que pugui aconsellar les parts...

Per la natura de la decisió que han de prendre, les parts tenen una necessitat especial de rebre ajuda espiritual. És prou clar que, en aquest sentit, hi ha un ampli camp d'acció pastoral, que demostra la importància d'un acompanyament pròpiament espiritual dels fidels en aquestes circumstàncies.

Quines altres persones tenen una funció en aquest assessorament de les parts?

L'assessorament de l'advocat és indispensable, des del punt de vista del que es pot fer en el camp de la justícia; psicòlegs i psiquiatres també poden ajudar molt a solucionar els problemes humans subjacents. Però sempre cal que hi hagi una instància que sintonitzi amb la qüestió definitiva del bé moral integral de les persones. No hi ha cap dubte que els sacerdots hi tenen una responsabilitat ministerial única, des de dins i des de fora del sagrament de la penitència. Ara bé, els laics, i especialment els esposos cristians més madurs, hi poden afegir –i, de fet, hi haurien d'afegir– un autèntic acompanyament espiritual, que serà molt valuós per a tots els qui pateixen aquesta mena de crisis.

No és massa idealista, tot plegat?

Pel que fa a una relació entre un home i una dona com a tals que no és matrimoni, un punt de vist adequat no es limita a des-

L'assessorament de l'advocat és indispensable; psicòlegs i psiquiatres també poden ajudar molt a solucionar els problemes humans subjacents, però no hi ha cap dubte que els sacerdots hi tenen una responsabilitat ministerial única, des de dins i des de fora del sagrament de la penitència.

Goodluz/Bigstock

tacar l'absència del vincle, sinó que constata i afavoreix tot allò que, en aquesta relació, hi pugui haver que es pugui encaminar vers el matrimoni. En això, hi podem veure la rellevància del veritable prometatge com a preparació per al matrimoni. En relació amb les situacions irregulars, la seva mancança intrínseca del bé del matrimoni no ens pot fer concloure sistemàticament que s'han d'acabar... De vegades, és veritat que l'única solució possible serà el cessament de la convivència. Però sempre que sigui viable arribar a constituir un matrimoni, els aspectes imperfectes ja existents s'han de considerar en el seu valor positiu, és a dir, en la mesura que, objectivament, tendeixen a arribar a la seva plenitud dins del matrimoni.

Ja em faig càrrec que les meves reflexions poden semblar massa idealistes, fins i tot utòpiques... Sovint, l'actitud davant les crisis matrimonials tendeix, avui en dia, a trobar sortides que consoliden una ruptura inevitable. Ben aviat, hi predomina el cansament i la resignació, i també la pressió, de vegades inconscient, de la mentalitat divorcista, que pateixen fins i tot els tribunals eclesiàstics, com han indicat els papes en diverses ocasions. Penso que cal tenir una bona dosi d'*optimisme matrimonial* per fer front de la millor manera a aquestes situacions: l'optimisme cristià de la gràcia sobrenatural i els seus efectes de restauració i elevació de tots els béns humans.

Sovint, l'actitud davant les crisis matrimonials tendeix a trobar sortides que consoliden una ruptura inevitable (...) Penso que cal tenir una bona dosi d'optimisme matrimonial per fer front de la millor manera a aquestes situacions.

Temes d'AVUI... subscriu-t'hi!

DADES DEL SUBSCRIPTOR

Nom: _____
 Cognoms: _____
 Adreça: _____
 C.P. - Població/Província: _____
 Telèfon: _____
 Correu electrònic: _____

SUBSCRIPCIÓ I FORMA DE PAGAMENT

Subscripció anual (2 números)

Subscripció ordinària: 25 €
 Subscriptor col·laborador: 50 €
 Subscriptor benefactor: ____ €
Indiqueu quantitat

Domiciliació bancària

Periodicitat
 Mensual Semestral Anual

DOMICILIACIÓ DE REBUTS EN BANC

Títular del compte: _____ Telèfon _____

IBAN

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

BIC/SWIFT

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

 Signatura del titular _____

Regala una subscripció

DADES DEL SUBSCRIPTOR

Nom: _____
 Cognoms: _____
 Adreça: _____
 C.P. - Població: _____
 Província: _____
 Telèfon: _____

TIPUS DE SUBSCRIPCIÓ

Subscripció anual

Subscripció ordinària: 25 €
 Subscripció no domiciliada: 30 €
 Subscriptor benefactor: ____ €

Envieu la butlleta a: Temes d'Avui, C/ Rosselló, 192, pral. 08008 Barcelona

Els costos socials del divorci

Les disfuncions que es produeixen en la família impedeixen o limiten els beneficis que, per la seva pròpia naturalesa, genera als seus membres i a la societat, en termes d'intangibles, i també en l'ordre més material, econòmic, i de benestar. La disfunció principal, les majors conseqüències negatives, es produeixen amb la ruptura de la parella, bàsicament a causa del divorci en els matrimonis, que és amb diferència el cas majoritari. La força d'aquest impacte és deguda al seu efecte multiplicador i ramificat. El divorci significa la pèrdua de capital social i capital moral –que poseix significació econòmica– localitzat en la família, i afecta fonamentalment la confiança i la disgregació o degradació de la xarxa familiar.

Josep Miró i Ardèvol
 Director del Instituto de Estudios del Capital Social de la Universidad Abat Oliba de Barcelona.
 President d'e-Cristians, i membre del Consell Pontifici per als Laics.

La ruptura familiar té un poderós efecte social. Weitzman ho defineix en aquests termes: «les noves lleis del divorci modifiquen la visió legal tradicional del matrimoni com a Societat conjugal, premiant la fita individual abans que la inversió en la Societat de la família. Contrària a la visió tradicional d'un futur financer comú dins del matrimoni, els estàndards per al divorci sense culpa i les noves regles de pensió alimentària, propietat, custòdia i cura dels nens, condueixen a una visió d'independència per a l'espòs i l'esposa en el matrimoni. Addicionalment, les noves lleis confereixen avantatges econòmics als esposos que inverteixen en ells mateixos a costa del matrimoni».

La pèrdua de capital humà es veu afectada perquè desapareix la divisió social del treball que permetia establir la millor relació possible entre ingressos i despeses de la unitat familiar. Es produeix, així, una pèrdua de renda i de capacitat d'estalvi.

El divorci té una incidència molt important en la despesa pública. Per al cas d'Espanya no hi ha dades, però sí que és possible situar un ordre de magnitud a partir dels nombrosos estudis realitzats als Estats Units, el Regne Unit i el Canadà. El cost està relacionat amb la taxa de divorcis de cada societat, i el tipus de prestacions del sistema de benestar.

Al Regne Unit, la repercussió dels divorcis a les butxaques dels ciutadans era d'uns 400 € per habitant i any, en l'estimació més baixa, i de 745 €, en la màxima. Per als Estats Units, se situava en els 363 €, i per al Canadà, la menor, era 202 € per habitant.

Aquest cost tan important explica l'augment de les mesures dirigides a reduir aquest fenomen. En el cas d'Espanya, un dels països més divorcistes del món, no hi ha pràcticament estudis d'aquest tipus, i encara menys mesures. Al contrari, la cultura oficial celebra el divorci com un signe de modernitat.

El divorci genera impactes sobre els adults, i els fills. Aquesta segona afectació multiplica el cost social, del divorci, i per extensió el cost de transacció i d'oportunitat derivats d'aquell primer.

L'impacte de la ruptura en els adults

1. **Ingressos inferiors.** La ruptura ocasiona ingressos més baixos en relació amb els que viuen com a primer matrimoni.

2. **Augment de les llars pobres.** El divorci engendra pobresa i la feminitza. Diferents estudis parlen d'una disminució en l'ingrés familiar com a resultat del divorci, en un rang entre un 28% i un 42%. L'enquesta de Condicions de vida 2014 de l'INE assenyalava que les llars en situació de risc de pobresa són el 22,2%, mentre que en les monoparentals la proporció s'eleva fins el 42%, gairebé el doble. Es tracta de les dones; en cas dels homes, són només del 19,1%.

3. **Impacte sobre la salut.** Els divorciats augmenten el seu risc de malaltia mental, suïcidi, o accident mortal. També s'ha demostrat que existeixen majors taxes de defunció per malalties cròniques, que requereixen un comportament regulador o tractament.

4. **Violència i ruptura.** La ruptura és la causa fonamental del femicidi de parella i de la violència contra la dona per part de la seva parella, encara que la major incidència, en una proporció de 9 a 1, es dona en les parelles de fet.

L'impacte en relació amb els fills

Les investigacions demostren que l'estructura familiar que més ajuda els nens és una família dirigida pels seus dos pares biològics en un matrimoni sense molts alts i baixos.

El divorci engendra pobresa i la feminitza. Diferents estudis parlen d'una disminució en l'ingrés familiar com a resultat del divorci, en un rang entre un 28% i un 42%.

Ferdinandas/Bigstock

1. **Salut i mals hàbits.** Nombrosos estudis assenyalen que el divorci afecta la salut i els mals hàbits dels nens, com exposen les dades sobre Suècia i els Estats Units. Alcoholisme i drogoaddicció són majors i un risc de patir una psicopatologia. L'ebrietat té un factor multiplicador de 4,7.

2. **Un pitjor comportament dels fills.** Un estudi sobre 20.000 adolescents als Estats Units va mostrar que els fills de divorciats tenen menors nivells de satisfacció amb la vida i felicitat, autocontrol, confiança i amistat. Els nens menors de 5 anys són més vulnerables als conflictes que transcorren durant la separació i divorci dels pares.

3. **Relacions sexuals precoces i embarassos en l'adolescència.** El fet de no viure amb ambdós pares biològics és una variable que explica la iniciació sexual més primerenca dels joves, i una major freqüència de la seva activitat sexual. Només el 5% de les adolescents que viuen en una família convencional s'havien quedat embarassades en l'adolescència, una xifra que és la meitat, el 10%, d'aquelles a qui el pare va abandonar quan tenien sis anys, i el 25% de les noies que el pare va abandonar quan cursaven preescolar. Les investigacions també suggereixen que les nenes tenen més probabilitat de patir abusos sexuals si no viuen en una família matrimonial.

4. **En la seva voluntat adulta tenen major propensió al divorci i a la cohabitació.** La possibilitat que els fills de divor-

Un estudi sobre 20.000 adolescents als Estats Units va mostrar que els fills de divorciats tenen menors nivells de satisfacció amb la vida i felicitat, d'autocontrol, confiança i amistat.

ciats es divorciïn també és el doble que la d'un fill d'un matrimoni intacte, especialment si és dona. El divorci engendra més divorci.

5. Pitjors resultats acadèmics. Els resultats acadèmics són pitjors. Hi ha una correlació molt significativa entre la taxa de divorcis i el fracàs escolar. S'han trobat importants diferències entre fills de famílies divorciades i els de les intactes. Els nens educats en llars formades per un matrimoni tenen més possibilitats de tenir unes notes més altes en comprensió lectora quan es troben a quart curs. Els nens en edat escolar tenen menys del 30% de probabilitats, de faltar a una classe, arribar tard o no anar a l'escola. El 37% dels fills que han nascut fora del matrimoni i el 31% de fills de parens divorciats van deixar l'escola, en comparació amb el 13% dels fills de famílies formades pels parens biològics casats.

6. El divorci dels parens augmenta la taxa de delinqüència en els fills. Els fills de famílies monoparentals el progenitor dels quals mai es va casar són els més propensos, però els estudis suggereixen que els fills de llars divorciades o separades els segueixen molt de prop. Les relacions presenten tals evidències que hi ha autors com Robert Sampson, professor de sociologia de la Universitat de Chicago, que han mostrat que les taxes de divorci prediuen el rang de robatoris en qualsevol àrea, sense donar importància a les races o a les economies familiars. Sampson va estudiar 171 ciutats dels Estats Units amb població de més de 100.000 habitants. En aquestes comunitats, va trobar que, a menors índexs de divorci, major control social (per exemple, supervisió dels fills) i menor és la taxa de criminalitat.

7. Maltractament i abús sexual per part dels adults. Els padrastres multipliquen per sis el risc que un progenitor abusi de les seves filles. També té moltes més possibilitats de cometre l'homicidi d'un bebè un padrastre que el seu pare biològic.

8. Pobresa infantil. L'augment de les llars pobres multiplica la pobresa infantil.

9. La percepció subjectiva dels joves constata que tenen una clara consciència de com els afecta negativament el divorci dels parens.

La mobilitat social i la família

Un aspecte particular i important és que el divorci afecta negativament la mobilitat social de la família. L'ascensor social es fre-

Robert Sampson, professor de sociologia de la Universitat de Chicago, ha mostrat que les taxes de divorci prediuen el rang de robatoris en qualsevol àrea, sense donar importància a les races o a les economies familiars.

na i destrueix per l'augment del divorci, com assenyalen diversos estudis, i en particular el realitzat per R. Chetty, N. Hendre, P. Kline, E. Saez, "Where is the Land of Opportunity? The geography of Intergenerational Mobility in the United States", en el qual assenyalen que, de les cinc característiques significatives que determinen la mobilitat social, una d'elles és la de disposar d'estructures familiars fortes i estables. Hi ha molts estudis que han argumentat que l'estabilitat de la família té un paper clau en els resultats dels nens, i cita en concret el treball de referència de Becker, "Tratado sobre la Familia".

La ruptura redueix el creixement de la població

La ruptura significa, així mateix, la reducció de la descendència perquè, en general, les persones que han trencat el seu vincle matrimonial deixen de tenir fills, excepte en els casos de nous matrimonis: les famílies reconstituïdes. També es produeix un augment del nombre d'avortaments.

Hi ha una estreta relació entre la formació i destrucció d'unions maritals i el comportament en relació amb la descendència, si bé existeixen punts de vista en la literatura científica que sostenen que tal relació no és només en el sentit de reduir la natalitat. En definitiva, encara que la demostració no resulti inqüestionable, com passa gairebé sempre en les ciències socials, constitueix una tendència predominant, inclosa la posició de la Comissió Europea.

«Les dones que s'enfronten a un risc de divorci menor tenen sistemàticament més probabilitats de tenir un fill a qualsevol edat que les dones la relació de les quals implica un risc de separar-se».

El divorci produeix un cost social, de transacció i d'oportunitat molt important, a més del dany personal que provoca. Tot i això, els poders públics no han considerat mai aquest problema, més aviat l'han estimulat, i els mitjans acadèmics d'aquest país hi han mostrat un clar desinterès. En una societat sotmesa a una greu crisi social, en la qual creixen la pobresa i la desigualtat, i un estat del benestar que també està sotmès a una crisi profunda, ambdues actituds resulten irracionals.

El divorci produeix un cost social, de transacció i d'oportunitat molt important, a més del dany personal que provoca. Tot i això, els poders públics no han considerat mai aquest problema, més aviat l'han estimulat, i els mitjans acadèmics hi han mostrat un clar desinterès.

Conseqüències psicològiques en els fills de la separació dels pares

Joan de Dou
Metge especialista en
Psiquiatria.

La separació dels pares és per als fills que la pateixen el fet més estressant de la seva infantesa i joventut. «La ruptura familiar evoca en la ment del nen una aguda sensació de xoc, de por intensa, tot plegat encerclat per un sentiment de gran confusió», sostenia el doctor Paulino Castells. Castells (1943-2015) és un dels especialistes que, a Catalunya, més ha estudiat i tractat clínicament aquest problema; en provenen força idees d'aquest article, que també vol ser un homenatge a un amic i mestre.

El fet que el pare o la mare se'n vagin de casa, assegurava Castells, «suposa el col·lapse de l'estructura familiar, i el nen, especialment si és petit, es troba terriblement sol i espantat»¹. La cuirassa de seguretat que el nen s'havia anat fent dia rere dia, «es trenca de cop i volta, s'esmicola en mil trossets»².

En l'educació infantil i juvenil, hi ha dos factors que afavoreixen un desenvolupament harmònic de la personalitat: l'afectivitat (sentir-se estimat) i la seguretat: no tenir por del futur. Tot i suposant que, després de la separació dels pares, el nen continua percebent que tots dos l'estimen realment, hi queda la sensació d'inseguretat, que deixa seqüeles intenses i duradores.

Per exemple, s'estableix un dubte molt arrelat (o bé una certesa negativa) sobre la capacitat pròpia de mantenir al llarg del temps un compromís adquirit. Els fills dels pares separats tendeixen a casar-se en edat més tardana, i en els seus matrimonis, s'hi registren més separacions que no pas en coetanis seus que no han experimentat el trencament familiar dels seus progenitors.

Les inseguretats més habituals i immediates són les quotidianes: qui em vindrà a buscar a l'escola?, amb qui i on viuré?, podré

¹ CASTELLS, Paulino. *Relaciones familiares*, Ediciones STJ, Barcelona, 1999.

² CASTELLS, Paulino. *Crecer con padres separados*, Plataforma, Barcelona, 2014.

continuar veient els avis?, amb qui celebraré el meu aniversari?, qui pagarà els meus estudis? Res no és segur.

A un nivell més profund, quan veuen que s'ha desfet la relació de parella dels pares, els nens tenen por que passi el mateix en la relació entre pares i fills: tenen por de ser abandonats pels seus pares, sobretot pel progenitor que ja no viu amb el nen³. S'espanten quan pensen que pot deixar d'estimar-los. Unes pors que sovint queden reforçades per les visites, poc freqüents, del pare o de la mare absent durant els primers dies de la postseparació, que, d'altra banda, són prou lògiques, ja que en aquests moments qui ha marxat de casa necessita dedicar molt de temps a adaptar-se a la nova situació. Així, doncs, al començament els nens ni tan sols saben on és ni quan el tornaran a veure, cosa que resulta desesperant, especialment en el cas dels més petits.

Alguns estudiosos comparen la situació del nen els pares del qual s'han separat amb la d'un hostatge: es troba atrapat en unes circumstàncies que no pot canviar i és víctima d'un drama que ell no ha provocat. Els pares poden canviar de parella, el fill no pot canviar de pares.

Altres sentiments generats per la separació són la tristesa i la llàstima. Hi ha força fills que posen en marxa estratègies inconscients d'autodefensa que es manifesten en invencions i fantasies: idealització del progenitor absent, arribar a creure's que sempre és a l'estranger per la feina, convèncer-se que algun dia tornarà, etc. Alguns nens es consideren causants de la ruptura: «el pare se n'ha anat perquè jo em portava malament»; això acostuma a anar associat al fet que no se'ls ha explicat adequadament la nova situació i les circumstàncies actuals.

Depèn de l'edat

Les reaccions davant de la ruptura familiar varien segons l'edat.

– Entre els 3 i els 5 anys, és freqüent l'*ansietat de la separació*, que pot arribar a produir manifestacions de pànic a l'hora de sortir de casa (per anar a la llar d'infants o a una festa), perquè s'imagina que, quan torni, a casa no hi trobarà el pare o la mare. Un altre efecte és la regressió: instal·lar-se psicològicament en un període

³ CASTELLS, Paulino. *Los padres no se divorcian de sus hijos*, Aguilar, Madrid, 2009.

Quan veuen que s'ha desfet la relació de parella dels pares, els nens tenen por que passi el mateix en la relació entre pares i fills: tenen por de ser abandonats pels seus pares, sobretot pel progenitor que ja no viu amb el nen.

anterior de la seva vida en què es trobava més segur i reclamar més mostres d'afecte i de protecció. Compensen amb fantasies la seva manca de comprensió del que ha passat. En alguns nens, augmenta l'agressivitat. En general, un any després de la ruptura, el seu comportament es normalitza.

– Entre els 6 i els 8 anys, els nens presenten un sentiment agut de pèrdua i –fins i tot encara que la seva relació amb el progenitor absent no fos excel·lent– han de passar per un dol emocional: un període d'adaptació a l'absència, com davant la mort d'un ésser estimat. Sovint, senten compassió o els fa llàstima el pare absent (es trobarà bé?, com deu estar a la seva nova casa?, qui li rentarà la roba?). Són freqüents les fantasies de reunificació.

– Entre els 8 i els 9 anys, la personalitat s'enforteix ràpidament i els nens són més capaços d'entendre la realitat. Fins als 12 anys, la resposta del nen davant la ruptura és intentar dominar les circumstàncies a través de l'activitat i del joc. Apareix l'enuig adreçat a un dels progenitors o a tots dos. Sorgeix l'ansietat en relació amb el sexe, i una major activitat sexual. El preadolescent experimenta una sacsejada en la seva identitat: si de vegades diu que no a qualsevol cosa que li proposi el pare o la mare, és perquè intenta aconseguir més independència emocional.

– Els efectes de la ruptura familiar en l'adolescència (13 a 18 anys) són un profund sentiment de pèrdua que pot portar a una depressió. De vegades, es produeix un ajornament de l'entrada en l'adolescència. Senten ansietat en relació amb el seu futur matrimoni. És freqüent que el fill s'enfadi amb els seus pares, però també que reconegui la infelicitat que pateix i la necessitat que té que l'ajudi un dels dos, com a mínim. N'hi ha que comencen a assumir el paper del progenitor absent, cosa que comporta determinats riscos en el sentit que el fill es pot convertir en controlador de la vida d'aquell dels dos cònjuges amb qui viu.

Minimitzar els efectes negatius

Para minimitzar els efectes negatius de la seva separació en els fills, els pares poden adoptar algunes mesures preventives. En l'etapa prèvia a la separació, no barallar-se davant dels nens, ni monopolitzar-los volent tenir-los com a aliats en contra de l'altre cònjuge.

(Un parèntesi. Hi ha casos en què la separació és inevitable. Segons el papa Francesc, «de vegades, fins i tot pot ser moralment

Eugeny Atamanenko/Shutterstock

necessària, quan precisament convé evitar que el cònjuge més dèbil, o els fills petits, pateixen les ferides més greus, causades per la prepotència i la violència, el desànim i l'exploació, el bandejament i la indiferència»⁴).

El cessament de la convivència no s'ha de produir a través de l'abandonament de la llar d'amagat dels fills. Els pares s'han d'acomiar l'un de l'altre amb maneres amistoses, i qui se'n va ho ha de fer manifestant clarament el seu afecte pels fills.

Més amunt, he indicat que els dos factors més importants en l'educació són la seguretat i l'afectivitat. Després que un dels dos progenitors hagi marxat de casa, els nens han de tenir la certesa que tant el pare com la mare els estimen. Es tracta d'un punt delicat, perquè, paradoxalment, són els pares els qui, de fet, en aquestes circumstàncies senten més agudament la necessitat de ser estimats pels seus fills.

Qualsevol fill és un do rebut, no un dret exigible. Ara bé, són nombrosos els pares que arriben a desenvolupar un sentit de la possessió paterna tan intens, que, considerant els fills com un dret propi, estan, de fet, més preocupats per la repercussió que el

⁴ Papa FRANCESC, Audiència general, 24 de juny de 2015.

Els efectes de la ruptura familiar en l'adolescència (13 a 18 anys) són un profund sentiment de pèrdua que pot portar a una depressió. De vegades, es produeix un ajornament de l'entrada en l'adolescència.

He indicat que els dos factors més importants en l'educació són la seguretat i l'afectivitat. Després que un dels dos progenitors hagi marxat de casa, els nens han de tenir la certesa que tant el pare com la mare els estimen.

fill té en la seva pròpia vida –i el conflicte interior de drets que això els provoca– que no pas per la felicitat dels nens.

Aquesta actitud possessiva es manifesta en la bel·ligerància envers els professors, si el nen treu males notes. També es nota en el camp de futbol, per exemple, quan el fill participa en un torneig o competició. Els qui més es barallen i insulten l'àrbitre i l'equip rival són els pares, no pas els nois; als nens, des de la graderia, els arriba una pressió terrible, quan, de fet, ells s'ho passarien molt bé si l'actitud dels pares fos més esportiva i deixessin d'exigir la victòria com a únic resultat acceptable. Sovint, qui ha d'anar a la consulta psiquiàtrica és el pare o la mare, i no pas el fill.

No 'comprar' l'amor filial

Aquesta necessitat dels pares de sentir-se estimats pels seus fills, també té una altra manifestació ben coneguda: l'intent de *comprar* l'amor dels seus descendents amb regals o plans especials. Si el pare i la mare entren en competició, guanyarà qui tingui més possibilitats econòmiques. Però el fet és que *comprar* l'afecte no ajuda a desenvolupar una bona relació paternofilial. El fill *subornat* acaba identificant afecte amb béns materials, i no resulta estrany, doncs, que es dediqui a manipular el progenitor *generós* de manera cada cop més exigent.

Després de la separació, per donar seguretat als fills, sobretot als més petits, convé que els pares pactin un règim de visites elàstic i flexible. S'han de posar en la pell dels afectats: detectar-ne els estats d'ànim en les diverses circumstàncies i fer tot el que puguin per estalviar-los patiments innecessaris. Per als nens, un règim de visites i una custòdia adequats constitueixen una evidència tangible que la seva família perdurarà, malgrat els canvis que ara es manifesten. A més, també reflecteix una col·laboració establerta entre els progenitors, que no volen bandejar la seva responsabilitat pel que fa a la cura compartida dels fills.

Si la separació és traumàtica per als fills, no ho és pas menys per als qui són els protagonistes de la ruptura. Gairebé sempre, s'hi arriba com a resultat d'un llarg període de males relacions: retrets amargs, recriminacions, discussions irades... Tot i això, pel bé dels fills, el mateix dia de la ruptura –fins i tot, abans–, s'haurien d'acabar aquestes hostilitats. És evident que costa molt, però el pare i la mare s'haurien d'esforçar per deixar de parlar malament l'un de l'altre. En comptes de desacreditar-se mútuament, l'actitud correcta és manifestar davant de l'ex respecte i equanimitat.

Un exemple. Quan es disposa a visitar el pare, un nen o una nena es queixa que la mare no li permet fer alguna activitat. El pare pot menysprear el criteri de la seva *ex* («això són manies de la teva mare»), o bé pot comentar: «per alguna cosa ho deu fer, la mare: encara que no ho entenguis, l'has d'obeir».

Actituds de respecte i d'equanimitat com aquesta reforcen la seguretat dels fills. Els permet comprovar que, realment, els pares es preocupen pel seu benestar. En aquest cas, la mare perquè és exigent, encara que això li suposi perdre *popularitat*, i el pare perquè supera la rancúnia que pugui sentir per la seva exparella i li dona la raó.

La ferida que la separació dels pares produeix en els nens s'acaba tancant. Però la cicatriu s'hi queda per sempre; quan un ja és adult, en determinats moments, es pot fer més visible i provocar neguits i dubtes.

Allò que més ajuda a guarir les ferides és que el nen o el noi se senti segur i estimat, com hem anat comentant. També resulta guaridor que els pares i els professors més propers mostrin una preocupació efectiva perquè el fill desenvolupi una personalitat madura. Es tracta d'ajudar-lo a analitzar, amb un mínim de fredor i distanciament, situacions objectivament doloroses i a fer que no se senti culpable per una cosa de la qual no n'és pas responsable. Que sigui una persona equilibrada, segura d'ella mateixa, capaç d'autocontrolar-se i de ser conscient de valor del compromís. Seria una gran fita que arribés a perdonar interiorment el dolor que li han causat els seus pares, o un d'ells.

La ferida que la separació dels pares produeix en els nens s'acaba tancant. Però la cicatriu s'hi queda per sempre; quan un ja és adult, en determinats moments, es pot fer més visible i provocar neguits i dubtes.

Després de la separació, per donar seguretat als fills, sobretot als més petits, convé que els pares pactin un règim de visites elàstic i flexible (...). Per als nens, un règim de visites i una custòdia adequats constitueixen una evidència tangible que la seva família perdurarà, malgrat els canvis que ara es manifesten.

Ens juguem el «per sempre» en el dia a dia

Experiències de fidelitat matrimonial

«La fidelitat s'expressa en la constància a complir la paraula donada»*

Remedios Falaguera
Periodista.

Envoltats com estem de casos de ruptures familiars doloroses, que produeixen greus ferides en tots els membres, n'hi ha que volen vendre el matrimoni com una realitat que anul·la el lliure desenvolupament de la nostra personalitat.

Vivim en una societat marcada per l'hedonisme i la satisfacció immediata. La gratificació d'acumular sensacions plaents i la confusió de l'amor amb la passió, ens porten inevitablement a refusar el compromís, a banalitzar la sexualitat i a qüestionar la fidelitat matrimonial com a acte «lliure, ferm i constant de mantenir-se vinculat a persones, ideals, i formes de vida, legítimament acceptats, malgrat l'erosió del temps i els obstacles interiors i exteriors, que acostumen a provocar de manera natural canvis en el desig».¹

Per a moltes persones, aquesta aventura meravellosa que és donar-se i unir-se en matrimoni «per sempre» resulta un ideal inaccessible, un sí definitiu massa difícil de portar a bon port. Encara més: fins i tot hi ha qui pensa que el matrimoni és un final, i obliden que és el començament d'un projecte d'amor durador i autèntic.

Plantejar-nos quin és el veritable significat del matrimoni, i què se'n deriva, les responsabilitats que hi assumim, i el repte meravellós que tenim al davant... Tot plegat ens disposa no només a estimar, sinó a «voler estimar», ja que «voler estimar-te, només a tu, fins al final de la nostra vida» és i ha de ser la melodia més perfecta en què podem convertir la nostra vida. En el matrimoni, ningú se sotmet a ningú. La força del matrimoni és l'amor, perquè és això el que vull. Donar-se i acceptar l'altre. Entregar-se amb llibertat, amb responsabilitat, amb il·lusió, amb respecte, amb alegria. Com afirma el professor Antonio Vázquez: «l'amor veritable sempre respecta l'altre en la seva essència, l'estima, l'accepta tal com

* (Catecisme de l'Església Catòlica, núm. 2365)

¹ MORALES, José, *Fidelidad*, Rialp, 2004

és, li reconeix el dret a ser ell mateix, vol que no deixi la seva personalitat».

En l'Audiència General del 21 d'octubre de 2015, el sant Pare ens encoratjava a restituir l'honor social de la fidelitat en l'amor, amenaçada per una idea de llibertat que refusa el compromís. Tenint en compte que la fidelitat conjugal és un valor que avui en dia és qüestionat per una falsa idea de llibertat, que vivim en una societat que ens porta a defugir els problemes, i que una gran majoria «no creu en el compromís escrit» que implica un projecte estable i a llarg termini —que moltes persones no saben si estan preparades per dur-lo a terme, o si en seran capaces—, Francesc assenyala: «la fidelitat és una promesa de compromís que s'auto-compleix, i que creix en la lliure obediència a la paraula donada. La fidelitat és una confiança que realment es vol compartir, i una esperança que es vol cultivar conjuntament».

Ara bé, ¿com es pot mostrar —ens recordava sant Joan Pau II— que «l'amor no depèn d'un moment de fascinació, sinó de la resposta voluntària i lliure que donem a una crida»? ¿Quins ingredients necessitem per mantenir sempre viu l'amor, per tornar-lo a conquerir i enfortir-lo, al llarg de tota la vida, i no deixar-ho en mans de la improvisació, el destí o la sort?

Quins mitjans podem posar per consolidar el compromís matrimonial al llarg dels anys?

Agafar tot allò que sóc, que vaig ser, i allò que seré i allò que no podré ser mai —el meu cos, els meus somnis i aspiracions, els meus sentiments, els meus valors i els meus talents, els béns propis, els pensaments més íntims— i posar-ho en mans del meu altre jo, ara i per sempre, és un salt en el buit, un risc total, un perdre's que només s'accepta per un motiu inexplicable que la raó només li pot dir al cor, tot xiuxiuejant: «Voler estimar-te només a tu tots els dies de la meva vida».

«Viure junts és un art, és un camí pacient, bonic i fascinant. No s'acaba quan us heu conquerit l'un a l'altre. És precisament en aquest moment que comença», ens deia el papa Francesc. I és que aquest compromís de llibertat i de voluntat de compartir tot aquest projecte de vida no és una cosa impossible. Voler estimar-te, només a tu, fins al final de les nostres vides, a més de ser una aventura esplèndida, sòlida i plena d'alegria, també és un dels camins més importants que podem fer en la nostra existència. El fet de mirar-nos cada dia als ulls i dir-nos «sempre et tornaria a triar

¿Quins ingredients necessitem per mantenir sempre viu l'amor, per tornar-lo a conquerir i enfortir-lo, al llarg de tota la vida, i no deixar-ho en mans de la improvisació, el destí o la sort?

a tu, i només a tu», comporta començar i recomençar un projecte d'amor que dura tota la vida, i durant el qual, per més feixugues i tempestuoses que siguin les proves que ens esperen, no estarem mai sols, no ens deixaran mai les mans del Déu que ens va crear i que ara ens acompanya en l'itinerari de la vida. Tal com va afirmar sant Pau, «Qui va començar en vosaltres aquest bona obra, l'anirà portant a terme».²

La nostra vida, com la de tothom, és una pel·lícula plena de vicissituds i de fracassos, de moments alegres i de situacions tristes, de diferències i d'acords... Per això mateix, saber enamorar-se moltes vegades de la mateixa persona demana la participació de la nostra intel·ligència, voluntat i llibertat, per poder garantir l'èxit.

Com deia el filòsof danès Søren Kierkegaard: «Per més joiós i indescriptible que sigui l'amor, sempre té la necessitat de lligar-se. Només quan l'amor és un deure està eternament assegurat. Aquesta seguretat que confereix l'eternitat dissol qualsevol neguit i fa que l'amor sigui perfecte. Perquè l'amor immediat que en té prou només d'existir en aquell moment, no es pot alliberar d'una certa ansietat, la de poder canviar. Per contra, l'amor veritable, que s'ha fet etern perquè s'ha convertit en un deure, no canvia mai. Només quan l'amor és un deure és també eternament lliure, en una dependència feliç».³

¿Què passaria en el món sense la fidelitat de molts matrimonis, que es van prometre amor etern i que cada dia que passa s'estimen més, malgrat les proves i els obstacles de cada dia? I, d'altra banda, ¿com és possible que dues persones, que de vegades poden ser ben diferents, hagin pogut viure tants anys juntes, i que ara s'estimin encara més que el dia que es van prometre?

En aquest sentit, tenim una gran responsabilitat de cara a les noves generacions. Encara més: no n'hi ha prou d'exposar només la doctrina cristiana sobre el matrimoni i sobre la família. Cal viure-la intensament i transmetre-la amb una vida alegre, viva, joiós, jove i apassionada, malgrat el pas dels anys; que en resulti un exemple accessible a tots aquells que volen estimar, un exemple coherent, de lluita, de fidelitat, serè i segur... Vet aquí uns quants testimonis que en donen fe: tres matrimonis que compten amb molts anys de fidelitat matrimonial.

² BENET XVI, *Catequesi*, 7 de desembre de 2005.

³ KIERKEGAARD, Søren. *Vie et Regne de l'amour*, 1946

Deia el filòsof danès Søren Kierkegaard: «Per més joiós i indescriptible que sigui l'amor, sempre té la necessitat de lligar-se. Només quan l'amor és un deure està eternament.

Wavebreakmedia/Shutterstock

La Sonsoles i l'Àlex

Sonsoles: «La fidelitat en el nostre matrimoni no és una cosa que busquem, és una cosa que passa per l'amor compromès que ens tenim l'un a l'altre. Aquest compromís creix cada dia. El fet de ser-nos fidels és una conseqüència de com entenem l'amor. Nosaltres entenem el nostre matrimoni com un bé personal. És a dir, per a mi, l'Àlex és un bé que no vull perdre. I jo, per a l'Àlex, sóc un bé que ell no vol perdre. Per tant, el fet de ser-nos fidels l'un a l'altre equival a ser-nos fidels a nosaltres mateixos. Per descomptat, això no són flors i violes. Hi ha moments millors i moments pitjors. Seria una estupidesa allunyar-te d'aquella persona que és un bé per a tu justament en els moments de dificultat. Això sí, som home i dona, i necessitem ser creatius perquè els mals moments no es converteixin en rutina. Jo sóc fidel perquè vull ser al costat del meu marit tots els dies de la meua vida. És en aquest fet, en la permanència a la seva vora, que jo creixo com a persona, ja que he de sortir de mi mateix per trobar-me amb ell. A l'Àlex tot això li sona molt avorrit... És un home!»

L'Àlex diu que parlar de fidelitat és com parlar del matrimoni... «Un s'ho ha de treballar, s'ha de cuidar, la fidelitat, cal entregar-se al 100%. És a dir, donar-ho tot... No et pots passar el dia mesurant-ho tot amb un regle, a veure què fa cadascú. No dono el 50%, i espero que ella doni l'altre 50%»

L'Àlex diu que parlar de fidelitat és com parlar del matrimoni... «Un s'ho ha de treballar, s'ha de cuidar, la fidelitat, cal entregar-se al 100%. És a dir, donar-ho tot... No et pots passar el dia mesurant-ho tot amb un regle, a veure què fa cadascú. No dono el 50%, i espero que ella doni l'altre 50%»

els meus amics, i tinc la meva dona al cor. Si sóc a casa amb ella, també la tinc al cor. I així amb totes les coses del dia. No voldria semblar *sentimentaloide*, sinó que vull compartir com visc el dia a dia. No estic pensant en ella tot el dia, però sí que la tinc present. El meu cor reposa sabent que ens estimen i que ens estimem fidelment.»

«Un matrimoni que no és fidel s'acabarà complicant. Una amistat autèntica que no és fidel també es complicarà. Qualsevol relació entre persones, si no és fidel, s'acaba embolicant... La fidelitat i la sinceritat van de bracet. A cap de nosaltres li agrada que l'enganyin en les seves relacions personals. No estem fets per a l'engany o la mentida. No estem fets per a la infidelitat. I la prova d'això és el dolor que sentim quan ens són infidels.»

La Cristina i en Fernando

Cristina: «Després de més de trenta-set anys de matrimoni, encara que el Senyor no ens hagi beneït amb descendència, sí que ens ha sabut ajudar perquè la nostra unió es mantingui intacta, fidel i sòlida. El secret es troba a pensar constantment en la felicitat de l'altre, a fer allò que més li pugui agradar, i, si no pot ser, a arribar a un acord amistós i consensuat amb alegria. Es tracta de no trencar mai aquesta corda que ens uneix, perquè, si es trenca, costa molt recuperar-la tota sencera, sense que ja estigui esquinçada.» I continua explicant que aquesta fórmula per assegurar la fidelitat es troba a pensar «com n'és, d'injust, comportar-se de manera infidel quan l'altra part està lluitant per mantenir-se fidel. Es tracta de saber perdonar i oblidar de tot cor, sense ràncunies, qualsevol error. De pensar que l'altre sempre és millor que un mateix.»

La Margarita i en José Manuel

Margarita: «La fidelitat és una opció, una opció de vida. *He decidit, hem decidit*, i, per tant, és un acte de la voluntat: ser fidel a un compromís que vaig contreure fa 29 anys. Parlem d'una decisió, d'una opció, i, per tant, la voluntat hi té un paper dominant, per damunt dels sentiments, perquè els sentiments són molt traïdors.

»De vegades, una –o els dos– es pot entretenir quan es troba amb aquell amic –o amiga– que va ser el seu primer amor, i començar a pensar que potser les coses li haurien anat més bé amb ell... I potser li explicaria les meves coses, li obriria la intimitat en els moments durs –que n'hi ha– del meu matrimoni... O fins i tot, començaria a recrear aquell passat en la meva memòria, els mo-

«Després de més de trenta-set anys de matrimoni, el secret es troba a pensar constantment en la felicitat de l'altre, a fer allò que més li pugui agradar, i, si no pot ser, a arribar a un acord amistós i consensuat amb alegria.»

ments de joventut, i m'hi il·lusionaria... Però, si et deixes emportar per aquests sentiments, automàticament deixes de ser fidel, encara que només sigui de pensament...

»Ara bé, avui en dia, ser fidel és anar molt a contracorrent... Moltes persones es pensen que un pot ser infidel des de la imaginació, i que això no es pot considerar una infidelitat matrimonial. Nosaltres noensem així. Encara més: estem convençuts que és la llavor d'una infidelitat greu.»

José Manuel: «Després, també hi ha altres claus de la fidelitat en el meu matrimoni que són més pràctiques, més senzilles... Per què no? ¿Per què no hauria de ser fidel, si en la meua vida a totes les persones que conec que han estat fidels els han anat bé les coses, i als qui no ho han estat els han anat molt malament? O per què m'he de complicar la vida buscant altres coses a més de les que ja tinc? O, simplement, per què he d'engegar a pastar fang tot un projecte de vida en comú? No creiem que hi hagi una fórmula màgica, ni cap pedra filosofal, que serveixi per a tothom. Cada matrimoni té les seves pròpies estratègies. En el nostre cas, la fidelitat també es basa en el fet que estem bé junts, ens ho passem molt bé, i procurem tenir moments de gaudi junts que evitin la monotonia, la rutina.»

Al capdavall, com apunta la Margarita: «És una decisió voluntària, lliure i diària. Perquè, com ens diu el sant Pare Francesc: «Créixer junts, fent-se –l'un per a l'altre– més home i més dona, és un treball de tots els dies, un treball artesanal, un treball d'orfebreria.»

»A més cal cuidar complements com són passar-s'ho bé amb el teu marit, els petits detalls per estar junts, passejar, parlar, un sopar especial, les seves postres preferides, anar un dia al cinema...»

«Cada matrimoni té les seves pròpies estratègies. En el nostre cas, la fidelitat també es basa en el fet que estem bé junts, ens ho passem molt bé, i procurem tenir moments de gaudi junts que evitin la monotonia, la rutina.»

Per on comencem?

3.000 ressenyes
de llibres en català

i crítica literària d'assaig, religió,
pensament... editat en castellà

Visita'ns

nova web
www.temesdavui.org

LLIBRES

Els franciscans a Catalunya. Història, convents i frarades (1214-2014)

Agustí Boadas Llavat

Província Franciscana
de Catalunya i Pagès editors
Lleida, 2014
608 pàg.

La primera sorpresa i motiu de gratitud és el fet que el volum s'obre amb una carta del papa Francesc, adornada amb una ben franciscana fotografia del Sant Pare des de la Plaça de Sant Pere, somrient. I ben a prop d'un crucifix gòtic i d'un colom amb les ales esteses. Encoratja l'autor, i imparteix la Benedicció Apostòlica, que adreça també als lectors. I tant de bo ho esdevingueu de lectors, no solament d'aquesta referència bibliogràfica, sinó de tot el llibre.

I, per altra banda, n'ajuden a afrontar adequadament la lectura quatre escrits introductoris: un prefaci del P. Michael A. Perry, ministre general dels franciscans, un pròleg d'Artur Mas, president de la Generalitat de Catalunya, una explicació del P. Josep Gendrau, ministre provincial, un comentari del Dr. Jaume Aymar, degà de la Facultat de Filosofia de Catalunya, i una introducció de l'autor.

Després de llegir l'obra i de contemplar les belles il·lustracions –documentals i artístiques– que l'enriqueixen, el que ha fruit amb les 605 pàgines de contingut, no deixa de donar la raó a les afirmacions –totes– en què coincideixen els sis noms des de les perspectives de cada un. I, referint-nos més a casa nostra, es recorda allò de Verdager: «qui per fra, qui per germà, tot el món és franciscà».

Des del primer moment, un va recordant alguns moments característics de la història de l'orde en aquesta província, organitzada com a província única el 1558, etapa que durà fins als estralls de la desamortització de 1835, i que més endavant, es repreneu amb altres xifres, i amb èpoques en què hi havia un miler de frares, amb un treball pastoral amb uns fruits visibles de santedat reconeguda com la de sant Salvador d'Horta, el beat Bonaventura Gran, i amb un notable treball pastoral en els estudis i les missions. Recordem en aquest sentit la creació de centres d'estudi com la Universitat de Lleida –per una aplicació del *ius ubique docendi* reconegut als franciscans– i l'Estudi General de Barcelona, i en la preparació de la formació de missioners, en col·legis que estaven al servei de *Propaganda Fide*. I recordem, a propòsit de Lleida, que aquesta ciutat ha quedat immortalitzada amb un dels dos frescos de Giotto dedicats a sants franciscans.

Èpoques que algunes vegades eren truncales per les persecucions cruentes, i seguides per les reorganitzacions i reconstruccions, cosa que tingué moltes manifestacions en els segles XIX i XX, en què no podem deixar de pensar en la pèrdua dels efectius humans en l'època de la Guerra Civil espanyola i de la posterior recuperació. Esperem que torni a tenir ocasió d'actuar-se després de la secularització mal entesa que bona part del

món occidental està experimentant, i que ha portat ara altre cop a la reestructuració en una província única que reuneix les que hi havia a la Península Ibèrica i les Illes.

Tanmateix, hom pensa en el fet que en èpoques passades el carisma franciscà de fraternitat, amistat i llibertat portava al fet que s'avenien ordenadament diverses formes de vida franciscana: els reformats i els conventuals o observants i recol·lectes, i hom pensa en el paper que les famílies religioses franciscanes han tingut en altres temps en la defensa de la fe, dins l'Imperi otomà quan ocupava més territoris als Balcans i al centre d'Europa, i en la presència institucionalitzada de franciscans de l'orde de menors en la Custòdia de Terra Santa, i en el fet que Assís ha de continuar essent el símbol de la pau, de la convivència i del diàleg interreligiós, que no falta una fe generalitzada que Déu proveirà.

En la vida dels franciscans de Catalunya, hi trobem el ressò de la dialèctica del *seny* i de la *rauxa* pròpia del país, i dos figures franciscanes que encarnen cada un d'aquests dos aspectes: Francesc Eiximenis, el pensador i organitzador, i el mallorquí, fill de pares barcelonins, Ramon Llull, al qual, encara que no era un fra menor, degué arribar d'alguna manera la influència dels franciscans del continent, i a la seva gran intel·ligència i al seu estre poètic, s'uneix un esperit d'aventura que el portà a arriscades iniciatives apostòliques, en relació amb jueus i musulmans i a anticipacions de futur, per no parlar de la seva sintonia amb la visió teològica de Duns Scot, en què hi entra el primat de Jesucrist sobre totes les coses i la Immaculada Concepció.

I amb diversos matisos això ho veiem també en altres homes d'esperit franciscà: Gaudí –pensem en la seva vida pobra i en

l'amor a la naturalesa creada per Déu que s'empelta en la seva arquitectura– i Mn. Cinto Verdaguier, que va ser terciari i va fer més que dedicar tot un llibre a Sant Francesc, en el qual es recullen detalls de la seva relació amb el nostre país, com en la coneguda poesia sobre «La font de Sant Francesc s'hi moria».

Al meu entendre, un dels punts de major interès del llibre i que li dona més ocasió a haver estat escrit és el de l'estudi de les dades –referències, tradicions i llegendes– sobre la presència física de Francesc d'Assís a Catalunya, potser l'any 1214, tema en el qual Boades posa a examen els indicis existents, començant per tractar d'esbrinar les motivacions que podia tenir: el fet d'anar com a pelegrí a Sant Jaume de Compostel·la, el propòsit de predicar o la fundació de convents. Ho volen recordar les opinions dels qui diuen que entrà per Canfranc o per Navarra, i que retornà passant per territori català, amb especial menció de Lleida, Barcelona, Vic, Girona i Perpinyà, on es volen trobar rastres del seu pas. Diguem que a Barcelona serien l'ermita de sant Cebrià d'Horta, l'Hospital de sant Llàtzer i Sant Nicolau.

El nucli del llibre està constituït per estudis veritablement històrics sobre l'expansió de l'espiritualitat i de l'organització de les famílies franciscanes a Catalunya i a les relacions amb els reis de la Corona d'Aragó, que es manifesta en la confiança que aquests tingueren en els frares, compatible amb la llibertat i dignitat amb què els frares es mostraven davant ells, a les facilitats donades per a les fundacions, i a la voluntat de molts reis i reines de ser sebol·lits en convents franciscans.

Tot això dona ocasió a presentar llargues i atractives pàgines amb la cronologia dels

fets i circumstàncies més importants per a la història del llarg període que va des del principi de la presència franciscana a casa nostra, al segle XIII, fins als nostres dies, on van sortint noms de persones i de llocs i fets que suggereixen en el lector el desig de ser completats, cosa que moltes vegades succeeix en la lectura del mateix llibre i que, en altres casos, el lector espera que l'autor l'ajudarà a fer-ho. És cosa que a mi m'agradaria que es produís a propòsit de Ramon Llull, encara que no sigui pròpiament un fra menor, però sí un franciscà, que personifica alguns dels temes essencials d'aquest esperit, i és certament un dels homes més genials que han portat arreu del món la nostra cultura i que ha fet compatibles els seus orígens amb l'esperit més universal en l'espai i en el temps. Comprenc que no tocava de fer-ho en aquesta obra i que això requeriria no algun capítol sinó tota una sèrie de volums.

També poden ser molt útils els capítols en què s'ofereixen elencs de petites biografies dels franciscans que han destacat més al llarg dels segles d'aquesta història i de manera especial dels que foren màrtirs en algunes de les persecucions que sofriren els frares, i els que, en l'actualitat integren les diverses comunitats del que ha estat aquesta província.

És un llibre gran pel nombre de pàgines, però, en realitat, per la varietat d'aspectes que tracta, equival a tota una biblioteca sobre els temes franciscans.

Diguem que el llibre està impregnat d'una bona dosi d'humor, fins i tot amb un capítol d'acudits que porta el nom de «frarades», que bé hauria pogut donar lloc a alguna publicació més lleugera, ja que a aquest volum no li faltava pas espai per omplir.

Ferran Blasi Birbe

Religió a l'escola catalana. Anàlisi de l'Article 21.2 de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya

Juan José Guardia Hernández

Editorial Thomson-Reuters (Aranzadi)
Pamplona, 2014
200 pàg.

Juan José Guardia, doctor en Dret per la Universitat de Barcelona, és un apassionat sobre la qüestió de la *laïcitat*. De fet, la seva tesi doctoral porta per títol: *El model català de laïcitat. Examen legislatiu, polític i doctrinal*.

Religió a l'escola catalana és el resultat del desenvolupament d'un capítol de la seva tesi; el dedicat a l'educació. L'objectiu principal de la monografia és el de demostrar que, amb paraules del mateix autor, «no hi ha cap fonament en l'ordenament jurídic aplicable a Catalunya per impedir o obstaculitzar l'ensenyament de la religió catòlica, i de les altres confessions, a les escoles catalanes».

Un alumne català que es matriculi a la classe de religió des de P3 fins al Batxi-

lletat pot arribar a realitzar fins a 665 hores d'ensenyament religiós; la suma de les hores de catequesi de Primera Comunió més les de la catequesi de Confirmació, segurament no arriba a les 80. La catequesi de Primera Comunió comença normalment cap als 7 o 8 anys; la classe de religió als 3.

Per tant, podem dir sense por d'equivocar-nos que l'oferta de l'ensenyament religiós escolar és primordial perquè els pares catòlics puguin complir amb el seu dret/deure d'educar integralment els fills. I això ho té molt present l'autor.

Ara bé, perquè l'oferta d'aquest ensenyament sigui efectiva, cal que les lleis que regulen l'educació reconeixin i garanteixin aquest dret fonamental. L'article 27.3 de la Constitució Espanyola ho fa: «Els poders públics garanteixen el dret que assisteix els pares per tal que llurs fills rebin la formació religiosa i moral que s'adigui amb les seves conviccions». I l'Estatut d'Autonomia de Catalunya (EAC) de l'any 2006. I la Llei d'Educació de Catalunya (LEC) de l'any 2009.

L'article 21.2 de l'EAC diu així: «Les mares i els pares tenen garantit [...] el dret que els assisteix per tal que llurs fills i filles rebin la formació religiosa i moral que s'adigui amb llurs conviccions a les escoles de titularitat pública, en les quals l'ensenyament és laic».

L'aparent contradicció en el redactat d'aquest article ha fet possible que sigui freqüent sentir l'eslògan: «*Escola pública, escola laica*»; i que, en nom d'aquest *mantra*, es negui deliberadament a moltes famílies l'ensenyament religiós.

Ara bé, el Dr. Guardia mostra com el sentit que va donar el legislador a la locu-

ció *laic* és compatible amb l'obligació dels centres, en aquest cas de titularitat pública, d'oferir l'ensenyament de la religió.

Un text de la *Guia per a la gestió de la diversitat religiosa als centres educatius*, publicada per la Direcció General d'Afers Religiosos (DGAR) de la Generalitat de Catalunya, l'any 2010, és a dir, poc després de l'entrada en vigor de la LEC, és molt il·lustrador: «Laconfessionalitat de l'Estat és molt propra al que avui s'entén, majoritàriament, per laïcitat, que és la separació o distinció entre poder polític i confessions religioses, en el sentit que les institucions polítiques no s'identifiquen amb cap opció religiosa, ni tampoc amb l'ateisme ni amb l'agnosticisme, i que cap creença religiosa ni cap d'aquestes opcions de pensament no ha d'imposar-se a través del poder polític» (pàg. 13).

Efectivament, la *laïcitat*, com senyala reiteradament el Dr. Guardia en el seu estudi, no només es pot reduir a la no identificació de les institucions polítiques amb cap opció religiosa, sinó que també implica la no identificació amb l'ateisme o amb l'agnosticisme. Per aquest motiu, encara que pugui semblar contradictori, l'autor arriba a concloure que, quan es nega l'oferta de l'ensenyament religiós, s'atempta contra la *laïcitat* de l'Estat, en la mesura que, amb aquesta opció, es tracta d'imposar una forma de pensament atea o agnòstica des del poder polític.

En aquest mateix sentit, el papa Francesc també s'ha mostrat molt sensible a la qüestió sobre el dret dels pares a l'educació moral i religiosa dels seus fills, i del perill de conculcar-lo: «Els horrors de la manipulació educativa que hem viscut a les grans dictadures genocides del segle XX no han desaparegut; conserven la seva

actualitat sota vestidures diverses i proposades que, amb pretensió de modernitat, forcen nens i joves a caminar pel camí dictatorial del “pensament únic”» (11 d'abril de 2014).

Religió a l'escola catalana és una lectura molt recomanable, especialment aquest any 2015, en què celebrem el 50è aniversari de la *Gravissimum Educationis* del Concili Vaticà II, per a tots aquells fidels compromesos amb el gravíssim deure de l'educació cristiana a Catalunya.

La publicació del llibre respon al compromís del Dr. Ramon Corts i Blay, autor del pròleg i delegat d'Ensenyament de l'Arquebisbat de Barcelona, de conscienciar els fidels en allò prescrit pel canó 799 del Codi de Dret Canònic: «Han d'esforçar-se els fidels perquè, a la societat civil, les lleis que regulen la formació dels joves proveeixin també de la seva educació religiosa i moral en les mateixes escoles, segons la consciència dels seus pares». La Delegació que ell lidera, amb la col·laboració de la DGAR, dirigida pel Sr. Enric Vendrell, n'ha finançat la publicació. Un exemple de *sana laïcitat*.

Ignasi Díaz Ventura

El gran engaño (Una reflexión sobre el sentido de la historia)

Ignasi Fuster Camp

De buena tinta
Madrid, 2015
144 pág.

El llibre és una mostra d'un gènere literari que reflecteix el talent de l'autor – un professor de filosofia de la Universitat Ramon Llull i de l'Ateneu Universitari Sant Pacià de Barcelona– que sap escriure de manera suggestiva les seves reflexions, i fer preguntes i donar respostes de manera amable, sense voler esgotar sempre els temes, i tot deixant obertes noves possibilitats, el contingut de les quals, així ho esperem, també proporcionarà més endavant noves respostes al lector. És un llibre estructurat en diàlegs (entre un filòsof, un jueu, un nihilista, un monjo i el papa –un papa anònim–, en diverses converses entre dos, i de vegades tres, d'aquests personatges.

La tria dels temes està vinculada al tarannà dels diversos actors i a la seva particular posició ideològica. Però hi ha una idea predominant: la crida a conèixer els

orígens de la humanitat, i del món, i a aprofundir en tals qüestions.

Els diàlegs comencen amb temes crucials d'antropologia i de psicologia, i concretament el de l'ànima humana. En general, la conversa es manté en l'àmbit de la filosofia, i sobretot en relació amb la part del pensament –la teodicea– que és més propera a la teologia. L'enllaç amb la teologia es fa, sobretot, en el darrer dels diàlegs, en què la veu principal és la d'un papa, i en la qual l'autor presenta la dimensió de la transcendència i fa també les seves particulars reflexions sobre l'Anticrist, el personatge que s'esmenta en diversos llibres de la Bíblia, com l'Apocalipsi i les Epístoles de Joan. El presenta en les seves relacions amb el món, en el qual voldrà influir. En aquests passatges, amb raonaments i amb imaginació, l'autor descriu la seva influència, a través de les paraules del papa que parla. Pot entendre's com una preparació de cara a diàlegs posteriors, en què ofereixi un tractament, proporcional a la seva importància, del tema del Crist, a qui dedica atenció, de manera particular, en aspectes més aviat complementaris, per així dir-ho, com és el cas d'unes interessants reflexions sobre el Rostre del Crist en l'art.

L'obra denota la traça de l'autor a l'hora d'escriure i de bastir diàlegs imaginaris entre aquests personatges, de diverses posicions ideològiques, amb un estil ple de naturalitat, que reflecteix el respecte mutu que es mostren i el seu sentit de l'amistat.

Es parteix d'un fet històric, que consideren sense precedents, si més no en aquest grau, que és la voluntat de genocidi de què va ser víctima el poble jueu a l'Europa central durant la dècada dels quaranta del segle XX, resumit en el nom malaurat d'Auschwitz, forma germanitza-

da del nom d'un indret polonès on es va materialitzar aquest odi racial, els habitants del qual –no caldria ni dir-ho– no només foren testimonis sinó també víctimes d'aquests horrors que els eren totalment aliens. Tot plegat serveix per tractar temes ben vius: la modernitat, el mal, el patiment, la natura humana, la dona, especialment en la seva condició de mare, etc.

Òbviament, entre els lectors, n'hi haurà molts que seran entesos en la matèria, i que hi retrobaran nombrosos elements del seu bagatge cultural i conceptes propis de les diverses matèries filosòfiques. Aquest és el cas, per exemple, de quan es parla dels orígens, i de la terminologia antropològica i metafísica –de l'essència i l'existència, de la persona, etc.–, o bé de la psicologia: l'ànima, l'amor o la llibertat. El lector que tingui una formació inicial també es veurà esperonat a aprofundir en els aspectes més concrets que van sortint, com ara el nihilisme, sobretot arran de les aportacions d'algun dels personatges. I l'autor, que coneix molt bé aquestes matèries, els podria donar, en treballs successius, respostes més àmplies en tots els nivells. I també ampliar les respostes explícites que tinguin en compte Déu, i anar exposant, progressivament i amb més extensió, les solucions específicament cristianes. Respostes que el llibre ja apunta, sobretot en la conversa final, amb la intervenció d'aquest suposat papa.

Es parla, en aquest punt, de temes més aviat imaginativament apocalíptics, amb l'al·lusió a l'Anticrist: a la seva acció futura, es dona, en aquest llibre, una gran influència, i d'aquí el sentit del títol, com un gran engany al món que aquest misteriós personatge pot tramir, i és a aquesta possible realitat que l'autor es refereix: potser una gran i superba apostasia, que estigués

molt atenta als orígens biològics de la humanitat, però deixés de banda els metafísics, pendent del cos i de la salut, però incapaç de veure la transparència de la persona. En aquest sentit, fa propostes suggerents de mitjans de defensa per enfrontar-s'hi, i esmenta quatre taules de salvació: la raó, el patiment, l'art i la dona.

És mèrit del llibre que, en llegir-lo, el lector vulgui trobar-hi referències més explícites al Crist, o a solucions cristianes, i que desitgi, també, que aquest aspecte sigui més tractat en alguna obra futura de l'autor, catedràtic de filosofia.

Tots els qui estiguin interessats en les matèries en què fa rumiar aquesta terminologia hi trobarien un mitjà per anar-les coneixent, i per anar copsant els matisos que diferencien les diverses escoles filosòfiques. Prenent els temps actuals com a punt de partida per a successives excursions de l'autor per aquests terrenys i per endinsar-s'hi amb profunditat, bé en podria sorgir un llibre complet, en què tots els lectors poguessin gaudir de la capacitat de síntesi de l'autor, i del seu to de diàleg, tranquil i serè, com passa en aquest mateix llibre, en el qual els personatges s'entenen molt bé entre ells, i no s'embranquen en polèmiques innecessàries, i que això també servís per respondre a lectors que volen aprofundir en els contrastos entre els personatges, per exemple, entre el nihilista i el papa o el jueu.

Sovint, l'autor ofereix descripcions, de vegades amb imatges molt vives, d'alguns conceptes rellevants, o de certs aspectes de la cultura, com ara l'ànima humana, la dona, la llibertat, exemples de bellesa de les coses de la creació. Hi ha citacions oportunes que justifiquen algunes fonts i que reflecteixen lectures que l'autor ha fet i al-

tres temes que domina, sense que es perdi el ritme fàcil de la lectura. El llibre, doncs, fa de bon llegir, i la seva forma recorda alguns textos d'autors del Renaixement, dels començaments de l'època moderna. Al mateix temps, és un volum ben imprès, que també va ornat amb algunes il·lustracions, que no suposen una distracció per seguir el fil argumental amb interès.

Ferran Blasi Birbe

¿Qué es una familia? La trascendencia en paños menores (y otras consideraciones ultrasexistas)

Fabrice Hadjadj

Editorial Nuevo Inicio
Granada, 2015
210 pàg.

¿Qué es una familia? Si no fos pel subtítol que porta, bé semblaria, simplement, un altre llibre que reflexiona sobre la cèl·lula bàsica de la societat. ¿Hi aporta res quan ja se n'han dit tantes coses i en menys d'any hem assistit a dos sínodes episcopals dedicats a aquest tema?

De fet, però, el subtítol ja promet anar més enllà d'una visió políticament correcta sobre què és la família.

Unes pinzellades sobre l'autor. Fabrice Hadjadj va néixer a França l'any 1971, en una família de tradició jueva, els seus pares estaven impregnats d'ideologia maoista i van viure intensament la revolució de maig del 68. Quan era adolescent, Fabrice es declarava ateu i anarquista. Va estudiar filosofia i literatura, no va dubtar pas a reivindicar un pensament clarament nihilista. L'any 1998, es va batejar com a membre de l'Església catòlica. Està casat i té sis fills.

Li agrada presentar-se com «un jueu de nom àrab i catòlic de religió». Té una rica vida intel·lectual, com a professor de filosofia i literatura; és autor d'una quinzena de llibres que abasten des del teatre fins a l'art i l'assaig, un gènere que l'ha fet força conegut en l'àmbit francòfon. Col·labora en publicacions de llengua francesa, com *Figaro littéraire*, *Artpress*, *La Vie*, *Transfuge* i és un dels impulsors de *Limite*, revista trimestral dedicada a l'ecologia integral.

El matemàtic Laurent Lafforgue es va referir a Hadjadj i en va dir que «escriu i ensenya molt, però no n'he llegit ni sentit mai una frase que fes l'efecte d'haver estat escrita o pronunciada gratuïtament. Sovint, el que escriu em deixa sorprès, m'agafa a contrapeu, i, tot i això, quan el lleigeixo hi trobo la justícia i la veritat. És l'escriptor contemporani en llengua francesa que m'interessa més.»

El llibre aplega cinc articles sobre la família. La família entesa com una família normal i corrent, «que no està gens idealitzada», tal com explica l'autor en el pròleg. Que no tot són, per dir-ho així, «flors i vio-

les»... I això ho entendran la mar de bé els qui, com Hadjadj, tenen 6 o 5 fills, o 4 o 3... o, simplement, tothom que en tingui. No és que ens trobem davant d'una Obra Mestra, però el cert és que «aquest llibre no hauria nascut pas sense la participació dels que m'han impedit fer-lo», i aquí hi trobem en Joseph, de dos anys, l'Elisabeth, de sis, la Marthe, de vuit...»

La tesi del llibre defensa «la superioritat de la família, institució anarquista per excel·lència –segons va afirmar Chesterton–, en comparació amb els gabinets d'experts». Hi afirma, també, que el llit conjugal és més profund i més creatiu que les clíniques de reproducció assistida, i que la taula del menjador és un objecte molt més poderós que una tauleta electrònica. I que és en el fet d'admetre aquesta prioritat que ens ho juguem tot.

Cadascun dels cinc capítols tracta, amb nombroses paradoxes, amb frases rodoncs que de vegades cal rellegir, la suggerent idea que transmet. L'estil té un regust chestertonian: irònic, paradoxal, ple de sentit comú, i reclama la complicitat del lector.

Hadjadj reflexiona sobre els arguments més ben intencionats i els més crítics sobre la família, i els sotmet a un cinquè grau. Els porta al límit per veure'n les mancances, per buscar què és l'essencial. I no és només un autor de ploma hàbil, concís i suggerent. Em sembla que és també un cas paradigmàtic d'una nova manera de presentar qüestions transcendents: parla com a fill, com a pare, com a marit, i també com a filòsof i intel·lectual que coneix els corrents de pensament del nostre temps, i que no té por d'establir-hi un debat; que no té complexos d'inferioritat. L'autor posseeix un bon bagatge antropològic i una sòlida base doctrinal, i no recula davant dels

aspectes més quotidians –en el primer capítol– ni tampoc quan s'ha d'encarar amb controvèrsies de més pes teològic, en el capítol cinquè.

En el primer capítol, que dona nom al llibre, *¿Qué es una familia?*, hi tracta la família com un fonament que no necessita cap justificació. «Només podem fer explícita la seva presència, que sempre ens passa al davant» –escriu–, i, al mateix temps, dona les gràcies «als qui avui en dia ataquen la família, en la mesura que desvetllen la nostra atenció i ens inciten a reconsiderar aquesta evidència prèvia a qualsevol objectivitat».

És així que analitza la consideració de la família com el lloc més adient per donar rebre el primer amor, la primera educació i el lloc per aprendre el respecte per les llibertats. Quan es vol fonamentar la família només en aquests aspectes, un s'equivoca –escriu Hadjadj–. Aquests aspectes no són «la perfecció de la família, sinó l'excel·lència de l'orfenat». I, naturalment, aquí l'autor agafa embranzida: el fonament es troba en el desig, en el sexe. «La família és, sobretot, un lloc on s'articula la diferència entre els sexes i la diferència entre les generacions, així com la diferència entre aquestes dues diferències».

La trascendencia en paños menores. La inteligencia humana y la sexualidad: la apertura al otro en tanto que otro. El segon capítol arrenca amb una altra reflexió suggerent sobre la recerca de la transcendència. A partir del *Gènesi* (1, 27), Hadjadj dirà que «la imatge de Déu es troba en la diferència de sexes». L'autor és provocador però no groller, sap captar l'atenció i s'explica bé, és clar però no brut. És així que tracta –entre d'altres temes– la diferència de sexes, anant del *Gènesi* a Plató i Aristòtil, les dimensions lògica i genealògica, i de quina manera aquesta dife-

rència estructura el pensament humà.

Al tercer capítol –*Tableta electrónica y mesa familiar*– examina el paper de les noves tecnologies i la seva influència en la vida familiar; els moments de convivència –menjar junts–, una escola importantíssima que de vegades passem per alt, i que pot ser devorada per l'individualisme i el seu cavall de Troia, exemplificat en la *tablet*.

Hacer nacer. Figuras del alumbramiento, de la mayéutica a Matrix és el quart capítol, que el mateix autor sintetitza així en les primeres línies: «un nen trisòmic pot néixer, però no podria ser fabricat. Una família el podrà acollir, però un laboratori no l'inventarà mai, ni tan sols el desitjarà». Aquí tracta de la manipulació tècnica en la fabricació de noves vides. Ens trobem «davant d'una qüestió que no és primàriament moral –diu l'autor– sinó antropològica, i fins i tot metafísica». Hadjadj situa aquestes tècniques en el context cultural occidental que afavoreix, en certs ambients, un rebuig del que és natural, de les dades reals, i que mostra fascinació pels *ciborgs*, la deconstrucció de les capacitats naturals i la seva substitució per drets (al fill, a la reproducció no sexual...).

En el cinquè capítol, que porta el títol de *Contra la «sanada familia»* –arran d'un text de Michael Serres, membre de l'Acadèmia Francesa–, fa diverses reflexions suggerents sobre *María, más madre por ser virgen* o *La paternidad de José: algo más que una adopción*.

Només una idea, després d'haver llegit aquest llibre: és una sorpresa ben agradable constatar que es pot parlar de la família sense haver de demanar perdó a ningú, sense haver-se de posar a la defensiva; ben al contrari: també es pot presentar amb

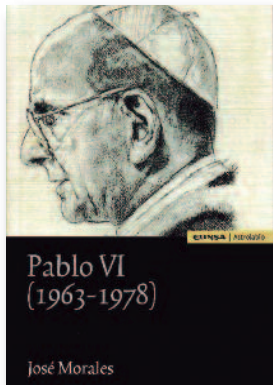
audàcia com una relitat originària, que no demana cap justificació, i que és humanitzadora. Els atacs que rep, els intents de deconstruir-la, són, al capdavall, intents de deconstruir l'home mateix.

Isidor Ramos Rosell

Pablo VI (1963-1978)

José Morales

Eunsa
Pamplona, 2015
214 pàg.

El professor de Teologia de la Universitat de Navarra, José Morales, conegut entre d'altres coses pels seus estudis sobre la figura del cardenal Newman, escriu ara sobre Pau VI, que ha estat recentment beatificat pel papa Francesc.

Se centra en els quinze anys de pontificat, uns anys en què té lloc el que, de vegades, s'ha anomenat dramàticament el *martiri* de Pau VI, ja que el Pontífex va patir enormement per l'Església. Però Morales s'estima més fer servir l'expressió el *misteri* de Pau VI, que es refereix al fet que la personalitat, el caràcter i el carisma del Papa és present en els diversos esdeve-

niments i vicissituds que es van desenvolupant.

L'èxit més gran del seu pontificat és, sens dubte, el Concili Vaticà II, que hereta del seu predecessor, Joan XXIII, i que ell porta a terme feliçment. Morales relata que, essent cardenal a Milà, Montini escriu una carta al cardenal Amleto Cicognani, secretari d'Estat, en la qual exposa el disseny del que podria ser el Concili tot just començat. Hi afirma que «el Concili ecumènic s'ha de centrar al voltant d'un sol tema: la santa Església», i ocupar-se de l'episcopat, dels sacerdots, dels religiosos i dels laics. També – indica Montini– ha de tractar les relacions de l'Església amb el món que l'envolta. I, de fet, el Concili va tenir molt en compte aquest disseny de qui havia de ser el futur Pau VI.

El secret de la personalitat d'aquest Papa es troba en la seva vida interior; Morales el qualifica de místic. Tenia un gran món interior, una sensibilitat extrema, que sabia conjuminar amb el fet de ser també un gran realitzador. Sobretot, a la fi del Concili, va endegar molts dels decrets, com ara la reforma litúrgica, la reforma de la cúria, etc.

Morales també afirma que Pau VI «era una persona d'una humilitat gens comuna, que valorava la fidelitat i la lleialtat. El cardenal Bevilacqua, que el coneixia molt bé, parlava del seu poder de estar al cas de tot, de la seva capacitat de sentir, de patir i de comprendre. Un tret determinant del seu caràcter era l'absoluta absència de ressentiment; fins i tot, volia sempre produir plaer i satisfacció en qui l'havia ofès o disgustat. Pensava que Déu estima l'home, i que l'home que estima Déu ha de patir».

I hi afegeix: «Gairebé sempre, va haver de fer de mediador entre exigències oposa-

des, de vegades irresolubles, i va haver d'acceptar paradoxalment una certa minva de l'autoritat papal, tan zelosament defensada. Era molt lent a l'hora d'exercir la disciplina en els contestataris, i no semblava distingir sempre, entre els seus subordinats, els qui tenien un ànim reformista autèntic o un de fingit. El model del papat que s'adeia amb el seu caràcter era el de Pius XII, no el de Joan XXIII».

El seu pontificat fou fecund, també pel que fa als escrits. Hi destaca, sens dubte, l'encíclica *Humanae vitae*, que va portar tanta cua entre els contestataris, i que ha estat tan enaltida pels pontífexs posteriors; també hi destaquen els escrits evangelitzadors, de gran profunditat, com ara *Evangelii nuntiandi* i *Catechesi tradendae*.

El llibre de Morales és de bon llegir. Evoca els diversos esdeveniments del pontificat en ordre cronològic, encara que de vegades s'avança o s'endarrereix per contextualitzar una determinada actuació o un fet històric. Al pròleg i a l'epíleg, l'autor se centra més en el caràcter i el significat del pontificat. I resulten textos ben escassos, ja que donen la clau de lectura de la resta de capítols del llibre.

Un llibre, al capdavall, molt necessari per conèixer la figura d'aquest romà pontífex, Pau VI, i també per entendre la situació de l'Església en el món actual, els seus anhels i esperances. No és una obra definitiva, sinó més aviat un esbós d'aquesta gran figura de l'Església, que sens dubte es tindrà en compte i serà citada en obres posteriors.

Joaquim González-Llanos

Padres destronados

María Calvo

Toromítico - Almuzara
Còrdova, 2014
160 pàg.

Aquest llibre vol cridar l'atenció sobre un problema del qual no en som pas gaire conscients en la societat actual, però que té unes conseqüències cada vegada més greus i més evidents: la difuminació del paper del pare, l'eclipsi de la paternitat i la infravaloració de la importància de la funció paterna en l'equilibri personal dels fills.

Com demostra l'autora al llarg d'aquesta obra, la societat ha devaluat progressivament la funció paterna. El gran èmfasi que durant anys s'ha posat a aconseguir l'emancipació de la dona ha provocat un fenomen col·lateral amb què ningú no comptava: un enfosquiment d'allò masculí, certa indiferència, o fins i tot menyspreu, cap als homes, que han patit una relegació a un segon pla en l'àmbit familiar.

Actualment, hi ha la idea que, en la cria i educació dels fills, el pare és prescindible, innecessari, de vegades fins i tot una nosa; una cultura que ha desacreditat la sensibi-

litat del pare per educar els seus fills. Allò que el codi masculí considerava decisiu per al creixement de la descendència es presenta com a perillós o no apte. Segons Calvo, la gran pèrdua cultural no és del pare en ell mateix, sinó de la paternitat com a funció insubstituïble i essencial.

Les feministes de gènere han aconseguit que el model social ideal i dominant sigui, ara, el que consisteix en la relació mare-fill. Sembla que la cultura psicològica actual s'hagi conxorxat amb la sensibilitat femenina. S'ha escampat la convicció que la proximitat emotiva és la variable decisiva per ésser bons pares.

El pare només és valorat i acceptat en la mesura que és una mena de *segona mare*, una *mama-bis*; un paper que, sovint, és exigít per les mateixes dones, que retreuen als homes que no cuiden, atenen o entenen els nens exactament com elles ho fan. Davant d'aquest panorama, hi ha molts homes que se senten obligats a revisar la seva masculinitat i es produeix certa evolució cap als homes *tous* o intercanviables amb les dones, *models femenins del masculí*. En aquestes circumstàncies, molts pares, inclosos i desplaçats, ja no es refien del seu instint masculí, i senten que s'equivoquen o que no són prou adequats, sense adonar-se que, com afirma la professora Calvo, hi ha maneres integradores i valuoses de ser home i pare sense renunciar ni renegar d'allò que és propi de l'home.

La devaluació actual de la funció paterna, provocada pel convenciment social generalitzat i impositat per la ideologia de gènere segons el qual el pare i la mare són intercanviables, que no hi ha diferències biològiques entre sexes, i que les dones poden tirar endavant la família elles soles, ha

provocat, en aquests últims anys, que molts nens creixin en una absència absoluta d'un model patern.

L'autora porta a terme un recull de dades exhaustiu, provinents d'estudis, investigacions i estadístiques d'altres països, especialment dels Estats Units (en què un de cada tres nens creix, actualment, en absència del seu pare biològic; dos de cada tres, en el cas de les minories), que mostren com la manca del pare es troba a la base de la majoria dels problemes socials actuals que cal resoldre amb més celeritat, des de la pobresa i la delinqüència fins a l'embaràs d'adolescents, l'abús infantil i la violència domèstica. Calvo alerta sobre el fet que la falta de pare ens condueix a una certa forma d'anarquia personal i social.

Ara bé, el llistat de beneficis que proporciona tenir un pare implicat en l'educació i configuració de la personalitat dels fills és realment considerable, segons exposa l'autora (tenen més quocient intel·lectual i més capacitat lingüística i cognitiva; tenen més autocontrol; pateixen menys dificultats de comportament durant l'adolescència; treuen més bones notes; són més líders; tenen l'autoestima més elevada; no acostumen a tenir problemes amb drogues o alcohol; tenen més empatia i sentiments de compassió vers els altres; són més sociables i, si es casen, tenen matrimonis més estables...). La poderosa influència d'un pare sobre els seus fills és única i insubstituïble. L'estímul patern canvia la vida dels fills.

La conclusió a què arriba Calvo és que el paper del pare no pot ésser eliminat, ni infravalorat, ni ignorat ni tergiversat, sense conseqüències greus per a l'home que l'ocupa, per al fill que el necessita, per

a la dona que el complementa i, en general, per a la família i tota la societat. Segons l'autora, ens trobem davant d'un fenomen social de conseqüències molt greus, subtils i explícites, immediates i a llarg termini, intergeneracionals, i si no s'actua a temps, irreversibles. Si l'home perd, tots perdem.

És necessari i urgent recordar que *ser pare és cosa d'homes*, i que la paternitat correctament exercida engrandeix l'home i representa una porta d'entrada cap a una virilitat autèntica, cap a una masculinitat profunda i madura; i que, per tant, també exigeix el paper de la dona, mare, i la seva plena feminitat, per donar al fill l'equilibri necessari.

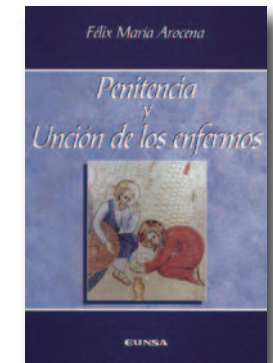
Les dues figures, paterna i materna, són indispensables per al desenvolupament equilibrat de la personalitat i per a la correcta socialització dels fills. El pare té molt a aprendre de la sensibilitat femenina, i la dona molt a aprendre de la sensibilitat masculina. La trobada entre el pare i la mare és nutrient i enriquidora per a tots dos, si tots dos estan disposats a abandonar les seves cotilles mentals, a trencar els estereotips del passat i crear conjuntament un espai d'unió i de participació en benefici mutu, i, en conseqüència, dels fills.

Eduard Ventura

Penitencia y Unción de los enfermos

Félix Maria Arocena

EUNSA
Pamplona, 2014
448 pàg.

El professor Arocena, autor de moltes publicacions, finalment ha publicat un manual, és a dir, un llibre que tracta ordenament totes les qüestions relatives a un tema i que acostuma a ser una mica àrid i difícil de llegir d'una tirada. Doncs el manual d'Arocena és amè i es llegeix amb gust de manera continuada. El tema és d'una gran actualitat: els sagraments de la Penitència i la Unció dels malalts, dos sagraments profundament relacionats, que en el temps que vivim experimenten més intensament que altres el baix nivell de fe de bona part del poble cristià.

Com és natural, la major part del llibre – 310 pàgines de les 433 que té – està dedicada al sagrament de la Penitència. El treball es divideix en tres parts: la primera, centrada en la Sagrada Escripura, la segona, a la història del sagrament de la Penitència en la Tradició de l'Església –molt interessant– i la tercera, la més extensa, a l'estudi teològic sistemàtic. És en aquesta última part on destaquen les afortunades característiques

del manual. Em complau destacar-ne una. Arocena presenta el sagrament de la Penitència encarant el repte que la cultura contemporània planteja a la fe catòlica.

Fa veure al llarg de tot el llibre, i d'una manera especial en el cap. X (*Raíces antropológicas de la conversión*) que el sagrament de la Penitència «és una garantia més que la realitat divina està inserida en la realitat humana i que les coses sensibles fan diàfanes les coses espirituals» (p.161). Explica el que diu el sant Pare en *Evangelii gaudium*: «No ens és demanat que siguem immaculats, però sí que estiguem sempre en creixement, que visquem el desig profund de créixer en el camí de l'evangeli i no abaixem els braços... (p.151)» i «no seria correcte interpretar aquesta crida al creixement exclusivament o prioritàriament com una formació doctrinal. Es tracta de *observar* el que el Senyor ens ha indicat com a resposta al seu amor...» (p.161). El llibre d'Arocena va per aquest camí: Anuncia el *herigma*, el fa present en totes les qüestions, profunditza en la necessitat de rebre el do diví, de deixar-se transformar en Crist i explica d'una manera convincent que el sagrament de la Penitència és el mitjà eficaç per aconseguir-ho.

Aquesta característica de ser un llibre adequat per a les necessitats del nostre temps es manifesta també en la part històrica, que he assenyalat com a molt interessant. Al llarg del temps, l'Esperit Sant ha anat il·luminant el poble cristià fent-li veure que és bo rebre el sagrament de la Penitència reiteradament, amb la mateixa reiteració que li fa veure la freqüència del pecat en la vida de les persones, si més no, del pecat venial. Quan l'home es converteix a Déu, pot passar que la conversió, tot i que sigui sincera, afecti el nucli espiritual de la persona, certament, però quedin molts aspectes de la seva vida

sense convertir, cosa que suposa un llarg i fatigós camí a recórrer que té en el sagrament de la Penitència les fites segures per arribar a la completa conversió.

El treball sobre el sagrament de la Unció dels malalts, el professor Arocena el divideix en dues parts. Fa una introducció en què estudia la malaltia en la Sagrada Escripura i la institució del sagrament. Després, en la primera part –de la mateixa extensió aproximada que la segona– contempla amb deteniment el recorregut de la pràctica del sagrament a través dels segles, i és també molt interessant, com en el cas del sagrament de la Penitència.

La segona part té tres capítols: el primer és una reflexió sobre la malaltia humana, una realitat que se'ns imposa per damunt dels nostres desitjos. El segon capítol d'aquesta segona part considera els gestos, símbols, paraula de Déu, anàmnesi, epiclesi i doxologia de la litúrgia del sagrament. El tercer capítol estudia el signe sacramental, la seva estructura, el subjecte, el ministre i els efectes. El tractament que fa el professor Arocena d'aquest sagrament anima a administrar-lo i anima sobretot a rebre'l. Sembla que hagi volgut portar a la pràctica el que el Papa deia a l'audiència del dimecres 26 de febrer d'aquest any 2014, que «el consol més gran deriva del fet que es fa present en el sagrament el mateix Senyor Jesús, que ens agafa la mà, ens acarona com feia amb els malalts, i ens recorda que ja som seus i que res -ni tan sols el mal i la mort - mai no podrà separar-nos d'Ell».

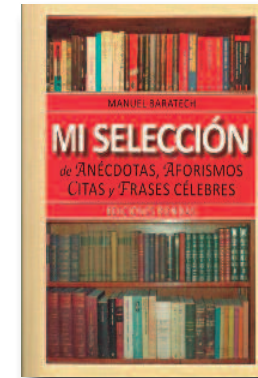
Em sembla un llibre molt oportú i escrit amb un estil que el fa interessant per al públic cristià del nostre temps, públic al qual va dirigit.

Ramon Bosch

MI SELECCIÓN de Anécdotas, Aforismos, Citas y Frases célebres

Manuel Baratech
Prólogo de Rafael Borràs Betriu

Ediciones Rondas
Esplugues Llobregat-Barcelona, 2014
274 pàg.

Ha fet molt bé l'autor de posar en el mateix títol del llibre, el seu gènere: és una *Selecció* del material que ha aplegat: tant conceptes com frases que recullen paraules que formulen definicions o judicis o es fan descripcions de valors ètics o morals i de virtuts que recorden els temes essencials de la conducta humana, de les virtuts personals i de convivència. També s'ha presentat un bon mostrari d'anècdotes que poden definir la importància de molts importants personatges o de fets ben representatius de la història del món, especialment de la civilització occidental.

Com es pot suposar, no hi manquen escriptors com Cervantes, Shakespeare, Tolstoi, o Victor Hugo, Gregorio Marañón, Pio Baroja o Valle-Inclán. I tampoc els homes de ciència com Newton, Ramon i Cajal o Einstein. O polítics i homes de la vida pública, com Lluís XIV o Napoleó, Churchill o

Lord Keynes. O sants com Ignasi de Loiola, Josepmaria Escrivà de Balaguer, Joan XXIII o Joan Pau II. No hi falten personatges que no són dels qui susciten unanimitat en la valoració que mereixen, bé que sempre tractats amb el respecte que els és degut, com seria el cas de Mahomet, d'Engels o Marx, i deixeu-m'ho dir amb gust, igualment de Grouxo Marx, que també ho és, de pensador, a la seva manera.

Les anècdotes il·lustren sempre sobre el sentit de la història o sobre el caràcter dels personatges, i són instruments de bona pedagogia i sovint són presentades «cum mica salis» amb un granet de sal, que en fa atractiva la lectura.

Després de fer unes quantes provatures i d'haver reeixit per mitjans electrònics a trobar les fonts exactes d'algunes citacions, ja no veiem com un inconvenient que no es presentin sempre en el recull, perquè les podem trobar amb relativa facilitat. I la convicció -i la prova- que es tracta d'un treball seriós que, en la seva preparació, ha arribat sempre a les fonts, o ha partit sempre d'elles, no fa necessària la justificació de la procedència de cada element del treball. Ens atrevim a dir que en endavant podria bastar normalment donar aquest llibre com a referència.

L'autor acredita molts anys de dedicació a la feina pròpia de les arts gràfiques i editorials –amb la impressió, per exemple, de centenars de títols de revistes- i ja es veu l'empremta que li han deixat els seus variats estudis, i tot el que ha contribuït a la seva reconeguda cultura, que s'ha palesat en el fet que fins no fa gaire formava part de la Junta de l'Ateneu Barcelonès i les altres de les feines seves o de les persones de la família en el camp de la informa-

ció; així, el seu pare que havia estat director de dos dels importants diaris de Barcelona, o altres que són coneguts en l'àmbit de la informació econòmica. I agrada veure que esmenta els noms dels seus fills, que apareixen com a col·laboradors seus, i que esperem que continuïn sentint-se prestos a ajudar-lo en altres treballs d'aquesta mena, servint-se de l'experiència adquirida amb aquesta obra.

Com que esperem que el llibre serà un clàssic i se'n faran més edicions, penso que pagaria la pena que s'anessin completant més els índexs. I així podria ser útil que la llarga llista d'autors citats en aquesta Selecció presentés la pàgina on es troben

les al·lusions. I el mateix diríem a propòsit de paraules i de conceptes.

El pròleg està fet per persona amb gran experiència editorial, Rafael Borràs Betriu, i això no solament és un aval de la qualitat del llibre, de l'autor i col·laboradors, sinó que en ell mateix ofereix un interès contingut amb anècdotes dels ambients contemporanis que ell ha viscut o reviscut, sobretot de la guerra del 1936-39 i la postguerra, incloent-hi algunes genialitats de personatges contemporanis, i anècdotes significatives del mateix Francisco Franco.

Ferran Blasi Birbe

Busques llibres de qualitat?

Tens més de 3.000 ressenyes i valoracions de llibres en català al teu abast

www.temesdavui.org

Certificats en la UNE-EN ISO9001:2000 Gestió de la Qualitat
UNE-EN ISO14001:2004 Gestió del Medi Ambient,
UNE-EN 13.816:2003 Transport Públic de Passatgers

Serveis discrecionals per a totes les necessitats

Enllaços terminal-hotel (Aeroport, Port, Renfe). Autocars per a excursions, circuits turístics.

Escolar

Transport escolar amb puntualitat i capacitat de servei; activitats extra-escolars (visites, activitats de lleure).

Empresa

La diversitat del nostre parc mòbil permet un servei a mida per a cada empresa.

Oci-lleure

Servei per a associacions culturals i esportives, amb vehicles de gran capacitat fins a vehicles lleugers.

Disposem d'autocars des de 13 places a 68 places, amb cinturons de seguretat. Servei per a Excursions, Casaments.

93 580 18 18
www.autocaresfont.es
font@autocaresfont.es